

BELÜGYI SZEMLE

BELÜGYMINISZTERIUM

A Belügyminisztérium szakmai,
tudományos folyóirata

Academic Journal
of Internal Affairs

74. ÉVFOLYAM
2026 · 9

BELÜGYI SZEMLÉ

A Belügyminisztérium szakmai,
tudományos folyóirata

Academic Journal
of Internal Affairs

BELÜGYMINISZTERIUM

74. ÉVFOLYAM
2026 · 9

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
 Prof. Dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
 Prof. Dr. Gál István László, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
 Prof. Dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
 Prof. Dr. Hamza Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Eötvös Loránd Tudományegyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
 Prof. Dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Pécsi Tudományegyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Kerecsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Koltay András, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi tanár

Prof. Dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
 Prof. Dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
 Prof. Dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Széchenyi István Egyetem, egyetemi tanár, megbízott egyetemi oktató
 Prof. Dr. Patyi András, alkotmánybíró, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Polt Péter, az Alkotmánybíróság elnöke, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Eötvös Loránd Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
 Prof. Dr. Szabó Marcel, az Alkotmánybíróság tagja, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi tanár
 Prof. Dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Pécsi Tudományegyetem, tanszékvezető egyetemi tanár

NEMZETKÖZI SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendszeti Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója (Németország)
 Prof. Dr. Lam Kwok Yan, Nanyang Műszaki Egyetem (Szingapúr)
 Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár (Csehország)

Prof. Dr. Mathieu Deflem, Dél-Karolinai Egyetem, egyetemi tanár (Amerikai Egyesült Államok)
 Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ (Svájc)
 Prof. Dr. Wei Changdong, Kelet-Kínai Állam- és Jogtudományi Egyetem, Shanghai, egyetemi tanár (Kína)

SAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püör. vezérőrnagy, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
 Scott Donovan, a budapesti Nemzetközi Rendszeti Akadémia (ILEA) igazgatója
 Dr. Gömbös Sándor r. vezérőrnagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság főigazgatója
 Dr. Hegyaljai Mátyás rendőr dandártábornok, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi miniszteri főtanácsadója

Prof. Dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
 Prof. Dr. Sallai János ny. r. ezredes, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, professor emeritus
 Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ: Prof. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens

FELELŐS SZERKESZTŐ: Kocsis Vivien Karin

OLVASÓSZERKESZTŐ: Végh Zsuzsanna

IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR: Prof. Dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár

NEMZETKÖZI ÉS FORDÍTÁSI SZERKESZTŐ: Gémesi Adél

MUNKATÁRSÁK: Luda Henrietta, Csányi Liza

SZERKESZTŐSÉG: 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
 Telefonszám +36 (26) 795-922; BM: 24-626
belugyiszemlejournal.org

ISSN: ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) 2677-1632 (Online)

LXXIV. évfolyam

FELELŐS KIADÓ: Belügyminisztérium
<https://kormany.hu/kormanyzat/belugyminiszterium>
 H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

NYOMDA: Duna-Mix Kft. **FELELŐS VEZETŐ:** Szabó Bálint bv. alezredes, ügyvezető

MEGJELENIK HAVONTA

ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS

VOLUME LXXIV

ISSUE 9, 2026

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Valér Dános, ret. Pol. Major General, Professor
Prof. Dr. Géza Finszter, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. István László Gál, Head of Department, University of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. József Haller, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. Gábor Hamza, Full Member, Hungarian Academy of Sciences, Eötvös Loránd University, Full Professor
Prof. Dr. Csongor Herke, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, University of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. László Kecskés, Full Member, Hungarian Academy of Sciences, University of Pécs, Full Professor
Prof. Dr. Klára Kerecsi, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. András Koltay, Pázmány Péter Catholic University, Full Professor

Prof. Dr. László Korinek, Full Member, Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Miklós Maróth, Full Member, Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Barna Mezey, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, University of Győr, Full Professor
Prof. Dr. András Patyi, Constitutional Court Judge, Full Professor
Prof. Dr. Péter Polt, President of the Constitutional Court, Ludovika University of Public Service, Full Professor
Prof. Dr. István Sándor, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, Eötvös Loránd University, Full Professor
Prof. Dr. Marcel Szabó, Constitutional Judge, International Lawyer, Pázmány Péter Catholic University, Full Professor
Prof. Dr. Mihály Tóth, Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Head of Department, University of Pécs, Full Professor

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dr. h.c. Detlef Schröder, former Executive Director of the European Union Agency for Law Enforcement Training (Germany)
Prof. Dr. Kwok Yan Lam, Nanyang Technological University (Singapore)
Dr. Ludek Michalek, member of the Police Academy of the Czech Republic, Full Professor (Czech Republic)

Prof. Dr. Mathieu Deflem, University of South Carolina, Full Professor (United States of America)
Dr. habil. Philipp Fluri, Executive Director, Geneva Centre for Security Policy (Switzerland)
Prof. Dr. Changdong Wei, East China University of Political Science and Law, Shanghai, Full Professor (China)

PROFESSIONAL ADVISORY BOARD

Dr. Kristóf Péter Bakai, PhD, Major General of the Customs and Finance Guard, Deputy President for Customs and International Affairs of the National Tax and Customs Administration of Hungary
Scott Donovan, Director of the International Law Enforcement Academy (ILEA) in Budapest
Dr. Sándor Gömbös, Police Major General, Director General of the National Directorate-General for Aliens Policing
Dr. Mátys Hegyaljai, Police Brigadier General, Chief Adviser for European Union and International Affairs, Ministry of the Interior

Prof. Dr. Gábor Kovács, Major General of Police, Dean of the Faculty of Law Enforcement at the University of Public Service, Head of Department and Full Professor
Prof. Dr. János Sallai, Pol. Colonel (Ret.), Head of Department, Professor Emeritus, National University of Public Service
Dr. András Túrós, retired Police Lieutenant General, President of the Nationwide Civil Self-Defence Organization

EDITORSHIP

EDITOR-IN-CHIEF: Prof. Dr. Valér Dános, ret. Pol. Major General, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: Dr. Csaba Szabó PhD, Pol. Lieutenant Colonel, Associate Professor

MANAGING EDITOR: Karin Vivien Kocsis

READER EDITOR: Zsuzsanna Véghe

LANGUAGE EDITOR: Prof. Dr. József Boda ret. State Sec. Major General, Professor

INTERNATIONAL AND TRANSLATION EDITOR ASSOCIATES:
Adél Gémesi

EDITORSHIP: H-2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3., Phone: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
belugyiszemlejournal.org

ISSN: ISSN 2062-9494 (Print) ISSN 2677-1632 (Online)

Volume LXXIV

PUBLISHER: Ministry of Interior of Hungary
<https://kormany.hu/kormanyzat/belugyminiszterium>
H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

TYPOGRAPHY: Duna-Mix Kft. **RESPONSIBLE MANAGER:** Bálint Szabó, Prison Lieutenant Colonel, Executive Director

PUBLISHED MONTHLY

TARTALOM

Előszó.....	2339
-------------	------

TANULMÁNYOK

ERDŐS ÁKOS: A rendőri személyiség: fókuszált szakirodalmi áttekintés	2341
SIPEKI IRÉN – KOVÁCS PETRA – LOSONCZKI BERNADETT: Agressziónak való kitettség elemzése az Országos Mentőszolgálat kivonuló dolgozói körében 2025-ös felmérés alapján	2367
FELFÖLDI PÉTER – HARANGOZÓ VALENTIN: Kerékpáros oldaltávolság – másfél méter?	2391
IBOLYA TIBOR: Tanúlélektani kísérletek a 20. század elején és azok mai tanulságai	2421
SÓFI GYULA – TÖRŐ KRISZTINA – BLASKÓ BÉLA: A jövő DSM-e és a fiatalkorú elkövetők beszámíthatóságának újragondolása – fejlődépszichopatológiai és forenzikus implikációk	2431
SOLTÉSZ TAMÁS: Az elektronikus megfigyelés mint az elzárás lehetséges végrehajtási módja	2449
NAGY ÁGNES: Vagyonviszaszerzés vs. szervezett bűnözés	2469
PINTÉR KRISZTIÁN – LIPPAI ZSOLT: Katonai magánvállalatok jelenkorunk konfliktusaiban: trendek, kockázatok és szabályozási kihívások	2497
BURCA MERCÉDESZ: Szontagh Veronika Anna: Roma is? Áldozat is? Áldozathibáztatás az előítélet motiválta bűncselekmények kisebbségi sértettjeivel szemben	2523
NYITRAI ENDRE: Recenzió Dr. Mátyás Szabolcs: Kriminálisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I. című művéről	2529

STUDIES

**FEDERICA MAGGIO – LUCREZIA PERRELLA – GIOVANNI MARIA NATALE –
ERNESTO LODI – GIAN LUIGI LEPRI – MARIA LUISA SCARPA –
PATRIZIA PATRIZI:**

Tempio Pausania: fostering relational and restorative communities2535

BRUNA DIGHERA – CRISTINA VASILESCU:

Developing the restorative cities of Lecco and Como:
overview of the process and lessons learnt2553

MARIAN LIEBMANN:

Restorative Bristol (UK) – from Rising Star to Lessons Learned.....2577

**BARBARA KATALIN HERKE-FÁBOS – CSONGOR HERKE –
VANESSZA D. HORVÁTH:**

Comparing European Models of Restorative Cities
and the Institutional Preconditions in Pécs2591

Közös dolgaink rendje

*„...s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.”*

József Attila: *A Dunánál* (1936)

A biztonság a szolgálatból hazatérő mentődolgozó testi és lelki épségében, a kerékpáros mellett elhaladó jármű távolságában vagy a tanú figyelmes meghallgatásában ölt alakot. A Belügyi Szemle szeptemberi lapszámának magyar és angol nyelvű írásai e mindennapi helyzetektől a közösségi együttműködés kérdéseiig vezetnek. József Attila sorai ehhez adnak szakmai és emberi mércét: közös dolgainkkal úgy kell foglalkoznunk, hogy közben senki ne váljon láthatatlanná.

Sipeki Irén, Kovács Petra és Losonczi Bernadett a mentődolgozókat érő agresszió vizsgálatával a segítségnyújtók sérülékenységre és védelmére irányítják a figyelmet. Erdős Ákos a rendőri személyiséggel kapcsolatos kutatásokat tekinti át, az eredmények különbségeire is kitérve. E két írás azt erősíti meg bennünk, hogy a szolgálatot teljesítő ember megértése és támogatása a szakmai működés alapvető kérdése. A helytállás elvárása nem mentesíthet a gondoskodás felelőssége alól.

Ibolya Tibor tanúlelektani kísérleteket bemutató történeti tanulmánya arra emlékeztet, hogy a meggyőző elbeszélés és a megbízható bizonyíték nem feltétlenül esik egybe. Sófi Gyula, Törő Krisztina és Blaskó Béla a fiatalokú elkövetők beszámíthatóságának vizsgálatához kínálnak fejlődépszichopatológiai szempontokat. Az emlékezet korlátainak felismerése és a fejlődési sajátosságok árnyalt értékelése egyaránt a megalapozott döntést szolgálhatja.

Felföldi Péter és Harangozó Valentin a kerékpárosok előzésekortartott oldaltávolság vizsgálatával a mérés, a szabályozás és a biztonságérzet kapcsolatát elemzik. Soltész Tamás azt mérlegeli, hogyan alkalmazható az elektronikus megfigyelés az elzárás lehetséges végrehajtási módjaként, figyelembe véve a javasolt modell feltételeit és dilemmáit.

A felelősség kérdése a szervezetek és a hatalmi viszonyok szintjén is megjelenik. Nagy Ágnes a szervezett bűnözés gazdasági alapjaival szembeni fellépésben hangsúlyozza a vagyonfelderítés és az összehangolt nyomozás jelentőségét. Pintér Krisztián és Lippai Zsolt a katonai magánvállalatok szerepét, valamint a szabályozás és az elszámoltathatóság nehézségeit vizsgálják.

A könyvismertetések a szakmai látásmód tágitásához járulnak hozzá. Burca Mercédesz Szontagh Veronika Anna monográfiáján keresztül az áldozathibáztatás és a kisebbségi sértettek társadalmi elismerésének kérdését mutatja be. Nyitrai Endre Mátyás Szabolcs szöveggyűjteményét ismertetve az irodalom, a film és a zene bűnügyi oktatásban rejlő lehetőségeit tárja fel.

Ezt a tágabb nézőpontot képviseli a resztoratív, vagyis helyreállító városi gyakorlatokkal foglalkozó négy angol nyelvű tanulmány is. Federica Maggio és szerzőtársai Tempio Pausania példáján követik a kapcsolatok helyreállítására irányuló munka útját a börtön és a város közötti konfliktustól az iskolák és a tágabb közösség életéig. A fogvatartottakat, helyi lakosokat, diákokat és intézményi szereplőket egy asztalhoz ültető közös ebéd érzékletesen mutatja meg a személyes találkozások jelentőségét.

Bruna Dighera és Cristina Vasilescu Lecco és Como tapasztalatain keresztül mutatják be a helyi részvétel, a közvetítő szerepű közösségi hálózatok és az intézményi együttműködés jelentőségét, jelezve a hosszabb távú hatások megítélésének korlátait is. Marian Liebmann Bristol példája kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy a koordináció és a vezetői folytonosság gyengülésével a városi együttműködés is sérülékennyé válhat, miközben egyes helyi szolgáltatások fennmaradnak.

Herke Csongor és szerzőtársai a nemzetközi tapasztalatokat a pécsi intézményi feltételekkel vetik össze. A helyi tudásra és a meglévő gyakorlatokra építve keresik az együttműködés lehetőségeit. Javaslatuk középpontjában a szakmai önállóság, az összehangolt működés és a lakosság tényleges részvétele áll. A tudomány ebben a folyamatban a helyi cselekvést megalapozó tudást adhat.

A lapszámot azzal a meggyőződéssel ajánljuk olvasóink figyelmébe, hogy a biztonságot szolgáló tudás értékét a pontosabb megfigyelés, a felelős döntés és az emberi kapcsolatokra fordított figyelem is megmutatja. Közös dolgaink rendezése újra és újra vállalandó feladat, amelyben a tudomány művelése és a köz szolgálata találkozik.

A Belügyi Szemle szerkesztősége

A rendőri személyiség: fókuszált szakirodalmi áttekintés

The police personality: a scoping review

Erdős Ákos

Dr., PhD, osztályvezető, egyetemi docens, rendőr alezredes
Nemzeti Köszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
erdos.akos@uni-nke.hu

Magyar
Tudományok
Akadémiája

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja azon kutatási eredmények szintetizálása, amelyekben a különböző rendőri populációk személyiségjellemzőit vizsgálták. A tanulmány arra keresi a választ, hogy létezik-e a rendőröket homogén csoportként leíró személyiség, ami megkülönbözteti őket más társadalmi vagy foglalkozási csoportoktól.

Módszertan: Fókuszált szakirodalmi áttekintés a Google Scholar (GS) adatbázisában. A kiválasztási eljárás végére összesen 22 tanulmány beválasztására került sor.

Megállapítások: A tanulmányokat 1973 és 2023 között publikálták. A tanulmányokban bemutatott vizsgálatok összesen hét különböző országban készültek, többségük az Amerikai Egyesült Államokban (USA). A kutatások összesen 21 283 személy eredményeit mutatják be. A kutatásokban többnyire aktív állományú rendőröket (86,4%), kisebb részben pedig rendőr hallgatókat (13,6%), illetve rendőri szolgálatra jelentkezőket (4,6%) vizsgálnak. A kutatásban részt vevők személyiségének vizsgálatára összesen 15 különféle mérőeszközt használtak. A beválasztott kutatások többségének eredménye arra mutat, hogy a rendőrök személyiségjellemzőikben viszonylag homogén egységet alkotnak, s bizonyos mértékben eltérnek más társadalmi vagy foglalkozási csoportoktól. Ezzel ellentétes eredményt a vizsgált tanulmányok 22,7%-a közöl.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2026. 02. 17. Átdolgozás: 2026. 04. 24. Elfogadás: 2026. 04. 29.

Nem állapítható egyértelműen az se, hogy a rendőri személyiség a kiválasztási eljárás vagy a szakmai szocializáció eredményeként alakul.

Érték: Jelen tanulmány a rendőri személyiséggel kapcsolatos kutatások eredményeiről nyújt összegző áttekintést. A tanulmány eredményei hasznosíthatók mind a rendőri képzés, mind pedig a napi gyakorlat számára.

Kulcsszavak: rendőri személyiség, rendészet, rendőrség, fókuszált irodalom-elemzés

Abstract

Aim: The aim of this study is to review research findings that examined the personality traits of different police populations. The study examines whether there is a personality type that would describe police officers as a homogeneous group, distinguishing them from other social or occupational groups.

Methodology: A scoping review was conducted in the Google Scholar (GS) database. At the end of the selection process, a total of 22 studies were selected.

Findings: The selected studies were conducted in seven different countries, most of them in the United States (US). The research results are based on a total of 21,283 individuals. The research mainly examines active police officers (86.4%), with a smaller proportion of police cadets (13.6%) and police applicants (4.6%). The studies used 15 different measurement tools to examine the personalities of the research participants. The results of most of the selected studies indicate that police officers' personality traits are relatively homogeneous and differ to some extent from those of other social or occupational groups. However, 22.7% of studies report contradictory results. It cannot be clearly determined whether police personality is the result of the selection process or professional socialization.

Value: This study presents a comprehensive overview of the results of research on police personality. The findings of the study can be used in both police training and practice.

Keywords: police personality, law enforcement, police, scoping review

Bevezetés

Minden társadalmi közösségnek mindenkor megvannak a maga kihívásai. A Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, WEF) legújabb felmérése szerint hosszú távon (10 év) a szélsőséges időjárás, a biodiverzitás megszűnése és a Föld rendszereinek kritikus megváltozása, míg rövid távon (2 év) a dezinformáció,

a szélsőséges időjárási jelenségek, valamint az államok közötti fegyveres konfliktusok jelentik napjaink legfőbb globális kihívásait (WEF, 2025). Az Eurostat újabb mérése pedig azt jelzi, hogy regionális szinten, vagyis az Európai Unióban (EU), a polgárok véleménye szerint az EU számára a védelmi és biztonsági kihívások (34%), az illegális migráció (32%), valamint az ukrán–orosz háború (26%) és a gazdasági, klimatikus változások (26%) kezelése kellene, hogy jelentse a legfőbb prioritást (European Commission, 2025).

Ez utóbbi adatok alapján arra következtethetünk, hogy az EU állampolgárai számára a jelentős részben rendészeti igazgatás feladatkörébe tartozó társadalmi kihívások – a biztonság, illetve az illegális migráció – kezelése a legfontosabb manapság. Korántsem mellékes tehát, hogy a társadalmi alrendszerek intézményi szintjén milyen kihívásokkal szembesülnek napjainkban az EU országainak rendőri szervei.

A digitalizáció, az emberek mobilizációs lehetőségének, az internet terjedésének, valamint a társadalmi viszonyok átalakulásának eredményeként az európai rendőri szervek újszerű kihívások tömegével szembesültek az elmúlt évtizedek során. Az Europol (2025) jelentése szerint a megváltozott társadalmi környezetben a bűnözői hálózatok tevékenysége olyan területeken vált egyre kifinomultabbá és veszélyesebbé, mint a kibertámadások, a mesterséges intelligenciával is megtámogatott online csalások, vagy a gyermekek online térben történő szexuális kizsákmányolása.

A társadalmi környezetben, illetve a feladatok természetében beállt változások mellett a rendőri szervek jelentős belső szervezeti kihívásokkal is kénytelenek voltak szembenézni az elmúlt évek során, köztük a humán erőforrás-gazdálkodást és -utánpótlást érintő problémákkal. A toborzással, valamint az állomány megtartásával kapcsolatos nehézségek az Amerikai Egyesült Államok mellett (Santos, Jaynes & Thomas, 2024; Wilson, 2012; Wilson et al., 2023) számos európai országban is komoly feladat elé állították a nemzeti rendőrségeket (Christián & Erdős, 2020; Tyson & Charman, 2023; Rabrenovic, 2018; Schröder, 2021).

A rendőri állomány megtartásának kérdése számos okból kiemelt jelentőségű. Wilson és kollégái (2023) szisztematikus irodalomelemzésükben a rendőri szerveknél megjelenő fluktuáció következményeként olyan jelenségeket azonosítottak, mint a további elvándorlás erősödése, a társadalom tagjaival kialakított kapcsolatok elvesztése, a szolgálat iránti elköteleződés csökkenése, az állományban maradtak munkaterheinek növekedése, a szervezeti hatékonyság és a munkavállalói morál hanyatlása, csökkenő működési kapacitás, vagy a folyamatban lévő programok megszakadása.

A hatékony humán erőforrás-gazdálkodáshoz, az állomány megtartásához mindemellett fontos pénzügyi érdekek is fűződnek. A pályát elhagyó rendőri állomány

pótlása ugyanis idő- és költségigényes. A leszerelők pótlásával összefüggésben olyan közvetlen költségek keletkeznek, mint a környezettanulmányok és az alkalmasági vizsgálatok elvégzésének, az egyenruha és a felszerelések, az átmeneti időszakban keletkező túlórák, valamint a felvételi adminisztráció és a képzés költségei. Mindemellett közvetett költségként jelentkezik a felhalmozott intézményi és szakmai tudás, készségek és tapasztalat elvesztése, a termelékenység és a hatósági szolgáltatás minőségének csökkenése (Hilal & Litsey, 2019). A korábbi becslések szerint a rendőrség esetében megközelítőleg öt-tíz évbe telik, mire az újoncok képzésébe, felkészítésébe történő befektetés hatékonyan megtérül a hatóság számára (Allisey et al., 2014). Allisey és munkatársai (2014) tanulmányukban megállapítják, hogy pusztán pénzügyi oldalról tekintve az első öt évben leszerelők színtiszta pazarlást jelentenek a foglalkoztató szerv gazdálkodása szempontjából. Ezek a becslések azért is figyelemreméltók, mert például az Egyesült Királyságban a Rendőri Vezetők Nemzeti Tanácsának (National Police Chiefs' Council) egy korábbi jelentése szerint a leszerelő angol rendőrtisztek 69%-a öt évet sem tölt el a hivatásos szolgálatban. A korai pályaelhagyók mintegy háromnegyede pedig már a szolgálat első két évében leszerel (Criminal Justice Joint Inspection, 2024).

A szakirodalom szerint a rendőrök karrierváltással kapcsolatos döntésében jelentős szerepet játszanak a munkahelyi stressz és a munkával való elégedettség olyan befolyásoló tényezői, mint a munkavégzésben tapasztalt autonómia, a szerepkörök egyértelműsége, a munkaterhelés, az átlátható karrierút, vagy a bérezés. A felsoroltak közül különösen a munkavégzés autonómiája és a szerepkör egyértelműsége a leggyakrabban vizsgált és leginkább alátámasztott előrejelzői a rendőrségnél tapasztalható munkahelyi stressznek és munkával való elégedettségnek (Rossler & Scheer, 2025). A rendőri intézményeknél készült vizsgálatokban gyakran visszatérő szempont a kiegészítés is. A munkával kapcsolatos követelmények (például jelentős ügyterhelés, a túlzott adminisztráció, határidők) mind összefüggést mutatnak a magasabb szintű munkahelyi stresszsel (Allisey et al., 2014). Rossler és Scheer (2025) újabb kutatási eredményei azt jelzik, hogy a munkahelyi stressz megélése és a munkával kapcsolatos elégedettség szempontjából egyaránt releváns tényezők – mint például a munkahelyi szerepkörök egyértelműsége, a munka veszélyessége, a feladatellátásban jelentkező autonómia, a munkatársakkal való kapcsolatok, illetve az egyéni és szolgálati értékek összhangja – önmagukban közvetlenül nem befolyásolják a karrierváltás szándékát. A munkával való elégedettség és a munkahelyi stressz befolyásolása révén azonban ezek a tényezők közvetett módon hatást gyakorolnak a pályaelhagyásra. A kutatás szerint ugyanis a leszerelési szándékkal közvetlen kapcsolatban álló legtöbb prediktort a munkával való elégedettség és a munkahelyi stressz közvetítette (Rossler & Scheer, 2025).

A személyiség jelentősége

A korábbi kutatások arra is felhívják a figyelmet, hogy a rendőrök leszerelésében, a munkahellyel való elégedettségben, illetve a munkahelyi stressz megélésében, a külső tényezők mellett a személyiségnek is kulcsfontosságú szerepe lehet (Drew, Carless & Thompson, 2008; Garbarino, Chiorri, & Magnavita, 2014; Lawrence, 1984; Newman-Noon, 2022; Ortega, Brenner & Leather, 2007; Petasis & Economides, 2020). A szakirodalomban bizonyos személyiségjellemzők gyakran jelennek meg a jó rendőri munka egyfajta követelményeként. Ugyanakkor nehéz meghatározni, hogy pontosan mi tesz valakit alkalmassá a rendőri szolgálatra (Sanders, 2008). A korábbi vizsgálatok eredményeiből úgy tűnik, hogy a rendőrök által észlelt munkaterhelés voltaképp a rájuk jellemző személyiségjegyek (például neuroticizmus, barátságosság, lelkiismeretesség, extrovertáltság) és a munkaterhelés forrásai (például frusztráció, határidők, fizikai és mentális igénybevétel) kölcsönhatásának eredménye (Chiorri et al., 2015; Grant & Langan-Fox, 2007). Challacombe, Ackerman és Stones (2019) kutatásának eredményei szerint az úgynevezett Big Five személyiségjellemzők, köztük a neuroticizmus és a lelkiismeretesség szintjének különbségei összefüggésben állnak a rendőrök stresszkezelési képességeinek és stresszszintjének különbségeivel.

A rendőrök személyiségjellemzőinek jelentősége továbbá nemcsak a rendőri hivatás évei, hanem már a rendészeti képzés ideje alatt is fontos mutatója lehet a pályaelhagyásnak. Habár egyes tanulmányok nem találtak egyértelmű összefüggést a rendőr hallgatók személyiségjellemzői és a tanulmányi sikerek között (Koropanovski et al., 2022), számos vizsgálat szignifikáns kapcsolatot jelez e téren. Topp és Kardash (1986) például úgy találták, hogy a személyiségjellemzők jó mutatói az akadémiai teljesítménynek. Az általuk vizsgált személyek teszteredményei alapján lelkiismeretesnek és kitartónak ítélt személyek teljesítették leginkább a képzési feltételeket (Topp & Kardash, 1986). White (2008) kutatásában arra jutott, hogy azok a rendőr kadétkok, akiket kizártak a képzésből, vagy akik saját elhatározásból hagyták el az akadémiát, jelentősen magasabb pontszámokat értek el a depresszió, az impulzivitás és a neurotikus hajlam terén, valamint alacsonyabb pontszámokat a lelkiismeretesség mutatóján, azokhoz viszonyítva, akik sikeresen befejezték a képzést. Hewgley (2013) elemzései pedig arra mutattak rá, hogy azok a kadétkok, akik a Candidate and Officer Personnel Survey (COPS) személyiségproblémák alskáláján több pontot értek el, nagyobb eséllyel hagyták el a rendészeti képzést, mint társaik.

Egy másik vizsgálatban a nemek közötti különbségeket, illetve ennek a képzés során történő leszerelésekben való lehetséges szerepét vizsgálták a rendőr hallgatók körében. A kutatás arra jutott, hogy az előzetes feltételezésekkel

ellentétben a női és férfi rendőr hallgatók között nem mutathatók ki szignifikáns személyiségbeli különbségek. A tanulmány szerzője mindebből arra következtetett, hogy a női kadétek esetében megfigyelhető nagyobb arányú leserelést nem lehet a nemek közötti személyiségjellemzők különbözőségeivel magyarázni (Duda, 2021).

A rendőr hallgatók személyiségének a képzés ideje alatt nyújtott teljesítményben is szerepe lehet. Detrick, Chibnall és Luebbert (2004) kutatásukban a NEO PI-R ötfaktoros személyiségteszt segítségével vizsgálták a kérdőíven elért pontszámok és az akadémiai eredmények közötti összefüggéseket, amely során megállapították, hogy számos személyiségjellemző összefügg a akadémiai eredményekkel. Az értékek alsóskálán elért magas, illetve az izgalomkérés alsóskálán elért alacsony pontszámok a jobb tanulmányi eredményekkel, míg a szorongás alsóskálán elért alacsonyabb pontértékek a lögyakorlatokon nyújtott jobb teljesítménnyel mutattak együjtjárást.

Nem meglepő módon a személyiségjellemzők vizsgálata mind a rendőri szolgálatra, mind a rendőri képzésbe való kiválasztási folyamat fontos eleme. A kiválasztási folyamat célja elvileg a legjobb jelölt megtalálása volna. A nemzetközi gyakorlatban ugyanakkor a rendőrségi kiválasztás célja kettős: a nem megfelelő (alkalmatlan) jelöltek kiszűrése és a leginkább megfelelő jelentkezők kiválasztása. E megközelítés szerint a kiválasztási folyamatnak egyrészt ki kell szűrnie a rendőri munkára alkalmatlan jelölteket, másrészt pedig meg kell határozni azon jelöltek körét, akik sikeres rendőrök lehetnek a jövőben (Sanders, 2008). A hazai rendőrtisztképzés gyakorlatában ez a fajta kettősség szintén megjelenik. A pszichés vagy az egészségügyi alkalmatlanság kiszűrése mellett például fontos szerepe van annak is, hogy a jelentkezők közül a középiskolában legjobban teljesítők kerüljenek a képzésbe (Mácsár, 2023). A magyarországi rendőrtisztképzésben alkalmazott kiválasztási eljárás ugyanakkor minimális és negatív természetű; vagyis az eljárás túlnyomórészt az alkalmatlan személyek kiszűrésére, és nem elsősorban a jövőbeni hivatásra legalkalmasabbak kiválasztására fókuszál (Erdős, 2019).

A rendőrök pszichológiai értékelése, különféle személyiségtesztek használata a rendészeti szervek tisztjeinek kiválasztási gyakorlatában általánosan elterjedt. Egyes országokban már az 1920-as években is alkalmaztak pszichológiai méréseket a rendőrök kiválasztási eljárása során (Lowdermilk, 1988), de az 1970-es évek óta ezeknek a teszteknek a használata jelentősen megnőtt (Ash, Slora & Britton, 1990), és több tucat különféle pszichológiai teszt került be a gyakorlatba az idők során (Griffin & Ruiz, 1999). Az elmúlt évtizedek kutatásai pedig bizonyították, hogy a kiválasztási eljárásban alkalmazott mérések hatékonyan képesek kiszűrni az alkalmatlan pályázókat (Sanders, 2008), noha a jövőbeni

munkateljesítmény előrejelzésében mérsékelt érvényességet mutatnak (Salgado, 2003; Sanders, 2008; Varela et al., 2004). Az évek során, a témában zajló kutatások eredményeként a különféle munkakörökben való teljesítmény előrejelzésére az úgynevezett ötfaktoros személyiségmodell (Big Five) alkalmazása vált általánosan elfogadottá. Az ötfaktoros modellen alapuló mérőeszközök alternatív szelekciós módszerként a rendőrök kiválasztási gyakorlatában is megjelentek (Barrett et al., 2003). A Big Five személyiségdimenziók közül a lelkiismeretesség és az érzelmi stabilitás bizonyultak a leginkább konzisztens előrejelzőknek a különböző foglalkozási csoportokban (Barrick et al., 2001; Hurtz & Donovan, 2000).

Az eddigiek arra mutatnak, hogy a személyiségnek a rendőrök kiválasztásában, megtartásában és szolgálatellátásuk hatékonyságában is fontos szerepe lehet. Mindezek – a rendőri hivatás sajátosságait figyelembe véve – azt is feltételezik, hogy a rendőrök olyan, más társadalmi csoportoktól eltérő személyiségjellemzőkkel bírnak, amelyek alkalmassá teszik őket erre a pályára. Az elmúlt évtizedek során a rendőri személyiség eredetét illetően négy alapvető elméleti megközelítés alakult ki. Az első, az úgynevezett predispozíciós modell szerint a rendőri személyiség olyan jellemzők együttese, amelyekkel az egyén már a szervezetbe lépést megelőzően is rendelkezett. E megközelítés tehát azt sugallja, hogy bizonyos személyiségjellemzőkkel rendelkező emberek nagyobb eséllyel választják a rendőri karriert, mint mások. A második, úgynevezett szelekciós modell ezzel szemben azt feltételezi, hogy a rendőri pályára jelentkezők és azok, akik felvételt nyernek összességében ugyanolyan személyiségjellemzők mentén írhatók le, mint az átlag népesség, azonban a felvételi eljárás jellegéből fakadóan bizonyos személyiségtípusok nagyobb eséllyel kerülnek a rendszerbe. A harmadik, úgynevezett szocializációs modell szerint a szakmai személyiség voltaképp a rendőri hivatás formális és informális folyamatai hatásának eredményeként jön létre. A negyedik, úgynevezett null-elméleti modell pedig azt állítja, hogy a rendőri, rendészeti hivatást választók és azokat gyakorlók ugyanolyan személyiségjellemzőkkel rendelkeznek, mint az általános népesség (TenEyck, 2023; Twersky-Glasner, 2005). Összességében tehát a tudományos elméletek többsége (predispozíciós, szelekciós, szocializációs modellek) azt feltételezi, hogy a rendőrök személyiségükben különböznek az általános népességtől.

Módszertan

Célkitűzések

A tanulmány célja azoknak a kutatási eredményeknek a szintetizálása, amelyekben a személyiségjellemzőket vizsgálták különböző rendőri populációkban.

A korábbi összefoglaló tanulmányok eredményei arra utalnak, hogy a személyiségjellemzők vizsgálatára ebben a szakmai közösségben számos okból sor kerülhet. Jelen tanulmány az elmúlt évtizedekben végzett vizsgálatok eredményei alapján arra keresi a választ, hogy létezik-e a rendőröket homogén csoportként leíró személyiség, ami megkülönbözteti őket más társadalmi vagy foglalkozási csoportoktól.

Módszer

A kutatási kérdést fókuszált szakirodalmi áttekintés (scoping review) keretében vizsgáltuk. A különböző típusú összefoglaló tanulmányok (review) közül a fókuszált szakirodalmi áttekintés célja, a rendelkezésre álló szakirodalom potenciális méretének felmérése, a kutatási bizonyítékok jellegének és terjedelmének azonosítása. A fókuszált szakirodalmi áttekintések jellemzően egész tág témakört ölelnek fel, ellentétben például a szisztematikus irodalomelemzésekkel (Körmendy, Molnár & Horváth, 2023). A fókuszált szakirodalmi áttekintés emellett arra is segít választ adni, hogy az adott témában szükség van-e teljes körű szisztematikus vizsgálatra (Grant & Booth, 2009). A fókuszált szakirodalmi áttekintés alapvető funkciói tehát a rendelkezésre álló bizonyítékok típusainak azonosítása egy tématerülethez kapcsolódóan, a szakirodalomban szereplő kulcsfogalmak tisztázása, az adott területhez kapcsolódó kutatások létezésének, jellemzőinek, tényezőinek feltárása, valamint további megválaszolatlan kérdések, kutatási rések (gap) azonosítása (Munn et al., 2018). A fókuszált szakirodalmi áttekintés bizonyos szempontból közel áll a szisztematikus irodalomkutatáshoz, mivel ebben az esetben is törekszünk arra, hogy az irodalomkutatás minél inkább szisztematikus, átlátható és megismételhető jellegű legyen. Ez utóbbihoz viszonyítva ugyanakkor a scoping review kevésbé kötött mind a vizsgálat ideje, mind pedig a kutatási feltételek szigorúsága szempontjából (Grant & Booth, 2009).

Jelen fókuszált szakirodalmi áttekintés esetében az irodalom kutatását kizárólag a Google Scholar (GS) adatbázisában végeztük. A módszertani szakirodalom eredményei szerint a GS szakirodalmi bázisa az évek során jelentősen bővült, ami a tudományos források hatékony adatbázisává tette (Chigbu, Atiku & Du Plessis, 2023; Halevi, Moed & Bar-Ilan, 2017). A GS ma már az irodalomkutatások során gyakran használt tudományos keresőmotor, amely 2 és 100 millió közötti mennyiségű tudományos és „szürke irodalmi” forrást tartalmaz. Egy korábbi vizsgálat szerint a Web of Science adatbázisában tárolt szakirodalmi források többsége a GS-ben is elérhető (Haddaway et al., 2015). Gehanno és munkatársai (2013) korábbi kutatásukban 29 olyan szisztematikus

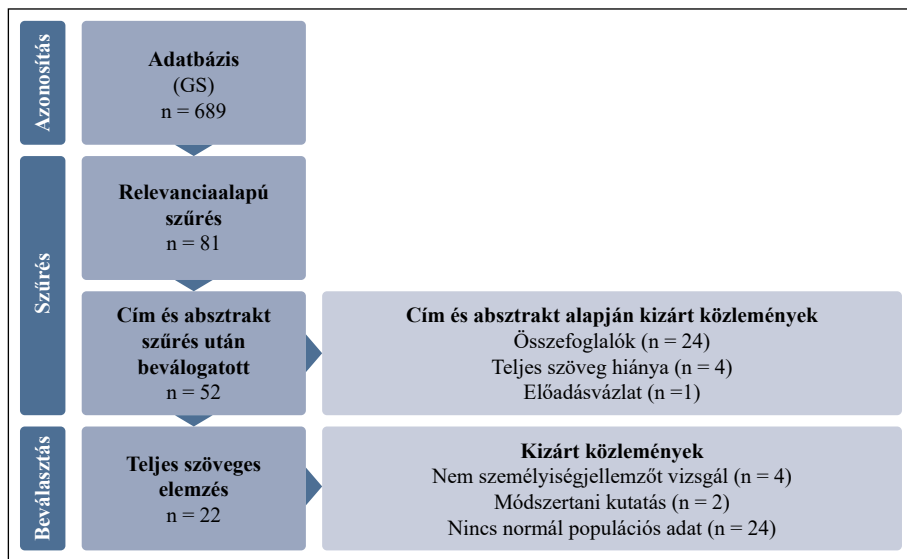
irodalomelemzést vizsgáltak meg, amelyeket az általánosan használt irodalmi adatbázisok (például PubMed) használatával készítettek. Az irodalomelemzésekben feldolgozott forrásokat egytől egyig összevetették a GS adatbázisával. A kutatók megállapították, hogy a szisztematikus áttekintésekben szereplő tanulmányok 100%-a szerepelt a GS adatbázisában is. Ha tehát a 29 szisztematikus irodalomelemzés szerzői csak a GS-t használták volna, egyetlen hivatkozás sem maradt volna ki (Gehanno, Rollin & Darmoni, 2013). A módszertani irodalom ajánlása szerint a GS alkalmazása során érdemes legfeljebb az első néhány száz (200–300) találatot vizsgálni, mert a találati lista hátsó oldalai jellemzően kevésbé releváns, vagy teljesen irreleváns elemeket tartalmaznak (Haddaway et al., 2015).

Az irodalomkutatás során feltételként határoztuk meg, hogy a cikkek kizárólag angol vagy magyar nyelvűek lehettek, azonban a publikálási idejüket tekintve időkorlát nem került meghatározásra. Az irodalomkutatás a következő keresőszavak használatával történt: „*personality*” AND „*police*”. A keresőszavak mindegyikét tartalmaznia kellett a címnek. A forrástalálatokat relevancia szerint rendeztük. A címek és az absztraktok vizsgálata alapján kizárásra kerültek azok a tételek, amelyek műfajukat tekintve nem eredeti közlemények voltak (például összefoglaló tanulmányok, előadások), vagy amelyek eredményeiről, kutatási módszertanáról nem volt elérhető angol vagy magyar nyelvű teljes szöveges leírás. A szelekciós folyamat harmadik szakaszában a teljes szövegek áttekintése történt, amely során kizárásra kerültek azok a cikkek, amelyek nem a rendőrök személyiségjellemzőinek bemutatására fókuszáltak. Kizárásra kerültek továbbá azok a tételek, amelyek nem alkalmaztak kontrollcsoportot, illetve nem közöltek átlag populációra vonatkozó eredményeket, amelyek alapján összehasonlítást végezhattünk volna.

A tanulmányok kiválasztási folyamatát az 1. számú ábra mutatja be. A kiválasztási folyamat első szakaszában a leginkább releváns 81 tétel vizsgálatára került sor. Ezt követően a címek és absztraktok vizsgálata során 24 összefoglaló tanulmány, 1 előadás, valamint 4 olyan tétel is kizárásra került, amelyek angol nyelven nem voltak elérhetőek. A teljes szövegek áttekintése alapján további 4 olyan tanulmányt kizártunk, amelyek nem a rendőrök személyiségjellemzőinek feltárására fókuszáltak, 2 olyan tanulmányt, amelyek különböző mérőeszközök alkalmazhatóságát elemezték rendőri mintában, valamint 24 olyan tanulmányt, amelyek nem tartalmaztak kontrollcsoportot vagy normál populációra vonatkozó összehasonlító eredményeket. A kiválasztási eljárás végére összesen 22 tanulmány beválasztására került sor.

1. számú ábra

A tanulmányok kiválasztásának folyamata

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Eredmények

A fókuszált irodomelemzésbe beválogatott cikkeket ($n = 22$) 1973 és 2023 között publikálták. A kutatómódszertani stratégiát tekintve kivétel nélkül minden cikk kvantitatív kutatási eredményeket közöl. A vizsgálatok 90,9%-a ($n = 20$) keresztmetszeti (cross-sectional), 9,1%-a ($n = 2$) pedig hosszmetzeti (longitudinális) adatfelvétellel készült. A tanulmányokban bemutatott vizsgálatok összesen 7 különböző országban készültek, többségük ($n = 14$) az Amerikai Egyesült Államokban (USA). Az irodomelemzésben szereplő kutatások összesen 21 283 személy eredményeit vizsgálják. Azokban a kutatásokban, ahol az életkorra vonatkozóan pontos adatokat közölnek a szerzők, az átlagéletkor 31,52 év volt a teljes mintában (átlag_(min.) = 22,0; átlag_(max.) = 43,0; átlag_(szórás) = 6,21). A rendőri almintákban pedig az átlagéletkor 31,84 év volt (átlag_(min.) = 22,13; átlag_(max.) = 43,0; átlag_(szórás) = 5,97).

A kutatásokban többnyire aktív állományú rendőröket ($n = 19$), kisebb részben pedig rendőrhallgatókat ($n = 3$), illetve rendőri szolgálatra jelentkezőket ($n = 1$) vizsgálnak. A kutatások 68,2%-a ($n = 15$) kizárólag rendőrök, rendőr hallgatók

vagy pályaválasztók (együtt: rendőri populáció) körében vizsgálja a személyiségjellemzőket, s ezeket veti össze más, normál populációra vonatkozó vizsgálatok eredményeivel. Hét esetben viszont a rendőri al minta mellett kontrollcsoportként más rendészeti területek (például tűzoltók, büntetés-végrehajtási örök, biztonsági örök) dolgozói ($n = 2$), illetve felnőtt civilek vagy egyetemi hallgatók ($n = 5$) is szerepelnek a teljes mintában. A nemi megoszlásokat tekintve a kutatások 36,4%-a ($n = 8$) teljesen homogén mintát tartalmazott, vagyis kizárólag férfiak körében történt a személyiség vizsgálata. A heterogén mintát tartalmazó vizsgálatokban a nők aránya 8,5% és 53% közé esett. Négy esetben a tanulmányok nem tesznek említést a minta nemek szerinti megoszlásáról.

A kutatásban részt vevők személyiségének vizsgálatára összesen 15 különféle tesztet használtak fel. A legtöbb alkalommal a Sixteen Personality Factor Questionnaire (16 PF), a Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2 (MMPI-2) a Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R), az Eysenck Personality Questionnaire (EPQ) és a Big Five Questionnaire (BFQ) mérőeszközöket használták.

Ezek mellett egy-egy vizsgálatban az Adjective Check List (ACL), a Big Five Inventory (BFI), illetve annak rövidített változata (BFI-R), a Buss-Perry Aggression Questionnaire (BPAQ), az Eysenck Personality Inventory (EPI), a Myers-Briggs Type Indicator (MBTI), International Personality Item Pool rövidített változata (Mini-IPIP), a Positive and Negative Affect Schedule (PANAS), a State-Trait Anxiety Inventory (STAI) és a Temperament and Character Inventory (TCI) validált kérdőívek alkalmazásával mérték a résztvevőket. A fókuszált irodalomelemzésbe válogatott tanulmányok összefoglalását a 2. számú ábra tartalmazza.

2. számú ábra
A kutatások leíró adatai

	Ország	Év	Módszer	Mérészköz	Minta					Hivatkozás
					nagyság	összetétel	életkor (átlag)	férfi (%)	nő (%)	
1	USA	2023	Szekunder adatelemzés	Mini-IPIP	13 145	Rendőr	28,57	47,0	53,0	TenEyck, 2024
2	USA	1978	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	MBTI	1282	Rendőr (újonc), rendőr (tapasztalt)	NA	NA	NA	Hanewicz, 1978
3	UK/USA	1999	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	16 PF	619	Rendőr (tapasztalt)	NA	NA	NA	Harper et al., 1999
4	USA	2000	Longitudinális kérdőíves	MMPI-2	320/264/213/101	Rendőr hallgató	NA	79,7 (1. adatfelvétel) 81,1 (4. adatfelvétel)	20,3 (1. adatfelvétel) 18,9 (4. adatfelvétel)	Gould, 2000
5	USA	1973	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	EPI	548	Rendőr (főiskolai végzettség/ középfokú végzettség)	31,54 (rendőr) 27,83 (civil)	100,0	0,0	Fenster & Locke, 1973
6	USA	1978	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	ACL	71	Rendőr	37,6 (rendőr) 37,3 (börtönőr) 39,6 (biztonsági őr)	100,0	0,0	Murrell, Lester & Arcuri, 1978
7	USA	1994	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	16 PF	275	Rendőr hallgató	25,9 (1. almintá) 26,5 (2. almintá)	85,8 (1. almintá) 83,3 (2. almintá)	14,2 (1. almintá) 16,7 (2. almintá)	Lorr & Strack, 1994
8	USA	2003	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	BPAQ	250	Rendőr, rendőr hallgató	NA	NA	NA	Turner, 2003
9	Norvégia	2009	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	BFI-R	568	Rendőr	NA	NA	NA	Abrahamsen & Strype, 2010
10	Skócia	1996	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	PANAS	699	Rendőr	35,9	87,8	12,2	Biggam & Power, 1996

11	USA	1984	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	16 PF	104	Rendőr	20-47	100,0	0,0	Lawrence, 1984
12	USA	1998	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	MMPI-2	47	Rendőr (újone)	30,93	76,6	23,4	Gould & Funk, 1998
13	USA	2010	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	MMPI-2	60	Rendőr (újone), rendőr (tapasztalt)	NA	73,3	26,7	Laguna et al., 2010
14	UK	1983	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	EPQ	353	Rendőr (újone), rendőr (pályakezdő), rendőr (tapasztalt)	27,97	91,5	8,5	Gudjonsson & Adlam, 1983
15	Dél- Afrika	2009	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	TCI	1145	Rendőr (újone)	NA	56,6	43,4	Du Preez et al., 2009
16	UK	2015	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	BFI	438	Rendőr, tűsziárgyaló (rendőr), hallgató	41,0 (rendőr) 43,0 (tűsziárgyaló) 22,0 (hallgató)	58,2	41,8	Grubb, Brown & Hall, 2015
17	USA	1978	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	16 PF	333	Rendőr	20-39	100,0	0,0	Fabricatore et al., 1978
18	USA	1984	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	EPQ	319	Rendőr (jelentkező)	22,13	84,6	15,4	Burbeck & Fumham, 1984
19	Olaszor- szág	2012	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	BFQ, STAI	289	Rendőr (speciális egység)	35,4	100,0	0,0	Garbarino et al., 2012
20	Szinga- púr	2001	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	NEO PI-R	243	Rendőr	27,6	100,0	0,0	Bishop et al., 2001
21	USA	2010	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	NEO PI-R	206	Rendőr	28,2 (rendőr) 26,1 (tűzoltó)	100 (rendőr) 89 (tűzoltó)	0 (rendőr) 11 (tűzoltó)	Salters- Pedneault, Ruef & Orr, 2010
22	Olaszor- szág	2012	Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat	BFQ	289	Rendőr (speciális egység)	35,4	100,0	0,0	Garbarino, Chiori & Magnavita, 2014

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A rendőri személyiség létezésének vizsgálata

A vizsgálatok többségében arra jutottak, hogy az a hipotézis, miszerint a rendőrök személyiségjellemzőikben bizonyos fokú homogenitást, illetve más populációkhoz viszonyítva eltérést mutatnak, részben vagy teljesen megerősítést nyert.

Hanewicz (1978) kutatási eredményei alapján arra következtetett, hogy bizonyos személyiségtípusok egyértelműen dominálnak a rendőrség tagjai között. E jellemzők dominanciája a rendőrségi szervezetet, az alegységek (osztályok) méretét érintő különbségek ellenére is következetesen kimutathatók voltak. Harper és munkatársai (1999) angol és amerikai rendőröket vizsgálva szintén megállapították, hogy mindkét ország rendőri mintájában egyértelmű személyiségmintázat volt megfigyelhető, de azt is kimutatták, hogy bizonyos jellemzők kultúránként eltértek. Ebből arra következtettek, hogy a rendőri személyiségnek vannak állandó (fix) és alakítható jellemzői, amelyeket részben a kulturális környezet határoz meg. Egy másik kutatásban rendőröket vizsgáltak civil kontrollcsoporttal összehasonlítva. Az eredmények azt mutatták, hogy a barátságosság, lelkiismeretesség és érzelmi stabilitás személyiségjellemzők területén a rendőrök körében szignifikánsan magasabb pontértékek születtek mind a három alskálán. A rendőrök csoportján belül továbbá ezekben a dimenziókban jelentősen kisebb eltérés mutatkozott, mint a civil kontrollcsoportban, ami arra utal, hogy a rendőrök személyiségjellemzőik tekintetében homogénebbek (Abrahamsen & Strype, 2010). TenEyck (2023) nagymintás vizsgálatában (n = 13 145) szintén azt találta, hogy az általános népességhez képest a rendőri szerveknél dolgozók szignifikánsan különböznek egyes személyiségjellemzőikben, illetve szociodemográfiai tulajdonságaikban. A vizsgálat szerint a neuroticizmus dimenziójában egy egységnyi növekedés 12%-kal, míg a barátságosság dimenzióban 9%-kal csökkentette annak az esélyét, hogy valaki a rendőri populációba tartozzon. Mindemellett a rendőrök jelentősen alacsonyabb pontszámot értek el a tapasztalatok iránti nyitottság terén. Mindemellett a kutatás arra is rámutat, hogy a férfiak 542%-kal nagyobb valószínűséggel kerülnek a rendőri állományba, mint a nők. Emellett a rendőrök az átlaghoz képest konzervatívabbnak mutatkoznak és 54%-kal magasabb körökben a válás valószínűsége. Ez utóbbi kapcsán a tanulmány kiemeli, hogy a rendőri állomány számára érdemes lehet házassági, életvezetési tanácsadás biztosítása, ugyanakkor a tapasztalatok iránti nyitottság terén jelentkező alacsony értékek arra utalnak, hogy az egyenruhások vonakodnak az olyan szolgáltatásoktól, mint a tanácsadás, pszichológiai támogatás vagy pszichoterápia. A szerző arra következtet, hogy bizonyos pszichés és szociodemográfiai tényezők összeadódva alkotnak egy jellegzetes rendőri személyiséget (TenEyck, 2023).

Du Preez és kollégái (2009) dél-afrikai újonc rendőrök temperamentum- és karakterjellemzőit vizsgálva arra jutottak, hogy az újdonságkeresés, az ártalomkerülés és az együttműködési készség terén jóval alacsonyabb, míg az önirányítottság és a kitartás dimenziójában magasabb pontszámokat értek el, mint a hasonló területről származó civil egyetemi hallgatók. A kutatók szerint mindezek olyan tulajdonságok, amelyeket a leendő rendőröktől elvár a szervezet és a társadalom, ami alátámasztani látszik a predispozíciós modell érvényességét.

Fenster és Locke (1973) korai kutatásukban a neuroticizmus terén találtak számottevő eltérést a rendőr és civil alminták között. Az előbbieket szignifikánsan alacsonyabb pontot értek el a neuroticizmust mérő skálán a civilekhez viszonyítva. Számottevő különbséget találtak a rendőrök és civil minták összehasonlításakor más vizsgálatok is. Garbarino és munkatársai (2012) az olasz művelési egység tagjainak vizsgálatakor az érzelmi stabilitás esetében szignifikáns eltérést találtak az átlag népességtől. A kutatásban részt vevő rendőrök kétharmada személyiségjellemzőikben nem különbözött kiemelkedően a normál populációtól. Összességében a rendőrök az érzelmi stabilitás alszállán jelentősen, míg az extroverzió, barátságosság, lelkiismeretesség és a tapasztalatokra való nyitottság alszálláin mérsékelten magasabb pontokat értek el, mint az átlag népesség.

Salters-Pedneault és kollégái (2010) a NEO-PI-R segítségével hasonlították össze rendőr és tűzoltó újoncokat egymással, valamint az általános népességre vonatkozó adatokkal. A kutatás megállapította, hogy mind a két rendészeti alcsoportban megjelennek mások megmentésére orientáló tulajdonságok. Az általános népességhez viszonyítva a tűzoltók és a rendőrök is szignifikánsan magasabb értéket mutattak az izgalomkeresés skálán (az extroverzió egyik aspektusa). Az eredmények továbbá azt igazolták, hogy a két rendészeti szakterület újoncai között is vannak különbségek. A rendőrök számottevően magasabb pontokat értek el a társaságkedvelés (extroverzió), valamint kötelességtudat és megfontoltság (lelkiismeretesség) alszállákon (Salters-Pedneault, Ruef & Orr, 2010).

Lawrence (1984) eredményei alapján szintén arra jutott, hogy azok alátámasztják a rendőri személyiségről szóló korábbi tanulmányok megállapításait. A kutatás rámutatott arra, hogy elsősorban azon személyiségjellemzők mutatnak eltérést az átlagtól, amelyek segítik a rendőröket a munkájukkal összefüggő nehézségek leküzdésében. Ilyen tulajdonságok például a visszafogottság, a tárgyilagosság és a kritikus szemlélet, a lelkiismeretesség és a kitartás. Grubb és munkatársai (2015) rendőrök két csoportját (tűztárgyaló és más rendőri munkakört betöltő) hasonlították össze egyetemi hallgatói mintával. A kutatás megerősítette a „rendőri profil” létezésével kapcsolatos hipotézist. Mindkét rendőri alcsoport a vizsgált pszichológiai konstrukciók tekintetében jelentősen eltért a hallgatói mintától. A kutatók ugyanakkor nem találtak számottevő eltérést

a túsztárgyalóként és a más területen szolgáló rendőrök személyiségében. A tanulmányban ebből arra következtettek, hogy a túsztárgyalók hatékony munkavégzése inkább a speciális képzésnek és tapasztalatnak köszönhető, mint egy velük született, egyedi személyiségtípusnak (Grubb, Brown & Hall, 2015). A rendőri személyiség létezésére következtettek Fabricatore és munkatársai (1978) is. A vizsgált rendőri minta a személyiségjellemzőkben homogenitást mutatott. A rendőröket alapvetően a kutatás eredményei alapján lelkiismeretesnek, megvesztegethetetlennek, óvatosnak és visszafogottnak jellemezték. A vizsgálat arra is rámutatott, hogy bizonyos jellemzők (keménység, dominancia, agresszivitás) következetesen előre jelezték a rendőrök kiválónak értékelt teljesítményét (Fabricatore et al., 1978). Garbarino és kollégái (2014) a vizsgálatukban a rendőrök stresszel való megküzdésében találták meghatározónak a személyiség jellemzőit. Az eredmények azt jelzik, hogy egyes személyiségjellemzők csökkenthetik (például barátságosság) vagy éppen növelhetik (például neuroticizmus) a környezeti stresszorok okozta megterhelést a rendőrök körében (Garbarino, Chiorri & Magnavita, 2014).

Burbeck és Furnham (1984) rendőri pályára jelentkezőket vizsgálva azt találta, hogy a felvételt nyert pályázókat magasabb extroverzió és alacsonyabb neuroticizmus jellemez, mint azokat, akik végül nem kerültek kiválasztásra. A hazugság (másként: szociális kíváncsiság) és a pszichotizmus dimenzióiban azonban nem mutatkozott szignifikáns különbség a két csoport között. A tanulmány szerzői arra a következtetésre jutottak, hogy a kiválasztási eljárást lebonyolító bizottságok tagjai (általában magas rangú tisztek) tudat alatt kedveztek azoknak a jelölteknek, akik megfeleltek az extrovertált, kiegyensúlyozott személyiségnek (Burbeck & Furnham, 1984). Mindez a rendőri személyiség szelekciós modelljét támasztja alá, amely azt feltételezi, hogy a rendőri pályára jelentkezők személyiségjellemzőiket tekintve összességében nem különböznek jelentősen az átlag népességtől, azonban a felvételi eljárás jellegéből fakadóan bizonyos személyiségtípusok nagyobb eséllyel kerülnek a rendszerbe.

A rendőri személyiség létezése kapcsán Gould és Funk (1998) újoncok körében készített vizsgálatukban a nemi különbségek jelentőségére mutattak rá. A kutatás megerősítette, hogy a rendőr újoncok személyiségjegyeik tekintetében eltérnek az átlagtól. Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a rendőri pályát választók egy bizonyos személyiségjegy-készlettel rendelkeznek. A szerzők azt találták, hogy a vizsgált rendőröket határozott és hagyományos erkölcsi meggyőződés jellemzi, amelyhez átlagosnál nagyobb önkontroll társul. Az általuk képviselt állampolgárokhoz hasonlóan kevésbé toleránsak a deviáns viselkedéssel szemben. Az eredmények azt is sugallják, hogy a rendőr újoncok cselekvésorientáltak, és a problémákat inkább aktív cselekvéssel, mint szavakkal szeretik megoldani.

A vizsgálat ugyanakkor rámutat arra is, hogy a rendőrök személyiségjegyeiről levont következtetések gyakran nem általánosíthatók a nemek között. A női újoncok ugyanis általában nem illenek bele a rendőrökre vonatkozó személyiség-sztereotípiákba. Ennek hátterében a kutatók azt feltételezik, hogy a férfiak és a nők különböző okokból választják a rendőri pályát. Az is lehetséges, hogy a férfiak másképp reagálnak a rendészeti képzésen tapasztaltakra, mint a nők. A rendészeti közegben szerzett tapasztalatok alapján úgy vélik, hogy a férfias, cselekvésorientált és független személyiség a kívánatos (Gould & Funk, 1998).

Egy másik kutatásban az újoncokat tapasztalt rendőrökkel, illetve az általános népszerűsége vonatkozó adatokkal mérték össze. A kutatásban részt vevő összes rendőri alcsoport (újonc, pályakezdő, tapasztalt, senior) szignifikánsan alacsonyabb pontszámot ért el a pszichotizizmus skálán, mint az átlagpopuláció. Ez arra utal, hogy a rendőri állomány tagjai általában konformabbak, szabálykövetőbbek és kevésbé hajlamosak a deviáns viselkedésre az átlagnál. Ezen kívül az újoncok a normál népességhez viszonyítva magasabb kockázatvállalási hajlandóságot és magasabb impulzivitást mutattak (Gudjonsson & Adlam, 1983). Ez utóbbi a predispozíciós modell érvényességét erősítheti.

Egy másik longitudinális vizsgálatban ugyanakkor éppen azt találták, hogy a rendőrök általában olyan személyiségjellemzőkkel kezdik pályafutásukat, amelyek nem mutatnak számottevő eltérést a normál népességtől. Van azonban egy egyértelmű tendencia, amely arra utal, hogy a rendőrök személyiségében röviddel a felszerelés után változások kezdődnek. Az eredmények azt jelzik, hogy minél hosszabb ideig vannak a rendőri pályán, annál cinikusabbak, paranoiásabbak, dominánsabbak és ellenségesebbek lesznek (Gould, 2000). Ezek a megállapítások a szocializációs modell érvényességét erősítik meg.

Lorr és Strack (1994) kutatásukban a rendőrök sajátos személyiségjellemzőivel kapcsolatos hipotéziseket alapvetően nem vonják kétségbe, de árnyalják azokat. A tanulmány, a korábbi vizsgálatokban leírt „tipikus” rendőri személyiség mellett, amelyet magas önfegyelem és alacsony szorongás jellemez, további két személyiségcsoportot azonosít a rendőr jelöltek között. Az alanyok legnagyobb része a tipikus „jó” rendőr profilú alcsoportba tartozott. Őket erős önfegyelem (kontroll), nagyfokú magabiztosság és alacsony szorongás jellemezte. A kutatók azonban felhívják a figyelmet arra, hogy a jelöltek körülbelül egynegyede olyan pszichológiai tulajdonságokat, tüneteket mutatott (például magas szorongás és alacsony önkontroll), amelyek jelentősen eltérnek a bűnöző szerveknél elvárt „ideális” profiltól.

A fókuszált irodalomelemzésbe vont tanulmányok másik része ugyanakkor egyértelműen megkérdőjelezi, hogy valóban létezik egy általános, a rendőri közösséget homogén mintaként jellemző személyiség.

Az egyik ilyen vizsgálatban öt csoportot hasonlítottak össze: büntető igazságszolgáltatással foglalkozó hallgatók, más képzési terület hallgatói, rendőr kadétok, szolgálatot ellátó rendőrök és civil felnőtt minta. A vizsgálat nem talált számottevő különbségeket az öt csoport között sem a tekintélyelvűség (autoritarianizmus), sem az agresszió, sem pedig a cinizmus tekintetében, amiből a kutatók arra következtettek, hogy a rendőrök nem rendelkeznek egyedi személyiségprofillal, az egyetemistákhoz vagy más civilekhez viszonyítva. Az egyetlen statisztikailag szignifikáns eltérés a rendőr kadétok esetében mutatkozott, akik az agresszivitás terén számottevően alacsonyabb pontszámokat jeleztek, mint a más szakterületen tanuló fiatalok (Turner, 2003). Biggam és Power (1996) a Pozitív és Negatív Affektivitás Skála (PANAS) alkalmazásával végzett vizsgálatában szintén nem talált szignifikáns különbséget a rendőrök és az átlag népesség között a pozitív és negatív érzelmi állapot tekintetében. A tanulmány nem talált összefüggést a rendőrök életkora, illetve a szolgálati idő és a különböző érzelmi állapottal leírható személyiség között sem. A kutatók ezzel megkérdőjelezik a szocializációs modell helytállóságát is. A kutatás empirikus bizonyítékot szolgáltat továbbá arra nézve is, hogy a rendőri szervek tagjai pszichológiailag nem homogén csoportot alkotnak (Biggam & Power, 1996). Ez utóbbi megállapításra jutott egy másik vizsgálat is, amelyben a rendőrök öt fő személyiségjellemzőit vizsgálták. A kutatás rávilágított arra, hogy a rendőrök nem egy homogén csoportot alkotnak. Egyéni különbségeik jelentősen befolyásolják azt is, hogyan kezelik a munkával kapcsolatos stresszfaktorokat (Bishop et al., 2001).

A szocializációs hipotézist megkérdőjelező eredményeket hozott Laguna és kollégáinak (2010) vizsgálata is, amelyben a várakozásokkal ellentétben a tapasztalt rendőrök körében nem volt jellemzőbb az autoritás a pályakezdőkhöz viszonyítva. A kutatók arra következtettek, hogy a vizsgált mintában a szolgálatban eltöltött idő nem vezetett az autoritárius vonások fokozódásához. A kutatók megállapították továbbá azt is, hogy a rendőrök a tekintélyelvűséget illetően nem különböznek más amerikai munkás- és középosztálybeli emberektől (Laguna et al., 2010).

Muller és munkatársainak (1978) egy korai tanulmánya azt vizsgálta, hogy a rendőrök rendelkeznek-e olyan egyedi személyiségjegyekkel, amelyek megkülönböztetik őket más hasonló szakmai csoportok tagjaitól (börtönőrök, biztonsági őrök). A kutatás azokat a jellemzőket vizsgálta, amelyeket gyakran társítanak a rendvédelmi szervek dolgozóihoz, mint például a tekintélyelvűség (autoritarianizmus), a cinizmus és a gyanakvás. A kutatás eredményei szerint a három csoport (rendőr, börtönőr, biztonsági őr) jellemzői között nem volt szignifikáns különbség. Ez alapján a szerzők arra a megállapításra jutottak, hogy a „rendőri

személyiség” címke félrevezető, mivel a nekik tulajdonított vonások a rokon foglalkozásokban dolgozó férfiaknál is ugyanúgy jelen vannak.

Következtetések

A „rendőri személyiség” elméleti koncepciója arra a kérdésfelvetésre utal, hogy vannak-e arra vonatkozó bizonyítékok, amelyek alapján a rendőröket személyiségjellemzőik mentén olyan homogén csoportként írhatjuk le, ami pszichológiailag eltér az általános népességtől és/vagy más foglalkozási csoportoktól (Lefkowitz, 1975). Adlam (1981) szerint a „rendőri személyiség” fogalmát vizsgáló szakirodalom áttekintése különösen érdekes, mert az egymást követő publikációk nagyon különböző következtetésekre jutnak. Habár a legtöbb kutató publikációját azzal kezdi, hogy általános egyetértés van a rendőrökre jellemző néhány pszichológiai sajátosságot illetően, vannak szerzők, akik vitatják ezt (Adlam, 1981).

Jelen szakirodalmi áttekintés eredményei is alátámasztják ezen állítás helytállóságát. A bevásárlott kutatások eredményei többnyire arra mutatnak, hogy a rendőrök személyiségjellemzőikben homogén egységet alkotnak, s valamilyen mértékben eltérnek más társadalmi vagy foglalkozási csoportoktól. Abban már kevésbé mutatkozik egyetértés, hogy mindezek háttérében milyen okok húzódnak.

Egyes vizsgálatok eredményei a predispozíciós (Du Preez et al., 2009; Gudjonsson & Adlam, 1983), mások a szocializációs (Gould, 2000), megint mások a szelekciós modell érvényességét húzzák alá (Burbeck & Furnham, 1984). A jelenlegi szakirodalmi elemzésben szereplő kutatások kisebbik része viszont a null-hipotézist erősíti meg. Ezek szerint a rendőri populáció személyiségében nem mutat homogenitást (Biggam & Power, 1996; Bishop et al., 2001), illetve nem tér el szignifikánsan az általános népességtől (Laguna et al., 2010; Turner, 2003) vagy más hasonló foglalkozási csoportoktól (Muller et al., 1978). Eredményeink megerősítik azokat a korábbi tudományos felvetéseket, amelyek szerint a rendőri személyiség létezésének háttérében valószínűleg a predispozíciós, szelekciós és szocializációs modellek kombinációja áll (TenEyck, 2023).

A szakirodalmi elemzés alapján arra is következtethetünk, hogy az ellentmondásosnak tűnő eredmények háttérében különböző okok állnak. Allport (1980) definíciója szerint „*a személyiség azon pszichofizikai rendszerek dinamikus szerveződése az egyénen belül, amelyek meghatározzák jellemző viselkedését és gondolkodását*” (Allport, 1980, 39). A személyiség tehát egy rendkívül összetett jelenség, ezáltal vizsgálati módszerei sem egyneműek. A szakirodalmi áttekintésben 15 különböző mérőeszközt tártunk fel, amelyet a rendőrök

személyiségének vizsgálatára alkalmazták. Az eltérő szakirodalmi eredményeket magyarázhatja egyrészt tehát a kutatásokban alkalmazott eltérő módszertan, illetve a különböző mérőeszközök. Egyes vizsgálatok arra is rámutatnak, hogy a rendőrök személyiségével kapcsolatos megállapítások gyakran nem általánosíthatók a nemek között (Gould & Funk, 1998). A különböző vizsgálatok mintájában megjelenő eltérő nemi arányok szintén befolyásolhatják az eredményeket. Jelentősége lehet továbbá a szélesebb társadalmi, kulturális környezetnek, amelyben a vizsgálatot végzik (Harper et al., 1999).

A rendőri személyiség vizsgálata mindezek ellenére kiemelt jelentőségű. Egyrészt azért, mert a rendőrök személyiségével kapcsolatban esetenként határozott társadalmi és szakmai elvárások fogalmazódnak meg. Az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériumának Igazságügyi Támogatási Hivatala beszámolója szerint például nélkülözhetetlen, hogy a rendőrök rendelkezzenek olyan adottságokkal, interperszonális készségekkel, amelyeket nem lehet a képzések során elsajátítani. Ilyenek különösen az érzelmi intelligencia, empátia vagy a jó kapcsolatépítési képesség (Bureau of Justice Assistance & Office of Community Oriented Policing Services, 2023). A személyiség kérdése így a kiválasztás és a szolgálatra való alkalmasság szempontjából is jelentőséggel bír.

A rendőrök személyiségének vizsgálata továbbá nem csak a kiválasztás, de a megtartás és egészségmegőrzés szempontjából is fontos lehet. A rendőri állomány személyiségének feltárása, megismerése előre jelezheti többek között a munkahelyi stresszel szemben alkalmazott maladaptív megküzdési stratégiák (Ortega, Brenner & Leather, 2007) vagy a káros egészségmagatartások (például problémás alkoholfogyasztás) megjelenését is (Beutler, Nussbaum & Meredith, 1988).

A kutatás korlátai

Jelen tanulmány a rendőri személyiséggel kapcsolatos kutatások eredményeiről nyújt összegző áttekintést. A tanulmány eredményei hasznosíthatók mind a rendőri képzés, mind pedig a napi gyakorlat számára. A tanulmánynak ugyanakkor vannak korlátai. Egyrészt a kutatás során alkalmazott fókuszált irodalmi áttekintés módszertana nem követ olyan szigorú kiválasztási protokollt, mint a szisztematikus irodalomelemzések, ami csökkenti az eredmények reprodukálhatóságát (Kamarási & Mogyorósy, 2015). A tanulmány korlátját jelenti az irodalomkutatáshoz alkalmazott adatbázis jellege is. A módszertani irodalom ugyanis arra utal, hogy a GS szakirodalmi adatbázisként bár kiválóan alkalmazható az irodalomkutatások során, azonban sok fontos és releváns szakirodalmi

forrást nem jelenít meg, amelyek más adatbázisokban (például WoS) megtalálhatók (Haddaway et al., 2015; Halevi, Moed & Bar-Ilan, 2017). A GS tehát alkalmas a kutatási kérdésekhez kapcsolódó legrelevánsabb források megtalálására, azonban a tudományos vagy intézményi repozitóriumok használata összességében jobb eredményeket hozhat (Chigbu, Atiku & Du Plessis, 2023).

Felhasznált irodalom

- Abrahamsen, S., & Strype, J. (2010). Are they all the same? Norwegian police officers' personality characteristics and tactics of conflict resolution. *Policing and Society*, 20(1), 99-123. <https://doi.org/10.1080/10439460903377303>.
- Adlam, R. C. A. (1981). The police personality. In Pope, D. W., & Weiner, N. L. (Eds.), *Modern Policing (1st ed.)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003368083>.
- Allisey, A. F., Noblet, A. J., Lamontagne, A. D., & Houdmont, J. (2014). Testing a Model of Officer Intentions to Quit: The Mediating Effects of Job Stress and Job Satisfaction. *Criminal Justice and Behavior*, 41(6), 751-771. <https://doi.org/10.1177/0093854813509987>.
- Allport, G. W. (1980). *A személyiség alakulása*. Gondolat Könyvkiadó.
- Ash, P., Slora, K. B., & Britton, C. F. (1990). Police Agency Officer Selection Practices. *Journal of Police Science and Administration*, 17(4), 258-269.
- Barrett, G. V., Miguel, R. F., Hurd, J. M., Lueke, S. B., & Tan, J. A. (2003). Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. *Public Personnel Management*, 32(4), 497-517. <https://doi.org/10.1177/009102600303200403>.
- Barrick, M. R., Mount, M. K., & Judge, T. A. (2001). Personality and performance at the beginning of the new millennium: What do we know and where do we go next? *International Journal of Selection and Assessment* 9(1-2), 9-30. <https://doi.org/10.1111/1468-2389.00160>
- Beutler, L. E., Nussbaum, P. D., & Meredith, K. E. (1988). Changing personality patterns of police officers. *Professional Psychology: Research and Practice*, 19(5), 503-507. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.19.5.503>.
- Biggam, F. H., & Power, K. G. (1996). The personality of the Scottish police officer: The issue of positive and negative affectivity. *Personality and Individual Differences*, 20(6), 661-667. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00011-6](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00011-6).
- Bishop, G. D., Tong, E. M., Diong, S. M., Enkelmann, H. C., Why, Y. P., Khader, M., & Ang, J. C. (2001). The relationship between coping and personality among police officers in Singapore. *Journal of Research in Personality*, 35(3), 353-374. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2001.2319>
- Burbeck, E., & Furnham, A. (1984). Personality and police selection: Trait differences in successful and non-successful applicants to the metropolitan police. *Personality and Individual Differences*, 5(3), 257-263. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(84\)90064-3](https://doi.org/10.1016/0191-8869(84)90064-3)
- Bureau of Justice Assistance, & Office of Community Oriented Policing Services (2023). *Recruitment and Retention for the Modern Law Enforcement Agency*. Office of Community Oriented Policing Services.

- Chigbu, U. E., Atiku, S. O., & Du Plessis, C. C. (2023). The Science of Literature Reviews: Searching, Identifying, Selecting, and Synthesising. *Publications*, 11(1), 2. <https://doi.org/10.3390/publications11010002>.
- Chiorri C., Garbarino S., Bracco F., Magnavita N. (2015). Personality traits moderate the effect of workload sources on perceived workload in flying column police officers. *Frontiers in Psychology*, 6, 1835. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01835>.
- Challacombe, D.J., Ackerman, M., & Stones, A. (2019). Personality trait differences in law enforcement officers: The impact of career-related stress and lengths of service. *Policing: An International Journal*, 42(6), 1081–1096. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-01-2019-0004>.
- Christián L., & Erdős Á. (2020). Vészharang és jubileum? A rendészeti felsőoktatás kilátásai, a tisztjelöltek toborzásának és életpályára állításának nehézségei. *Belügyi Szemle*, 68(12), 11–42. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.1>.
- Criminal Justice Joint Inspection (2024). *Efficiency spotlight report: The impact of recruitment and retention on the criminal justice system*. Crown.
- Detrick, P., Chibnall, J. T., & Luebbert, M. C. (2004). The revised NEO personality inventory as predictor of police academy performance. *Criminal Justice and Behavior*, 31(6), 676–694. <https://doi.org/10.1177/0093854804268751>.
- Drew, J., Carless, S. A., & Thompson, B. M. (2008). Predicting turnover of police officers using the Sixteen Personality Factor Questionnaire. *Journal of Criminal Justice*, 36(4), 326–331. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2008.06.003>.
- Duda, C. (2021). *Personality Dimensions of Male and Female Law Enforcement Recruits Related to Academy Success*. Dissertation, University of New Haven.
- Du Preez, E., Cassimjee, N., Ghazinour, M., Lauritz, L. E., & Richter, J. (2009). Personality of South African police trainees. *Psychological Reports*, 105(2), 539–553. <https://doi.org/10.2466/pr0.105.2.539-553>.
- Erdős Á. (2019). A rendészeti tisztté válás első nehézségei – A gyermeki elképzelések találkozása a realitással. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(1-2), 76–99.
- European Commission (2025). *EU challenges and priorities*. Flash Eurobarometer 569. European Union.
- Europol (2025). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment - The changing DNA of serious and organised crime*. Publications Office of the European Union
- Fabricatore, J., Azen, S., Schoentgen, S., & Snibbe, H. (1978). Predicting performance of police officers using the sixteen personality factor questionnaire. *American Journal of Community Psychology*, 6(1), 63–70. <https://doi.org/10.1007/BF00890100>.
- Fenster, C. A., & Locke, B. (1973). Neuroticism among policemen: An examination of police personality. *Journal of Applied Psychology*, 57(3), 358–359. <https://doi.org/10.1037/h0034680>.
- Garbarino, S., Chiorri, C., & Magnavita, N. (2014). Personality traits of the Five-Factor Model are associated with work-related stress in special force police officers. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 87(3), 295–306. <https://doi.org/10.1007/s00420-013-0861-1>.

- Gehanno, J. F., Rollin, L., & Darmoni, S. (2013). Is the coverage of Google Scholar enough to be used alone for systematic reviews. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 13, 7. <https://doi.org/10.1186/1472-6947-13-7>.
- Gould, L. A. (2000). A longitudinal approach to the study of the police personality: Race/gender differences. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 15(2), 41-51. <https://doi.org/10.1007/BF02802664>.
- Gould, L. A., & Funk, S. (1998). Does the stereotypical personality reported for the male police officer fit that of the female police officer. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 13(1), 25-39. <https://doi.org/10.1007/BF02819064>.
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26, 91–108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Grant S., Langan-Fox J. (2007). Personality and the occupational stressor-strain relationship: The role of the Big Five. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12(1), 20–33. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.12.1.20>.
- Garbarino, S., Chiorri, C., Magnavita, N., Piattino, S., & Cuomo, G. (2012). Personality profiles of special force police officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 27(2), 99-110. <https://doi.org/10.1007/s11896-011-9099-6>
- Griffin, C., & Ruiz, J. (1999). The sociopathic police personality: Is it a product of the “Rotten Apple” or the “Rotten Barrel?”. *Journal of Police Criminal Psychology*, 14, 28–37. <https://doi.org/10.1007/BF02813860>.
- Grubb, A., Brown, S., & Hall, P. (2015). Personality traits and coping styles in UK police officers. Do negotiators differ from their non-negotiator colleagues?. *Psychology, Crime & Law*, 21(4), 347-374. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2014.989165>.
- Gudjonsson, G. H., & Adlam, K. R. (1983). Personality patterns of British police officers. *Personality and Individual Differences*, 4(5), 507-512. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(83\)90081-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(83)90081-8).
- Haddaway, N. R., Collins, A. M., Coughlin, D., & Kirk, S. (2015). The Role of Google Scholar in Evidence Reviews and Its Applicability to Grey Literature Searching. *PloS One*, 10(9), e0138237. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138237>.
- Halevi, G., Moed, H., & Bar-Ilan, J. (2017). Suitability of Google Scholar as a Source of Scientific Information and as a Source of Data for Scientific Evaluation—Review of the Literature. *Journal of Informetrics*, 11, 823-834. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.06.005>.
- Hanewicz, W. B. (1978). Police personality: A Jungian perspective. *Crime & Delinquency*, 24(2), 152-172. <https://doi.org/10.1177/001112877802400202>.
- Harper, H., Evans, R. C., Thornton, M., Sullenberger, T., & Kelly, C. (1999). A cross-cultural comparison of police personality. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 23(1), 1-15.
- Hilal, S., & Litsey, B. (2019). Reducing police turnover: Recommendations for the law enforcement agency. *International Journal of Police Science & Management*, 22(1), 73-83. <https://doi.org/10.1177/1461355719882443>.

- Hewgley, L. P. (2013). *Cognitive personality, and biodata predictors of police academy attrition*. Dissertation. Middle Tennessee State University.
- Hurtz, G. M., & Donovan, J. J. (2000). Personality and job performance: the big five revisited. *Journal of Applied Psychology*, 85(6), 869–879. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.6.869>
- Kamarási, V., & Mogyorósy, G. (2015). Szisztematikus irodalmi áttekintések módszertana és jelentősége. Segítség a diagnosztikus és terápiás döntésekhez. *Orvosi Hetilap*, 156(38), 1523–1531. <https://doi.org/10.1556/650.2015.30255>.
- Koropanovski, N., Kukić, F., Janković, R., Kolarević, D., Subošić, D., & Orr, R. M. (2022). Intellectual Potential, Personality Traits, and Physical Fitness at Recruitment: Relationship with Academic Success in Police Studies. *Sage Open*, 12(1), <https://doi.org/10.1177/21582440221079932>.
- Körmendy K. B., Molnár D., & Horváth T. (2023). Kis review-határozó. *Fül-Orr-Gégegyógyász*, 69(2), 67-69.
- Laguna, L., Linn, A., Ward, K., & Rupslaukyte, R. (2010). An examination of authoritarian personality traits among police officers: The role of experience. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 25(2), 99-104. <https://doi.org/10.1007/s11896-009-9060-0>
- Lawrence, R. A. (1984). Police stress and personality factors: A conceptual model. *Journal of Criminal Justice*, 12(3), 247–263. [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(84\)90072-2](https://doi.org/10.1016/0047-2352(84)90072-2).
- Lefkowitz J. (1975). Psychological attributes of policemen: A review of research and opinion. *The Journal of Social Issues*, 31(1), 3–26. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1975.tb00736.x>
- Lorr, M., & Strack, S. (1994). Personality profiles of police candidates. *Journal of Clinical Psychology*, 50(2), 200-207. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(199403\)50:2<200::AID-JCL-P2270500208>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1097-4679(199403)50:2<200::AID-JCL-P2270500208>3.0.CO;2-1)
- Lowdermilk, J. A. (1988). *The Psychological Evaluation of Police Officer Candidates: Is there a Police Personality?*. Dissertation. Long Beach: California State University.
- Mácsár G. (2023). *Felsőfokú rendészeti képzésben részt vevő hallgatók pályán maradásának és lemorzsolódásának kérdései*. Doktori értekezés, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem.
- Munn, Z., Peters, M. D., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 143. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>
- Murrell, M. E., Lester, D., & Arcuri, A. F. (1978). Is the “police personality” unique to police officers?. *Psychological Reports*, 43(1), 298-298. <https://doi.org/10.2466/pr0.1978.43.1.298>
- Newman-Noon, C. (2022). *Job Satisfaction, Personality Traits, Resilience, and Education Level Among Rural Police Officers*. Walden Dissertations and Doctoral Studies. 13642.
- Ortega, A., Brenner, S.-O., & Leather, P. (2007). Occupational Stress, Coping and Personality in the Police: An SEM Study. *International Journal of Police Science & Management*, 9(1), 36-50. <https://doi.org/10.1350/ijps.2007.9.1.36>
- Petasis, A. & Economides, O. (2020). The Big Five Personality Traits, Occupational Stress, and Job Satisfaction. *European Journal of Business and Management Research*, 5(4), 1-7. <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2020.5.4.410>.

- Rabrenovic, A. (2018). Challenges in recruitment and selection of the police officers in Montenegro. *Strani Pravni Zivot*, 62(4), 125-141. <https://doi.org/10.5937/spz0-20224>
- Rossler, M. T., & Scheer, C. (2025). Explaining police officer intentions to leave their career field. *Journal of Crime and Justice*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2025.2475182>.
- Salgado, J. F. (2003). Predicting job performance using FFM and non-FFM personality measures, *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 76(3), 323–346. <http://dx.doi.org/10.1348/096317903769647201>.
- Salters-Pedneault, K., Ruef, A. M., & Orr, S. P. (2010). Personality and psychophysiological profiles of police officer and firefighter recruits. *Personality and Individual Differences*, 49(3), 210-215. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.03.037>
- Sanders, B. A. (2008). Using personality traits to predict police officer performance. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31, 129–147. <https://doi.org/10.1108/13639510810852611>
- Santos M. R., Jaynes C. M., & Thomas D. M. (2024). Informing the recruitment crisis in policing: Evaluating which incentives can entice the best candidates among college students. *Criminology and Public Policy*, 23(3), 569-603. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12668>.
- Schröder, D. (2021). Executive Director’s prologue. *European Law Enforcement Research Bulletin*, 21, 3-5.
- TenEyck, M. F. (2023). The “Police Personality”: Is it Real? *Police Quarterly*, 27(3), 271–291. <https://doi.org/10.1177/1098611231193032>.
- Topp, B. W., & Kardash, C. A. (1986). Personality, achievement, and attrition: Validation in a multiple-jurisdiction police academy. *Journal of Police Science & Administration*, 14(3), 234–241.
- Turner, L. J. (2003). *Police Personality: A comparative analysis of authoritarianism, aggression, and cynicism*. Alliant International University.
- Tyson, J., & Charman, S. (2023). Leaving the table: Organisational (in)justice and the relationship with police officer retention. *Criminology & Criminal Justice*, 25(4), 1016-1032. <https://doi.org/10.1177/17488958231191648>.
- Twersky-Glasner, A. (2005). Police personality: What is it and why are they like that? *Journal of Police and Criminal Psychology*, 20(1), 56–67. <https://doi.org/10.1007/BF02806707>.
- Varela, J. G., Boccaccini, M. T., Scogin, F., Stump, J., & Caputo, A. (2004). Personality Testing in Law Enforcement Employment Settings: A Metaanalytic Review. *Criminal Justice and Behavior*, 31(6), 649-675. <https://doi.org/10.1177/0093854804268746>.
- WEF (2025). *The Global Risks Report 2025. 20th Edition*. World Economic Forum.
- White, M. D. (2008). Identifying Good Cops Early: Predicting Recruit Performance in the Academy. *Police Quarterly*, 11(1), 27-49. <https://doi.org/10.1177/1098611107309625>.
- Wilson, J. M. (2012). ‘Articulating the Dynamic Police Staffing Challenge. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 35(2), 327–355. <https://doi.org/10.1108/13639511211230084>

Wilson, J. M., Grammich, C. A., Cherry, T., & Gibson, A. (2023). Police Retention: A Systematic Review of the Research. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 17, paac117. <https://doi.org/10.1093/police/paac117>.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Erdős Á. (2026). A rendőri személyiség: fókuszált szakirodalmi áttekintés. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2341–2366. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2341-2366>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-2025-NKE-4-II 012 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program - a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Erdős Ákos, aki az erdos.akos@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Agressziónak való kitettség elemzése az Országos Mentőszolgálat kivonuló dolgozói körében 2025-ös felmérés alapján

Analysis of Exposure to Aggression Among Field Workers of the National Ambulance Service Based on a Survey Conducted in 2025

Sipeki Irén

Dr., PhD, főiskolai tanár, szakpszichológus
Apor Vilmos Katolikus Főiskola,
Országos Mentőszolgálat
sipeki.iren@avkf.hu

Kovács Petra

Országos Mentőszolgálat

Losonczi Bernadett

Országos Mentőszolgálat

Absztrakt

Cél: A kutatás célja az Országos Mentőszolgálat (OMSZ) kivonuló állományát érő agresszió gyakoriságának, formáinak és meghatározó tényezőinek feltérképezése volt. Megvizsgáltuk a beteg- és hozzátartozói oldalról érkező verbális, fizikai és online agressziót, és elemeztük az agressziónak való kitettség összefüggéseit demográfiai és szolgálati jellemzők (szolgálati idő, beosztás) mentén.

Módszertan: 2025 márciusában kérdőíves felmérés készült az OMSZ kivonuló dolgozói körében, a minta tisztítása után ($N = 598$). A válaszadók hétfokú skálán értékelték a különböző agressziótípusok előfordulási gyakoriságát, különbséget téve a kisebb konfliktusok, súlyos verbális bántalmazás, fizikai támadás, súlyos testi sértés, állattámadás és online fenyegetés között. A mintát nem, életkor, szolgálati idő és régió szerint súlyoztuk. A szignifikanciavizsgálatok t-próbával és ANOVA-val történtek.

Megállapítások: Az eredmények szerint a kisebb konfliktusok és a súlyos verbális agresszió szinte mindennapos terhelést jelentenek a kivonulók számára: a válaszadók 59,8%-a havonta, negyede pedig havonta többször tapasztalja ezeket. A fizikai támadás ritkább, de így is a dolgozók kétharmada legalább egyszer átélt ilyen szolgálati ideje alatt. Súlyos testi sértés ugyan ritka, de előfordulása – főként a közvetlen betegellátásban részt vevők körében – nem

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 13. Átdolgozás: 2026. 03. 23. Elfogadás: 2026. 03. 26.

elhanyagolható. Az online fenyegetés jelenleg alacsony arányban jelenik meg, de figyelembe véve az online jelenlét nagyságát, emelkedés valószínűsíthető e téren. A statisztikai elemzések egyértelműen kimutatták, hogy a szolgálati idő és a munkakör szignifikánsan befolyásolják az agresszióknak való kitettséget, míg a nem, életkor és régió szerinti eltérések nem bizonyultak szignifikánsnak. A mentőápolók, mentőtechnikusok és mentőtisztek kitettsége jóval magasabb, mint a gépkocsivezetőké vagy az orvosoké. A verbális és fizikai agresszió mind a mentális egészségre (PTSD, kiégés, szorongás), mind a szakmai biztonságérzetre jelentős negatív hatással van.

Érték: A tanulmány elsőként nyújt reprezentatív képet a magyar mentődolgozókat érő agresszió mértékéről, összefüggéseiről és rizikótényezőiről. Az eredmények hozzájárulnak a megelőzési stratégiák (rezilienciafejlesztés, konfliktuskezelés, jogi szabályozás) megalapozásához, valamint rávilágítanak a mentőszolgálat bizonyos munkaköreinek fokozott sérülékenységre. A feltárás irányt mutat további kvalitatív és szervezeti beavatkozások tervezéséhez.

Kulcsszavak: agresszió; mentőszolgálat; fizikai és verbális bántalmazás; szolgálati kitettség

Abstract

Aim: The aim of this study was to explore the frequency, forms, and key determinants of aggression experienced by field workers of the Hungarian National Ambulance Service (OMSZ). The investigation examined verbal, physical, and online aggression originating from patients and their relatives, and analyzed the associations between exposure to aggression and demographic as well as professional characteristics (years of service, job role).

Methodology: A questionnaire survey was conducted in March 2025 among OMSZ field personnel, resulting in 598 evaluable responses after data cleaning. Respondents assessed the frequency of different types of aggression on a 7-point scale, distinguishing between minor conflicts, severe verbal abuse, physical assault, grievous bodily harm, animal attacks, and online threats. The sample was weighted by gender, age, years of service, and region. Significance testing was carried out using t-tests and ANOVA.

Findings: Results indicate that minor conflicts and severe verbal aggression are an almost daily burden for field workers: 59.8% experience these monthly, and one quarter encounters them multiple times per month. Physical assault occurs less often but is still experienced at least once during service by two-thirds of respondents. While grievous bodily harm is rare, its occurrence—particularly among those engaged in direct patient care—is not negligible. Online

threats currently appear at a low rate, but considering the increasing dominance of online communication, a future rise is probable. Statistical analyses clearly demonstrated that years of service and job role significantly influence exposure to aggression, whereas differences by gender, age, and region were not significant. Paramedics, ambulance technicians, and emergency medical officers show substantially higher exposure than drivers or physicians. Both verbal and physical aggression have notable negative impacts on mental health (PTSD, burnout, anxiety) and on perceived professional safety.

Value: This study provides the first representative overview of the extent, correlates, and risk factors of aggression affecting Hungarian ambulance workers. The findings support the development of prevention strategies—such as resilience enhancement, conflict-management training, and legal safeguards—and highlight the heightened vulnerability of specific professional roles within the ambulance service. The study offers a foundation for future qualitative and organizational interventions aimed at improving the safety and well-being of field personnel.

Keywords: aggression; ambulance service; physical and verbal assault; occupational exposure

Agresszió az egészségügyben, elméleti áttekintés

Az egészségügyben tapasztalható támadások leírása rövid múltat tekint vissza, hazánkban kevésbé tanulmányozott témakör. Ezen belül a mentőket ért támadások okainak, következményeinek és megelőzésének témaköre még kevésbé kutatott, azonban hatásuk jelentős az ott dolgozók testi- és leki jólléte szempontjából.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint a munkahelyi erőszak „*olyan esemény, amikor a személyzetet a munkájukkal kapcsolatos körülmények között bántalmazzák, fenyegetik, beleértve a munkába és a munkából való ingázást, ami a biztonságuk, jóllétük vagy egészségük kifejezett vagy hallgatóságos veszélyeztetésével jár.*” (Krug et al., 2002).

Kumari és munkatársai (2020) szerint a munkahelyi erőszak hatásai negatívan hatnak a fizikai- és lelki jóllétre és ezzel együtt munkateljesítményünkre és munkahelyi elégedettségünkre is. Így hosszútávon az egész egészségügyi rendszer működését és hatékonyságát rontja. Áttekintésükben a munkahelyi erőszak az erőszak súlyosságát és hatását szerint osztályozható.

A súlyosság a kisebb verbális konfliktusoktól a kisebb pszichológiai szorongást okozó súlyos fizikai bántalmazáson át a súlyos sérülésekig és emberélet kioltásáig terjedhet. Hatása szerint beszélhetünk:

- csökkent munkahelyi teljesítményről,
- megnövekedett kiégésre utaló jelekről és fluktuációs szándékról,
- szorongásról és
- mentális kimerültségről.

Eszerint globálisan magas – 54%-tól (Thaiföld) 70%-ig (Marokkó) – az orvosok elleni munkahelyi erőszak előfordulási gyakorisága. Legjelentősebb a verbális agresszió 42,5%-os előfordulással, azonban a fizikai erőszak aránya is magas (24,4%). Leginkább a sürgősségi osztályon dolgozó személyzet van kitéve támadásnak (Kumari et al., 2020).

Mentőkkel kapcsolatban kevesebb adat érhető el (Sajedian et al., 2023). Ráckeve-Deák (2022) szerint a fizikai atrocitások előfordulási gyakorisága az Országos Mentőszolgálatnál (OMSZ) a legmagasabbak (Sajedian et al., 2023). Kutatásában 8%-os arányban vettek részt OMSZ dolgozók. Árulkodó adat, hogy prevenciós szempontból szervezett oktatásba nagy számban érkeznek mentőápolók. Ráckeve-Deák kutatása alapján sokkal nagyobb valószínűséggel lehet számolni, mint amennyi a hivatalos statisztikákban elérhető, más szerzők is jelzik (Kumari et al., 2020; Ráckeve-Deák, 2022; Spelten et al., 2020), hogy az egészségügyi személyzet elfogadja, magától értetődőnek veszi, hogy velük szemben agresszíven léphetnek fel állapotukból adódóan betegek, ellátásba vont személyek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezzel a témával nem kell foglalkozni. A következő fejezetekben láthatjuk az agresszív támadások növekedését és ez komoly hatást gyakorol – egyéni és szervezeti szinten is – a hatékonyságra és a jóllétre egyaránt.

Az agresszió fogalmát a nemzetközi szakirodalomban többféleképpen értelmezik. Gyakori az indulati és az instrumentális formák elkülönítése, valamint szó esik pszichológiai és szociális agresszióról is. Jelen kutatás azonban kifejezetten azokra a formákra koncentrált, amelyek az OMSZ mindennapi gyakorlatában közvetlenül előfordulnak.

Ennek megfelelően külön vizsgáltuk a verbális agressziót (például kiabálás, szitkozódás, fenyegetés), a fizikai agressziót (például lökés, ütés), az online térben megjelenő fenyegetéseket, valamint az állattámadásokat. Emellett figyelembe vettük az agresszió intenzitás szerinti különbségeit is, megkülönböztettük a mindennapi működést befolyásoló, de nem súlyos formákat (enyhébb konfliktusok, verbális inzultusok) a testi vagy jelentős pszichés következményekkel járó esetektől.

A „tanult agresszió” fogalmát a tanulmányban olyan viselkedésformákra használjuk, amelyeket az egyén a környezetéből sajátít el, például családi minták, szocializációs tapasztalatok vagy intézményi normák útján.

Ezzel a fogalmi kerettel kívánjuk biztosítani, hogy a később bemutatott eredmények értelmezése következetes és egyértelmű legyen.

Az agresszió megjelenésének, növekedésének társadalmi és pszichológiai okai

A társadalomban növekvő agresszió különböző okokra vezethető vissza, és ezek összetett módon kölcsönhatásban állhatnak, azonban társadalmi szinten a társadalmi esélyegyenlőtlenség fogalma jó elméleti keretet biztosít számunkra a fogalom vizsgálatához. Ezen kívül más tényezők is szerepet játszanak az egyéni szintű agresszió különböző megjelenési formáiban, mint a szociális izoláció, gazdasági nehézségek, média hatása vagy a konfliktusok kezelésének nehézségei.

A társadalmi egyenlőtlenségek hozzájárulnak a jövedelmi, oktatási és egyéb társadalmi egyenlőtlenségek kialakulásához. Wilkinson és Pickett (2019) kutatása igazolták, hogy a GDP nagyságánál fontosabb a javak eloszlása, a mobilitás lehetősége a társadalmon belül. Kolosi és Keller (2010) szerint hazánkban a rendszerváltás óta eltelt időszakban a társadalmi különbségek és az azokból adódó egyenlőtlenségek látványosan növekednek, bár minden kormány felvállalta a társadalmi feszültségeket generáló egyenlőtlenségek csökkentésének szándékát. Az elmúlt időszak krízisei, mint a COVID–19-járvány (Spelten et al., 2020), vagy a mellettünk zajló háború és recesszív időszak tovább növelte a leszakadó vagy veszélyeztetett rétegek feszültségét.

Ez a társadalmi szintű kedvezőtlen folyamat növeli az agresszió, mentális betegségek, addikciók, stresszbetegségek számát. Az öngyilkosságok számának növekedésében is feltételezhetjük oki tényezőként. A túlterhelt egészségügyben megjelenő agresszív viselkedés növekedése pedig ennek a folyamatnak a következménye, mellyel egyre nagyobb arányban találkozunk az OMSZ dolgozói is.

A pszichológiai elméletek több lehetséges magyarázó elvet kínálnak, ezeket összefoglalva, a lehetséges okok között gyakran szerepelnek a következőkben bemutatott feltevések.

Agresszió-frusztráció hipotézis

A pszichoanalitikus alapú megközelítés szerint az agresszió gyakori oka, hogy valamilyen vágyunk, szándékunk útjába akadály kerül, így az nem valósulhat meg. A későbbiek során igazolódott, hogy a frusztráció nem minden esetben vezet ugyan agresszióhoz, de valóban gyakran elvezet az agresszív viselkedés megjelenéséhez. Ezen elmélet szerint tehát a késlekedés, nem megfelelő

hatékonyságúnak ítélt ellátás (téves percepció) könnyen elvezethet a támadáshoz. A témával foglalkozó elméletek szerint leggyakrabban a sürgősségi betegellátás dolgozói érintettek, a hosszú várakozási idő pedig provokáló tényező lehet az információhiány mellett.

A feljogosítottság érzése

Ez az elmélet az agressziót a korai maladaptív sémák felől értelmezi, és egy integráló, kognitív pszichológiai megközelítés keretében értelmezi, magyarázza annak kialakulását és működését. A maladaptív séma olyan tartós, stabilan rögzült mintája a gondolkodásnak és az érzelmeknek – melyek jellemzően a gyermekkorban alakulnak ki –, és később torzítja az egyén önmagáról, másokról és a világról alkotott képét. Ezek a személyek úgy ítélik meg, hogy saját elvárásai, igényeik előnyt élveznek másokéval szemben. Gyakran követelhetnek maguknak és családtagjaiknak olyan ellátást, amely során soronkívüliséget érhetnek el. A rájuk irányuló figyelem protektív tényezőként működhet.

Konfliktuskezelés és stressz

A konfliktusok esetében egyének vagy csoportok között eltérés van igényeik, vágyaik, érdekeik, értékeik vagy szükségleteik megvalósíthatóságában, elérésében. Komplex szociálpszichológiai fogalom, mely gyakran kapcsolódik stresszhatáshoz, ahol is érzéketlenné válhat az egyén más szempontjaira és a konfliktus könnyen destruktív irányba fordulhat. A megküzdési stratégiák gyakran hasonlóságot mutatnak a konfliktuskezelési stratégiákkal. Nem problémaközpontú megküzdés esetén gyakrabban tapasztalhatunk agresszív megnyilvánulásokat Montevideo, Packard és Manning, illetve Chandler és Shermis eredményei szerint (Norris et al., 2008). A problémamegoldó konfliktuskezelés alapelve a másik megértése, az empátikus hozzáállás, a határok világossá tétele.

Mivel a kivonuló állomány jelentős stresszfaktornak éli meg az ellenük irányuló verbális és testi agresszió növekedését, fontos prevenció (megelőzési) feladatot jelent ennek a helyzetnek a kezelése, a dolgozók mentális és fizikai védelmének hatékonyabb kialakítása, megvalósítása.

Fontos megjegyezni, hogy az agresszió okai összetettek és egyedi módon hatnak az egyes emberekre és közösségekre. Az egyik tényező vagy a tényezők kombinációja különböző mértékben járulhat hozzá az agresszió kialakulásához. A megelőzés és kezelés érdekében széles körű társadalmi, gazdasági és oktatási intézkedésekre lenne szükség, azonban mi csak az OMSZ-on belüli felmérésre és prevenció területének meghatározására szorítkozunk.

Agresszió és sérülékenység, PTSD és kiégés a mentési tevékenység során

A mentésben részt vevők munkájuk során nap mint nap szembesülnek az emberi élet végességével, az emberek életét megváltoztató súlyos, tragikus eseményekkel, félelemmel és szenvedéssel, esetenként az agresszió különböző formáival. A krízishelyzetekben való helytálláshoz elengedhetetlen a lélektani értelemben vett „segítő vért”, amely védelmet biztosít az extrém stressz káros hatásaival szemben. A segítő vért összetevői a különböző személyiségjellemzők, a motivációs tényezők, a társas védőfaktorok, továbbá az érzelmszabályozás stratégiái. Mindez szükségszerű feltétele az extrém fizikai és érzelmi körülmények között végzett munkának, a helyzetből kilépve azonban a védőfaktorok rizikótényezővé válnak az egyéni lelki egészség szempontjából (Ráckevy-Deák, 2022). A segítő vért a sebezhetetlenség illúziójával vértézi fel a segítő, bizonyos helyzetekben azonban meggyengülhet a személyiség védelme, és megnő a segítő sérülékenysége. Fokozott kockázatot jelentenek a következő helyzetek: személyes érintettség hozzátartozó vagy bajtárs révén, saját élettel vonható párhuzam, gyermekhalál, értelmetlen halál vagy a betegellátás során tapasztalt verbális és fizikai agresszió. Ezekben a helyzetekben nő az érzelmi bevonódás mértéke, a segítő nagyobb valószínűséggel esik ki segítő szerepéből, a személyiség pedig sérülékenyebbé válik az extrém stressz káros hatásaival – például másodlagos traumatizáció, poszttraumás stressz-zavar – szemben.

2018-ban tematikus kvalitatív, félig strukturált interjúkat vettünk fel mentőtisztekkel és mentőorvosokkal (Kovács, 2021). A kutatás középpontjában a munka során átélt, érzelmileg megterhelő sürgősségi esetek és az ahhoz kapcsolódó egyéni feldolgozási stratégiák álltak. Az interjúk során elsőként a legemlékezetesebb, illetve érzelmileg legmegterhelőbb esetekről kérdeztük az interjúalanyokat. A 14 résztvevő közel negyede olyan esetet mesélt el ezekhez kapcsolódóan, amelyben az agresszió különböző formái jelentek meg: fenyegetés, reklamáció, feljelentés. A munka során átélt támadás az alapvető biztonságérzetet rengeti meg, és súlyos traumát okozhat a segítőnek. Emellett az elszenvedett agresszió nehezen egyeztethető össze a segítő szereppel, és sebet ejthet a szakmai önértékelésen is.

A kockázati faktorok nemcsak közvetlenül az átélőben, de közvetetten az esemény más résztvevőiben is személyiségromboló hatással bírhatnak. A másodlagos traumatizáció a segítő súlyos PTSD tüneteivel járhat együtt. Ebben a folyamatban fontos mediáló szerepet tölt be az empátia és érzelmszabályozás, amelyeken keresztül a kiégés veszélye is nő (Figley, 2002).

Védőfaktorok és javaslatok

A mentődolgozók munkájuk során szembesülnek különféle kihívásokkal, és egyre inkább érintettek az agresszió különböző formáit illetően. Az erőszakos cselekedeteknek azonban mindig súlyos hatásai vannak a mentődolgozókra nézve. Többnyire krónikus stresszt, szorongást, kiegészi szindrómát, poszttraumás stressz-szindrómát, és egyéb egészségügyi problémákat okozhatnak (Alharthy et al., 2017; Baydin & Erenler, 2014; Bernaldo-De-Quirós et al., 2015; Sajedian et al., 2023). Ezek a hatások a mentődolgozók egészségét, életminőségét és teljesítményét is befolyásolhatják. Az offenzív cselekedetek hatásait azonban egy jól működő közösség ellensúlyozni tudja. A mentődolgozók közössége olyan szakmai csoport, amelyben az emberek közös érdeklődési körre és tevékenységre alapozva dolgoznak együtt, és minden átélt élmény egyben közösségi tapasztalás is (Kumari et al., 2020). Ezek a kollektív megélések teszik lehetővé, hogy emberek egy csoportjából csapattá és erős egységgé kovácsolódjanak. Nagyszerű érzés az, amikor együtt, megfeszített erővel emberi élethez mentenek, és tettüket siker koronázza. A közösen elért eredmény élménye pedig fokozza az összetartozás érzetét. A „mentős” közösségben rejlő erő, azaz a bajtársi közösség protektív faktorai segítenek az agresszív eseményekkel való szembenézéssel és azok után való felépülésben (Alexander & Klein, 2001; Essex & Benz-Scott, 2008; Sajedian et al., 2023).

Az általános jóllétet tekintve kardinális tényező továbbá a rugalmas ellenállóképesség, azaz a reziliencia, amely nemcsak egyéni, hanem közösségi szinten is meghatározó (Sánchez-Zaballos & Mosteiro-Díaz, 2021). A mentődolgozók rugalmasak a változó körülményekkel szemben, és képesek alkalmazkodni a helyzetekhez, ennek megfelelően hatékonyan tudják ellátni a feladatukat. Ez segít növelni azt az érzést, hogy képesek kezelni a különböző (nem várt) helyzeteket.

A reziliencia, mint általában, a mentőmunkában is implikálja a problémamegoldó képességet, a stresszkezelési technikák használatát és a kommunikációs készségeket. Az említett készségek, módszerek szakember segítségével megtanulhatóak, fejleszthetőek. Valamennyi mentőállomás dolgozói számára elérhető a pszichológiai segítségnyújtás lehetősége, a támogatás védőfaktorként szolgálhat azáltal, hogy segít az agresszióval kapcsolatos stressz kezelésében és a mentális egészségük megőrzésében. Az olyan pszichológiai támogatási forma, mint például a tanácsadás, lehetőséget ad a mentődolgozóknak arra, hogy biztonságos környezetben beszéljenek tapasztalataikról, nehézségeikről, illetve segít abban, hogy jobban megértsék a saját érzéseiket, és megtanulják, hogy hogyan kezeljék azokat.

A vizsgálat bemutatása

2025 márciusában kérdőíves felmérést végeztünk az OMSZ kivonuló dolgozói körében. A kérdőíveket Google űrlap formájában a régiós vezetők segítségével juttattuk el az állományhoz. A kitöltésre március hónapban került sor, az anonimitás biztosítása mellett. Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a kivonulókat érte-e verbális agresszió, fenyegetés vagy fizikai erőszak a beteg és családtagjai, illetve a kórházban dolgozó egészségügyi személyzet részéről. A 719 fő kitöltésből a rosszul kitöltött vagy hiányos eredményeket kivettük, így 598 fő értékelhető válaszával számoltunk.

A teljes létszám 2025. március 15-én a következőképpen alakult az OMSZ-HR adatszolgáltatása alapján

1. számú táblázat

Az OMSZ kivonulók létszám- és demográfiai adatai

Nem	Létszám OMSZ	Létszám kitöltők	Átlagéletkor	OMSZ-nál eltöltött évek átlaga
Férfi	6962	514	40	15
Nő	1646	84	35	9
Összesen	8608	598	39	14

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Az egy hónapot (2025. március) felölelő adatgyűjtés során 7%-os kitöltést kaptunk, amit a 2. számú táblázatban mutatunk be részletes bontásban.

2. számú táblázat

A kitöltő kivonulók adatai életkor, szolgálati idő és beosztás alapján

Életkori övezet	Fő	Szolgálati idő	Fő	Beosztás	Fő
41–50	181	0–5	166	Mentőápoló	226
31–40	167	6–15	195	Mentőtechnikus	144
20–30	131	16–25	125	Mentőtiszt	120
51–60	108	26–	112	Gépkocsivezető	79
61–	11			Orvos/szakorvos	29

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Az agresszióval kapcsolatos tapasztalatok elemzése a kivonuló állomány körében

A kérdőív alapján két fő agresszióforrást különítettünk el:

- 1) Betegek, hozzátartozók, nézelődők, valamint állatok által elkövetett agresszió.
- 2) Egészségügyi (kórházi) személyzet részéről megnyilvánuló agresszió.

Agresszióforrások és gyakoriság

A kérdőív alapján két fő agresszióforrást különítettünk el a kivonuló munka során elszenvedett incidensek között: (1) a betegek, hozzátartozóik, nézelődők által megnyilvánuló agresszió, és (2) az egészségügyi (kórházi) személyzet részéről tapasztalt agresszió. Az állattámadásokat és az online térben való fenyegetést külön vizsgáltuk, mivel a legtöbb agressziót vizsgáló kutatásban nem jelennek meg. Ezek arányáról tájékoztató jelleggel kívántunk információt gyűjteni. A válaszadók minden lehetséges agressziótípust értékelték annak gyakorisága szerint, egy hétfokú skálán (1–7), ahol az 1 jelentése „soha nem fordult elő”, a 7 pedig „havonta többször előfordul”. Az így kapott pontszámok összegével jellemeztük az adott forrásból származó összesített agresszió mértékét.

A betegek és hozzátartozóik által elkövetett agresszió és annak gyakorisága

Az alábbiakban (3. számú táblázat) a betegek és hozzátartozóik által elkövetett agresszió gyakoriságát és típusát mutatjuk be százalékos formában. A kérdőívben az alábbi válaszadási lehetőségeket kínáltuk fel a 2024-es pilot vizsgálat eredményei alapján (nem publikált).

Az agresszió típusára összhangban a nemzetközi kutatások eredményeivel az alábbiakra kérdeztünk rá:

Kérem, jelölje, hogy munkája során milyen típusú agresszióval találkozott (minden előforduló esetet rögzítsen, függetlenül attól, hogy a beteg milyen állapotban volt)! Amióta Ön kivonulóként dolgozik az OMSZ kötelékében, kérjük, igyekezzen a lehető legpontosabban megbecsülni ezeknek az eseményeknek a gyakoriságát! Jelölje meg, hogy milyen típusú agresszióval találkozott munkája során (minden előforduló esetet tüntessen fel, függetlenül a beteg állapotától)! Kérjük, a lehető legpontosabban becsülje meg ezeknek az eseményeknek a gyakoriságát is!

Beteg vagy hozzátartozó, esetleg nézelődők vagy állat általi erőszakos cselekményt is jelöljék a táblázatban.

- 1) Kisebb konfliktusok: nem kívánt vita, kiabálás, obszcén gesztusok.
- 2) Verbális bántalmazás súlyos formája (halálos fenyegetések, sértő megjegyzések).
- 3) Fizikai támadás (lövés, rúgás/verés, tárgyak, például kések vagy fegyverek használata, pofonvágás, fojtogatás, hajhúzás stb.).
- 4) Súlyos testi sértés (például látáskárosodást, halláskárosodást, arcdeformitást, törést stb. okozó testi sértés).
- 5) Állattámadás.
- 6) Online zaklatás.

Az agresszív események előfordulását egy hétfokú skálán becsülhették meg, mely az alábbi válaszlehetőségeket tartalmazta.

- 1) Havonta többször is előfordul.
- 2) Havonta egy-két alkalommal fordul elő.
- 3) Évente előfordul több alkalommal, de nem havi gyakorisággal.
- 4) Évente egy-két alkalommal fordul elő.
- 5) Mióta itt dolgozom már néhány alkalommal előfordult, de nem éves gyakorisággal.
- 6) Mióta itt dolgozom 1-2 alkalommal fordult elő.
- 7) Soha nem fordult elő.

Az adatokat tisztítottuk, így azon kitöltéseket, ahol minden esetben egyforma, vagy többes választ jelöltek a bajtársak, kihagytuk torzító hatásuk miatt, illetve a hiányosan kitöltött adatlapokat is kivettük, így az értékelhető kitöltők száma 598 fő maradt.

3. számú táblázat

Betegek és hozzátartozóik által elkövetett agresszió gyakorisága és típusa százalékos megoszlásban

Gyakoriság	Kisebb konfliktusok % (fő)	Verbális bántalmazás % (fő)	Fizikai támadás % (fő)	Súlyos testi sértés % (fő)	Állattámadás % (fő)	Online fenyegetés % (fő)
Soha nem fordult elő	1,8 (11)	12,4 (74)	32,8 (196)	86,5 (517)	48,8 (292)	83,8 (501)
1–2 alkalom	6,0 (36)	10,9 (65)	23,7 (142)	4,0 (24)	25,4 (152)	6,2 (37)
Néhányszor (nem éves)	5,4 (32)	15,7 (94)	18,2 (109)	4,7 (28)	11,4 (68)	3,3 (20)
Évente 1–2 alkalom	8,4 (50)	12,2 (73)	8,2 (49)	2,0 (12)	6,7 (40)	1,2 (7)
Évente többször	17,2 (103)	20,9 (125)	8,9 (53)	0,8 (5)	3,7 (22)	1,5 (9)

Gyakoriság	Kisebb konfliktusok % (fő)	Verbális bántalmazás % (fő)	Fizikai támadás % (fő)	Súlyos testi sértés % (fő)	Állattámadás % (fő)	Online fenyegetés % (fő)
Havonta 1–2 alkalom	25,9 (155)	15,2 (91)	4,3 (26)	0 (0)	1,7 (10)	1,3 (8)
Havonta többször is	33,9 (203)	9,2 (55)	0,5 (3)	0 (0)	0,7 (4)	0,5 (3)

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Megállapítások

A válaszok alapján a kisebb konfliktusok szinte általános tapasztalatnak tekinthetők. A válaszadók 59,8%-a havonta tapasztal ilyen viselkedést (25,9% „havonta 1–2 alkalommal”, 33,9% pedig „havonta többször is”), így ez a leggyakoribb agresszió, amellyel a kivonuló állomány találkozik. Súlyos verbális bántalmazás szintén gyakori: a megkérdezettek 87,6%-a tapasztalt már ilyen megnyilvánulást (mivel csak 12,4% mondta, hogy soha), 24,4% pedig havonta vagy gyakrabban (15,2% havonta 1–2 alkalommal, 9,2% havonta többször). Fizikai támadás ritkábban fordul elő, de így is a válaszadók 67,2%-a jelezte, hogy legalább egyszer megtapasztalta szolgálati ideje alatt. A legtöbben azonban (32,8%) soha nem találkoztak ilyennel; 23,7% csak 1–2 alkalommal, és 4,8% számolt be havi gyakoriságról (4,3% havonta 1–2 alkalommal, 0,5% havonta többször). Ez a szám felveti a szükségességét a vizsgálat folytatásának fókuszcsoportos módszerrel, ahol feltérképezhetők az esetleges agresszióval leginkább sújtott területek, és célzott intézkedéssel nagyobb védelmet kaphatnak a terepen dolgozó egészségügyi dolgozók. Súlyos testi sértés szerencsére rendkívül ritka: 86,5% soha nem tapasztalta, 4,7% szerint csupán néhányszor fordult elő. Állattámadás több mint felük életében előfordult már (51,2%), de a többség számára csak ritkán: 48,8%-a soha, 25,4%-a 1–2 alkalommal. 2,4%-a jelzett havi gyakoriságot (1% havonta 1–2 alkalommal, 0,7% havonta többször). Ezek a számok, hasonlóan a fizikai támadásokhoz, alaposabb feltárást igényelnek. Online fenyegetéssel a kivonuló dolgozók alig találkoznak, 93,3%-uk szolgálati ideje alatt nem vagy csak egy-két alkalommal találkozott ilyennel. Az online kommunikáció térhódításával vélhetően ez az arány növekedni fog, ezért figyelmet igényel.

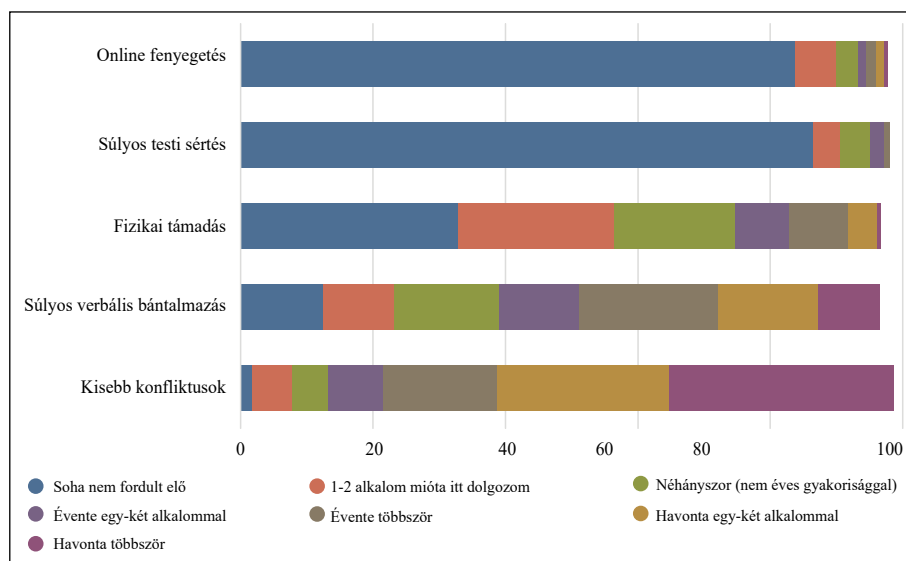
Az adatok alapján a betegek és hozzátartozóik részéről a kisebb konfliktusok és a súlyos verbális bántalmazás a leggyakoribb, gyakran havi szintű teherként jelenik meg az OMSZ dolgozói számára. A fizikai támadások előfordulása

mérsékeltőbb, míg a komoly testi sérülések és az online fenyegetések jelenleg ritka eseménynek számítanak, azonban ezek hatása megterhelő, az áldozattá válás feldolgozása gyakran nehéz feladat.

Az adatokat sávdiaagramon is bemutatjuk (1. számú ábra), ahol minden sáv egy agressziós típust jelöl, a sávon belüli színezés pedig azt mutatja, hogy a válaszadók mekkora arányban jelölték meg az egyes gyakorisági kategóriákat (1 = soha, 7 = havonta többször).

1. számú ábra

A betegek és hozzátartozóik által elkövetett agresszió típusa és gyakorisága

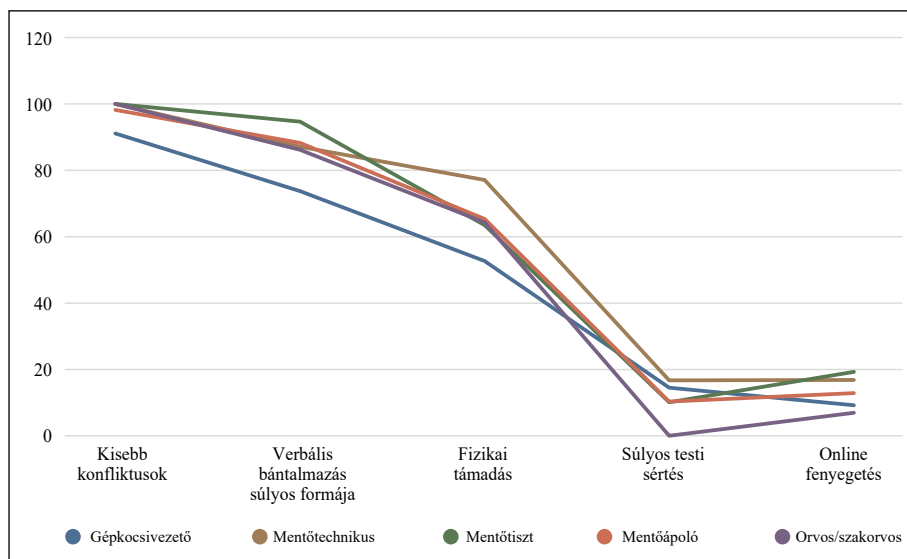
Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A fenti ábrán jól látszik, hogy a kisebb konfliktusok és a súlyos verbális bántalmazás esetében a sáv nagy része a havi vagy havi többszöri gyakoriságot mutatja, mely gyakoriság az agresszió erősségével csökken. Az online fenyegetésnél viszont az alacsonyabb skálaszintek dominálnak, ami ezek ritkább előfordulását mutatja.

Az elemzés szerint az egyes beosztású dolgozók kissé eltérő mértékben találkoznak agresszióval a betegek és hozzátartozóik felől.

2. számú ábra

A betegek és hozzátartozóik felől érkező agressziótípusok gyakorisága munkakörönként

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Állattámadással a kivonuló állomány szintén találkozók, de ezek gyakorisága nem túl magas. A kivonuló állomány közel fele (48,8%) soha nem találkozott állattámadással és csupán 1,7%-uk jelezte, hogy ez évente előforduló esemény az életében.

A 2. számú ábrán azt szeretnénk bemutatni, hogy az összesített agresszió¹ milyen mértékben van jelen az OMSZ kivonuló állományának mindennapjaiban, így rálátást kaphatunk arra, hogy milyen terhelésnek vannak kitéve segítő munkájuk során, függetlenül attól, hogy milyen sikeresen kezelik ezeket a potenciálisan nehéz helyzeteket, amelyek során fennáll a veszélye akár a fizikai támadásnak, súlyos testi sértésnek is.

Kisebb konfliktusok gyakorlatilag minden munkakörben nagyon magas arányban fordulnak elő, jellemzően 85–95% között. A gépkocsivezetőknél ez az érték valamivel alacsonyabb, de még így is a többség találkozott ilyen helyzettel. Ez arra utal, hogy a kisebb konfliktusok rendszeresen megjelennek a terepen dolgozó, kivonuló mentőszemélyzet életében, függetlenül a munkakörtől. Szintén

¹ Minden munkakör esetében összeadtuk a legalább egyszer előforduló agresszív események értékeit százalékos formában, majd átlagoltuk azokat, így megkaptuk az összesített agresszió pontszámát.

nagyon magas összértékű agressziómutatót tapasztaltunk a verbális fenyegetés esetében. Többnyire 80–90% körül alakulnak az itt tapasztalható értékek. A mentőtisztéknél és mentőtechnikusoknál a legmagasabb értékeket, míg a gépkocsivezetőknél és orvosoknál alacsonyabb, de még mindig magas arányt láthatunk. Fizikai támadással a válaszadók több mint fele találkozott. A mentőápolók, mentőtisztek és mentőtechnikusok esetében ez az arány 65–75% körül van, míg a gépkocsivezetőknél és orvosoknál valamivel alacsonyabb, 50–60% körüli. A közvetlen betegellátásban részt vevőknél a gyakoriság magasabb, ami összefügghet a testi kontaktus szükségességével és a fokozott érzelmi állapottal a betegek és családtagjaik részéről. A súlyos testi sértés, mint a legsúlyosabb agressziótípus, a felmérés alapján a munkakörök többségében elég magas, 10–20% körüli gyakorisággal fordul elő. Jól látható, hogy az orvosoknál gyakorlatilag nem volt tapasztalható ilyen eset. Kérdés, hogy az orvosok alacsonyabb kitettsége vajon önmagában magyarázható-e az ellátásban betöltött magasabb presztízsükkel.

Sajnos az állattámadások minden munkakörben viszonylag magas, 40–60%-os arányt mutatnak. A mentőápolóknál és mentőtechnikusoknál a legmagasabb, míg az orvosoknál a legalacsonyabb. Ez valószínűleg a helyszíni munkavégzés jellegéből adódik, hiszen bizonyos munkakörök gyakrabban lépnek be a beteg környezetébe, ahol állattal találkozhatnak. Ahogy már jeleztük az előzőekben, az online fenyegetés minden munkakörben alacsony előfordulása (10–25% között). Az orvosoknál a legalacsonyabb, míg a mentőápolóknál és technikusoknál kissé magasabb, de még így is ritka jelenségnek számít.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a kisebb konfliktusok és a súlyos verbális bántalmazás szinte minden munkakörben általánosan megjelenő élmény. A fizikai támadás és az állattámadás is jelentős kockázatot hordoz, főként a mentőtisztéknél és mentőtechnikusoknál. A súlyos testi sértés ritka, de nem elhanyagolható, az orvosokat/szakorvosokat kevésbé érinti, talán a szakma presztízse még képes védelmet nyújtani, esetleg a betegkommunikáció is mutathat különbséget. A kiváltó tényezők mélyebb ismerete nagyobb védelmet adhat a terepen dolgozó különböző szintű végzettséggel rendelkező szakembereknek. Az online fenyegetés továbbra is a legritkább agresszióforma, azonban ez gyorsan változhat, az iskolákban már az egyik leggyakoribb formájává vált a bullyingnak.

Ezt a betegoldali területet vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy sem a dolgozók neme vagy életkora, sem a munkavégzés helyszíne nem mutat szignifikáns különbséget (4. számú táblázat), azonban a szolgálati idő és végzettség tekintetében már találtunk szignifikáns eltéréseket.

4. számú táblázat

A betegek és hozzátartozók felől érkező agresszió és a kivonuló állomány összefüggései, szignifikancia szintje

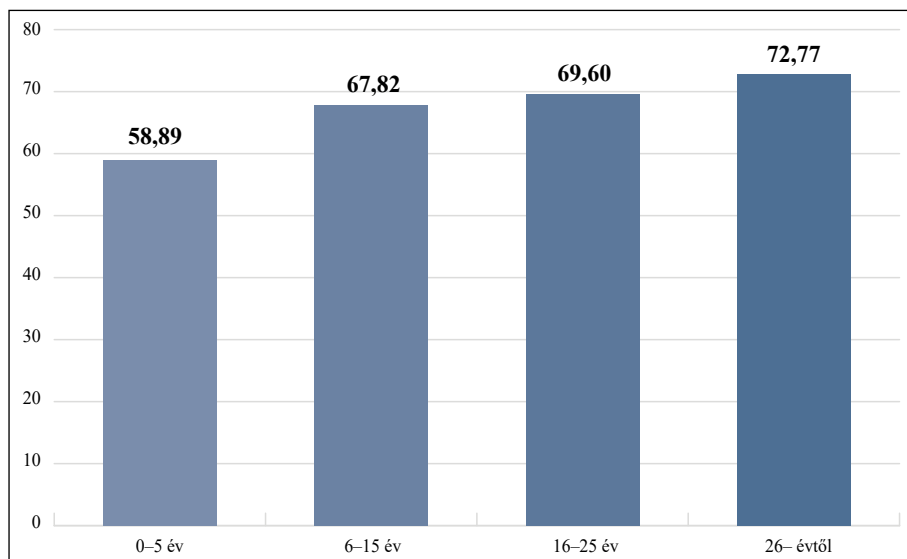
Változó	Teszt típusa	p-érték ($p < 0,05$)
Nem	t-próba	0,13
Régió	ANOVA	0,42
Életkor	ANOVA	0,11
Szolgálati idő	ANOVA	0,0001
Munkakör	ANOVA	0,0022

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A szignifikanciavizsgálat eredménye azt mutatja, hogy idővel erősen nő a valószínűsége, hogy a dolgozók munkájuk során találkozni fognak feléjük irányuló agresszív megnyilvánulással vagy állattámadással, különösen, ha mentőtisztként, mentőápolóként vagy mentőtechnikusként végzik munkájukat. A kevesebb mint öt éve dolgozók esetében az arány érezhetően alacsonyabb, majd fokozatos növekedést mutat, és a húsz éve vagy régebben dolgozók esetében már nagyon magas számban éltek meg feléjük irányuló agressziót (3. számú ábra).

3. számú ábra

A betegoldali agresszió átlagos százalékos előfordulása a szolgálati idő függvényében (%)

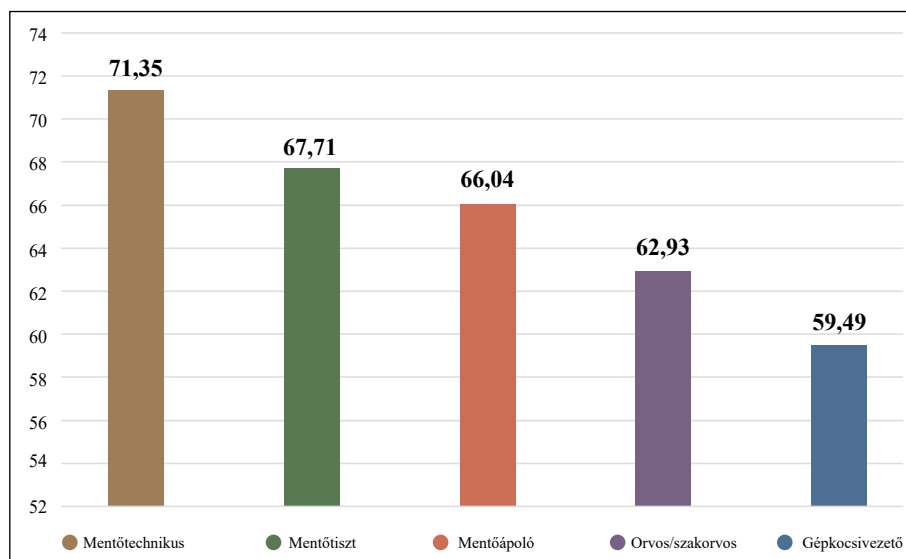

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Amennyiben a munkakörök alapján (4. számú ábra) vizsgáljuk az adatokat a mentőtisztek, mentőápolók és mentőtechnikusok esetében a medián magas, és az értékek többsége 0,8–1,0 között mozog, ami arra utal, hogy ezekben a munkakörökben a válaszadók nagy része a felsorolt négy agressziótípussal már találkozott, minél régebb óta dolgozó, annál nagyobb valószínűséggel. A gépkocsivezetők (mediánérték 0,4) és orvosok/szakorvosok körében (mediánérték 0,5) ennél lényegesen alacsonyabb átlaggal találkozunk, több olyan válaszadó van, aki tevékenysége során soha nem találkozott agresszióval.

4. számú ábra

A betegoldali agresszió átlagos előfordulása a munkakör függvényében (%)

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Összefoglalva az Országos Mentőszolgálat kivonuló dolgozói erősen kitettek a betegoldali és hozzátartozók felől érkező verbális és fizikai fenyegetésnek, támadásnak, súlyos testi sértésnek. Ennek megélésére annál nagyobb az esély, minél régebb óta dolgoznak. Ezt befolyásolja a munkakörük is: a mentőápolók, mentőtechnikusok, mentőtisztek kitettsége magasabb, míg a gépkocsivezetők és orvosok/szakorvosok esetében gyakrabban előfordul, hogy nincs vagy kevesebb ilyen tapasztalatuk van. A nem, életkor és régió szerint ugyan nem találtunk szignifikáns eltéréseket, de a tendenciaszintű eltérések további vizsgálata indokolt. Kutatásunkban felmértük azt az agressziót is, amely már egészségügyi intézményben dolgozó szakemberek felől éri a terepen dolgozó

mentőszemélyzetet, de annak – eltérő okai miatt – feldolgozását külön keretek között mutatjuk be.

Prevenációs lehetőségek

Fontos végiggondolni azokat a lehetőségeket, melyeket a kivonulók védelmében lehet megvalósítani szervezeti szinten.

- Mentálhigiénés támogatás és rezilienciafejlesztés.
Elsősorban a kivonulók számára olyan képzések, melyek saját alkalmazkodóképességük tudatosabb alkalmazását jelenti, azzal a mentálhigiénés támogatással, mely eddig is rendelkezésére állt az állománynak az OMSZ keretei között működő Pszichológiai és Mentálhigiénés Csoport pszichológusaitól és mentálhigiénés szakembereitől. Ide tartozik a debriefing és egyéb traumacsökkentő módszerek alkalmazása, esetmegbeszélések.
- Konfliktuskezelési tréningek bevezetése.
A szabad szavas válaszokban visszatérő elemként jelent meg a megfelelő kommunikáció és helyzetfelismerés. Az alábbi ábrán (5. számú ábra) bemutatjuk, milyen üzenetek érkeztek.

5. számú ábra

Anonim válaszok a kérdőív szabad szavas megjegyzés rovatából

„Olyan helyen dolgozom, ahol nagyon sok a kisebbség. Gyakran vagyunk kitéve olyan helyzetnek, ahol csapatostól várnak minket, akadályoznak a munkában, kiabálnak, fenyegetnek. A legsúlyosabb a halálos fenyegetés. Volt olyan eset, ami után hónapokig felriadtam éjszaka és rosszat álmodtam, noha fizikailag nem bántalmaztak. A rendőrök pedig hagyták, hogy kiabáljanak velünk.”

„A verbális agresszió sajnos a mindennapok része, azt szinte már meg se hallja senki. A fizikaira pedig minden esetben számítva kell kivonulni bizonyos esetekhez. Ilyenek ha egy egzisztenciális szint alatti beteghez, ha alkohol, vagy egyéb tudatmódosító szer hatása alatt álló beteghez, ha szórakozóhelyre, ha családi vitához, ha suicid szándékú beteghez, és akár tetszik, akár nem ki kell mondani, hogy ha egy bizonyos kisebbséghez tartozó beteghez kell kivonulni. Természetesen nem lehet általánosítani, és nem mindig következik be, de nagyságrendekkel többször fordul elő a fent említett alkalmakkor, mint egyéb esetekben.”

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

- Protokollok egységesítése az agressziós esetek jelentésére.
Átgondolást igényel, hogy mely esetekben javasolt a kivonuló állomány számára a helyszínrre érkezést követően, hogy csak rendvédelmi támogatás esetén kezdjék meg az ellátást. A segítségkérés lehetőségeinek a képzési rendszerbe való beillesztése. Az agresszív viselkedés jelentésének megkönnyítése, illetve olyan önvédelmi technikák tanítása, melyek védekezésre alkalmasak.

- Jogi szabályozás

Az Országos Mentőszolgálat dolgozói munkájuk során fokozottan ki vannak téve az ellenük irányuló verbális és fizikai agresszióknak, fenyegetettségnek. Ennek megoldása érdekében indokolt lehet a jogi eszközök átgondolása és hatékonyabb alkalmazása is.

Tanulmányunkban olyan problémakört igyekeztünk feltárni, mely az OMSZ kivonuló dolgozói életében mindennapos problémaként jelennek meg, mely megoldásának, kezelésének első lépése az információszerzés a mentőket ért agresszió mértékéről és gyakoriságáról. Eredményeink alapján beazonosítottuk a veszélyeztetettség mértékét, és a megoldási javaslatokat a dolgozók mentális és testi védelme érdekében.

Felhasznált irodalom

- Alexander, D. A., & Klein, S. (2001). Ambulance personnel and critical incidents: Impact of accident and emergency work on mental health and emotional well-being. *British Journal of Psychiatry*, 178(1), 76–81. <https://doi.org/10.1192/bjp.178.1.76>
- Alharthy, N., Al Mutairi, M., Alsahli, A., Alshehri, A., Almatrafi, A., Mahah, A., Alswailem, A. K., Philip, W., & Qureshi, S. (2017). Workplace violence among emergency medical services workers in Riyadh, Saudi Arabia. *Journal of Hospital Administration*, 6(3), 26–32. <https://doi.org/10.5430/jha.v6n3p26>
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., & Bem, D. J. (1999). *Pszichológia* (2. kiadás). Osiris.
- Baydin, A., & Erenler, A. K. (2014). Workplace violence in emergency department and its effects on emergency staff. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 16, 66–68.
- Bernaldo-De-Quirós, M., Piccini, A. T., Gómez, M. M., & Cerdeira, J. C. (2015). Psychological consequences of aggression in pre-hospital emergency care: Cross-sectional survey. *International Journal of Nursing Studies*, 52(1), 260–270. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2014.05.011>
- Essex, B., & Benz-Scott, L. (2008). Chronic stress and associated coping strategies among volunteer EMS personnel. *Prehospital Emergency Care*, 12(1), 69–75. <https://doi.org/10.1080/10903120701707955>
- Figley, C. R. (Ed.). (2002). *Treating compassion fatigue*. Brunner-Routledge.
- Kovács P. (2021). Invulnerability and vulnerability in the frontline. [Sebezhetetlenség és sérülékenység a frontvonalban.] *Imágó Budapest*, 10(2), 58–69.
- Kumari, A., Kaur, T., Ranjan, P., Chopra, S., Sarkar, S., & Baitha, U. (2020). Workplace violence against doctors: Characteristics, risk factors, and mitigation strategies. *Journal of Postgra-*

- duate Medicine*, 66(3), 149–154. https://doi.org/10.4103/jpgm.JPGM_96_20
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). World report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083–1088. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)11133-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)11133-0)
- Kyron, M. J., Rees, C. S., Lawrence, D., Carleton, R. N., & McEvoy, P. M. (2021). Prospective risk and protective factors for psychopathology and wellbeing in civilian emergency services personnel: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 281, 517–532. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.12.021>
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- Pető Cs., & Kovács B. (2010). *Hétköznapi hősök (veszélyhelyzetekben segítők) sebezhetetlenség-paradoxona* [Előadás-absztrakt]. A Magyar Pszichiátriai Társaság Konferenciája.
- Ráckevy-Deák, G. (2022). *Kórházbiztonság. Kórházi alkalmazottak személyvédelme: erőszak megelőzése, menedzselése*. PhD értekezéstervezet, Biztonságtudományi Doktori Iskola.
- Sajedian, A. A., Akbari, H., Azad, E., Ahmadi, M. V., Sadeghi-Yarandi, M., & Ghasemi, M. (2023). Psychological distress and workplace violence among paramedics: A cross-sectional study in Iran. *Prehospital and Disaster Medicine*, 1–12.
- Sánchez-Zaballos, M., & Mosteiro-Díaz, M. P. (2021). Resilience among professional health workers in emergency services. *Journal of Emergency Nursing*, 47(6), 925–932.e2.
- Shakespeare-Finch, J., Rees, A., & Armstrong, D. (2015). Social support, self-efficacy, trauma and well-being in emergency medical dispatchers. *Social Indicators Research*, 123(2), 549–565. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0749-9>
- Sipeki I., Vissi, T., & Túri I. (2022). The effect of the COVID-19 pandemic on the mental health of students and teaching staff. *Heliyon*, 8(4), e09185. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09185>
- Spelten, E., Thomas, B., O’Meara, P., van Vuuren, J., & McGillion, A. (2020). Violence against emergency department nurses: Can we identify the perpetrators? *PLOS ONE*, 15(4), e0230793. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230793>
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2010). *Sématerápia. Gyakorlati kézikönyv*. Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2019). *The inner level: How more equal societies reduce stress and improve wellbeing*. Penguin Press.

1. számú melléklet

Agresszió és erőszak a mentési tevékenység során a kivonuló állományban

Kutatási kérdőív

A melléklet a kutatás során alkalmazott Google Forms kérdőív kérdéseit és válaszkategóriáit tartalmazza. A rendszer által automatikusan rögzített időbélyeg nem része a kérdőív tartalmi elemeinek.

I. Háttérváltozók

1. Kérem, jelölje, hogy melyik régióban dolgozik!

- Dél-alföldi Régió (DAR)
- Dél-dunántúli Régió (DDR)
- Közép-dunántúli Régió (KDR)
- Közép-magyarországi régió (KMR)
- Nyugat-dunántúli Régió (NyDR)
- Észak-alföldi Régió (ÉAR)
- Észak-magyarországi Régió (ÉMR)

2. Kérem, válassza ki a munkakörét!

- gépkocsivezető
- mentőtechnikus
- mentőtiszt
- mentőápoló
- orvos/szakorvos

3. Kérem, jelölje a nemét!

- férfi
- nő

4. Kérem, jelölje az életkorát!

- 20–30
- 31–40
- 41–50
- 51–60
- 61 év vagy több

5. Kérem, jelölje, hány éve dolgozik az OMSZ-nál!

- 0–5 év
- 6–15 év
- 16–25 év
- 26 év vagy több

II. Agresszív események beteg, hozzátartozó, nézelődő vagy állat részéről

Kérem, jelölje, milyen agresszióval találkozott munkavégzése kapcsán (minden agressziót jelöljön, függetlenül a beteg állapotától!) mióta kivonulóként dolgozik az OMSZ kötelékében! Próbálja ezeknek az eseményeknek a gyakoriságát is a lehető legpontosabban megbecsülni! Beteg vagy hozzátartozó, esetleg nézelődők vagy állat általi erőszakos cselekményt is jelölje.

Alkalmazott gyakorisági válasszategóriák:

- havonta többször is előfordul
- havonta 1–2 alkalommal fordul elő
- évente előfordul több alkalommal, de nem havi gyakorisággal
- évente 1–2 alkalommal fordul elő
- mióta itt dolgozom már néhány alkalommal előfordult, de nem éves gyakorisággal
- mióta itt dolgozom előfordult egy vagy két alkalommal
- soha nem fordult elő

Agresszió típusa	Gyakoriság
Kisebb konfliktusok: nem kívánt vita, kiabálás, obszcén gesztusok	A fenti 7 kategória egyike
Verbális bántalmazás súlyos formája (halálos fenyegetések, sértő megjegyzések)	A fenti 7 kategória egyike
Fizikai támadás (lökés, rúgás/verés, tárgyak, például kések vagy fegyverek használata, pofon vágás, fojtogatás, hajhúzás stb.)	A fenti 7 kategória egyike
Súlyos testi sértés (például látáskárosodást, halláskárosodást, arcdeformitást, törést stb. okozó testi sértés)	A fenti 7 kategória egyike
Állattámadás	A fenti 7 kategória egyike
Online fenyegetés	A fenti 7 kategória egyike

III. Agresszív események kórházi személyzet részéről

Kérem, jelölje, milyen agresszióval találkozott munkavégzése kapcsán mióta kivonulóként dolgozik az OMSZ kötelékében! Próbálja ezeknek az eseményeknek a gyakoriságát is a lehető legpontosabban megbecsülni! Kórházi személyzet általi erőszakot, agresszív cselekményt jelöljön ebben a részben.

Agresszió típusa	Gyakoriság
Kisebb konfliktusok: nem kívánt vita, kiabálás, obszcén gesztusok	A fenti 7 kategória egyike
Verbális bántalmazás súlyos formája (halálos fenyegetések, sértő megjegyzések)	A fenti 7 kategória egyike
Fizikai támadás (lökés, rúgás/verés, tárgyak, például kések vagy fegyverek használata, pofon vágás, fojtogatás, hajhúzás stb.)	A fenti 7 kategória egyike
Súlyos testi sértés (például látáskárosodást, halláskárosodást, arcdeformitást, törést stb. okozó testi sértés)	A fenti 7 kategória egyike
Állattámadás	A fenti 7 kategória egyike
Online fenyegetés	A fenti 7 kategória egyike

IV. Nyitott kérdés

Köszönjük a kitöltést! Amennyiben van bármi, amit még elmondana a témában, kérjük, ossza meg velünk!

.....

.....

.....

.....

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sipeki I., Kovács P., & Losonczi B. (2026). Agressziónak való kitettség elemzése az Országos Mentőszolgálat kivonuló dolgozói körében 2025-ös felmérés alapján. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2367–2389. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2367-2389>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Sipeki Irén, aki a sipeki.iren@avkf.hu e-mail címen érhető el.

Kerékpáros oldaltávolság – másfél méter?

Cyclist passing distance – one and a half metres?

Felföldi Péter

tanársegéd, doktorandusz
Nemzeti Közsolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar,
Rendészettudományi Doktori Iskola
felfoldi.peter@uni-nke.hu

Harangozó Valentin

előadó, rendőr hadnagy, doktorandusz
Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság,
Rendészeti Igazgatóság,
Közlekedérendészeti Osztály
Nemzeti Közsolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
harangozova@somogy.police.hu

Absztrakt

Cél: A kutatás célja a kerékpárosok melletti előzés során megtartott oldaltávolság közlekedésbiztonsági jelentőségének vizsgálata, különös tekintettel arra, hogy a motoros járművek vezetői részéről milyen tényezők befolyásolják a biztonságosnak tekintett oldaltávolság megtartását. A tanulmány emellett arra is keresi a választ, hogy indokolt-e az oldaltávolság egységes szabályozása a különböző járműkategóriák esetében.

Módszertan: A szerzők a vizsgálat során empirikus adatgyűjtést végeztek egy Magyarországon korábban még nem alkalmazott módszer segítségével, amely lehetővé tette a járművezetők oldaltávolság-tartással kapcsolatos attitűdjének objektív elemzését. Az adatfelvétel valós közlekedési környezetben történt, városi forgalmi szituációkban.

Megállapítások: Az eredmények alapján az oldaltávolság megtartását több tényező együttesen befolyásolja, mint például a jármű típusa, sebessége, valamint az útkörnyezet jellemzői. A különböző járműkategóriák által jelentett kockázat mértéke eltérő, ami kérdésessé teszi az egységes oldaltávolsági érték alkalmazhatóságát minden járműtípus esetében.

Érték: A kutatás hozzájárul a kerékpáros közlekedés biztonságának növeléséhez azáltal, hogy empirikus adatokkal támasztja alá az oldaltávolság-tartás szabályozásának újragondolását. Az eredmények felhasználhatók a

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 13. Átdolgozás: 2026. 03. 23. Elfogadás: 2026. 03. 26.

közlekedésszabályozás, a járművezetői szemléletformálás, valamint a közlekedésbiztonsági intézkedések fejlesztése során.

Kulcsszavak: kerékpár, városi közlekedés, oldaltávolság, elsodrás

Abstract

Aim: The aim of this research is to examine the road safety significance of the lateral passing distance maintained when overtaking cyclists, with particular emphasis on the factors that influence motor vehicle drivers' compliance with what is perceived as a safe passing distance. In addition, the study seeks to determine whether the uniform regulation of lateral passing distance is justified across different vehicle categories.

Methodology: The study is based on empirical data collection using a method not previously applied in Hungary, which enables an objective analysis of drivers' attitudes toward maintaining lateral passing distance. Data collection was conducted in real traffic conditions, specifically in urban traffic environments.

Findings: The results indicate that lateral passing distance is influenced by a combination of factors, including vehicle type, speed, and characteristics of the traffic environment. The level of risk posed by different vehicle categories varies, calling into question the applicability of a single, uniform lateral passing distance value for all vehicle types.

Value: This research contributes to improving the safety of cycling by providing empirical evidence to support a reconsideration of lateral passing distance regulations. The findings can be utilized in traffic regulation, driver education and awareness-raising, as well as in the development of road safety measures.

Keywords: bicycle, urban traffic, lateral passing distance, sideswipe collision

Bevezetés

Budapesten a kerékpáros közlekedés az utóbbi években – a 2010-es évek közepének stagnálását követően –, a COVID-19-járvány hatására, és az ennek nyomán bevezetett kerékpárosbarát intézkedések nyomán ismét növekedésnek indult (Felföldi, 2021a; Gertheis, 2020). A kerékpáros társadalomban és a gyengébb közlekedők biztonságával foglalkozók körében is régóta élénk vita zajlik arról, hogy melyek a hatásos kerékpárosbarát intézkedések, mik azok az – akár ma még nem is létező – közlekedési szabályok, amelyek hatására egy sűrűbb városi közlekedési felület is vonzóvá válhat a kerékpározás további terjedéséhez.

A kerékpáros közlekedés elterjedése a városi közlekedésben pozitív hatást gyakorolhat a közlekedésbiztonságra (Jacobsen, 2003), a levegő minőségére (Samad & Vogt, 2020; Sommar et al., 2020), vagy akár az egyes használók stressz-szintjére (Caviedes & Figliozi, 2018) is. Ugyanakkor nem mondható az, hogy a városi kerékpározás rizikómentes és mindenki számára megfelelő városi közlekedési alternatíva, azonban a pozitív hatások felismerése nyomán egyre több nagyvárosban, így Budapesten is (Ábel et al., 2014) stratégiai céllá válik ennek a közlekedési módnak a priorizálása, használati feltételeinek javítása.

A 2010-es években tapasztalható stagnálás a kerékpáros közlekedés budapesti részarányának korábbi növekedéséhez képest azzal is magyarázható volt, hogy a 2000-es évek közepén jelentkező növekedés kifulladásra, azok a körülmények, amelyeket az akkor meglévő infrastrukturális kínálat nyújtani tudott, az akkor mérhető arányok biztosítására volt elegendő a forgalomban (Felföldi, 2021b). Ennek az arálynak a változtatására több irányból is adódhat lehetőség, és a különböző infrastrukturális, jogalkotási és társadalmi szemléletformáló és edukációs tevékenységek mindegyike eredményezhet elmozdulást pozitív és negatív irányban is a kerékpározás forgalomban betöltött részaránya tekintetében.

A kerékpározás terjedését közvetlenül befolyásoló tényezők közül az egyik elsődleges szempontnak lehet nevezni a használók szubjektív biztonságérzetét. Ez a biztonságérzet minden járműtípus esetén megjelenik, és általánosságban is elmondható, hogy az emberi tevékenységek nagy részében a résztvevők azt a cselekvést végzik szívesebben, amit biztonságosnak is ítélnék, vagy legalábbis a kockázatszint mértékét nem érzik túl magasnak a megszerezhető előnyökhöz viszonyítva. Ez a kockázatértékelés a közlekedők területén is jelen van (Mikušová & Hrkút, 2014). Ebben a kockázatértékelésben természetesen benne van a kerékpáros közlekedő saját egészségének, testi épségének a védelme felett érzett aggodalma. Ebből kifolyólag a biztonságérzet (és nem feltétlenül a valós biztonság szintje) meghatározó szerepet tölt be a kerékpár városi használata kérdésében (Gutiérrez, Hurtubia, & Ortúzar, 2020).

A közbeszédben gyakran előkerülő ellenérv a városi, sűrű beépítettségű és/vagy nagyobb forgalmat lebonyolító közterületek kerékpározhatósága kapcsán, hogy „túlságosan” veszélyes. A veszély mibenlétét azonban minden közlekedő más valós veszélyben, és a rizikó más és más szintjében látja. Ebből kifolyólag általánosan, „definíciószerűen” nem lehet rámutatni egy jelenségre, ami veszélyes, ehhez a jelenség elemzésére van szükség, valamint arra, hogy objektív, balesetvizsgálatból származó adatokkal támaszthassuk azt alá, hogy egy adott, veszélyesnek érzett jelenség valóban veszélyes-e. Azonban még ha az is derül ki egy ilyen baleseti adatsorból, hogy a vizsgált jelenség kis számú balesetnek a kiváltó oka, tehát objektív módon kijelenthetnénk, hogy nem is „igazi” veszély,

ez még nem eredményezi azt, hogy a közlekedők azt valójában ne érezhetnék veszélynek. Az eredmény pedig valós: a kerékpározás városi elterjedése lassabban következik be, mint ahogy ennek a szubjektív veszélyességérzetnek a hiánya esetén történne.

Jelen dolgozatban egy szeletét vizsgáljuk annak a problémakörnek, amely a városi kerékpározás „veszélyei” között szerepel. A kerékpáros oldaltávolság megtartása vagy nem megtartása a kerékpárral történő utazások során egy valós, objektíven és szubjektíven is balesetveszélyt magában hordozó témakör. Emiatt az oldaltávolság megtartása és valamilyen jellegű számszerűsítése, sőt ennek a számszerű értéknek a jogszabályban történő rögzítése már évek óta újra és újra megjelenő elgondolás a gyengébb közlekedők közlekedésbiztonságával foglalkozó közlekedésszakmai és közlekedéspolitikai diskurzusban. Noha hazánkban sem jogszabályi, sem szakirodalmi szempontból nem volt előkészítve az oldaltávolság-tartással kapcsolatos problémakör, a kerékpáros szlengben már a 2000-es évek eleje óta „centizésként” ([URL1](#)) ismert jelenségről 2018-ban élénkült ismét fel a társadalmi vita. A 2018. augusztus közepén tartott Tour de Hongrie kerékpáros körverseny nézettségét kihasználva indult az Aktív Magyarország „Másfél méter” kampánya, amely akkor ismertetett meg első ízben számszerű értéket a kerékpárosoktól tartandó oldaltávolság tekintetében. Ez a kampány hatásosnak bizonyult a távolságérték megismertetését illetően, azonban kritikát is kapott, miszerint egy jogszabályi szinten nem létező érték számonkérésével találkozhatnak ezután a motorizált járművek vezetői ([URL2](#)). Azonban az kijelenthető, hogy az akkor elkezdődött szemléletformálás a közösségimédia-felületeken és saját honlapon ([URL3](#)) hatásosnak bizonyult a szándék megismertetése szintjén, azonban az azóta eltelt több mint hat év alatt sem követte jogszabályváltozás. Erre már 2019-ben rámutatott az Országos Rendőr-főkapitányság Országos Balesetmegelőzési Bizottsága (ORFK-OB) által publikált szemléletformáló cikk ([URL4](#)) is. A jogszabályi tisztázatlanság ellenére mind a Magyar Közút, a magyarországi állami közúthálózat kezelője ([URL5](#)), mind az ORFK-OB aktívan részt vesz azóta is a kampányban. Azonban a jogszabályi háttér hazánkban továbbra is bizonytalan, azzal együtt is, hogy már Németországban, de akár még Romániában is megszületett a jogszabálymódosítás ennek a problémakörnek a rendezésére. Németországban lakott területen 1,5 méter, míg lakott területen kívül 2 méteres oldaltávolságot kell tartani, amely előírás a gyalogosokra és az ottani megnevezéssel elektromos kisképjárműveknek nevezett mikromobilitási eszközökre is érvényes ([URL6](#)). A román szabályozás megtiltja a kerékpárosok sávon belül történő előzését ([URL7](#)). A hazai jogszabálymódosítás ugyanakkor még nem történt meg ebben a kérdésben, bár az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól

(továbbiakban KRESZ) módosításáról szóló tervek között már évekkel ezelőtt is megjelent szakmai megbeszélések és bulvárhírek szintjén az egy, illetve más-fél méteres oldaltávolság számszerű meghatározása ([URL8](#)).

Fizikai megközelítés, az elsodrás problémája

A kerékpáros oldaltávolság betartásának szükségessége több irányból is megközelíthető. Korábban a szubjektív biztonságérzetre már tettünk utalást, azonban vannak objektív, számszerűsíthető értékek is, amely számszerűsítési lehetőségre azonban terjedelmi okokból kifolyólag csak nagy vonalakban térünk ki. A probléma alapvetően fizikai jellegű, csakúgy, mint a közlekedésben, mint egy a valóságban lezajló, műszaki eszközök segítségével megvalósuló folyamatban gyakorlatilag minden más jelenség is visszavezethető összetett fizikai folyamatokra és kölcsönhatásokra. Érdekes ugyanakkor azt is megvizsgálni, hogy egy ilyen kölcsönhatásnál a veszély jellege szimmetrikus vagy aszimmetrikus.

Elsodrás távolság

Ez a távolság, illetve az „elsodrás határ” kifejezés elsősorban a nagyvasúti ([URL9](#)) és a városi vasúti ([URL10](#)) üzemben ismeretes fogalmak. Konkrét táblázatos értékek csak a városi vasút (villamos) kapcsán jelennek meg, az Országos Vasúti Szabályzat csupán általánosságban fogalmazza meg az elsodrás határt, mégpedig úgy, hogy ezen a határon kívül nem érvényesül a vasúti jármű elsodró hatása. Azonban a városi vasúton kívül más (gumikerekes) közúti járműre még az eddigiekhez mérhető szinten sincs meghatározva elsodrás távolság. Noha a fizikai kialakítás, a menetdinamikai jellemzők hasonló, vagy esetenként még a nagyvasúti járműveknél jelentősebb aerodinamikai hatást is kifejthetnek az út mentén tartózkodó vagy ott haladó gyengébb közlekedőre. Gondoljunk arra az esetre, amikor egy áramvonalas Flirt vasúti motorkocsi lassan behalad vagy kihalad a megállóhelyről, a biztonsági távolságot akkor is figyelembe kell venniük a peronon tartózkodóknak, azonban ha egy jóval kevésbé áramvonalas autóbusz a szabályos 50 km/h-s sebességgel elhalad a kijelölt gyalogos-átkelőhelynél piros jelzésnél várakozó gyalogosok közvetlen közelében, akkor a biztonsági távolság szükségessége minden bizonnyal jóval ritkábban merül fel problémaként.

A haladó járművek a környezetünkben levegő által körülölelt térben mozognak. Gumikerekes közúti járművek szilárdan csak a talajjal érintkező gumifelületeken érintkeznek a környezetükkel, ez azonban nem jelenti azt, hogy ezeken

a felületeken kívül ne fejtenének ki erőket a környezetükre. Az a tény, hogy a szárazföldi haladás során mindig körbeveszi a testeket a nitrogénből, oxigénből, szén-dioxidból, vízpárából és egyéb szilárd, folyékony és gáznemű anyagokból álló elegy, egyben azt is jelenti, hogy a haladásunk során ezeket az anyagokat „szét kell tolni” az útból, míg a haladásunk során folyamatosan elhagyott térrészekbe ennek az elegynek be kell áramolnia. Az, hogy a levegő szétválasztása, majd a „megüresedett” térrészbe történő beáramlása milyen módon zajlik, függ a jármű felületének anyagától, kialakításának minőségétől, geometriájától. A haladó test szempontjából ez a hatás „légellenállás” formájában jelenik meg, energiát kell befektetni ahhoz, hogy ezt a levegőmennyiséget pillanatról pillanatra arrébb helyezze a saját mozgása útjából.

A levegő által körülvelt testek haladását lehet szemlélni a haladó test vonatkoztatási rendszeréből is, ekkor a test nyugalomban van, és körülötte áramlik el a levegő, nyomást kifejtve a test homloklapfelületére. Newton III. törvényéből ismerhető, hogy a testre ható erők eredője és a test által kifejtett reakcióerők eredője egyenlő nagyságú és ellentétes irányú (Major, 2002). Ebből következik, hogy a jármű által a levegőre kifejtett erő nagysága ugyanúgy négyzetesen növekszik a sebességgel, mint ahogy igaz ez a légellenállás nagyságára, amint az a légellenállási erő képletéből is látható (URL11):

$$F_{\text{légellenállás}} = \frac{\rho}{2} \times C_w \times A \times v^2$$

ahol ρ a levegő sűrűsége, C_w a légellenállási tényező, A a jármű homloklapfelülete, v^2 a haladási (vagy áramlási) sebesség négyzete. A légellenállási tényező értéke a szélcsatornában határozható meg, a jármű hosszirányába ható szélsébség általi mérés segítségével, így ez minden geometriai kialakításra más és más. Minél kevésbé áramvonalas egy jármű, a C_w értéke annál nagyobb. Ebből látható, hogy például egy személygépkocsi és egy autóbusz között mind a C_w , mind az A értéke nagyobb az autóbusz javára, így ugyanakkora sebességgel és közel ugyanolyan sűrűségű levegőben (például a jelen dolgozatban ismertetett mérés napján a Határ úton egymás után) érkezve erre visszavezethetően más nagyságú erőket fejtenek ki az előttük levő levegőre, ami így az autóbusz esetében nagyobb megmozgatott légtömeget jelent. Összevetésként a C_w értéke 0,6 és 1 között változhat tehergépkocsiknál, 0,5 és 0,8 között autóbuszoknál, míg személygépkocsiknál 0,3 körüli értékek a jellemzőek (URL12).

Az elsodrás jelenségének megértéséhez érdemes említést tenni a Bernoulli-egyenletről is, ami az áramló gázok és a nyomás közti összefüggést mutatja be. Az alábbi egyenlet a most vizsgált állapothoz képest egy idealizált állapotot ír le, ahol az áramló közeg összenyomhatatlan és súrlódásmentes, azonban

a levegőre egyik sem igaz, a megérthetőséghez viszont az alábbi kifejezés elegendő (URL13):

$$p_1 + \frac{\rho}{2} \times v_1^2 = p_2 + \frac{\rho}{2} \times v_2^2$$

ahol ρ a levegő sűrűsége, p_1 a v_1 áramlási sebesség esetén mérhető nyomás, míg p_2 a v_2 áramlási sebesség esetén mérhető nyomás. Könnyen belátható, hogy légnyomás akkor is van, amikor nincsen áramlási sebesség, ebben az esetben az egyenlet:

$$p_1 + 0 = p_2 + \frac{\rho}{2} \times v_2^2$$

Amint a jármű v_2 sebességgel elhalad a kerékpáros mellett, a jármű vonatkoztatási rendszeréből vizsgálva v_2 áramlási sebesség alakul ki körülötte, amely így már egy nullánál nagyobb szorzatot eredményez. Ebből következően p_2 mindenképpen kisebb érték p_1 -nél, tehát a jármű körül áramló levegő nyomása kisebb, mint a nyugalmi légnyomás. Ezt a jelenséget elméleti oldalról Venturi-csővel, valamint szimulációval is igazolni lehet (Alexa, Kiss, & Rațiu, 2014). Így magyarázható az, hogy a nagy légtömeget megmozgató, nagy sebességgel haladó járművek érintkezés nélkül is elsodorhatnak kisebb tömegű tárgyakat, vagy akár személyeket is, mintegy beszippantva őket a kisebb nyomású térbe. Ez a jelenség indokolja a vasúti közlekedésben kijelölt elsodrési határokat, ugyanakkor közúti járművekre semmilyen hasonló megkötés nincs, holott a jelenség ugyanúgy létezik.

Az elektromobilitás hatása a sérülékeny közlekedők biztonságára

Az elektromobilitás térnyerése az elmúlt években jelentős átalakulást hozott a közúti közlekedésben, amely érdemben befolyásolja a sérülékeny közlekedők biztonságára gyakorolt hatását (Harangozó, 2025). Az elektromos meghajtás akusztikai, dinamikai és tömegbeli sajátosságai olyan új kockázati tényezőket hoznak létre, amelyek közvetlenül hatnak például az előzési oldaltávolság megítélésére vagy a sérülékeny közlekedők észlelhetőségére.

Az elektromos járművek egyik legjelentősebb sajátossága a belső égésű motorokra jellemző zaj hiánya. A Drezdai Műszaki Egyetem által végzett vizsgálat szerint a gyalogosok az elektromos járművek hangját sokkal később érzékelik, mint a belső égésű motorral felszerelt járművekét. Míg a belső égésű motorral felszerelt jármű hangja már körülbelül 36 méteres távolságból is érzékelhető, az elektromos jármű hangja körülbelül 14 méteres távolságból érzékelhető (Altinsoy, 2013). A hangtalan közeledés következtében az észlelési reakcióidő

meghosszabbodik, amely csökkentheti a kerékpáros rendelkezésére álló reakciótávolságot. Ez adott esetben az oldaltávolság megítélését, vagy akár az adott veszélyhelyzet felismerését különösen megnehezíti, hiszen a sérülékeny közlekedők egyik legfontosabb információs forrása az auditív észlelés, részben kiesik.

Az elektromos járművek vezetéstámogató rendszerei elvben hozzájárulhatnak a biztonságos közlekedéshez, azonban a jelenlegi technológiai fejlettség még nem teszi lehetővé a kerékpárosokkal szemben tartott oldaltávolság automatikus és stabil kontrollját. Több cikk is rámutat, hogy a kerékpárosok felismerési pontossága a kamerán és radaron alapuló ADAS rendszerekben (Advanced Driver-Assistance System, fejlett vezetéstámogató rendszer) alacsonyabb, mint a személygépkocsiké, mert a kerékpárosok viszonylag kicsik, gyorsak és heterogének (URL14), a jelenlegi rendszerek (kamerák, radar, mélységérzékelés, szenzorfüzió) pedig még nem érik el az emberi felismerés megbízhatóságát (Ahmed et al., 2019). A sávkövető algoritmusok pedig hajlamosak a sávközéphez ragaszkodni, ami városi környezetben kifejezetten csökkentheti az előzési oldaltávolságot.

A biztonsági kockázatok másik lényeges faktora az elektromos járművek nagyobb tömege és nagy induló nyomatéka. Egy átlagos kompakt elektromos személygépkocsi tömege 250–450 kilogrammal haladja meg az azonos kategóriájú benzines modellek tömegét (URL15), ami nagyobb mozgási energiát eredményez, ez pedig adott esetben 20%-kal több energiát is jelenthet egy ütközés vagy lassítás során. A mozgási energia a következő képlet szerint számolható, ahol E_k jármű mozgási energiája, m a jármű tömege, v a jármű sebessége.

$$E_k = \frac{1}{2} \times m \times v^2$$

Egy konkrét példát megvizsgálva a forrásban (URL15) hivatkozott benzines Opel Corsa személygépkocsi átlagos tömege 1110 kg, míg ugyanennek a típusnak az elektromos változata 1530 kg. Mindkét jármű esetében 50 km/h sebességgel számolunk, ami 13,89 m/s. A benzines jármű mozgási energiája így 107,06 kJ, míg az elektromos típus mozgási energiája 147,57 kJ.

Ebben az esetben az elektromos Corsa mozgási energiája a benzines meghajtású változat 137,84%-a ugyanazon sebességnél. Tehát egy ütközés vagy gyors lassítás esetén az elektromos jármű energiája lényegesen nagyobb, ami több fékerőt és nagyobb kinetikus hatást jelent.

Emellett az elektromos járművek tipikus gyorsulása 0–50 km/h tartományban 3–5 másodperc, míg egy hasonló teljesítményű belső égésű járműé általában 4–7 másodperc (URL16). Ez a különbség a közeledési sebesség vizuális észlelését és előrejelzését szintén megnehezíti.

Összességében kijelenthető, hogy az elektromobilitás által bevezetett új járműdinamikai, akusztikai sajátosságok és a mikromobilitás térnyerése olyan kockázati tényezőket hoznak létre, amelyek a sérülékeny közlekedők számára az egyik legfontosabb védelmi eszköz – az előzési oldaltávolság – betartását még fontosabbá teszik. A szinte hangtalan működés, a megnövekedett járműtömeg, a gyorsabb gyorsulás és az automatizált rendszerek jelenlegi korlátai egyaránt indokolják, hogy a szabályozásban és a közlekedéspolitikában a sérülékeny közlekedők védelmének kérdése kiemelt figyelmet kapjon.

Jogi oldal

Kölcsönös távolságtartás

A közbeszédben időről időre találkozhatunk a kerékpáros előzési oldaltávolság különböző jellegű kritikáival is. Az elsődleges és legmegalapozottabb kritika az, hogy az egyes országokban előírt, vagy a hazai viszonyok között, lakott területen „elvárt” egy méter, vagy lakott területen kívüli másfél méter nem betartható, és nem betartatható. Kritikaként kerül elő ugyanakkor a jelenlegi, a KRESZ-ben megfogalmazott oldaltávolság-tartási kötelezettség szubjektívítése is, amelynek „gumiszabály” jellege szintén tág teret ad az értelmezésnek és a gyakorlati megvalósításnak is. Ezekre a problémakörökre a későbbiekben még visszatérünk.

Ugyanakkor az előzési oldaltávolság kérdésköre már évek óta jelen van a közbeszédben, és találkozhatunk olyan véleményekkel is, melyek szerint, ha a motorizált közlekedőknek egy vagy másfél méteres oldaltávolságot kell tartaniuk a kerékpáros, vagy esetleg a későbbiekben a KRESZ-ben definiálásra kerülő más mikromobilitási eszközöktől, vagy akár gyalogosoktól előzés során, akkor ennek fordítva is meg kellene történniük. Tehát abban az esetben, ha álló járműoszlop mellett haladna el a kerékpáros, akkor szintén tartsa meg ezt a távolságot.

A korábban tárgyalt elsodrési távolság mértékéből, valamint az elsodrás valószínűségét befolyásoló tényezők nagyságából láthatjuk, hogy a kerékpárosokból, az egyéb mikromobilitási eszközökből, de főleg a gyalogosokból kiindulva sem a felület, sem a sebesség nem lehet akkora, hogy még csak nagyságrendileg is egy kategóriát jelentsen a motorizált forgalom járművei által megmozgatott légtömeggel, ami a veszély alapvető forrása. Ebből egyértelműen következik az is, hogy az elsodrési távolságon belül tartózkodás veszélye aszimmetrikus a közlekedő fizikai megjelenése és sebessége függvényében. Másképp megfogalmazva: egy 20 km/h sebességgel haladó kerékpáros mellett 70 cm távolságban 50 km/h-val elhaladó motorizált közlekedő által megmozgatott légtömeg

mennyisége nagyságrendekkel nagyobb, mint az álló járműoszlop mellett 30 km/h-val elhaladó kerékpáros által megmozgatott légtömeg, noha a sebességkülönbség mindkét esetben 30 km/h. Ebből, valamint a kétnyomú járművek stabilitásából következően az elsodrás veszélye gyakorlatilag értelmezhetetlen a motorizált járművel szemben. Igaz ugyanakkor, hogy álló járművek mellett a kerékpárral közlekedőnek sem ajánlott ilyen sebességgel elhaladni, hogy több ideje legyen reagálni az esetlegesen az álló járművek közül kilépő gyalogosokra, vagy a szabálytalanul elé nyitott gépkocsiajtóra. Ezzel együtt fizikai oldalról nem támasztható alá az ajánlott oldaltávolság ilyen jellegű oda-vissza történő megkövetelése.

Oldaltávolság jogszabályi olvasatban

A jelenleg hatályos közúti jogszabályok, azon belül is leginkább a KRESZ, jelen dolgozat írásakor nem tartalmaznak számszerűsített értéket a közúti járművek és a gyalogosok tekintetében. Szintén nincs ezzel kapcsolatban előírás a mikromobilitási eszközöket illetően, amelynek az alapvető oka az, hogy maguk a mikromobilitási eszközök sincsenek definiálva a hazai jogszabályokban. Ennélfogva a velük szemben támasztott viselkedés sem lehet definiálva.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy jogszabályi szinten egyáltalán nem jelenik meg az oldaltávolság kérdése. Az alapvető előírás a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvényből következik, amely kimondja, hogy *„járművel az úttest menetirány szerinti jobb oldalán, az út- és a forgalmi viszonyok szerint lehetséges mértékben jobbra tartva kell haladni”* [1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről 6. § (2) bekezdés]. Ebből következően az egymással szembe haladó járművek térbeli elkülönítése is így lehet a legnagyobb, amely a közlekedés biztonságát szolgálja, és ennek kapcsán merül fel első alkalommal is az oldaltávolság fogalma a KRESZ-ben: *„Az egymás mellett ellentétes irányban (szemben) elhaladó járművek között megfelelő oldaltávolságot kell tartani; ennek érdekében – a szükséghez képest – a járművekkel kölcsönösen az úttest széléhez kell húzódní”* [KRESZ 32. § (1) bekezdés]. Ugyanakkor az előzés előírásai kimondják, hogy *„Előzni abban az esetben szabad, ha [...] az előzés során a megelőzendő jármű mellett megfelelő oldaltávolságot lehet tartani”* [KRESZ 34. § (1) bekezdés d) pont]. A jobbra tartás ilyen (logikus) követelményei azonban az előzés kori oldaltávolság kívánalmához képest az ellenkező irányba kondicionálják a járművezetőket, akik szembeforgalom esetén igyekeznek nagyobb távolságot tartani a szembejövőtől, míg az esetleg épp előzött jármű érzet szempontjából nem tűnik akkora veszélyt jelentő faktornak, egyrészt a kisebb sebességkülönbség, másrészt a vezetőtől való nagyobb távolság

okán is. Egy ilyen jellegű szituációban észszerűbb forgatókönyvnek tűnik az előzést végző járművezető részéről az, hogy a mégis megjelenő szembeforgalom esetén inkább az előzőtt járműhöz (amivel a relatív sebességkülönbség is jóval kisebb) viszonyított kisebb oldaltávolságot tartja kisebb kockázattal járónak, semmint a vele szemben haladó, és ezáltal hozzá közelebb esőhöz (és lényegesen nagyobb sebességkülönbséggel rendelkezőhöz) viszonyított kis oldaltávolságot, ezáltal mintegy „visszamenekül” a biztonságosnak ítélt jobbra tartáshoz, még akkor is, ha ez a saját maga által generált elsodrási rizikó növelésével jár együtt. A mérések során számos alkalommal megfigyelhető volt az ilyen jellegű járművezetői viselkedés.

A fenti megfogalmazásokon felül azonban sem jármű-, sem távolságspecifikus követelmény nem szerepel a KRESZ-ben, így a kerékpáros előzése esetében is az általánosan az előzésre előírt követelmények az irányadóak, míg gyalogos és egyéb mikromobilitási eszközök esetében történő elhaladásoknál még ez a definíció sem irányadó, mivel ők nem járművek, a KRESZ 34. § (1) bekezdés d) pont a megelőzendő járművel szemben támasztja csak a „megfelelő” oldaltávolságot.

Közúti veszélyeztetés

A közúti közlekedés biztonságának büntetőjogi védelmét a magyar jogrendszerben a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről biztosítja, amelynek a 234. §-a „közúti veszélyeztetés” címszó alatt szankcionálja azt az elkövetőt, aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki. A bűncselekmény passzív alanya, azaz elszenvedője egy vagy több ember lehet, akinek az életét vagy testi épségét az elkövető szándékosan és közvetlenül veszélyezteti. A bűnösséget tekintve pedig szándékos bűncselekmény.

A közúti veszélyeztetés a gyakorlatban több módon is elkövethető. Az egyik leggyakoribb és talán a legközismertebb példa az úgynevezett büntetőfékezés, amikor az elkövető egyéb ok nélkül fékez az általa vezetett gépkocsival úgy, hogy a mögötte haladó sértettet akár hirtelen fékezésre vagy irányváltoztatásra kényszerítse. A tanulmány vonatkozásában azonban egy másik tipikus példa, amikor a gépjárművezető ijesztési vagy megleckéztetési szándékkal egy korábbi vita miatt hirtelen „ráhúzza a kormányt” az úton szabályosan közlekedő kerékpárosra, vagy megpróbálja leszorítani őt az úttestről.

A bűncselekmény elkövetője kizárólag az lehet, aki a közúti közlekedés szabályainak hatálya alatt áll. Ez a személy elsősorban az lehet, aki közúton járművet

vezet. A veszélyhelyzetnek pedig konkrétan és közvetlennek kell lennie, tehát a jogsertő magatartásnak oksági összefüggésben kell állnia a létrejövő veszéllyel. A bírói gyakorlat e kitétel értelmezése körében következetesen hangsúlyozza, hogy a „közvetlen veszély” az élet vagy a testi épség sérelmének a reális lehetőségét, személyre és helyzetre konkretizált veszélyét jelenti. A közúti veszélyeztetés tényállásában a veszély határozott és külsőleg is felismerhető formában, meghatározott személyhez vagy személyekhez kapcsolódva jelenik meg (Bfv.II.180/2017/5.).

A gyakorlatban az ilyen helyzetek értékelésekor döntő szerepet kap a sebességkülönbség, a járművek egymáshoz viszonyított pozíciója és a rendelkezésre álló reakcióidő hossza. A kerékpárosok kikerülése esetén a biztonságos oldaltávolság a joggyakorlat szerint körülbelül egy méterben körvonalazódik (BH2010. 21.; BH2011. 55.). A kerékpárosokkal szembeni nem megfelelő oldaltávolsággal végrehajtott előzés – különösen nagy sebességnél – alkalmas lehet közvetlen veszélyhelyzet kialakítására, mivel a gépjármű által keltett aerodinamikai hatások, illetve a mozgási energia nagysága miatt a kerékpáros egyensúlyvesztése, az úttestről letérítése vagy elsodrása reális lehetőségként merül fel.

Az oldaltávolság hiányából eredő veszélyhelyzetek büntetőjogi megítélése ugyanakkor továbbra sem egységes, ami nagyrészt arra vezethető vissza, hogy a KRESZ – amint azt az előző alfejezet részletesen tárgyalta – nem tartalmaz számszerűsített előzési oldaltávolságot. Így a bíróságok minden esetben egyedileg vizsgálják, hogy a „megfelelő” távolság hiánya objektíve alkalmas volt-e a közvetlen veszély előidézésére. Ebben a körben döntő jelentősége van a szakértői vizsgálatnak, amely tipikusan a jármű sebességére, a kerékpáros stabilitására, az útfelület állapotára, a forgalmi szituáció dinamikájára és a manőver váratlanságára koncentrál. A bíróság annyiban következetes, hogy a pusztá szabályszegés – például az oldaltávolság közelinek tűnő, de veszélyhelyzetet ténylegesen ki nem váltó mértéke – önmagában nem alapozza meg a Btk. szerinti felelősséget.

A közúti veszélyeztetés elhatárolása más, enyhébb jogkövetkezményekkel járó jogsertésektől azért problematikus, mert a közvetlen veszély tényének bizonyítása gyakran utólagos rekonstrukcióra épül. A mérésekkel és kísérleti adatokkal alátámasztott kutatások – köztük a jelen tanulmányban ismertetett elsodrás távolságra vonatkozók – ugyanakkor egyre határozottabban jelzik, hogy a motorizált járművek által keltett aerodinamikai hatások valós fizikai kockázatot hordoznak magukban. A bírói gyakorlat szempontjából ezek a tudományos eredmények a „veszély reálisan számolható valószínűségének” fennállását támasztják alá, ami a közvetlen veszély objektív mércéjének megállapításakor releváns lehet.

A közúti veszélyeztetés büntetőjogi lényege tehát kettős: egyrészt a közúti közlekedés szabályainak megszegése, másrészt az ebből eredő közvetlen veszélyhelyzet. Ezért a nem megfelelő oldaltávolság tartása – noha a szabályozási

környezet jelenleg szubjektív mérlegelést enged – potenciálisan kimerítheti a tényállást, ha a konkrét körülmények alapján a manőver a kerékpáros, gyalogos vagy más sérülékeny közlekedő testi épségét ténylegesen veszélyeztette. Mindez arra is rámutat, hogy a tételes jogi előírás hiánya ellenére a büntetőjogi felelősség nem kerülhető meg pusztán arra hivatkozva, hogy a KRESZ nem definiál számszerű távolságot, ugyanis a bírói gyakorlat a „megfelelő” követelmény tartalmát objektív műszaki és fizikai szempontok alapján tölti meg. Az ítélezési gyakorlat továbbá egyértelművé teszi, hogy önmagában egy hirtelen, a sértett irányába tett irányváltoztatás is alkalmas közvetlen veszélyhelyzet előidézésére, amennyiben az elkövető magatartása oksági kapcsolatban áll a sértett által elszenvedett sérüléssel (2.Bfv.850/2021/6).

Oldaltávolság-mérés Budapestén

Módszertan

Az általunk vizsgált oldaltávolság-értékeket saját terepi forgalomfelvétel útján gyűjtöttük össze. A módszer az adatgyűjtés fizikai megvalósításából, az ezen adatok rendszerezéséből, majd a rendszerezett információk Excel szoftverrel történő kiértékeléséből és vizualizációjából álltak. A saját készítésű Excel-táblában történő adatrögzítés oly módon történt, hogy az adatok további bővülése esetén az adatok értékelése SPSS statisztikai szoftver használatával is egyszerűen kivitelezhető legyen. Jelen mérésorozat eredményeinél azonban látható lesz, hogy ez a gyűjtött adatmennyiség még nem akkora számosságú, valamint a statisztikai mutatószámokban (szórás, medián) még nem jelentkeznek olyan mértékű eltérések, hogy azokból statisztikai módszerekkel érdemes legyen következtetéseket levonni. Így az elvégzett mérésorozat csak egy pilotprojektnek mondható, amely alapján ugyanezzel az eszközzel, és a kidolgozott módszertan alapján az ország számos pontján lehet majd elvégezni az adatfelvételt, amely kiértékelése nagy adatmennyiség esetén már statisztikai módszerekkel is látványos eredményeket hozhat. Ilyen mérések a jelen dolgozatban bemutatott eredmények felvétele óta folyamatosan gyűlnek a Magyar Kerékpárosklub munkája során, ugyanezen módszertannal, és összehasonlító tanulmány is készült belőle a Lánchíd viszonylatában az oldaltávolságra vonatkozóan (Felföldi, 2024).

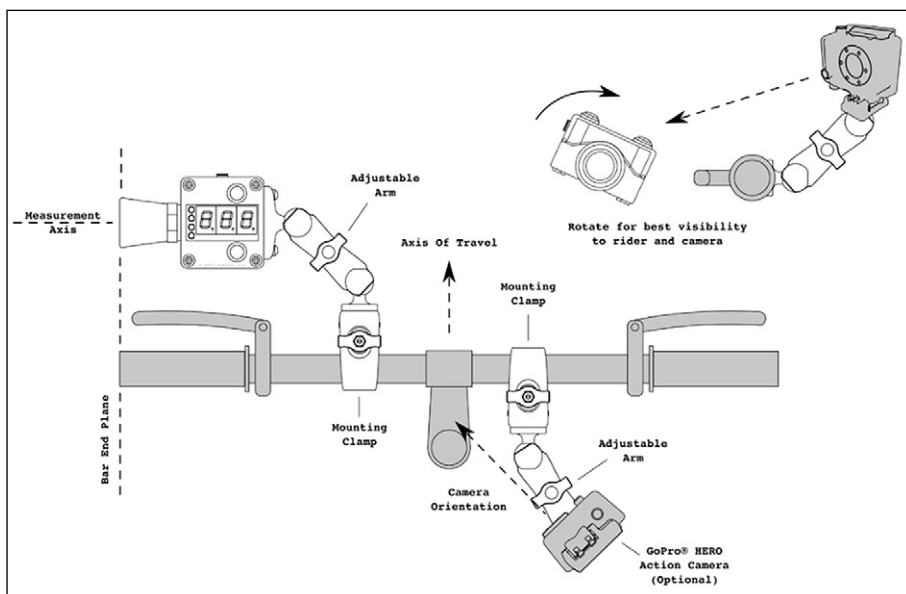
Eszközök

A mérés legfontosabb eszköze a texasi Austin városában, a Codaxus LLC által gyártott Physics Package C3FT V3.1.1 mérőműszer (URL17). A C3FT egy

szójáték, a „see-three-feet” kifejezésnek felel meg, amely annyit jelent, hogy látathatóvá teszi a 3 láb távolságot. Az Egyesült Államok távolságmérése nem metrikus, hanem angolszász mértékegység-alapú, de az eszköz képes metrikus értékeket is közvetlenül kiírni. Ezzel együtt az Egyesült Államokban a hazánkban 1,5 méteres távolság helyett a 3 lábas távolságot kéri a motorizált járművektől (URL18), ami mindössze 0,9144 méter (URL19). A berendezés 42 kHz-es ultrahangot bocsát ki, aminek a visszaverődését érzékeli 20 és 250 cm-es távolsághatárok között, ekkor írja ki a hanghullám visszaverődéséből számított távolságértéket háromdigites, hétszegmenses kijelzőn. A berendezés érzékenysége +3 és 0 cm között változik, ekkora tehát a mérési pontatlanság. Ez annyit jelent, hogy ha egy jármű a valóságban 100 cm-re halad el a felszerelés pontjától, akkor 100 cm-nél kisebb értéket nem ír ki, viszont 103 cm-t még kiírhat. A felszerelés elvi ábráját mutatja be az 1. számú ábra, míg a valóságos összeállítást a 2. számú ábra.

1. számú ábra

JavaSoft felszerelés és elrendezés a C3FT v3.1.1 távolságmérő esetén

Forrás: <https://codaxus.com/wp/wp-content/uploads/2017/06/c3ft-v3-mounting-diagram-768x497.png>

Ahogy azt a 2. számú ábra is mutatja, videó is készült, amelyet egy HTC One m8 telefonnal rögzítettünk. A javasolt mérési összeállítástól ez annyiban különbözik, hogy a kamera a menetiránynak hátrafelé nézve veszi a műszer által

rögzített értékeket. Ez a videók utólagos kiértékelésén sokat gyorsít, mivel nem „meglepetésszerűen” bukkannak fel a járművek a videón, így lehet rájuk készülni. Hátránya, hogy a készülék nem rendelkezik gyorsulásmérővel, így az okostelefonok kijelzőjével ellentétben nem fordítja meg a számokat a gravitációnak megfelelően, így azok a videón fejjel lefelé szerepelnek. Azonban a kiértékelés során ez nem jelent akkora idővesztést, mint ha nem látjuk az érkező járművet. Ugyan a telefon kamerája rendelkezik rázkódáscsillapítással, a telefon és a mérőeszköz egymáshoz viszonyított rezgése nagy volt, egy nagyobb látószögű objektívvel rendelkező akciókamera ezért megfelelőbb lett volna a munka során, azonban a kiértékeléssel így sem volt nehézség.

2. számú ábra

A mérési összeállítás

Forrás. A szerzők saját felvétele.

A kerékpár egy MTB-jellegű, 26 colos kerékméretű, hagyományos hajtású szürke Mongoose Otero Comp volt, amelyet az összes mérési alkalom során ugyanolyan felszereltséggel használtunk, a hátsó világítása biztonsági okokból folyamatosan működött.

A méréshez felhasználtunk még egy újszerű, narancssárga, két vízszintes, egyenként 5 cm széles fényvisszaverővel ellátott láthatósági mellényt, valamint egy fekete színű Casco Viper MX kerékpáros bukósisakot állvédő nélkül. A ruházat minden esetben fekete volt.

Adatgyűjtés

Az adatgyűjtést 2022. április 8-án pénteken 13 órakor, április 13-án szerdán 10 órakor és május 11-én szerdán 11 órakor végeztük Budapesten, a IX. és a XIX. kerületet elválasztó Határ út, Ady Endre út és Nagykörösi út közti részén. Mivel a mérés során az elsődleges cél a helyes mérési módszer megtalálása volt, a kapott eredmények és a kiértékelés tapasztalatai által folyamatosan módosítottunk a mérés ergonómiáján, ez azonban a megkapott adatok következetességét nem befolyásolta. Mindegyik mérési alkalom nagyjából egy óra hosszúságú volt, melynek során oda-vissza haladtunk a Határ út vizsgált szakaszán.

Az adatgyűjtés négy elkülöníthető szakaszra bomlott mindhárom mérési napon. Mivel léteznek arra irányuló kutatások, melyekben a kerékpáros biztonsági eszközökkel való ellátottságát és az előzési oldaltávolság mértékének összefüggését elemzik (Debnath, Haworth, Schramm, Heesch, & Somoray, 2018; Walker, Garrard, & Jowitt, 2014; Walker & Robinson, 2019) azonban ennek a kutatási szempontnak a hazai szakirodalomban semmilyen megjelenési formája sincsen, ezért indokoltnak láttuk ezt a szempontot is rögzíteni, ha oldaltávolság-mérési eredmények elemzését kívánjuk a jövőben elvégezni.

Mivel a kerékpáros „felkészültsége” a közúti forgalomra az öt leelőzők részére viszonylag korlátozott jelekből ítélhető meg, a vizsgálathoz négy látványos szempontot különböztettünk meg. Az első a sebesség és az úttartás, ami ha nagyon lassú vagy bizonytalan, az befolyással lehet arra, hogy a gyorsabb jármű vezetője milyen távokról kerül a szemmel láthatóan nagyobb „veszélyt” jelentő kerékpárost. Ahhoz, hogy ezt a bizonytalansági tényezőt a lehető legnagyobb mértékben sikerüljön távol tartani a mérési eredmények befolyásolásától, a rögzítést minden esetben 20 km/h környéki, a lehetőségekhez mérten egyenes, az úttesten jobbra tartó haladási körülmények között végeztük. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy úthibák vagy akadályok kikerülése ne történt volna meg. A második látványos szempont lehet a hátsó világítás, mivel a későbbiekben rosszabb látási viszonyok között is tervezünk mérést, ezért akkor nyilvánvalóan

a kivilágítottág megfelelő lesz, azonban a kisebb felületű gyengébb közlekedő kivilágítottága nappali fényviszonyok mellett is növeli a kontraszthatást, ami a balesetmegelőzés szempontjából fontos szempont (Melegh, 2004; Høy, Johansson, & Hesjevoll, 2020). Ennek a hatásnak a semlegesítése, valamint a méréssorozat biztonságának növelése érdekében a hátsó világítás mindig bekapcsolt állapotban volt az adatfelvétel során.

A harmadik látványos szempont a sisak megléte vagy nem megléte. Ez is hatást gyakorolhat az előzési oldaltávolságra, egy sisakos kerékpáros a feltételezések szerint „profibbnak” tűnhet a motorizált közlekedő szemében, így az oldaltávolság nagy általánosságban kisebb értékre adódhat ebben az esetben. Ezt viszont csak úgy lehet kideríteni, ha ugyanazon körülmények között elvégezzük a mérést sisakkal és anélkül is, tehát a mérés helyszíne és körülményei ugyanazok, csak a sisak megléte a változó a mérés során.

Negyedik szempontként pedig a láthatóság egyik leglényegesebb, legnagyobb felületű befolyásoló tényezőjének, a láthatósági mellénynek a hatását is a vizsgálat szempontjai közé érdemes emelni. Nappali fényviszonyok, illetve lakott területen történő közlekedés esetén nem kötelező az alkalmazása kerékpáros közlekedés során, azonban a bukósisak használatához hasonlóan befolyással lehet az előzési oldaltávolság megtartásának mértékére.

Mivel a négy hatásból kettőt tekintünk változónak – a láthatósági mellény és a sisak használatát –, ezért minden mérési alkalommal négy különálló mérést kellett elvégezni; sisak és mellény nélkül, csak sisakkal, csak mellénnyel, valamint sisakban és mellényben egyszerre. A mérés helyszínéül választott útszakasz oda-vissza 2 km hosszúságú, így egy mérési alkalom összesen 8 km-t ölelt fel, a harmadik mérési alkalmon pedig 2 oda-vissza kört tettünk meg minden ruházati változatban. Így összesen a teljes most ismertetett mérés 32 km-nyi kerékpározás adatát tartalmazza, amely során 466 olyan jármű haladt el a kerékpár mellett, amelynek az adatait rögzítettük.

Magyarázatot igényel még a videózás szükségessége. Az eszköz képes lenne arra is, hogy a mért értékeket ne csak kiírja, hanem el is tárolja egy fájlban a belső memóriájában, amit utólag ki lehet olvasni. Ez az adatsor azonban csupán számértékeket tartalmazna, amely egy forgalmi helyzetben nagyon korlátozott értékű adatforrás lenne, ugyanis nem tudhatnánk, hogy a műszer által leltartott adatérték mihez tartozik. Nemcsak a járműtípust nem ismernénk ebből a számsorból, hanem azt sem, hogy az adott érték egyáltalán elhaladó jármű miatt került-e elmentésre, vagy csak valamilyen hiba, tereptárgy, vagy esetleg a kerékpár bedöntéséből származó, az eszköz és a talaj közti távolság szerepel-e benne. Így a látottak videófelvételre rögzítése és utólag történő kiértékelése gyakorlatilag megkerülhetetlen az értékelhető információk rögzítése érdekében.

Az adatgyűjtést követően az elkészült videófelvevételek kiértékelése és megfelelő rendszer szerinti rögzítése megközelítőleg ugyanannyi időt vesz igénybe, mint maga a terepi adatrögzítés. A munkának ez a fázisa megköveteli az adatrögzítés során alkalmazott pontos beállításokat.

A videófelvevételek utólagos visszanezése során a műszerről leolvasott adatokat egy erre a célra készített Excel-táblában rögzítettük. A mérési alkalmak során a kerékpár mellett elhaladó járművek közül azokat rögzítettük, amelyek a mérés szempontjából vizsgálva releváns információt hordoztak (így például a forgalomba történő becsatlakozás előtt még az útpadkán lassan haladó esetben, vagy a forgalomból történő kiváláskor kiírt értékeket, vagy a jelzőlámpa tilos jelzésekor a feltorlódo járművek miatt kiírt különböző értékeket, amik nyilvánvalóan nem az oldaltávolság tartásából vagy nem tartásából származó értékek voltak, nem rögzítettük a táblázatban).

A későbbi, akár országos szintre is kiterjesztett mérés adatainak későbbi összevethetősége érdekében többféle, a mérés körülményeire jellemző adatot is rögzíteni kell a táblázatban, így ez közvetlenül lesz használható a továbbiakban. Ilyen jellemző adatok a helyszín, az idő, a látási viszonyok, az infrastruktúra jellemzői, a mérés során a környezeti hőmérséklet, az útszakaszon megengedett sebesség, vagy az előzés pillanatában az egy irányban kijelölt forgalmi sávok száma. Feltételezhető, hogy kétszer egy sávós úton a szembeforgalom következtében megnő az esélye a sávon belüli előzésnek, illetve a kisebb átlagos oldaltávolság tartásának.

A mérést végző adatai közül rögzíteni kell a kerékpáros nemét, életkorát, a láthatósági mellény és a bukósisak használatát, valamint mindkét eszköz színét. Ezek által a későbbiekben lehetővé válhat az is, hogy összevethető legyen a citromsárga és a fekete bukósisak, vagy a citromsárga és narancssárga láthatósági mellény hatása, ugyanis feltételezhető, hogy kellően nagy mérésszám után akár ezek a jellemzők is okozhatnak eltérést az oldaltávolság tartásában. Láthatósági mellény használata esetén az is kikötés, hogy szabványos, újszerű eszközt alkalmazzon a mérő, ezáltal lesz a későbbiekben összevethető, s ez szintén rögzítésre kell, hogy kerüljön az adatfeldolgozás során.

Az aktuálisan előzést végrehajtó jármű műszer által kiírt legkisebb távolsága kerül rögzítésre a kamerafelvételen látható járműkategória szerint, illetve még az is rögzítésre kerül, hogy az adott jármű taxi-e vagy sem. Taxi többféle járműkategória is lehet, bár elsősorban személygépkocsi kategóriába kerülnek ezek a járművek, azonban mivel lehet például kisbusz is, ezért ezt a tulajdonságát külön oszlopban jelöljük 0 vagy 1 értékben. Kellően nagy esetszámnál

a későbbiekben ki lehet mutatni, hogy van-e eltérés a taxivezetők és például a nem hivatásos személygépkocsi-vezetők előzési attitűdje között. Az előzési értékek a megfelelő járműtípushoz kerülnek rögzítésre.

A járműtípusok tekintetében a személygépkocsi kategóriájába kerül minden méret, a mopedautótól a 3,5 tonnát meghaladó, de személyautó megjelenésű járművekig. Ezekben az esetekben nem a jogszabályi besorolás számít, hanem a megjelenés, mivel a jogszabály szerinti besorolás ennél a méréssorozathoz nem is feltétlenül állapítható meg a videó néhány képkockájából, az viszont mindenképpen, hogy egy elhaladó jármű személygépkocsi-szerű-e. Ebben a méréssorozatban a kistehergépkocsik olyan áruszállító járművek, amelyek 3,5 tonna alatti megengedett össztömegűek és gyárilag is áruszállításra lettek kialakítva. A személygépkocsi karosszériájú, de áruszállításra gyártott járművek is ide tartoznak (például Opel Combo). Itt ismét azt feltételezhetjük, hogy aki ilyet vezet, az több időt tölt az utakon, ami azt eredményezheti, hogy máshogy viselkedik a kerékpárosokkal szemben is, ezért nagy mérési adatmennyiség után esetleg a taxivezetőkhöz hasonló eltéréseket meg lehet majd állapítani az előzési oldaltávolságban. Kerékpár rögzítésére is lehetőség van a táblázatban. Kerékpár előzésére is van esély, mivel a saját sebesség 20 km/h körül kell, hogy legyen.

Elektromos roller, egyéb mikromobilitási eszköz oldaltávolságának rögzítésére is lehetőség van, hasonlóan a kerékpárosokhoz. Ez szintén a nem túl magas saját sebesség miatt van, bár hasonlóan a gyorsabb kerékpárosok általi előzéshez, egy gyorsabb elektromos roller vezetője által megmozgatott légtömeg sem indokolna nagy oldaltávolság-tartást, azonban nem is ezek az előzések lesznek feltételezéseink szerint a jellemzőek.

Motorkerékpárok esetén is a műszer által kiírt legkisebb érték feltüntetése történik meg, azonban ezen járműtípus esetén sem nevezhető az oldaltávolság problémája jelentősnek a motorkerékpáros számára rendelkezésre álló forgalmi sáv szélessége és a szintén viszonylag kis mennyiségű megmozgatott levegő miatt.

Szóló busz kategóriát is fel lehet venni az előzések távolságadatainak rögzítésékor. Minden olyan buszkategóriát, ami már nem vezethető B kategóriás járművezetői engedéllyel, azt ide tartozónak rögzítettük, ilyen például egy 17 fős Mercedes Sprinter is. Ugyanakkor csuklós buszt is külön kell rögzíteni. A megkülönböztetésük azért fontos, mert jellemzően a csukló utáni rész („pótkocsi”) legvége lesz a legközelebb a kerékpárhoz, az már „ráhúzódik” a kerékpárosra. Még úgy is, ha a buszvezető a kellő távolságban is kezdi meg az előzést, így ez a kategória várhatóan kisebb átlagértékeket fog produkálni, mint a szóló buszok.

Közepes tehergépkocsi, 3,5t–7,5t megengedett össztömeg közötti jármű, kéttengeyes kivitelben. Ez a járműkategória szintén nem vezethető már B kategóriás

járművezetői engedéllyel, így feltételezhető, hogy az a személy, aki ezt vagy az előlötti tömegű járműveket vezeti, az a járművezetést foglalkozásszerűen végzi, ami befolyásolhatja a többi közlekedőhöz történő hozzáállását. Ebben a körben az IFA tehergépkocsik méretkategóriája jelenti a méret felső korlátját. Ugyanakkor a nehéz tehergépkocsik (7,5t feletti megengedett össztömeg) kategóriájában szintén találhatók kéttengelyes kivitelek. Ezeket ránézésre egyszerű kategorizálni úgy, hogy ha a rakterében elférne 5–6 raklap, akkor már ebbe az oszlopba kerülhettek az előzés-értékek. Meg kell jegyezni azonban, hogy az utóbbi két esetben fennáll a hiba lehetősége, egy 7,5 tonnás jármű esetében nem feltétlenül lehet bizonytalanság nélkül kategóriákba sorolni, de a járművezetők előzési attitűdje szempontjából sem következhet akkora eltérés, mint egy motorkerékpár vagy egy személygépkocsi közti különbség esetén.

Megkülönböztethetők még a háromtengelyes tehergépkocsik, amelyek viszont a videófelvételen értelemszerűen felismerhetők, így ezeket is külön oszlopban lehet rögzíteni. A nyerges szerelvények is külön oszlopba kell kerüljenek, de csak akkor, ha félpótkocsit is húznak, a vontatójárművek csak önmagukban nehez tehergépkocsik vagy háromtengelyesek.

Pótkocsis, egyéb kategóriába tartozónak regisztráltuk a pótkocsis tehergépkocsikat, ha személygépkocsi húz utánfutót, az a személygépkocsi kategóriába került. Egyéb kategóriájú lehet például a mezőgazdasági vontató, ami szintén húzhat pótkocsit, de ez a járműtípus már önmagában is kis valószínűséggel szerepel a későbbiekben is, a budapesti mérési alkalmak során pedig nem is találkoztunk vele.

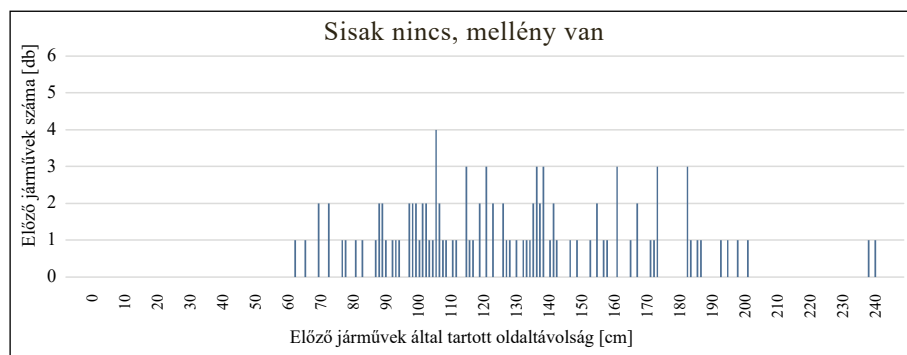
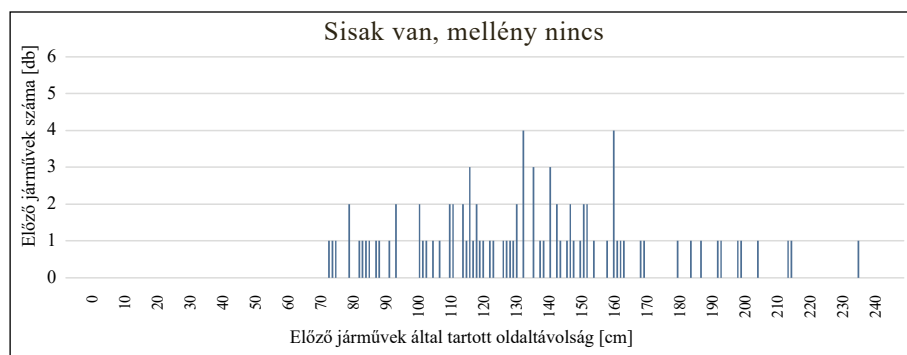
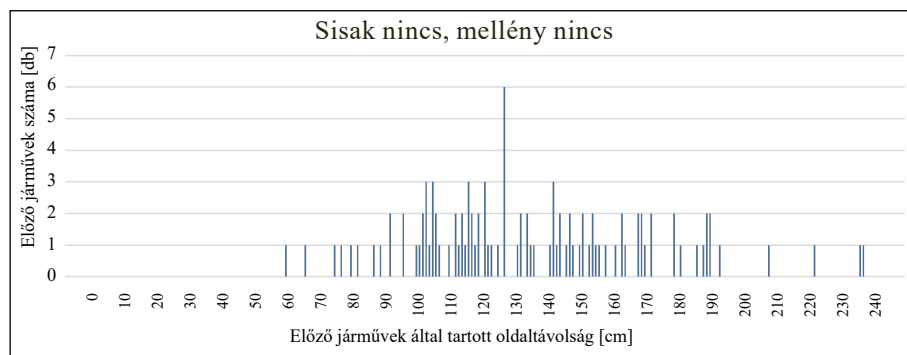
Eredmények

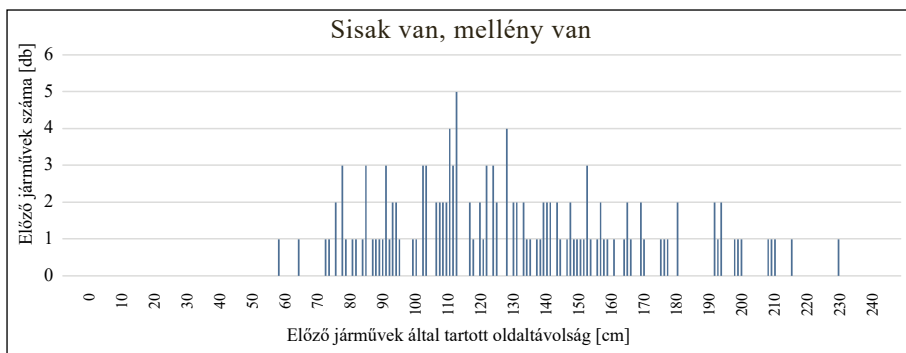
Mivel az *Adatgyűjtés* alfejezetben leírt módon eltervezett és véghezvitt módszer azt kívánta meg, hogy a négyféle mérési beállítással (kerékpáros bukósisak és láthatósági mellény nélkül, csak sisakban, csak mellényben, illetve sisak és mellény felhasználásával történő adatgyűjtések) készült adatsorokat külön-külön is kiértékeljük, ezért első alkalommal négyes bontásban vizsgáltuk meg a kapott eredményeket a kerékpáros védőeszközök használatának megfelelően. Az eredmények külön-külön a 3. számú ábrán tekinthetők meg. A mérési beállítások szerint különböztetett diagramokon látható, hogy nem beszélhetünk kimondottan magas esetszámokról, azonban azt is látni kell, hogy itt centiméteres felosztások szerint kerültek feltüntetésre az előzések. Ez a mérőműszer által kijelzett értékek miatt alapvetően nem is lehet máshogyan, azonban ha egy előzés jellegére gondolunk, gyakorlatilag csak a véletlenül múlik, hogy az 107

vagy 108 cm-es távolságban történik meg, amely bizonytalanságban az előzőtt kerékpár mozgása, az előző jármű mozgása, illetve a környezeti hatások is be-
 lejátszanak. Így érdemes tovább elemezni a kapott adathalmazt.

3. számú ábra

A négy mérés eredményei egymás alatt ábrázolva

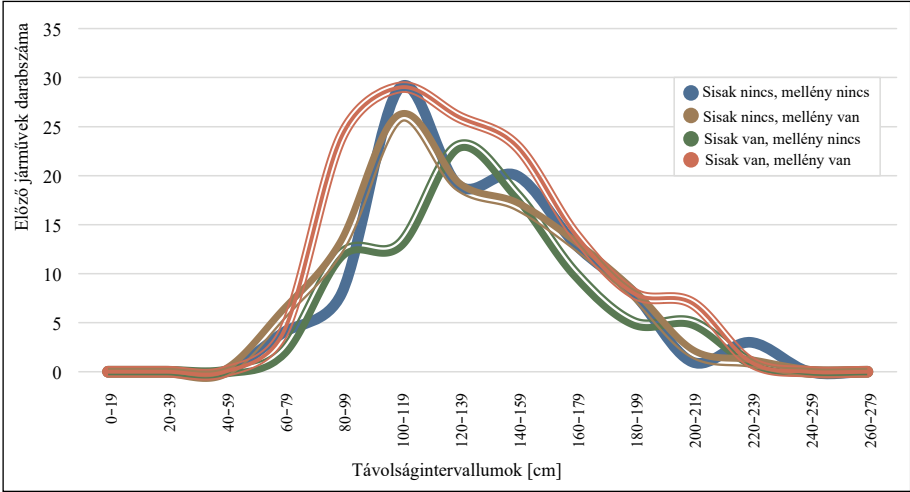

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A 4. számú ábra szemléletesebben ábrázolja a négy különféle mérési beállítás szerint kapott értékeket. Ezzel az ábrázolási lehetőséggel kiküszöbölhető a fellebb említett véletlen hatás, és tendenciák megfigyelésére is lehetőségünk nyílik. Jelen esetben 20 cm-es intervallumokra bontottuk a kapott adathalmazokat, és ezek szerint az intervallumok szerint ábrázoltuk az oldaltávolságokat az egyes mérési körülmények esetén. A kapott értékeket burkológörbékkel ábrázoltuk, és már itt szembejűnik, hogy nagyon hasonló a jellege mind a négy görbének. Az egyes görbék integrálja, vagyis a függvény alatti terület nagysága amiatt tér el, hogy ennél a viszonylag kis elemszámnál még látható eltérés mutatkozott az egyes kísérletek során az előzést végrehajtó gépjárművek számát illetően. A „sisak nincs, mellény van” esetben például jóval kevesebben előztek meg, mint a „sisak van, mellény van” esetben. Több kísérlet elvégzése esetén az előzések száma közelítene egymáshoz, ez az eltérés a forgalom sztochasztikus jellege miatt van még, nem azért, mert az említett két esetben a motorizált forgalom résztvevői kizárólag a sisak hiánya miatt ne mertek volna megelőzni.

4. számú ábra

Az egyes eszközök alkalmazása szerinti, 20 cm-es távolságokra osztott előzési intervallumokban

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

A 4. számú ábrán látható négy hasonló jelleggörbe ugyanakkor azt is jelenti, hogy ezeknek a mérési beállításoknak ekkora elemszám mellett legalábbis nincs számottevő hatásuk. Jóval nagyobb mérési elemszáma (előző járműre) lesz szükség ahhoz a jövőben, hogy elváljanak egymástól ezek a görbék, és még a nagyobb elemszám sem jelenti azt, hogy ez mindenképpen bekövetkezne. A jelenleg feltüntetett összesen 435 előző jármű azonban a négy különféle mérési beállítás kis statisztikai eltérése okán gyakorlatilag egyben is kezelhető. Mint az az 1. számú táblázatban is látható, gyakorlatilag alig térnek el egymástól a statisztikai alapmutatók az egyes esetekben, illetve az összesített eredmény viszonylatában, ahol minden kapott értéket egyben vizsgáltunk meg, függetlenül a védőeszközök meglététől.

1. számú táblázat

Az egyes mérési összeállítások során kapott távolságadatok statisztikai mutatószámai (cm)

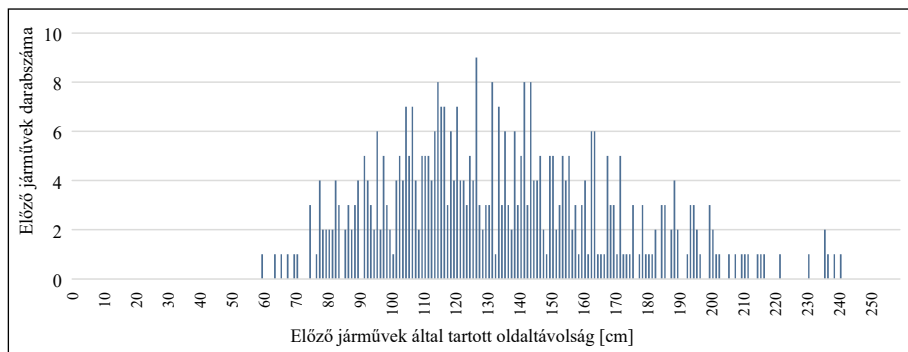
	Sisak nincs, mellény nincs	Sisak van, mellény nincs	Sisak nincs, mellény van	Sisak van, mellény van	Minden adat összesítetten
Átlag	135	137	132	133	134
Medián	127	136	127	128	131
Szórás	35,4	34,2	36	35,6	35,4
Minimum távolság	60	78	68	64	60
Maximum távolság	237	236	241	231	241

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Ez azért nevezhető meglepő eredménynek, mert a mérés előtt arra számítottunk, hogy jelentős eltérések lesznek az oldaltávolságok értékeiben a védőeszközök megléte vagy nem megléte miatt, miközben csupán pár cm-es eltérések jelentek csak meg, és ezekben sem fedezhető fel törvényszerűség. Így a még szemléletesebb ábrázolásmód érdekében tekinthetjük egy mintának a teljes előző motorizált forgalmi arányt.

5. számú ábra

Az összes kapott oldaltávolság-adat egyben ábrázolva

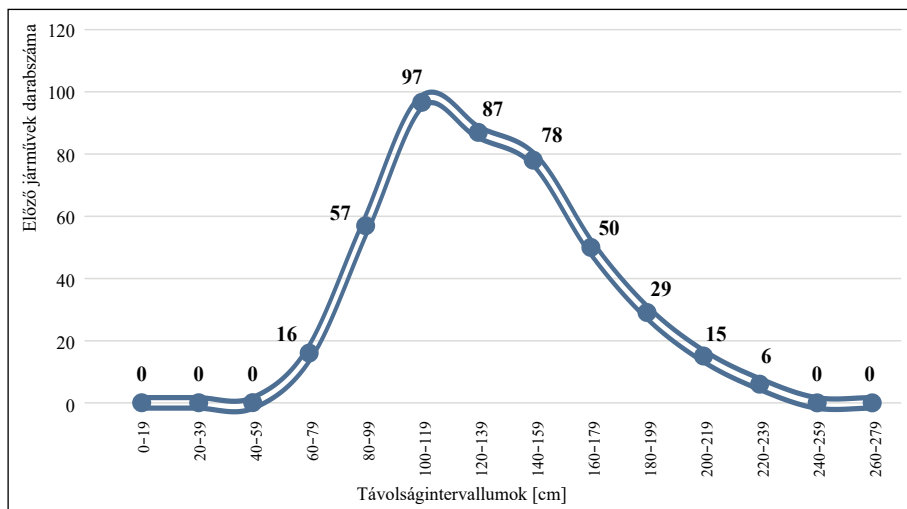

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Az 5. számú ábrán megtekinthetjük az összes oldaltávolság-adatot, amit a motorizált forgalom a kerékpár mellett tartott, cm beosztásban. Ennek az ábrázolásnak ugyanakkor a 3. számú ábrához hasonlóan nagy bizonytalansága van, ezért szintén érdemes intervallumokra bontani, amelyek a korábban látottaknak megfelelően itt is 20 cm-es intervallumok.

6. számú ábra

Az összes kapott oldaltávolság-adat 20 cm-es távolságokra osztott előzési intervallumokban

Forrás. A szerzők saját szerkesztése.

Mint az a 6. számú ábrából is látszik, a 20 cm-es intervallumokra bontott összes előzés burkológörbéjének maximuma a 100–119 cm-es oldaltávolság-értékhez tartozik. A nagyobb elemszámnak és a centrális határeloszlás tételének köszönhetően a burkológörbe alakja egy normáeloszlás-görbe alakjára kezd hasonlítani, azonban még ezt az előzésszámot sem lehet reprezentatívnak nevezni a helyszín és a mérési időpontok bekorlátozott volta, valamint a még így is nem túl magas elemszám miatt. Azonban az látható, hogy egy fővárosi, nagy forgalmú, de 2×1 sávós főút esetében is 134 cm az átlagos előzési oldaltáv, 131 cm-es mediánnal.

Összegzés

A kerékpáros előzési oldaltávolság kérdésköre az elmúlt években mind a hazai közlekedéspolitikai, mind a szakmai diskurzus egyik központi témájává vált. A tanulmány több nézőpontból – fizikai, jogi és empirikus mérési oldalról – vizsgálta azt a problémakört, amely a gyengébb közlekedők biztonságát közvetlenül befolyásolja, és amelynek hiányos jogszabályi rendezése a közlekedésbiztonsági célok megvalósításának egyik legfontosabb akadálya.

A fizikai megközelítés egyértelműen igazolta, hogy az elsodrás jelensége valós, jól modellezhető és lényegesen aszimmetrikus hatásként jelentkezik a

motorizált és a nem motorizált közlekedők között. A mozgó gépjárművek által keltett aerodinamikai erőhatások nagyságrendekkel haladják meg azokat, amelyek a kerékpárosok, gyalogosok vagy mikromobilitási eszközök részéről keletkezhetnek. Ebből fakadóan fizikai oldalról nem támasztható alá az az igény, hogy az oldaltávolság-követelmény „kölcsonös” legyen, a veszély mértéke a jármű tömegétől, felületétől és sebességétől függően egyértelműen egyirányú.

A jogszabályi háttér vizsgálata rámutatott arra, hogy bár a KRESZ több helyen használja a „megfelelő oldaltávolság” fogalmát, annak számszerűsítése továbbra sem történt meg. Ez a szabályozástechnikai hiányosság a jogalkalmazásban is bizonytalanságot eredményez, ugyanis a bíróságoknak minden esetben egyedileg kell meghatározni, hogy az adott előzési manőver sértette-e a közlekedés biztonságát. A Btk. szerinti közúti veszélyeztetés tényállásának vizsgálata alapján megállapítható, hogy a nem megfelelő oldaltávolság ténylegesen alkalmas lehet közvetlen veszélyhelyzet előidézésére, ugyanakkor ennek bizonyítása – a számszerű előírás hiányában – nehézségeket rejt. A hazai jogalkotás ezen a téren egyértelműen elmarad a több európai országban már bevezetett, objektív értékeket meghatározó szabályozási gyakorlattól.

A Budapesten végzett empirikus oldaltávolság-mérés tovább erősítette ezt a képet. A több mérési alkalomból álló vizsgálat eredményei szerint kedvezőtlen forgalmi helyzetben – 2×1 sávós, sűrű városi útszakaszon – az átlagos előzési oldaltávolság 134 cm, a medián 131 cm volt, amely bár meghaladja a társadalmi kommunikációban gyakran hivatkozott egy métert, de elmarad az 1,5 méteres ajánlástól. A védőfelszerelések (sisak, mellény) hatása szignifikánsan nem mutatkozott, ami arra utal, hogy ekkora vizsgált elemszám alapján a járművezetők döntéseit alapvetően a forgalmi környezet és nem a kerékpáros „felkészültségét” jelző vizuális elemek befolyásolják.

A tanulmány megállapításai arra mutatnak rá, hogy a kerékpáros oldaltávolság betartásának kérdése komplex, többtényezős probléma, amelyet a fizikai törvényszerűségek, a jogszabályi keretek és a közlekedői magatartás együttes figyelembevételével szükséges kezelni. A mérési eredmények egyben igazolják a későbbi, nagyobb mintán végzett országos adatfelvételek létjogosultságát is, amelyek már statisztikailag is megfelelő alapot nyújthatnak akár egy jogszabály-módosítás megalapozásához.

A tanulmány eredményei tehát alátámasztják azt a közlekedéspolitikai igényt, hogy a kerékpárosok biztonsága érdekében a hazai szabályozásnak is el kell mozdulnia a számszerű, objektíven értelmezhető előzési oldaltávolság meghatározása felé, amely a közlekedésrendészeti gyakorlat és a balesetmegelőzés szempontjából is egyértelműbb, átláthatóbb kereteket teremtené.

Felhasznált irodalom

- Ahmed, S., Huda, M. N., Rajbhandari, S., Saha, C., Elshaw, M., & Kanarachos, S. (2019). Pedestrian and Cyclist Detection and Intent Estimation for Autonomous Vehicles: A Survey. *Applied Sciences*, 9(11), 2335. <https://doi.org/10.3390/app9112335>
- Alexa, V., Kiss, I., & Rațiu, S. (2014). Verification of bernoulli law using the software autodesk simulation CFD. *Analecta Technica Szegedinensia*, 8(2), 120-127. <https://doi.org/10.14232/analecta.2014.2.120-127>
- Altinsoy, M. E. (2013). Identification of quality attributes of automotive idle sounds and whole-body vibrations. *International Journal of Vehicle Noise and Vibration*, 9(1-2), 4-27. <https://doi.org/10.1504/IJNVN.2013.053814>
- Ábel M., Andrásy Sz., Bencze-Kovács V., Benda Gy., Berger A., Bukovics Z., & Mátrai T. (2014). *Balázs Mór-Terv. Budapest közlekedésfejlesztési stratégiája 2014–2030*. BKK Budapesti Közlekedési Központ Zrt.
- Caviedes, A., & Figliozzi, M. (2018). Modeling the impact of traffic conditions and bicycle facilities on cyclists' on-road stress levels. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 58, 488-499. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2018.06.032>
- Debnath, A. K., Haworth, N., Schramm, A., Heesch, K. C., & Somoray, K. (2018). Factors influencing noncompliance with bicycle passing distance laws. *Accident Analysis & Prevention*, 115, 137-142. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2018.03.016>
- Felföldi P. (2021a). Forgalmi helyzetkép a budapesti József körúton a COVID-19 első és második hulláma között. *Városi Közlekedés*, 58(1), 17-24.
- Felföldi P. (2021b). Gyengébb közlekedők és átalakuló mobilitás Budapesten. *Belügyi Szemle*, 69(7), 1239-1259. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.7.9>
- Felföldi P. (2024). Road Safety Concerns Related to the Overtaking Side Distance of Cyclists. *Magyar Rendészet*, 24(4), 189-206. <https://doi.org/10.32577/mr.2024.4.10>
- Gertheis A. (2020). A koronavírus hatása az aktív és mikromobilitásra. *Városi Közlekedés*, 56(1), 7.
- Gutiérrez, M., Hurtubia, R., & Ortúzar, J. de D. (2020). The role of habit and the built environment in the willingness to commute by bicycle. *Travel Behaviour and Society*, 20, 62-73. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2020.02.007>
- Harangozó V. (2025). (e-)Mikromobilitás a nagyvárosi forgalomszervezésben. *Magyar Rendészet*, 25(1), 111-125. <https://doi.org/10.32577/MR.2025.1.7>
- Høye, A. K., Johansson, O., & Hesjevoll, I. S. (2020). Safety equipment use and crash involvement among cyclists - Behavioral adaptation, precaution or learning? *Transportation Research Part F-Traffic Psychology and Behaviour*, 72, 117-132. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2020.05.002>
- Jacobsen, P. L. (2003). Safety in numbers: More walkers and bicyclists, safer walking and bicycling. *Injury Prevention*, 9(3), 205-209. <https://doi.org/10.1136/ip.9.3.205>
- Major R. (2002). *Közlekedési balesetek helyszíni szemléje*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Melegh G. (2004). *Gépjárműszakértés*. Maróti Könyvkereskedés és Könyvkiadó Kft.
- Mikušová, M., & Hrkút, P. (2014). Public Perception of Selected Road Safety Problems. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 162, 330-339. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.214>

- Samad, A., & Vogt, U. (2020). Investigation of urban air quality by performing mobile measurements using a bicycle (MOBAIR). *Urban Climate*, 33, 100650. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2020.100650>
- Sommar, J. N., Johansson, C., Lövenheim, B., Markstedt, A., Strömgren, M., & Forsberg, B. (2020). Potential Effects on Travelers' Air Pollution Exposure and Associated Mortality Estimated for a Mode Shift from Car to Bicycle Commuting. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), 7635. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207635>
- Walker, I., Garrard, I., & Jowitt, F. (2014). The influence of a bicycle commuter's appearance on drivers' overtaking proximities: An on-road test of bicyclist stereotypes, high-visibility clothing and safety aids in the United Kingdom. *Accident Analysis & Prevention*, 64, 69-77. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2013.11.007>
- Walker, I., & Robinson, D. L. (2019). Bicycle helmet wearing is associated with closer overtaking by drivers: A response to Olivier and Walter, 2013. *Accident Analysis & Prevention*, 123, 107-113. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2018.11.015>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: Centízés az utakon: kerékpárosokat kérdeztünk a veszélyes jelenségről. <https://femina.hu/utazas/centizes-kerekparos-elozese/>
- URL2: Másfél méter oldaltávolság a biciklistől – hol van ez leírva? <https://www.vezess.hu/magazin/2018/09/05/masfel-meter-oldaltavolsag-a-biciklistol-ugyan-mar/>
- URL3: 1,5 méter – Távolság, ami közelebb hoz. <https://masfelmeter.hu/>
- URL4: A bringások a gyengébbek, vigyázzunk rájuk! <https://kreszvaltozas.hu/magazin/a-bringasok-a-gyengebben-vigyazzunk-rajuk/>
- URL5: Új 1,5 méteres táblák Magyarországon. <https://masfelmeter.hu/tablak>
- URL6: A kerékpáros közlekedést érintő új szabályok – BMVI-tájékoztató. <https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Artikel/StV/Radverkehr/neuerungen-radverkehr-treten-in-kraft.html>
- URL7: Változott a KRESZ: így kell előzni a kerékpárosokat! <https://maszol.ro/belfold/Valtozott-a-KRESZ-igy-kell-elozni-a-kerekparosokat>
- URL8: A tervek szerint a KRESZ előírja majd a kötelező oldaltávolságot. <https://www.zaol.hu/helyi-eletstilus/2019/07/a-tervek-szerint-a-kresz-eloirja-majd-a-kotelezo-oldaltavolsagot>
- URL9: 18/1998. (VII. 3.) KHVM rendelet az Országos Vasúti Szabályzat II. kötetének kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800018.khv>
- URL10: Közúti Vasúti Infrastruktúra Tervezési Irányelvek. https://static.bkv.hu/ftp/ftp/fajlok/sarga_konyv/15.pdf
- URL11: 4. fejezet – Hosszirányú modellezés és irányítás. https://mogi.bme.hu/TAMOP/gepjar-mu_iranyitas/ch04.html
- URL12: Járműmechanika. <https://adoc.pub/jarmmechanikamechanika-dr-emd-istvan.html>
- URL13: A Bernoulli-egyenlet (levezetés). http://eta.bibl.u-szeged.hu/5387/9/03M_Bernoulli-egyenlet%20%28levezet%C3%A9s%29.pdf

- URL14: *Self-Driving Cars Have a Bicycle Problem*. <https://spectrum.ieee.org/selfdriving-cars-have-a-bicycle-problem>
- URL15: *Are Electric Cars Heavier Than Petrol or Diesel Cars?* <https://www.greencarguide.co.uk/features/electric-cars-heavier-than-petrol-or-diesel/>
- URL16: *ICE Vs EV comparison*. <https://theevjunction.com/ice-vs-ev-comparison/>
- URL17: *C3FT v3*. <https://codaxus.com/c3ft/c3ft-v3/>
- URL18: *Push to enforce 3-feet rule personal for some bicyclists*. <https://www.reviewjournal.com/local/summerlin/push-to-enforce-3-feet-rule-personal-for-some-bicyclists/>
- URL19: *Feet to Meters (ft to m)*. <https://www.metric-conversions.org/length/feet-to-meters.htm>

Alkalmazott jogszabályok

1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól

1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Felföldi P., & Harangozó V. (2026). Kerékpáros oldaltávolság – másfél méter? *Belügyi Szemle*, 74(9), 2391–2419. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2391-2419>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Felföldi Péter, aki a felfoldi.peter@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Tanulélektani kísérletek a 20. század elején és azok mai tanulságai

Witness Psychology Experiments in the Early Twentieth Century and Their Contemporary Implications

Ibolya Tibor

Prof. Dr., LL.M., OKRI-ba kirendelt legfőbb ügyészégi főosztályvezető-helyettes ügyész, címzetes egyetemi tanár
Legfőbb Ügyészség
Károli Gáspár Református Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
bluh@mku.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a 20. század eleji magyar és nemzetközi büntetőjogi gondolkodás egy kevésbé ismert, mégis jelentős területének bemutatása: a tanúvallomások megbízhatóságát vizsgáló kriminalisztikai és tanulélektani kísérletek feltárása.

Módszertan: A cikk történeti és összehasonlító megközelítésben tekinti át Franz von Liszt, William Stern, Moravcsik Ernő Emil, Angyal Pál és Finkey Ferenc empirikus vizsgálatait, különös figyelemmel az észlelés, az emlékezet, valamint az idő- és térbecslés torzulásait feltáró kutatásokra.

Megállapítások: A bemutatott vizsgálatok rámutatnak arra, hogy a tanúvallomások megbízhatósága korlátozott, mivel az észlelési folyamatok, az emlékezeti működés és a becslési képességek számos esetben torzulnak. Az empirikus eredmények ennek megfelelően a tanúvallomások bizonyító erejének körülmények közötti értékelését indokolják.

Érték: A tanulmány értéke abban áll, hogy feltárja a tanulélektan és a kriminalisztikai gondolkodás korai empirikus gyökereit, valamint megmutatja, hogy a tanúvallomások kritikai vizsgálata már a 20. század elején is hangsúlyos tudományos és jogi kérdés volt.

Kulcsszavak: kriminalisztika, tanúvallomás, tanulélektan, bizonyítás, büntetőeljárás, jogtörténet

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 13. Átdolgozás: 2026. 03. 23. Elfogadás: 2026. 03. 26.

Abstract

Aim: This study aims to examine a little-known yet significant area of early twentieth-century Hungarian and international criminal law scholarship: experiments in criminalistics and the psychology of testimony that investigated the reliability of witness testimony.

Methodology: Adopting a historical and comparative approach, the article reviews the empirical investigations conducted by Franz von Liszt, William Stern, Ernő Emil Moravcsik, Pál Angyal and Ferenc Finkey, with particular attention to research examining distortions in perception, memory, and temporal and spatial estimation.

Findings: The studies reviewed reveal limitations in the reliability of witness testimony, as perceptual processes, memory and estimation abilities are often subject to distortion. These empirical findings therefore underscore the need for careful assessment of the probative value of witness testimony.

Value: The study's contribution lies in tracing the early empirical roots of the psychology of testimony and criminalistic thought, and in demonstrating that the critical examination of witness testimony was already a prominent scientific and legal issue in the early twentieth century.

Keywords: forensics, witness testimony, witness psychology, evidence, criminal procedure, legal history

Bevezetés

A természettudományok (és részben a társadalomtudományok) története tulajdonképpen kísérletek története is. Nincs ez másképp a kriminalisztikában sem, hisz a kriminalisztika multidiszciplináris és alkalmazott tudomány, amely az összes tudományterület eredményeit felhasználhatja. A büntető igazságszolgáltatás azonban hosszú időn keresztül olyan bizonyítási eszközre épült, amelynek megbízhatóságát sokáig alig vizsgálták empirikus módszerekkel: a tanúvallomásra. Miközben a bíróságok a „legmeggyőzőbb” elbeszélést keresték, egyes jogászok és pszichológusok már a századfordulón kísérletek útján kezdték vizsgálni, hogy valójában mennyire hihetünk annak, amit a tanúk láttak, hallottak, vagy látni és hallani véltek. E tanulmány ezen kísérletek világába vezet be az olvasót, és azt mutatja meg, miként indult el az a szemléletváltás, amely a szubjektív vallomásoktól az objektív, tudományosan ellenőrizhető bizonyítékok felé terelte a büntetőeljárást.

A tanúvallomás szerepe és problémái a 20. század elején

Az 1900. január 1-én hatályba lépett Bűnvádi Perrendtartás eredeti szabályai alapján a vizsgálatot megelőző, illetve azt a kötelező vizsgálat eseteinek kivételével helyettesíthető nyomozást (amit akkor előnyomozásnak hívtak) a rendőri hatóságok – a csendőrség is ide tartozott – mellett/helyett akár községi előljárók vagy főszolgabírók is teljesíthették. Egységesen működő állami rendőrség még nem létezett. A nyomozás egyedüli célja az volt, hogy az ügyész megfelelő módon tájékoztatva legyen arról, elegendő bizonyíték áll-e rendelkezésre a további eljáráshoz. A nyomozás során kiderített adatok alapján az ügyész vagy vizsgálatot kért, vagy vádindítványt tett, ha pedig a bizonyítékok alapján a további eljárás reménytelen volt, megszüntette a nyomozást. Vizsgálatnak csak esküdtszéki és törvényszéki hatáskörbe tartozó súlyosabb bűnügyekben volt helye. A vizsgálatot a törvényszék egyik erre kijelölt bírása, a vizsgálóbíró végezte, célja az adatok általános kiderítése annak érdekében, hogy eldönthető legyen, van-e helye a „főtárgyalás” kitűzésének. A vizsgálat során csak ügyfél-nyilvánosság érvényesült, azaz csak a vád és védelem képviselői lehettek jelen, utóbbi sem mindig. A mai értelemben vett bizonyítási eszközök közül ismerték ugyan a szakértőket, jellemzően élet és testi épség elleni ügyekben orvos szakértőket, az akkoriban igen gyakran előforduló mérgezéses ügyekben pedig vegyész szakértőt alkalmaztak, és eseti jelleggel természetesen előfordulhattak más szakértők is (például puskaművesek), akik a véleményüket a főtárgyaláson szóban adták elő. A leggyakrabban hivatkozott, a tucat ügyekben szinte kizárólagosan előforduló bizonyítási eszköz azonban a tanúvallomás volt, az igazság feltárása leginkább a legmeggyőzőbb elbeszélés átvételét jelentette. A kihallgatást azonban anakronisztikus módon sokszor nem is az eljárás professzionális résztvevői alkalmazták először, sőt arról jegyzőkönyv sem mindig készült. A csendőrség például csak egy jelentést készíthetett a kihallgatáson elhangzottakról. Könnyen belátható, hogy egy ilyen eljárási szisztémában a tanúvallomások hitelessége azonnal a büntetőeljárás kulcskérdésévé vált.

Az első tanúlélektani kísérletek

Az első magyar büntetőeljárási törvény azonban egy olyan időszakban lépett hatályba, amit akár a kriminalisztika hőskorának is nevezhetünk; a tényalapú, tudományosan meghatározott vizsgálatok, módszerek, technikai újítások egyre nagyobb szerepet játszottak az igazságszolgáltatásban. A 20. század elejére elterjedt a kriminalisztikai fényképezés, hódító útjára indult a daktiloszkópia,

a bűnügyi rendőrségek világszerte nyilvántartó hivatalokat és kriminalisztikai laborokat kezdtek el felállítani, és ezek bizonyításbéli jelentőségét mind a gyakorlatban dolgozó büntető jogászok, mind az egyetemi szcéna kezdte megérteni. Ugyanakkor a kriminalisztika atyja, Hans Gross grazi vizsgálóbíró erősen pszichológiai érdeklődésű büntetőjogász volt – 1897-ben *Kriminalpsychologia* címen egy önálló művet is kiadott –, a kriminalisztikában pedig már a kezdetektől létezett egy irány, amely először a „büntettes” lélektanát kívánta megérteni, majd érdeklődését az eljárás összes résztvevőjére, így a tanúkra is kiterjesztette. A kriminálpszichológia és a nyomozástan közös metszetében ezzel létrejött a kihallgatási taktika máig fontos, magyar és nemzetközi publikációkban is rendkívül gazdag területe, egyben legitimé vált egy addig tudományosan nem vizsgált, ugyanakkor az egész eljárás lefolytatása szempontjából rendkívül fontos kérdés feltétele; mennyiben hihetünk a tanúknak? A kérdést először a neves német büntető jogász, Franz von Liszt (Liszt Ferenc magyar zeneszerző távoli rokona) kezdte vizsgálni a berlini egyetem büntetőjogi szemináriumában végzett kísérleteivel. A kísérletek során – amelyről Liszt cikke nyomán a magyar szaksajtó is beszámolt (Sz. n., 1902) – először a közvetett tanúk vallomásai valóságtartalmának bizonytalanságára hívta fel a figyelmet, a csapatépítő tréningeken azóta is alkalmazott játék segítségével. Az egyik hallgató a csoportja előtt részletesen beszámolt egy általa elkövetett bűncselekmény részleteiről, amit a csoport másik tagja elmesélt egy kívülálló harmadik személynek, majd az egy negyediknek. A negyedik beszámoló már megdöbbenő mértékben eltért az eredeti vallomástól, ami „megsemmisítő kritika az olyanok vallomása felett, akik a ténykörülményeket csak hallásból ismerik.” (Sz. n., 1902). Liszt második kísérletében két beavatott hallgató a csoport mit sem sejtő többi tagja előtt összevitatkozott, majd a vita hevében az egyik revolvert rántott és rálőtt a társára, aki persze nem sérült meg. A megdöbben csoporttársakat azonnal „kihallgatták,” de a revolver hirtelen történő elővétele, a célzást és a lövést még a legközelebb ülő hallgatók sem figyelték meg olyan pontosan, hogy vallomásaikból az ölési szándék megléte vagy hiánya egyértelműen megállapítható lett volna. Liszt a kísérletek után maga is úgy gondolta, hogy azokat folytatni kellene, immár pszichológus szakértők bevonásával. Talán az ő hatására indította el egy fiatal német pszichológus, William Stern – az intelligenciahányados (IQ) fogalmának későbbi megalkotója – sokoldalú tanulólélektani kísérleteit, amelyek eredményeit folyamatosan publikálta, s azokról magyarul is lehetett olvasni (Sz. n., 1905). A fejleményekre és a téma fontosságára figyelemmel a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület úgy határozott, hogy 1908-as amszterdami kongresszusukon meg fogják tárgyalni a kérdést. Az egyesület magyar szakcsoportja ennek előkészítésére Moravcsik Ernő Emil egyetemi tanárt, a híres elmeorvoszt

kérte fel, aki vizsgálódásának eredményeiről először a jogász egyletben tartott előadást, majd cikkeket is megjelentetett, amelyek Stern kísérleteinek széles körű ismeretéről árulkodtak és leszögezték, a jó bírók a legjobb indulatú tanúk vallomását is óvatos és aggodó bírálattal kísérik (Moravcsik, 1907; 1908).

Hazai kísérletek és eredményeik

A kriminalisztikai/tanúlélektani kísérletek az első világháború előtt tehát már egyáltalán nem voltak ismeretlenek a jogászközönség számára, sőt azokról ismeretterjesztő cikkekől a laikusok is értesülhettek (Nádai, 1910). A téma bizonyára érdekelte Angyal Pált, a pécsi jogakadémia büntetőjog tanárát is, aki a Magyar Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókkörének értekezletén mint a társaság helyi elnöke 1912. február 17-én *A gyermekek tanúvallomásának értéke* címmel tartott előadást (Angyal, 2010). Angyalt akkoriban nevezték ki a Budapesti Tudományegyetemen (1921-től Pázmány Péter Tudományegyetem) a büntetőjog „nyilvános és rendes” tanárává. Állását 1912 szeptemberében foglalta el, beindítva nem csak méltán híressé vált büntetőjogi szemináriumát, de folyóiratát, a Bűnügyi Szemlét is. Utóbbit azzal bocsátotta útjára, hogy az egyaránt fórum legyen az elméleti büntetőjogászok, „gyakorlati kriminalistáink” és a „büntetőjog melléktudományainak művelői” számára (Angyal, 2012). Ezzel Angyal szemináriuma és a folyóirat együtt kezdetben egyfajta kriminalisztikai műhely jelleget is kapott. Angyal büntetőjogi szemináriumában folytatni kívánta a gyermekvallomások problémájának tanulmányozását, ezért még 1912 őszén engedélyt kért a „székesfőváros tanácsától”, hogy a szeminárium tagjai néhány budapesti iskolában kísérleteket folytathassanak le a gyermekek megfigyelőképességével és azzal kapcsolatban, hogy miként őrzik meg az általuk tapasztaltakat, illetve kihallgatásuk mikéntje mennyire befolyásolja emlékképeik visszaadását (Sz. n., 1912). A kísérlet és annak kiértékelése hónapokig tartott, annak részleteit a szemináriumban részletesen megvitatták, volt referense (Sebők Dezső), korreferense (Földes Géza) és a vitában joghallgatók és már végzett jogászok is részt vettek. A kísérlet alapján a szeminárium végül a következő tételket fogadta el:

- a gyermekek tanúvallomása általában megbízhatatlanabb, mint a felnőtteké, ezért a bíróságnak különös figyelmet kell fordítania a gyermekek kihallgatására;
- a vallomások megítélésénél a bíróság győződjön meg, hogy a kihallgatott gyermek képes-e megítélni azokat a körülményeket, amelyekről vallomást tesz, hét éven aluli gyermekek vallomása „csak egészen csekély jelentőségű”;

- a gyermeket lehetőleg csak egyszer és ne a főtárgyaláson, hanem az eseményhez lehető legközelebbi időpontban, a fiataikorúak bírāja hallgassa ki;
- a gyermekek kihallgatásánál, ha a bíró azt szükségesnek látja, vegye igénybe olyan személyek segítségét, akik a gyermeket ismerik, illetve hivatásuknál fogva feltehető, hogy tudnak velük bánni (Sz. n.; 1913a).

Ha az Angyal szeminárium tételeit összevetjük a gyermekkorúak kihallgatásával kapcsolatos jelenleg hatályos jogi szabályozással és ajánlásokkal, azt látjuk, hogy több mint száz évvel ezelőtt szinte tökéletesen azonosan látták a feladatban rejlő kihívás megoldását, mint ma. Angyal ezután is folytatta a témába illeszthető kísérleteit, az 1913/1914-es tanév első szemináriumi ülésén egyszerű időérzékelési kísérletet hajtott végre. A jelenlévők előzetes figyelmeztetése nélkül másfél percre leoltatta az összes villanyt, majd azok felkapcsolása után felszólította a hallgatókat, hogy mindenki külön-külön írja fel egy papírra, mennyi ideig volt a tanterem sötétben. 33 hallgató közül mindössze nyolc írt a valóságnak megfelelő időtartamot, hét hallgató válasza volt megközelítőleg pontos kettő perccel. Négy válasz egy percre, négy másik egy perc húsz másodpercre, három válasz kettő és fél percre, öt válasz három percre, egy három és fél és egy pedig négy percet írt. Tehát az összes válasz alig negyede felelt meg a valóságnak, másik negyede már csak megközelítette és több mint a válaszok fele még megközelítőleg sem volt pontos (Sz. n., 1913b).

Nem csak az időnek, de a távolságnak is nagy szerepe lehet egy tanúvallomásban, ezért Angyal Pál következő kísérlete a távolságbecslésről szólt. A szeminárium tagjainak arra az egyszerű kérdésre kellett válaszolniuk, hogy milyen hosszú az egyik folyosó az egyetemen, amit a hallgatók egyébként sűrűn használtak. A helyes válasz 52 lépés volt, amit a 19 válaszoló hallgató közül csupán hat talált el pontosan vagy hozzávetőlegesen pontosan, ami kevesebb mint egyharmados arány. A rossz eredmény annál érdekesebb, ha tudjuk, a korszakban a távbecslés – annak katonai jelentősége miatt – a fiúk számára már a gimnáziumban is a honvédelmi ismeretekben rendszeresen oktatott tárgy volt. Ennél jobb eredmény született arra, az Angyal egyik előadásán feltett kérdésre, hogy hányan vannak a teremben – 118-an voltak – mert arra a jelenlévők 55,3%-a adott teljesen rossznak minősíthető választ, míg 3,7% pontos, 41% pedig hozzávetőlegesen helyes választ adott (Sz. n., 1914).

Tanulmányi kísérletekkel azonban nem csak a budapesti joghallgatókat szórakoztatták professzoraik. Finkey Ferenc, aki akkoriban a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem büntetőjogi professzora volt, fontosnak tartotta az elméleti képzés mellett a leendő büntető jogászok gyakorlati képzését is. Vezetésével és irányításával nem csak büntetőjogi szeminárium, de két féléves

Kriminalisztikai gyakorlatok című kollégium is indult, amely – több akkoriban hírhedt emberölési ügy vizsgálata és „letárgyalása” mellett – ilyen kísérleteket is végzett. Finkey megismételte és tovább is fejlesztette Franz von Liszt híres kísérletét a nyilvános „emberölési kísérlettel”, azzal a különbséggel, hogy beavatott hallgatója egy emberölési ügy próbatárgyalásának „vádoltja” volt, aki késsel támadt rá a terhelő tanút alakító hallgatótársára, akit a szintén beavatott „ügyész” és a „bíró” mentett meg a súlyosabb következményektől. Az azonnal foganatosított kihallgatásokon a próbatárgyaláson lezajló cselekményt, a használt sértő és ölési szándékra utaló szavakat a legtöbben jól vissza tudták idézni, az egy és négy hét múlva megismételt kihallgatásokon elhangzottak azonban már kevésbé voltak pontosak, a próbaper egyéb részleteire pedig alig néhányan tudtak visszaemlékezni. Finkey idő, tömeg és távolság becslésre vonatkozó kísérleteket is végzett, amelyek megerősítették Angyal eredményeit, például az aránylag rövid időközt a tanúk általában még rövidebbnek, a tíz percnél hosszabbat pedig még hosszabbnak ítélték (Zehery, 1914).

Hasonló kísérletek egyébként az egyetemi szintén kívül is zajlottak, a Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége (TJOSZ) nevű szervezet, amely korát megelőző módon a jogalkotás társadalmi nyitottságáért, a civil társadalom részvételéért küzdött ebben a folyamatban szintén végzett ilyet. A TJOSZ kriminalisztikai és jogi lélektani szemináriuma (!) ítélkező bírák vezetésével megszervezett egy kétnapos kísérletet, amelyben két budapesti pénzügyi igazgatója először 1917. november 29-én a szeminárium hallgatósága előtt bonyolult üzleti megállapodást létesített, amelyet egyikük jogtanácsosa rögtön szerződésbe is foglalt. Az ügyletkötésre vonatkozó megbeszélésekről és a szerződés szövegéről egyidejűleg pontos gyorsírói feljegyzések készültek. A szeminárium 1917. december 6-i folytatólagos ülésén a szerződési kötelezettség fennállásának vitatásából keletkezett megállapítási per járásbírói tárgyalására került sor, melynek során a tárgyalást vezető bíró a peres felek képviselőinek meghallgatása után, a hallgatóságból felkért öt tanút hallgatott ki, akik a megállapodás létesítésénél – a szerződést a tárgyaláson elveszítettnek tekintették – jelen voltak. A cél a felek valós szándékainak megfelelő megállapodás tisztázása volt. A tanúk – akik egyébként valóban bírák, illetve ügyvédek voltak – meghallgatása után kiderült, hogy azok a szerződés lényeges pontjaira teljesen eltérően emlékeztek (Sz. n., 1918).

Összegzés

Összegzésként megállapítható, hogy a bemutatott kriminalisztikai és tanúlélektani kísérletek nem pusztán tudománytörténeti érdekességek, hanem a maguk

korában nagyon is gyakorlati figyelmeztetések voltak. Liszt, Stern, Moravcsik, Angyal, Finkey és mások vizsgálatai egyaránt azt igazolták, hogy a tanúvallomás – legyen szó felnőttről vagy gyermekről, közvetlen szemlélőről vagy közvetett tanúról – szükségképpen szubjektív, az észlelés, az emlékezet, az idő- és térbecslés, valamint a kihallgatás körülményei által erősen befolyásolt bizonyítási eszköz. E felismerések nem a tanúbizonyítás elvetését célozták, hanem annak kritikáját és korlátok közé szorítását. A kísérletek valódi jelentősége abban állt, hogy ráirányították az igazságszolgáltatás figyelmét: az ingatag emberi emlékezetre épülő vallomások mellett – és azok ellenőrzésére – egyre nagyobb súlyt kell kapniuk az objektív, természettudományos módszerekkel alátámasztott bizonyítékoknak. A kriminalisztika fejlődése így nem csupán új technikák megjelenését jelentette, hanem szemléletváltást is: az igazság megállapításának igénye fokozatosan a megfigyelhető, mérhető és reprodukálható tények irányába tolódott el, amely folyamat máig meghatározza a modern büntetőeljárás bizonyítási rendszerét. Mindez egyben arra is figyelmeztet, hogy az „objektív, megfigyelhető, mérhető és reprodukálható tények” fogalma maga sem változatlan. Amíg a 20. század elején e követelményeket a kriminalisztikai fényképezés, a daktiloszkópia vagy a szakértői vélemények testesítették meg, addig napjainkban egyre inkább algoritmusok, statisztikai modellek és mesterséges intelligencia által előállított következtetések jelennek meg az igazság megállapításának eszköztárában. Az igazságszolgáltatás azonban – akár az emberi emlékezetre, akár gépi feldolgozásra épül – csak akkor maradhat legitim, ha a bizonyítékokat nem adottságként, hanem folyamatosan kritika alá vont konstrukcióként kezeli.

Felhasznált irodalom

- Angyal P. (1912). Beköszöntő. *Bűnügyi Szemle*. 1912. október 15. 1-3.
- Angyal P. (2010). *Emlékeimből*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Moravcsik E. E. (1907). *A tanúzási képességről*. Magyar jogászegyleti értekezések 1907. évi XXXV. kötet 3. füzet.
- Moravcsik E. E. (1908). A tanúvallomások psychológiájának tárgyalása. *Jogtudományi Szemle*. 1908. augusztus 14. 253-257.
- Nádai P. (1910). Jóhiszemű tanúk, hazug vallomások. *Új Idők*. 1910. január 2. 21-22.
- Sz.n. (1902). Liszt Ferencnek, a berlini egyetem híres tanárának. *Jogtudományi Közlöny*. 1902. január 24. 36.
- Sz.n. (1905). A tanúvallomások lélektana. *Jogtudományi Közlöny*. 1905. július 28. 245-246.
- Sz.n. (1912). A gyermekek tanúvallomásának értéke. *Bűnügyi Szemle*. 1912. november 15. 104.

Sz.n. (1913a). A gyermekek tanúvallomásának értéke. *Bűnügyi Szemle*. 1913. február 15. 263-264.
Sz.n. (1913b). Mi az értéke a tanúvallomásnak? *Bűnügyi Szemle*. 1913. november 15. 99.
Sz.n. (1914). Tömegbecslés és távolságmérés. *Bűnügyi Szemle*. 1914. február 15. 251-252.
Sz.n. (1918). Jogi lélektani kísérlet. *Bűnügyi Szemle*. 1918. február 15. 175.
Zehery L. (1914). Kolozsvári büntetőjogi szeminárium és kriminalisztikai praktikum. *Bűnügyi Szemle*. 1914. április 15. 336-338.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ibolya T. (2026). Tanúlélektani kísérletek a 20. század elején és azok mai tanulságai. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2421–2429. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2421-2429>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Ibolya Tibor, aki a bluh@mku.hu e-mail címen érhető el.

A jövő DSM-e és a fiatalokorú elkövetők beszámíthatóságának újragondolása – fejlődépszichopatológiai és forenzikus implikációk

The Future of the DSM and a Reassessment of the Accountability of Juvenile Offenders – Implications for Developmental Psychopathology and Forensic Psychology

Sófi Gyula

Dr., gyermek- és ifjúsági pszichiáter
Nemzeti Köszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
European Association for Forensic
Child and Adolescent Psychiatry and
Psychology,
Kertváros Pszichológiai Rendelő
rendelo@drsofigyula.hu

Törő Krisztina

Dr., PhD, egyetemi docens
Nemzeti Köszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
torokrist1@gmail.com

Blaskó Béla

Prof. Dr., egyetemi tanár
Debreceni Egyetem,
Nemzeti Köszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar,
Rendészettudományi Doktori Iskola,
Állam- és Jogtudományi Kar
blasko.bela@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a fiatalokorú bűnelkövetők beszámíthatóságának forenzikus értékelését miként érintheti a DSM-diagnosztika várható szemléleti elmozdulása a mereven kategóriális megközelítéstől a fejlődési, dimenzionális és transzdiagnosztikus értelmezési keretek felé. A vizsgálat középpontjában az a kérdés áll, hogy a gyermek- és serdülőkorú pszichés működés komplexitása mennyiben ragadható meg a jelenlegi diagnosztikai kategóriák alapján, illetve milyen többletet nyújthat a szabályozási kapacitás, a fejlődési vulnerabilitás és a kontextusfüggő működés forenzikus elemzése.

Módszertan: A tanulmány elméleti, forenzikus pszichiátriai és fejlődépszichopatológiai megközelítésben elemzi a beszámíthatóság értékelésének dogmatikai és szakértői dilemmáit. A szerzők a DSM kategóriális rendszerének korlátait a dimenzionális és transzdiagnosztikus modellek, valamint a fejlődési sérülékenységget hangsúlyozó kutatási eredmények tükrében vizsgálják. Az elemzés

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2026. 02. 11. Átdolgozás: 2026. 05. 25. Elfogadás: 2026. 05. 27.

külön figyelmet fordít a belátási képesség, az önkontroll, az érzelemszabályozás, a stresszterhelés és a kumulatív fejlődési kockázatok forenzikus jelentőségére. **Megállapítások:** A tanulmány megállapítja, hogy a fiatalkorúak beszámíthatóságának bináris, teljes beszámíthatóságra vagy annak kizárására épülő modellje korlátozottan képes visszaadni a serdülőkori pszichés működés fokozati, helyzetfüggő és fejlődésileg változó sajátosságait. A kategoriális diagnózis önmagában nem feltétlenül ad kellően árnyalt választ arra, hogy az adott fiatalkorú az elkövetés időpontjában milyen mértékben volt képes magatartása következményeinek felismerésére és kontrollálására. A szabályozási kapacitás, a kumulatív fejlődési vulnerabilitás és a stresszfüggő működés vizsgálata ezért pontosabb szakértői értékelést tehet lehetővé. A veszélyesség, a prognózis és a recidívakockázat megítélése szintén dinamikus, fejlődési és preventív szemléletet igényel.

Érték: A tanulmány értéke abban áll, hogy a fiatalkorúak beszámíthatóságának kérdését a DSM lehetséges szemléleti átalakulásának összefüggésében, a jogi felelősség és a klinikai megalapozottság közötti kapcsolat újragondolásával vizsgálja. A szerzők mellett érvelnek, hogy a fejlődési, dimenzionális és transzdiagnosztikus megközelítések nem a jogi felelősség relativizálását szolgálják, hanem a szakértői vélemények pontosabb, differenciáltabb és megelőzési szempontból is hasznosabb alkalmazását támogatják. Ez a szemlélet hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkorú elkövetők megítélése egyszerre maradjon jogilag megalapozott, klinikailag érzékeny és kriminálpreventív szempontból releváns.

Kulcsszavak: fiatalkorú elkövető, beszámíthatóság, fejlődépszichopatológia, DSM

Abstract

Aim: The purpose of this study is to examine how the forensic assessment of criminal responsibility among juvenile offenders may be affected by the anticipated conceptual shift in DSM-based diagnostics from a predominantly categorical approach toward developmental, dimensional and transdiagnostic frameworks. The study focuses on whether the complexity of child and adolescent psychological functioning can be adequately captured through current diagnostic categories, and what additional analytical value may be offered by the concepts of regulatory capacity, developmental vulnerability and context-dependent functioning.

Methodology: The study adopts a theoretical, forensic psychiatric and developmental psychopathological approach to analyse the doctrinal and expert-assessment dilemmas surrounding criminal responsibility. The authors examine

the limitations of the DSM's categorical system in light of dimensional and transdiagnostic models, as well as research findings that emphasise developmental vulnerability. Particular attention is given to the forensic relevance of insight, self-control, emotion regulation, stress exposure and cumulative developmental risks.

Findings: The study finds that the binary model of juvenile criminal responsibility, based on either full responsibility or its exclusion, is only partially capable of reflecting the gradual, situational and developmentally dynamic nature of adolescent psychological functioning. A categorical diagnosis alone does not necessarily provide a sufficiently nuanced basis for determining the extent to which a juvenile offender, at the time of the offence, was capable of understanding the consequences of his or her conduct and controlling that conduct accordingly. The assessment of regulatory capacity, cumulative developmental vulnerability and stress-dependent functioning may therefore allow for a more precise expert evaluation. The assessment of dangerousness, prognosis and recidivism risk likewise requires a dynamic, developmental and preventive perspective.

Value: The value of the study lies in its examination of juvenile criminal responsibility in the context of the possible conceptual transformation of DSM-based diagnostics, while reconsidering the relationship between legal accountability and clinical validity. The authors argue that developmental, dimensional and transdiagnostic approaches do not serve to relativise legal responsibility; rather, they support a more precise, differentiated and prevention-oriented use of forensic expert opinions. This perspective may contribute to an assessment of juvenile offenders that remains legally grounded, clinically sensitive and relevant from the standpoint of crime prevention.

Keywords: juvenile offenders, criminal responsibility, developmental psychopathology, DSM

Bevezetés

A fiatalok bűnelkövetők pszichiátriai megítélése az igazságügyi gyakorlat egyik legösszetettebb és legnagyobb felelősséggel járó területe. A beszámíthatóság kérdése gyermek- és serdülőkorban nem csupán jogi kategória, hanem komplex fejlődépszichopatológiai probléma, amelynek megítélése során a biológiai érés, a pszichés szabályozási kapacitás, a környezeti hatások és a korábbi traumatikus tapasztalatok egyaránt meghatározó szerepet játszanak (Scott, Duell, & Steinberg, 2018; Monahan, Steinberg, & Piquero, 2015).

A jelenlegi igazságügyi szakértői gyakorlat döntően kategoriális diagnosztikai gondolkodásra épül, amely a pszichiátriai zavarok jelenlétét vagy hiányát gyakran bináris módon értelmezi. Ez a szemlélet azonban egyre nehezebben tartható fenn a fejlődépszichopatológiai kutatások fényében, különösen a komplexen terhelte fiatalok elkövetők esetében (Casey et al., 2022).

A DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve) jövőbeli irányai – amelyek a diagnosztikai rendszer tudományos megalapozottságának erősítését, dimenziális és fejlődési szemléletének elmélyítését célozzák – lehetőséget teremtenek a beszámíthatóság forenzikus újragondolására. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy e szemléletváltás miként befolyásolhatja a fiatalok elkövetők igazságügyi pszichiátriai megítélését, és milyen gyakorlati következményekkel járhat a szakértői döntéshozatalban.

A DSM fejlődése és a paradigmaváltás iránya

A DSM mint konszenzusos diagnosztikai rendszer

A DSM kialakulása és fejlődése szorosan összefonódik a modern pszichiátria intézményesülésével. A DSM alapvető funkciója kezdettől fogva az volt, hogy közös nyelvet biztosítson a klinikai gyakorlat, a kutatás és az egészségügyi-igazgatási rendszerek számára. E cél érdekében a diagnosztikai kategóriák nem kizárólag empirikus bizonyítékokra, hanem szakmai konszenzusra épültek.

Ez a konszenzusos jelleg különösen fontos volt a jogi és igazságügyi alkalmazhatóság szempontjából, mivel a DSM diagnózisai egységes referenciapontot kínáltak a szakértői vélemények és a jogalkalmazás számára. Ugyanakkor a diagnosztikai stabilitás szükségszerűen a klinikai komplexitás részleges háttérbe szorulásával járt, különösen olyan populációk esetében, ahol a pszichés működés dinamikus és fejlődési jellegű.

A DSM-5 korlátai forenzikus szempontból

A DSM-5 jelentős előrelépést jelentett a korábbi verziókhöz képest, különösen a spektrumszemlélet és bizonyos dimenziális elemek megjelenése révén. Forenzikus gyermekpszichiátriai szempontból azonban több strukturális korlát is azonosítható.

Elsőként említhető a kategoriális dominancia fennmaradása. Bár a DSM-5 elismeri a tüneti kontinuumok létét, a diagnosztikai döntéshozatal továbbra is bináris logikára épül: egy kritériumrendszer teljesül vagy nem teljesül. Ez a megközelítés

jogi kontextusban érthető módon vonzó, ugyanakkor gyermek- és serdülőkorban gyakran nem tükrözi adekvátan a pszichés működés tényleges állapotát.

Másodsorban a DSM-5 korlátozott fejlődési érzékenysége emelhető ki. Bár külön fejezet foglalkozik a neurodevelopmentális (idegrendszeri fejlődési) zavarokkal, a diagnosztikai struktúra egészét nem hatja át következetesen a fejlődési perspektíva. Ennek következtében a tünetek időbeli alakulása és a pszichés szabályozási kapacitás éretlensége gyakran háttérbe szorul a forenzikus értelmezésekben.

Harmadsorban a DSM-5 korlátozottan kezeli a transzdiagnosztikus tényezőket, különösen a traumát, a stresszérzékenységet és a szerhasználat komplex hatásait. Ezek a tényezők a fiatalok körében kiemelt jelentőségűek, mégis gyakran csak komorbiditásként jelennek meg, nem pedig a pszichés működés szervező mechanizmusaként.

Diagnostic and Scientific Manual – mit jelent ez valójában?

A DSM jövőjéről szóló szakmai diskurzusban egyre hangsúlyosabban jelenik meg a kézikönyv címének tervezett módosítása: Diagnostic and Scientific Manual of Mental Disorders. Ez a változtatás nem pusztán terminológiai finomítás, hanem tudományfilozófiai állásfoglalás.

A „scientific” kifejezés beemelése azt jelzi, hogy a DSM nem kizárólag leíró és statisztikai eszközként kíván működni, hanem olyan dinamikus, tudományvezérelt keretrendszerként, amely nyitott az empirikus eredmények folyamatos integrálására, különös tekintettel a fejlődési idegtudomány és a pszichoszociális kutatások eredményeire. Ez különösen fontos a fejlődépszichopatológia, a neurobiológia és a pszichoszociális kutatások gyorsan bővülő eredményeinek fényében (Casey et al., 2022; Maslowsky, Buss, & Wray-Lake, 2024).

Forenzikus szempontból ez a szemléletváltás azt üzeni, hogy a diagnózis nem végállapot, hanem pillanatfelvétel egy változó pszichés működésről. A hangsúly a merev kategóriákról a mögöttes mechanizmusokra, funkcionális kapacitásokra és fejlődési folyamatokra helyeződik át.

Dimenzionális, fejlődési és transzdiagnosztikus fordulat

A DSM jövőbeli irányainak egyik központi eleme a dimenzionális szemlélet erősödése. Ez azt jelenti, hogy a pszichés tünetek nem kizárólag jelenlétük vagy hiányuk alapján értelmezhetők, hanem súlyosságuk, perzisztenciájuk és funkcionális következményeik mentén. Fiatalkorban ez különösen releváns, ahol a tünetek intenzitása és jelentése gyorsan változhat.

Ezzel párhuzamosan a fejlődési perspektíva hangsúlyosabbá válik. A pszichopatológia nem elszigetelt epizódok sorozataként, hanem életúton átívelő folyamatként jelenik meg, amelyet korai kockázatok, védőfaktorok és kritikus fejlődési átmenetek alakítanak (Bethlehem et al., 2022). A beszámíthatóság, a veszélyesség és a prognózis forenzikus értelmezése ebben a keretben szükségszerűen dinamikussá válik.

Végül a transzdiagnosztikus megközelítés előtérbe kerülése alapvetően érinti a forenzikus gyermekpszichiátriát. A trauma, az érzelmszabályozási zavarok, az impulzivitás és a szerhasználat olyan közös mechanizmusokként jelennek meg, amelyek több diagnosztikai kategórián átnyúlva szervezik a viselkedést. Ez a szemlélet lehetőséget teremt arra, hogy az elkövetői magatartást ne elszigetelt kórkepekhez, hanem komplex működési mintázatokhoz kapcsoljuk.

A DSM fejlődése és a paradigmaváltás iránya egyértelművé teszi, hogy a klasszikus, kategoriális beszámíthatósági modell gyermek- és serdülőkorban egyre nehezebben tartható fenn. A következő fejezet e felismerésre építve vizsgálja meg a beszámíthatóság klasszikus és modern értelmezését, különös tekintettel a szabályozási kapacitás, az életkori érettség és a kontextuális hatások szerepére.

A beszámíthatóság klasszikus és modern értelmezése fiatalkorban

A bináris beszámíthatósági modell korlátai

A büntetőeljáráásban alkalmazott beszámíthatósági szemlélet hagyományosan bináris logikára épül: a vizsgált személy a cselekmény elkövetésekor vagy rendelkezett, vagy nem rendelkezett a cselekmény következményeinek felismeréséhez és az ennek megfelelő magatartás tanúsításához szükséges belátási képességgel. Ez a megközelítés a jogbiztonság szempontjából érthető és szükségszerű egyszerűsítést jelent, ugyanakkor gyermek- és serdülőkorban egyre nyilvánvalóbbá válnak annak korlátai.

A klasszikus modell implicit módon feltételezi, hogy a belátási képesség egy viszonylag stabil, személyhez kötött tulajdonság, amely a vizsgálat időpontjában megbízhatóan rekonstruálható és egyértelműen minősíthető. A fejlődépszichopatológiai kutatások azonban azt mutatják, hogy fiatalkorban a pszichés működés szerveződése nem statikus állapot, hanem dinamikusan változó folyamat, amelynek forenzikus relevanciáját a nemzetközi szakirodalom egyre hangsúlyosabban emeli ki (Monahan, Steinberg, & Piquero, 2015; Scott, Duell, & Steinberg, 2018).

Ez a diszkrepancia különösen markánsan jelenik meg azoknál a fiataloknál, akiknél externalizáló zavarok, szerhasználat és traumatikus

életesemények halmozódása figyelhető meg. E populációban a beszámíthatóság bináris értelmezése gyakran nem képes adekvát módon megragadni a pszichés működés tényleges komplexitását, ami torz következtetésekhez vezethet a felelősség megítélésében.

Életkor és neuropszichés érettség disszociációja

A büntetőjogi szabályozás szükségszerűen életkori határokhoz köti a felelősségre vonhatóságot, ugyanakkor a klinikai tapasztalat és az empirikus adatok egyaránt azt jelzik, hogy a kronológiai életkor és a neuropszichés érettség között jelentős eltérés állhat fenn. Serdülőkorban az idegrendszeri érés – különösen a végrehajtó funkciókért, impulzuskontrollért és érzelmszabályozásért felelős frontális hálózatok fejlődése – elhúzódó folyamat, amely gyakran a jogilag releváns életkori küszöbök után válik stabilabbá. Ezt az eltérést számos jogpolitikai és kriminológiai elemzés is alátámasztja, amelyek a fiataalkori felelősség kiterjesztésének vagy újragondolásának szükségességét hangsúlyozzák (Düinkel et al., 2020; Casey et al., 2022).

A forenzikus gyermekpszichiátriai gyakorlatban különösen problematikus, amikor az életkor mint jogi kategória implicit módon azonosul a pszichés érettséggel. A súlyos externalizáló pszichopatológiával és szerhasználattal jellemezhető serdülők körében végzett hazai empirikus vizsgálatok azt mutatják, hogy a klinikai instabilitás és az érzelmi és viselkedéses szabályozási zavarok az életkor előrehaladtával nem csökkennek szükségszerűen, sőt bizonyos esetekben fokozódhatnak (Sófi, 2026).

Ez a jelenség arra utal, hogy a beszámíthatóság megítélésében az életkor önmagában nem tekinthető megbízható proxyváltozónak a belátási és szabályozási kapacitások értékelésére. A kronológiai életkor és a pszichés érettség szétválasztása ezért nem elméleti finomság, hanem a szakértői munka egyik kulcskérdése.

A szabályozási kapacitás mint központi forenzikus fogalom

A modern fejlődépszichopatológiai megközelítések egyre inkább a szabályozási kapacitást helyezik a klinikai és forenzikus értelmezések középpontjába. A szabályozási kapacitás alatt azon komplex pszichés funkciók összességét értjük, amelyek lehetővé teszik az impulzusok gátlását, az érzelmi állapotok modulálását, a következmények előrelátását és a helyzethez adekvát viselkedés kiválasztását.

Fiataalkorú elkövetők esetében e kapacitás gyakran többszörösen sérült. A neurodevelopmentális eltérések, a korai traumák és a szerhasználat egyaránt negatív

hatást gyakorolnak az önszabályozási rendszerekre, ami a viselkedés dezorganizálódásához vezethet. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a sérülés nem feltétlenül jelent teljes belátásvesztést, ugyanakkor jelentősen beszűkítheti a helyzetek adekvát mérlegelésének és a viselkedés kontrolljának lehetőségét.

A szabályozási kapacitás fogalmának beemelése a beszámíthatóság értelmezésébe lehetőséget teremt arra, hogy a szakértői vélemény túllépjen a pusztán diagnosztikus kategóriákon, és a pszichés működés tényleges, funkcionális szintjét ragadja meg. Ez nem a jogi döntéshozatal átvételét jelenti, hanem annak megalapozását pontosabb, klinikailag releváns információkkal (Schleim, 2020).

Stressz- és kontextusfüggő működés fiatalkorban

A fiatalkori pszichés működés egyik legfontosabb sajátossága a fokozott stressz- és kontextusérzékenység. A serdülők érzelmi és viselkedési reakciói jelentős mértékben függenek az aktuális környezeti ingerektől, interperszonális helyzetektől és pszichoszociális stresszoroktól. Krízishelyzetekben – különösen hatósági intézkedés, kortárs csoportos nyomás vagy szerhasználat mellett – a szabályozási kapacitás átmenetileg tovább csökkenhet.

A korábbi hazai igazságügyi szakértői tapasztalatok és esettanulmányok rámutattak arra, hogy a büntetőeljárás kontextusa önmagában is traumatizáló és destabilizáló hatású lehet, különösen sérülékeny fiatalkorúak esetében (Sófi, Törő & Csikós, 2023). Ez a körülmény tovább nehezíti a cselekménykori pszichés állapot retrospektív megítélését, és fokozza annak kockázatát, hogy a beszámíthatóságot statikus, a kontextustól elvonatkoztatott kategóriaként értelmezzük.

A stressz- és kontextusfüggő működés felismerése nem relativizálja a felelősséget, hanem pontosabbá teszi annak szakértői értelmezését. A fiatalkorú elkövetők esetében a beszámíthatóság így nem abszolút, hanem feltételes és dinamikus jelenséggént ragadható meg, amelynek megítélése csak a fejlődési, pszichopatológiai és környezeti tényezők együttes figyelembevételével lehet megalapozott.

Kumulatív fejlődési vulnerabilitás és forenzikus relevancia

A kumulatív vulnerabilitás fogalma a fejlődépszichopatológiában

A fejlődépszichopatológiai szemlélet egyik alapvető felismerése, hogy a pszichés zavarok és a problémás viselkedésformák ritkán vezethetők vissza egyetlen, izolált okra. Ehelyett a pszichopatológiai tünetképződés gyakran kumulatív fejlődési vulnerabilitás eredménye, amelyben biológiai, pszichológiai és szociális kockázati tényezők időben egymásra rakódva fejtik ki hatásukat.

Fiatalkorban e vulnerabilitás tipikusan több szinten jelenik meg: neurodevelopmentális eltérések, korai kötődési zavarok, traumatikus életesemények, családi diszfunkciók, valamint kortárs és társadalmi rizikófaktorok egyaránt hozzájárulhatnak a pszichés működés instabilitásához. E tényezők nem pusztán összeadódnak, hanem kölcsönösen erősítik egymás hatását, fokozva az érzelmi és viselkedési szabályozás sérülékenységet, amint azt a fejlődési idegtudományi és traumaalapú modellek egyaránt alátámasztják (Evans-Chase, 2014; Williams, 2020).

Ez a kumulatív modell élesen szemben áll azzal a forenzikus megközelítéssel, amely az elkövetett cselekményt elsősorban aktuális döntésként, a személyiség „pillanatnyi” megnyilvánulásaként értelmezi. A fejlődési perspektíva ezzel szemben a cselekményt egy hosszabb, gyakran már gyermekkorban induló sérülési folyamat egyik állomásaként értelmezi.

Empirikus tanulságok a magas kockázatú serdülők klinikai vizsgálatából

Hazai, nagy elemszámú klinikai vizsgálatok egyértelműen alátámasztják a kumulatív fejlődési vulnerabilitás modelljének relevanciáját a forenzikusan érintett serdülők körében. Egy tízéves időtartamot átfogó retrospektív elemzésben a zárt gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátásba kerülő, forenzikus érintettséget mutató serdülők körében rendkívül magas arányban fordultak elő externalizáló zavarok, különösen viselkedészavar és szerhasználati zavarok, gyakran többszörös komorbiditás formájában (Sófi, 2026).

E klinikai mintában a diagnosztikus profil nem egyetlen domináns pszichiátriai kórképre utalt, hanem súlyosan terhelt fejlődési pályákra, amelyekben a neurodevelopmentális sérülékenység, a traumaexpozíció és a maladaptív megküzdési stratégiák (különösen a szerhasználat) egymást erősítve jelentek meg. A visszatérő hospitalizációk és az életkorral párhuzamosan rövidülő rehospitalizációs időtartamok arra utalnak, hogy a klinikai instabilitás nem átmeneti krízisjelenség, hanem a fejlődési vulnerabilitás progresszív jellegének indikátora (Popma et al., 2017).

Forenzikus szempontból különösen jelentős, hogy ezek az empirikus mintázatok nem támasztják alá a „stabil, rögzült antiszociális személyiség” korai kialakulásának narratíváját (Corrêa et al., 2024). Ehelyett olyan fejlődési folyamat rajzolódik ki, amelyben a pszichés sérülékenység idővel mélyül, különösen a serdülőkor második felében, amikor a külső kontrollmechanizmusok gyengülése és az autonómia növekedése fokozza a kockázatot.

Elkövetővé válás mint fejlődési folyamat, nem mint karakterológiai adottság

A kumulatív fejlődési vulnerabilitás modellje alapvetően kérdőjelezi meg azokat a forenzikus értelmezéseket, amelyek az elkövetői magatartást elsősorban karakterológiai vagy morális hiányosságok következményeként ragadják meg. A fiatalkorú elkövetők jelentős része esetében az agresszív, impulzív vagy normaszegő viselkedés nem autonóm döntések sorozataként, hanem adaptív válaszként értelmezhető egy hosszan fennálló pszichoszociális terhelésre.

E szemlélet szorosan kapcsolódik a nemzetközi szakirodalomban is ismert „victim–offender overlap” jelenséghez, amely szerint a fiatalkori elkövetők jelentős része korábban maga is sértett, elhanyagolt vagy bántalmazott volt. A trauma nem csupán háttértényező, hanem aktív, transzdiagnosztikus mechanizmus, amely az érzelmszabályozás, az impulzuskontroll és a kockázátészlelés torzulásán keresztül közvetlen forenzikus relevanciával bír (Evans-Chase, 2014; Mercurio et al., 2020; Williams, 2020).

A korábbi hazai forenzikus gyermekpszichiátriai elemzések rámutattak arra, hogy a fiatalkorú elkövetők pszichés állapotának értékelése során a trauma- és fejlődési előzmények figyelmen kívül hagyása nemcsak klinikailag, hanem szakértői szempontból is torzító hatású lehet (Sófi, Törő & Csikós, 2023).

A kumulatív vulnerabilitás figyelmen kívül hagyása ugyanis a felelősség túlzott individualizálásához vezethet, miközben a pszichés működést meghatározó strukturális tényezők rejtve maradnak.

Ennek következtében az elkövetői magatartás karakterológiai értelmezése nemcsak klinikailag leegyszerűsítő, hanem forenzikus szempontból is félrevezető lehet (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Sófi, Törő & Csikós, 2023).

Forenzikus relevancia: a felelősség új kontextusba helyezése

Fontos hangsúlyozni, hogy a kumulatív fejlődési vulnerabilitás modellje nem a felelősség megszüntetését, hanem annak finomabb szakértői értelmezését teszi lehetővé. A forenzikus gyermekpszichiátria feladata nem az elkövető „felmentése”, hanem annak megítélése, hogy a pszichés működés milyen mértékben volt képes az adott helyzetben a jog által elvárt kontroll-funkciók ellátására.

A fejlődési perspektíva alapján a beszámíthatóság nem tekinthető időtlen, személyhez rögzített attribútumnak. Sokkal inkább olyan dinamikus kapacitás, amelyet a kumulatív fejlődési terhelés aktuális szintje határoz meg. Ez különösen releváns fiatalkorban, amikor a pszichés szabályozórendszerek még formálódóban vannak és érzékenyen reagálnak a környezeti stresszorokra.

A kumulatív vulnerabilitás figyelembevétele így lehetőséget teremt arra, hogy a szakértői vélemények pontosabban tükrözzék a fiatalkorú elkövetők pszichés valóságát, és hozzájáruljanak olyan igazságügyi döntésekhez, amelyek nem csupán represszív, hanem preventív és rehabilitatív szempontokat is érvényesítenek.

Veszélyesség, prognózis és recidíva újraértelmezése

A veszélyesség klasszikus forenzikus értelmezésének korlátai

A forenzikus pszichiátriai gyakorlatban a veszélyesség megítélése hagyományosan szoros kapcsolatban áll a diagnosztikus kategóriákkal, különösen az externalizáló zavarokkal és az antiszociális viselkedésformákkal. A fiatalkorú elkövetők esetében a viselkedészavar, az oppozíciós zavar vagy a szerhasználati zavar gyakran implicit módon a fokozott veszélyesség és a kedvezőtlen prognózis jelzőjeként jelenik meg a szakértői gondolkodásban. E diagnózis-alapú megközelítés korlátait a nemzetközi szakirodalom is hangsúlyozza, különösen fiatalkorú elkövetők esetében, ahol a pszichés működés és a viselkedéses kockázat jelentős időbeli és kontextuális variabilitást mutat (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Scott, Duell & Steinberg, 2018).

Ez a megközelítés azonban több szempontból is problematikus. Egyrészt a diagnózis önmagában nem képes megbízhatóan előre jelezni a jövőbeni viselkedést, különösen fejlődési korban, ahol a pszichés működés jelentős változékonyságot mutat. Másrészt a kategoriális címkézés könnyen vezethet a veszélyesség túláltalánosításához, amelyben az aktuális állapot és a kontextuális tényezők háttérbe szorulnak.

A fejlődépszichopatológiai megközelítés ezzel szemben arra hívja fel a figyelmet, hogy a veszélyesség nem stabil személyiségvonás, hanem dinamikus állapot, amely az aktuális szabályozási kapacitás, a pszichopatológiai terhelés és a környezeti stresszorok együttes függvénye. Fiatalkorban ez a dinamika különösen hangsúlyos, ami a klasszikus forenzikus kategóriák alkalmazását óvatossá teszi.

Prognózis fiatalkorban: statikus címkék helyett fejlődési pályák

A prognózis megítélése a fiatalkorú elkövetők esetében szintén gyakran statikus logikára épül: a korai externalizáló zavarok és a normaszegő viselkedésformák meglétét sokszor lineáris előjelként értelmezik a későbbi antiszociális pályára nézve. Bár bizonyos hosszú távú vizsgálatok valóban kimutatták a perzisztens

problémás viselkedés kockázatát, a klinikai és empirikus adatok arra is rámutatnak, hogy a fejlődési kimenetek jelentős heterogenitást mutatnak.

Hazai klinikai vizsgálatok szerint a forenzikus érintettséggel kórházi ellátásba kerülő serdülők körében a pszichiátriai instabilitás és az ismételt krízisek gyakran nem egy „rögzült” antiszociális struktúra, hanem egy sérülékeny fejlődési pálya következményei, amely megfelelő intervencióval módosítható (Sófi, 2026). E módosíthatóságra vonatkozó megállapításokat forenzikus mintákon végzett empirikus vizsgálatok is alátámasztják (Tasdemir et al., 2025).

A prognózis tehát nem kizárólag a diagnózisra, hanem a fejlődési kontextus egészére vonatkozik: a támogató környezet, a terápiás hozzáférés és a pszichoszociális stabilitás mind meghatározó tényezők, ami összhangban áll azokkal a longitudinális és kriminológiai elemzésekkel, amelyek a fiatalkori antiszociális viselkedés fejlődési pályáinak jelentős heterogenitását írják le (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Cavanagh, 2022).

Forenzikus szempontból ez azt jelenti, hogy a szakértői prognózis nem alapozhat pusztán retrospektív adatokra és nem lehet kategóriaalapú. Sokkal inkább egy fejlődési valószínűségeket mérlegelő, óvatos értékelésre van szükség, amely számol a változás és a rehabilitáció lehetőségével is.

A bűnisméltés (recidíva) mint dinamikus kockázati jelenség

A recidíva kérdése a fiatalok elkövetők megítélésében gyakran a veszélyesség „bizonyítékaként” jelenik meg. Ismételt jogsértések vagy intézményi visszakérülések esetén a szakértői és jogalkalmazói gondolkodás hajlamos a viselkedést stabil mintázatként értelmezni. A klinikai adatok azonban árnyaltabb képet mutatnak.

A hazai, forenzikus érintettségű serdülők körében végzett retrospektív vizsgálatok azt jelzik, hogy az ismételt hospitalizációk és krízisek gyakran az életkor előrehaladtával sűrűsödnek, különösen a serdülőkor második felében (Sófi, 2026).

Ez a mintázat nem feltétlenül a „romló erkölcsi kontroll” jele, hanem sokkal inkább az autonómia növekedésével párhuzamosan csökkenő külső kontroll, az intenzívebb szerhasználat és a fokozódó pszichoszociális terhelés következménye.

A recidíva ilyen értelmezése összhangban áll azokkal az empirikus eredményekkel, amelyek szerint a fiatalkori normaszegő viselkedéshez társuló idegrendszeri és pszichés eltérések nem egységesek, és önmagukban nem alkalmasak determinisztikus előrejelzésre (Welner et al., 2022; Wang et al., 2025).

A veszélyesség újraértelmezése a DSM jövőbeli szemléletében

A DSM jövőbeli irányai – a dimenzionális, fejlődési és transzdiagnosztikus megközelítés hangsúlyozásával – szükségszerűen átformálják a veszélyesség

forenzikus értelmezését. Amennyiben a pszichés működés nem statikus állapotként, hanem változó, kontextusfüggő kapacitásként jelenik meg, úgy a veszélyesség sem tekinthető időtlen attribútumnak. A hangsúly a diagnosztikus címkékről az aktuális funkcionális állapotra, a szabályozási kapacitásra és a környezeti feltételekre helyeződik át, ami pontosabb, ugyanakkor nagyobb szakértői felelősséggel járó kockázatértékelést tesz szükségessé. Mindez azt jelenti, hogy a fiatalokorú elkövetők veszélyességének megítélése nem redukálható sem diagnosztikus címkekre, sem izolált biológiai markerekre, hanem komplex, fejlődési és kontextuális értelmezést igényel.

Gyakorlati implikációk az igazságügyi szakértői munkában

A szakértői szerep újrastrukturálása a fejlődési szemlélet mentén

A DSM jövőbeli irányai és a fejlődépszichopatológiai megközelítés térnyerése nem csupán elméleti kérdés, hiszen az közvetlen gyakorlati következményekkel jár az igazságügyi szakértői munkában. A fiatalokorú elkövetők esetében a szakértői feladat nem merülhet ki a diagnosztikus kategóriák rögzítésében és a beszámíthatóság formális minősítésében. Ezzel párhuzamosan szükségessé válik a pszichés működés funkcionális és fejlődési értelmezése, amely a jogalkalmazók számára is értelmezhető módon jelenik meg, összhangban a fejlődési szemléletet érvényesítő igazságpolitikai ajánlásokkal (Monahan, Steinberg & Piquero, 2015; Cavanagh, 2022).

A bírói döntéshozatal szempontjából különösen fontos, hogy a szakértői vélemény világosan elkülönítse egymástól:

- a fennálló pszichiátriai diagnózisokat,
- az aktuális pszichés funkcionálást (önszabályozás, impulzuskontroll, stressztűrés),
- valamint a fejlődési és környezeti tényezők hatását a cselekménykori állapotra.

Ez a strukturált megközelítés elősegíti, hogy a szakértői vélemény ne normatív állásfoglalásként, hanem megalapozott szakmai háttérként szolgáljon a jogi döntéshez.

A beszámíthatóság és veszélyesség „lefordítása” a bírói kérdésfeltevések nyelvére

A bíróbarát szakértői vélemény egyik kulcsa a fogalmi tisztaság. A fejlődési és dimenzionális szemlélet nem jelentheti a jogi kategóriák elmosását, ellenkezőleg:

azok pontosabb értelmezését szolgálja. Ennek érdekében célszerű, hogy a szakértői véleményekben a következő szempontok expliciten megjelenjenek:

- milyen mértékben volt a fiatalok képesek az impulzusai kontrollálására az adott helyzetben;
- milyen stresszorok és kontextuális tényezők befolyásolták a pszichés működését;
- a szabályozási kapacitás sérülése átmeneti vagy tartós jellegűnek tekinthető-e;
- milyen tényezők növelik, illetve csökkentik a jövőbeni kockázatot (Bath et al., 2015; Lee & Kraus, 2016).

E szempontok alkalmazása lehetővé teszi, hogy a veszélyesség és a prognózis ne abszolút kategóriaként, hanem feltételes, időben változó kockázatként jelenjen meg. Ez összhangban áll a hazai klinikai tapasztalatokkal, amelyek szerint a forenzikus érintettségű serdülők pszichés állapota jelentős fluktuációt mutat, különösen a késői serdülőkorban (Sófi, 2026).

Prevenció és intervenció mint igazságügyi relevanciájú szempontok

A fejlődési szemlélet egyik legfontosabb hozadéka, hogy a szakértői munka nem kizárólag retrospektív értékelésre korlátozódik, hanem prospektív orientációval is bír. A kumulatív fejlődési vulnerabilitás felismerése egyben preventív lehetőségeket is kijelöl.

A szakértői véleményekben indokolt jelezni azokat a tényezőket, amelyek megfelelő beavatkozással csökkenthetik a jövőbeni kockázatot, így például, de nem kizárólagosan:

- a pszichiátriai és addiktológiai ellátáshoz való hozzáférés fontosságát,
- a családi és szociális környezet stabilizálásának szükségességét,
- valamint a gyermekvédelmi rendszerrel való együttműködés jelentőségét.

Ez nem a szakértői kompetencia túllépését jelenti, hanem annak tudatosítását, hogy a fiatalok elkövetők esetében az igazságügyi döntéseknek közvetlen hatása van a fejlődési pályára. A korai, célzott intervenciók hiánya hosszú távon nemcsak klinikai, hanem társadalmi kockázatot is hordoz. Nemzetközi adatok szerint a fiatalok felnőtt büntetőeljárásba történő áttérése, valamint a korai, elsősorban represszív jellegű beavatkozások hosszú távon kedvezőtlenebb kimenetekkel társulhatnak (McGowan et al., 2007; Lee & Kraus, 2016).

Következtetések

Paradigmaváltás szükségessége a fiatalok elkövetők megítélésében

A bemutatott fejlődépszichopatológiai és empirikus szempontok egyértelművé teszik, hogy a fiatalok elkövetők beszámíthatóságának, veszélyességének és prognózisának megítélése nem maradhat kizárólag a klasszikus, kategoriális diagnosztikai szemlélet keretei között. A DSM jövőbeli irányai által képviselt dimenzionális és fejlődési megközelítés nem a jogrendszer átalakítását, hanem annak szakmailag megalapozott támogatását szolgálja.

A paradigmaváltás szükségessége különösen hangsúlyos azon populációk esetében, ahol a pszichés működés instabilitása, a traumaexpoziáció és a neurodevelopmentális sérülékenység halmozottan van jelen. E szemlélet figyelmen kívül hagyása hosszú távon nemcsak szakmai, hanem igazságügyi kockázatot is jelent.

A prevenció, a gyermekvédelem és az igazságügy metszéspontjai

A fiatalok elkövetők megítélése szükségszerűen a gyermekvédelem és az igazságügy határterületén zajlik. A fejlődési szemlélet lehetőséget teremt arra, hogy e két rendszer ne egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő módon működjön. A pszichiátriai sérülékenység és a kumulatív fejlődési kockázatok korai felismerése hozzájárulhat a bűnelkövetés megelőzéséhez, illetve a recidíva csökkentéséhez.

Hazai és nemzetközi klinikai- és forenzikus tapasztalatok azt mutatják, hogy a megfelelő időben nyújtott pszichiátriai és pszichoszociális intervenciók hiánya gyakran vezet ismételt krízisekhez és igazságügyi érintettséghez, amelyekhez emelkedett morbiditási és mortalitási kockázat társul (Ruch et al., 2021; Silver, Semenza & Nedelec, 2023; Sófi, Törő & Csikós, 2023). Ennek fényében a prevenció nem pusztán egészségügyi, hanem igazságügyi érdek is.

Tudományos és szakmai felelősség

Végül hangsúlyozni kell a tudományos közösség és az igazságügyi szakértők felelősségét abban, hogy a legfrissebb empirikus ismeretek beépüljenek a mindennapi gyakorlatba. A fejlődési idegtudomány eredményeinek jogi alkalmazása ugyanakkor csak kritikus mérlegeléssel történhet, elkerülve a biológiai determinizmus és a túlzott predikció kockázatát (Maslowsky et al., 2024). A DSM fejlődése önmagában nem garantálja a szemléletváltást, ahhoz szükséges a szakértői gondolkodás folyamatos reflexiója és megújítása.

A fiatalok elkövetők esetében a beszámíthatóság és a veszélyesség értékelése nem csupán egyedi ügyek kimenetelét befolyásolja, hanem hosszú távon

hatással van az érintettek életútjára és a társadalom egészére. A fenti empirikus és igazságpolitikai szempontok együttes mérlegelése alapján a tudományos felelősség ezért abban áll, hogy a jogalkalmazás számára olyan szakértői kezeket biztosítsunk, amelyek egyszerre pontosak, humánusak és a társadalmi biztonság szempontjából is relevánsak.

Felhasznált irodalom

- Bath, E., Pope, K., Ijadi-Maghsoodi, R., & Thomas, C. (2015). Juvenile life without parole: Updates on legislative and judicial trends and on facilitating fair sentencing. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(5), 343–347. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2015.02.011>
- Bethlehem, R. A. I., Seidlitz, J., White, S. R., Vogel, J. W., Anderson, K. M., Adamson, C., Adler, S., Alexopoulos, G. S., Anagnostou, E., Areces-Gonzalez, A., Astle, D. E., Auyeung, B., Ayub, M., Ball, G., Baron-Cohen, S., Beare, R., Bedford, S. A., Benegal, V., Beyer, F., ... Alexander-Bloch, A. F. (2022). Brain charts for the human lifespan. *Nature*, 604(7906), 525–533. <https://doi.org/10.1038/s41586-022-04554-y>
- Casey, B. J., Simmons, C., Somerville, L. H., & Baskin-Sommers, A. (2022). Making the sentencing case: Psychological and neuroscientific evidence for expanding the age of youthful offenders. *Annual Review of Criminology*, 5, 321–343. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-030920-113250>
- Cavanagh, C. (2022). Healthy adolescent development and the juvenile justice system: Challenges and solutions. *Child Development Perspectives*, 16(3), 141–147. <https://doi.org/10.1111/cdep.12461>
- Corrêa, P., Cunha, N. A. C., & Almeida, R. M. M. (2024). Aspectos neuropsicológicos e uso de drogas em adolescentes autores de ato infracional: Uma revisão sistemática [Neuropsychological aspects and drug use in adolescent offenders: A systematic review]. *Cadernos de Psicologia*, 4(2), 1–23. <https://doi.org/10.9788/cp2024.2-05>
- Düinkel, F., Geng, B., Passow, D., & Sakalauskas, G. (2020). Neuroscience findings on brain maturation: Arguments for the exclusive criminal liability of young people. *Kriminologijos Studijos*, 8, 84–106. <https://doi.org/10.15388/crimlithuan.2020.8.4>
- Evans-Chase, M. (2014). Addressing trauma and psychosocial development in juvenile justice-involved youth: A synthesis of the developmental neuroscience, juvenile justice and trauma literature. *Laws*, 3(4), 744–758. <https://doi.org/10.3390/laws3040744>
- Lee, S. J., & Kraus, L. J. (2016). Transfer of juvenile cases to criminal court. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 25(1), 41–47. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2015.08.011>
- Maslowsky, J., Buss, E., & Wray-Lake, L. (2024). The role (and limits) of developmental neuroscience in determining adolescents' autonomy rights: The case for reproductive and voting rights. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 69, 101435. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2024.101435>

- McGowan, A., Hahn, R., Liberman, A., Crosby, A., Fullilove, M., Johnson, R., Moscicki, E., Price, L., Snyder, S., Tuma, F., Lowy, J., Briss, P., Cory, S., & Stone, G. (2007). Effects on violence of laws facilitating the transfer of juveniles to adult court. *American Journal of Preventive Medicine*, 32(4S), S7–S28. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2006.12.003>
- Mercurio, E., García-López, E., Morales-Quintero, L. A., Llamas, N. E., Marinaro, J. Á. & Muñoz, J. M. (2020). Adolescent brain development and progressive legal responsibility in the Latin American context. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 627. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00627>
- Monahan, K., Steinberg, L., & Piquero, A. R. (2015). Juvenile justice policy and practice: A developmental perspective. *Crime and Justice*, 44(1), 577–619. <https://doi.org/10.1086/681553>
- Popma, A., Nauta-Jansen, L., & Oldenhof, H. (2017). Developmental aspects of HPA-axis activity and autonomic nervous system activity in relation to juvenile antisocial behaviour. *Psychoneuroendocrinology*, 83, Article 50. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2017.07.375>
- Ruch, D. A., Steelesmith, D. L., Brock, G. & Campo, J. V. (2021). Mortality among youths previously incarcerated in the United States. *JAMA Network Open*, 4(12), e2140352. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.40352>
- Schleim, S. (2020). Real neurolaw in the Netherlands: The role of the developing brain in the new adolescent criminal law. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 1762. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01762>
- Scott, E. S., Duell, N., & Steinberg, L. (2018). Brain development, social context, and justice policy. *Washington University Journal of Law & Policy*, 57(1), 13–74.
- Silver, I. A., Semenza, D. C., & Nedelec, J. L. (2023). Incarceration of youths in an adult correctional facility and risk of premature death.. *JAMA Network Open*, 6(7), Article e2321805. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.21805>
- Sófi, Gy. (2026). High-risk adolescents admitted to acute inpatient psychiatric care: A retrospective clinical analysis of severe externalizing psychopathology and readmission. *Frontiers in Psychiatry*, 17, 1756326. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2026.1756326>
- Sófi Gy., Törő K., & Csikós G. (2023). A pszichológiai és pszichiátriai szakértői tevékenység nehézségei a gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények büntetőeljárásában. *Belügyi Szemle*, 71(7), 1197–1219. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.7.4>
- Tasdemir, I., Boylu, M. E., Dogan, M., & Gurhan, A. S. (2025). Forensic Psychiatric Evaluations of Juvenile Sexual Offenses and Criminal Responsibility Assessments. *Journal of Adolescence*, 97(7), 1710–1721. <https://doi.org/10.1002/jad.12529>
- Wang, Y.-M., Yang, J.-S., Liu, X.-Q., Bie, Q.-W., Xie, Y.-S., Zhang, M., Tao, L.-Y., & Chen, X.-P. (2025). Brain functional changes in juvenile delinquents: A preliminary meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 186, 297–304. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2025.04.032>
- Welner, M., DeLisi, M., Knous-Westfall, H. M., Meltzer, C. C., & Seward, J. D. (2022). Homicide and criminal maturity of juvenile offenders: A critical review. *American Journal of Criminal Justice*, 48(5), 1157–1182. <https://doi.org/10.1007/s12103-022-09694-5>

Williams, A. (2020). Early childhood trauma impact on adolescent brain development, decision-making abilities, and delinquent behaviors: Policy implications for juveniles tried in adult court systems. *Juvenile and Family Court Journal*, 71(4), 5–17. <https://doi.org/10.1111/jfcj.12157>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sófi Gy., Törő K., & Blaskó B. (2026). A jövő DSM-e és a fiatalkorú elkövetők beszámíthatóságának újragondolása – fejlődépszichopatológiai és forenzikus implikációk. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2431–2448. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2431-2448>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Sófi Gyula, aki a rendelo@drsofigyula.hu e-mail címen érhető el.

Az elektronikus megfigyelés mint az elzárás lehetséges végrehajtási módja

Electronic Monitoring as a Possible Means of Executing Confinement

Soltész Tamás

joghallgató, juniorkutató
Debreceni Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar,
Mathias Corvinus Collegium Büntetőjogi Műhely
tamassoltesz01@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja egyrészt egy a szerző által kidolgozott jogtechnikai modell rövid bemutatása, amelynek eredményeként az elzárás büntetések a büntetés-végrehajtási intézeteken kívül, elektronikus megfigyelés (reintegrációs őrizet) segítségével is végrehajthatóvá válnának. Ez az elképzelés azonban számos kérdést vet fel, így az írás vegyes módszertan segítségével kívánja feltárni azt is, hogy a magyar büntető igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás aktuális viszonyaira tekintettel meghonosítható lehet-e a reintegrációs őrizet az elzárások alternatív végrehajtási módjaként.

Módszertan: A tanulmány vegyes módszertanon alapul, annak esszenciáját a szakirodalmi áttekintést és kvantitatív elemzést kiegészítő kvalitatív módszer képezi. A hazai büntető igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás gyakorlati szakembereivel készített interjúk a szerző által kidolgozott jogtechnikai modell hazai alkalmazhatóságának feltárására irányulnak.

Megállapítások: Az írás először bemutatja a szerző azon felvetését, amelynek következtében az elektronikus megfigyelés (reintegrációs őrizet) az elzárás büntetések alternatív végrehajtási módjává válhatna hazánkban, majd vegyes módszertan segítségével tárja fel a koncepcióval kapcsolatban felmerülő dilemmákat, szabályozási, illetve alkalmazási kérdéseket.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2026. 02. 25. Átdolgozás: 2026. 04. 25. Elfogadás: 2026. 05. 18.

Érték: A cikkben egyrészt megjelenik egy sajátos, modern, a nemzetközi tapasztalatokat is figyelembe vevő, továbbá (kismértékben) a hazai börtönnépesség csökkentésére is alkalmas megoldás, amelynek hazai alkalmazhatóságát a szerző átfogó vizsgálat alá vonja. A tanulmány talán legnagyobb értéke a szakirodalmi áttekintés, a kvantitatív elemzés és a kvalitatív (interjúalapú) módszertan szintézise.

Kulcsszavak: elektronikus megfigyelés, reintegrációs őrizet, elzárás, büntetés-végrehajtás

Abstract

Aim: The study aims to present a legislative model developed by the author that would enable confinements to be enforced outside penal institutions with electronic monitoring (reintegration custody). However, this idea raises a number of questions. Therefore, the paper employs a mixed methodology to investigate whether reintegration custody could be introduced as an alternative form of confinement enforcement, considering the current state of the Hungarian criminal justice and prison systems.

Methodology: The study is based on a mixed methodology, combining the literature review and quantitative analysis with qualitative methods. Interviews with practitioners in the Hungarian criminal justice and penal systems explore the applicability of the legislative model developed by the author in Hungary.

Findings: First, the article presents the author's idea that electronic monitoring could become an alternative form of confinement enforcement in Hungary. Then, it uses a mixed methodology to explore the dilemmas and regulatory and application issues that arise in connection with this concept.

Value: The article presents a unique, modern solution that considers international experience and, to a small extent, could be used to reduce the prison population in Hungary. The author comprehensively examines the applicability of this solution in Hungary. The synthesis of the literature review, quantitative analysis and qualitative (interview-based) methodology is perhaps the study's greatest value.

Keywords: electronic monitoring, reintegration custody, confinement, prison system

Bevezetés

Az elektronikus megfigyelés a távfelügyeleti kontroll világszerte elterjedt formája, amely úgynevezett elektronikus távfelügyeleti eszközök segítségével teszi

lehetővé a büntetőeljárás alatt álló, illetve jogerősen elítélt terheltek előre meghatározott életrendjének folyamatos monitorozását (Daems, 2020). Az elektronikus megfigyelés az 1990-es években kezdte meg európai hódítóútját, amelynek eredményeként napjainkra az öreg kontinens szinte összes állama ismeri, és mind a büntetőeljárás során, mind a büntetés-végrehajtásban alkalmazza azt (Nellis, 2014). A büntetés-végrehajtási alkalmazás tekintetében két jelentős modell között tehetünk különbséget. A frontdoor modell lényege abban áll, hogy az elítéltek ebben az esetben be sem kerülnek a büntetés-végrehajtási (bv.) intézetbe, büntetésüket teljes időtartamában saját szociális környezetükben tölthetik le, míg a backdoor modell esetén teljes büntetésük végrehajtása – vagy feltételes szabadságra bocsátásuk – előtt, az elektronikus megfigyelés terhe mellett szabadulhatnak a bv. intézetből (Czenczer, 2020).

Jelen tanulmány célja egy a szerző által kidolgozott jogtechnikai modell bemutatása, amelyben a reintegrációs őrizet hátsó ajtós jogintézménye egy első ajtós esetkörrel is kibővülne. A közelmúlt hazai szakirodalmában ugyanis megállapításra került, hogy a nemzetközi tapasztalatok, illetve a magyar jogalkalmazói gyakorlat alapján a jövőben elképzelhető lehet a reintegrációs őrizet büntetőjogi elzárások alternatív végrehajtási módjaként történő bevezetése (Soltész, 2025b). Ez az elképzelés azonban számos kérdést vet fel. Az írás egyes módszertan segítségével kívánja feltárni, hogy a hazai büntető igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás aktuális viszonyai között meghonosítható lehet-e – és amennyiben igen, miként – a felvázolt de lege ferenda modell. A tanulmány módszertani szempontból ötvözi a szakirodalmi áttekintés, a kvantitatív elemzés, valamint a kvalitatív (interjúalapú) kutatás metodikáját. A kvantitatív elemzés alapját elsősorban a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) által nem közérdekű adatigénylés keretében, a szerző számára szolgáltatott statisztikai adatok képezik. A kutatás különlegességét adó kvalitatív módszertant illetően pedig a szerző végül hat gyakorlati szakember meghallgatásával elkészített személyes interjúra kapott engedélyt. Az interjúalanyok személyazonosságának közlésére a szerző az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.), továbbá az Európai Parlament és a Tanács 2016/679. számú általános adatvédelmi rendelete (GDPR) alapján nem jogosult, de lényeges leszögezni, hogy az írás részét képezi négy bv. bíróval, két vezető beosztású bv. szakemberrel, illetőleg egy büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét a 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás alapján ellátó ügyésszel készített interjú.

Fontos hangsúlyozni, hogy a publikáció alapjául szolgáló kutatás a reintegrációs őrizet szabálysértési elzárások alternatív végrehajtási módjaként történő bevezethetőségére is kiterjedt, figyelemmel arra, hogy a szabálysértési és

a büntetőjogi elzárás egymással egy töről fakadó, rokon szankciók (Tóth, 2013). A szerző és a megkérdezett gyakorlati szakemberek ugyanakkor mind egyetértettek azzal a hazai szakirodalomban már egy bő évtizede megjelent állásponttal, miszerint az elektronikus megfigyelés segítségével történő végrehajtás a szabálysértési elzárások jelenlegi céljára, azok akár mindössze 1–2 napos időtartamára, és tipikus alkalmazási körére (a társadalom peremén élő, jellemzően rossz egészségi állapotú, gyakran hajléktalan személyekkel szembeni, sok esetben pénzbírság átváltoztatását követően történő alkalmazás) tekintettel nehezen kivitelezhető, illetőleg értelmetlen lenne (Moldova & Vig, 2017). Az írás így kizárólag egy büntetőjogi elzárással összefüggő hipotetikus modellt mutat be, és az azzal kapcsolatos jogalkalmazói kérdéseket, dilemmákat tárja fel.

A reintegrációs őrizet mint az elzárás alternatív végrehajtási módja

Az alábbiakban bemutatásra kerülő, hipotetikus jogtechnikai megoldás az elektronikus megfigyelés napjainkra Európa-szerte elterjedt frontdoor modelljéhez kapcsolódik. Ennek lényege abban áll, hogy a rövid tartamú (tipikusan néhány hetes vagy hónapos) szabadságvesztésre ítélt személyek teljes büntetésüket bv. intézetén kívül, saját szociális környezetükben, de előre meghatározott szigorú életrend és magatartási szabályok mellett tölthetik le (Czenczer, 2020). Az elektronikus megfigyelés első ajtós változata kontinensünk egyes országaiban, így többek között Belgiumban, Csehországban (Polanský, 2024), Észtországban, Finnországban, Franciaországban (Papai-Tarr & Soltész, 2025), Szlovákiában, vagy épp Spanyolországban (Soltész, 2025c) önálló büntetési nemként jelenik meg. Ezzel szemben Ausztria (Pallo, 2019), Lengyelország (Hussein, 2024), továbbá Dánia, Norvégia (Øster & Rokkan, 2018) és Svédország (Soltész, 2025a) a rövid tartamú szabadságvesztések alternatív végrehajtási módjaként szabályozzák azt. A szerző elképzelése egyértelműen az utóbbi országok víziójára épít, amelyek az elektronikus megfigyelés frontdoor modelljét is kifejezetten bv. jogi intézményként fogják fel, de új jogintézmények megalkotása helyett a magyar jogrendszer már létező vívmányait veszi alapul.

A magyar jogalkotó már a büntetőjogi elzárás bevezetésével is azon államok megoldásai felé nyitott, amelyek önálló büntetési nemekként rendelkeznek a szabadságelvonás időtartamában, illetve végrehajtási körülményeiben eltérő változatairól (Soltész, 2023). A rövid tartamú szabadságvesztés tehát különálló szankcióként van jelen a büntetési rendszerünkben, ami megkönnyíti az elektronikus megfigyelés első ajtós modelljének a személyi szabadságot mindössze

néhány hétig vagy hónapig korlátozó szankciók lehetséges végrehajtási módjaként történő meghonosítását.

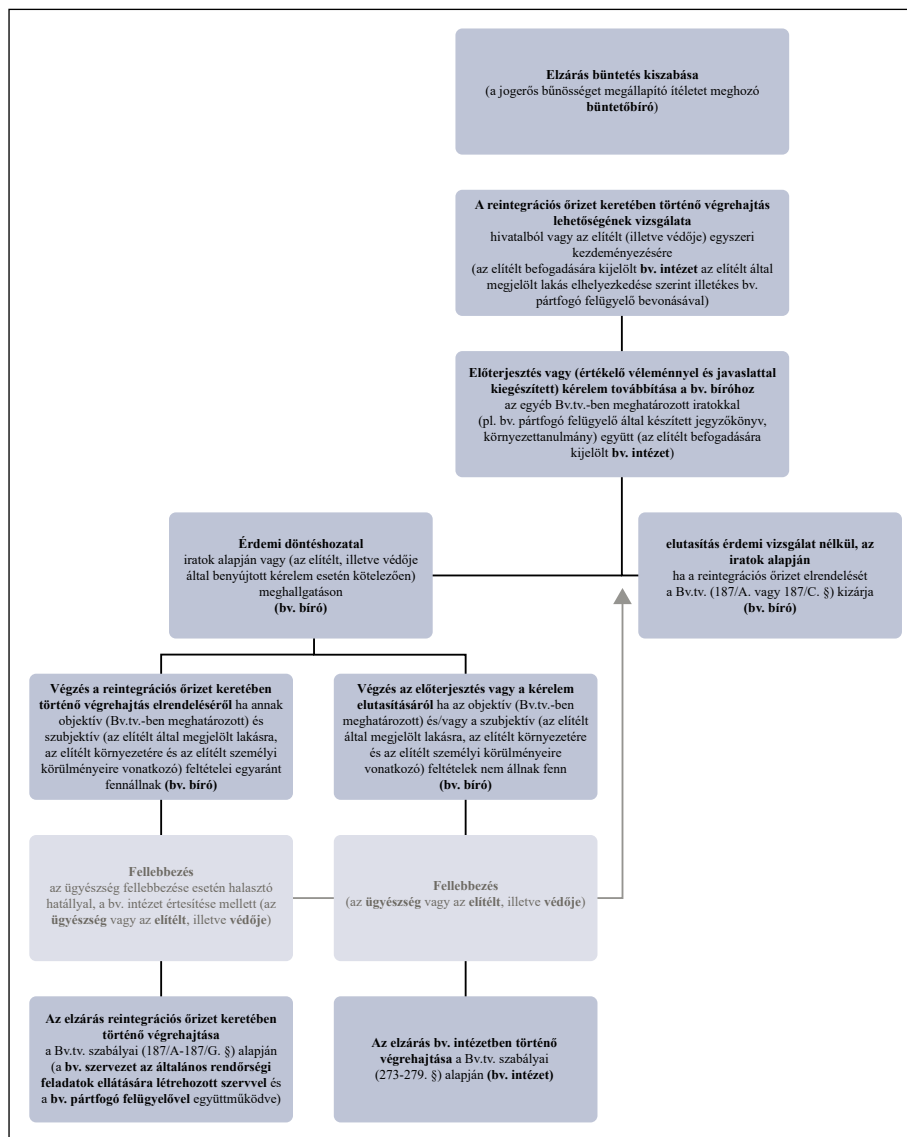
A praktikum oldaláról pedig amellet sem mehetünk el szó nélkül, hogy bv. jogunk immár egy évtizede ismeri az elektronikus megfigyelés backdoor modelljét a reintegrációs őrizet képében (Czenczer & Szenczi, 2020). A jogintézmény hazai szabályai egyrészt összhangban állnak az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának elektronikus megfigyelésről szóló CM/Rec(2014)4. számú ajánlásával, másrészt több hasonlóságot is mutatnak az osztrák (Pallo, 2019), valamint a skandináv (Soltész, 2025d) mintákkal. A szerző álláspontja szerint a jogalkotó a reintegrációs őrizetre vonatkozó jogszabályi rendelkezések kiterjesztésével megalkothatná a jogintézmény frontdoor változatát, amely alapvetően az elzárások bv. intézetén kívüli foganatosítását tenné lehetővé (Soltész, 2025d). Annak érdekében, hogy az elektronikus megfigyelés segítségével végrehajtott szankciókra vonatkozó, nemzetközi kriminológiai tapasztalatok alapján meghatározott hat hónap közeli felső határ kerüljön megállapításra (Daems, 2020), a szerző elképzelhetőnek tartja az elzárás Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (Btk.) megállapított generális maximumának 180 napra történő megemelését (ezzel összhangban a határozott ideig tartó szabadságvesztés generális minimumának hat hónapban történő megállapítását), a reintegrációs őrizet lehetséges tartamának elzárás büntetésekhez igazítása mellett.

A felvázolt modellben az elzárás büntetés kiszabását követően az elítélt befogadására kijelölt bv. intézet hivatalból, előterjesztés útján, illetőleg egy alkalommal a terhelt vagy védője kérelem útján kezdeményezhetné a reintegrációs őrizet keretében történő végrehajtás elrendelését. Az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazhatóságának felmérésére, valamint a szükséges további iratok beszerzésére és elkészítésére a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben (Bv. tv.), továbbá a 22/2023. (III. 29.) BVOP utasításban foglaltaknak megfelelően, az illetékes bv. pártfogó felügyelő bevonásával kerülhetne sor. A garanciális szempontok érvényre juttatása érdekében (Soltész, 2025a) ugyanakkor a reintegrációs őrizet objektív (törvényi), illetve szubjektív (az érdemesség kérdéskörébe tartozó) feltételeinek fennállásáról, az elítélt tartózkodási helyéről szolgáló lakás kijelöléséről, továbbá az egyéniesített magatartási szabályokról nem a bv. intézet, hanem a bv. bíró (mint az igazságszolgáltatás képviselője), a Bv. tv.-ben meghatározott eljárás alapján határozná (Soltész, 2025b). Amennyiben a bv. bíró – mérlegelési körében – úgy találná, hogy a terhelt megfelel az alkalmazási feltételeknek és vele szemben az elektronikus megfigyelés alkalmazása összhangban áll a büntetési célokkal, elrendelhetné az elzárás reintegrációs őrizetben történő végrehajtását. Ha viszont az elzárásra ítélt valamely

kritériumnak nem felel meg, büntetését a jelenleg hatályos törvényi rendelkezéseknek megfelelően bv. intézetben kellene fogatatosítani (Soltész, 2025b).

1. számú ábra

Az elzárás végrehajtási módjáról történő döntéshozatal folyamata a felvázolt modellben

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A jogtechnikai modellel kapcsolatos kérdések

A büntetési rendszer koherenciája

Az előzőekben felvázolt jogtechnikai megoldás büntetési rendszerünk koherenciájára gyakorolt kihatásával kapcsolatban alapvetően kétféle felfogás között tehetünk különbséget. A kettő közötti legnagyobb eltérés, hogy azok alapjaiban véve másként tekintenek az elzárás Btk. büntetési rendszerében betöltött szerepére.

Az egyik nézőpont a Btk. indokolásából és rendszeréből indul ki. Képviselői szerint az elzárást a jogalkotó a „*rövid tartamú szabadságvesztés alternatívájának*” (Tóth, 2013) – vagy legalábbis „*kvázi alternatív*” szankciónak (Soltész, 2023) – szánta. Erre utal, hogy amennyiben a bűncselekmény büntetési tételének alsó határa nem éri el az egy év szabadságvesztést, a Btk. 33. § (4) bekezdése értelmében szabadságvesztés helyett elzárás is kiszabható, és a jogalkalmazói gyakorlat is tipikusan ezen általános alternativitás lehetőségét megteremtő szabály alapján szabja ki a szóban forgó büntetést (Soltész, 2023). E felfogás értelmében problémásnak tekinthető, hogy a szabadságvesztés és az elzárás *genus proximuma* megegyezik (Gócza, 2016), és a reintegrációs őrizet, mint klasszikus értelemben vett alternatív (teljes szabadságelvonással nem járó) végrehajtási mód bevezetésével az elzárás funkciója végre egyértelműen elkülönülne a szabadságvesztéstől, ezáltal a Btk. koherenciája növekedne (Soltész, 2025b). Az alternatív végrehajtási mód továbbá alkalmasnak látszik a jelenleg minden esetben bv. intézetben végrehajtandó elzárás, illetőleg a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés vonatkozásában bizonyos esetekben megbomlani látszó büntetési erősorrend kiküszöbölésére is (Pápai-Tarr, 2024).

A másik nézőpont képviselői szerint azonban a modell mindennek ellenére is gyengítené a büntetési rendszer koherenciáját. Szerintük az elzárás célja bizonyos elkövetők esetén, a „short, sharp shock” hatás elérése érdekében szükséges bv. intézetbe utalás biztosítása, amikor hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása nem látszik célravezetőnek (Gócza, 2016). Az elzárásra ítélték között például azért magas az egyszerű bűnismétlők aránya, mert ezek az elítéltek gyakran egy korábbi végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt követnek el újabb bűncselekményt, de túlzó lenne velük szemben egy újabb, végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása, amely a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását is maga után vonná (Bagossy, 2020). Ezzel az elkövetői körrel szemben a megkérdozett bv. bírók véleménye szerint az elrettentő hatás jelentősége nagyobb, így a reintegrációs őrizet keretében történő végrehajtás esetükben nem lenne képes a speciális prevenció hatékony szolgálatára. Az persze más kérdés, hogy a „short, sharp shock” hatás lényegével

ellentétben álló, évről évre növekvő időtartamú, és napjainkra jellemzően 60, illetve 90 napban megállapított elzárások mennyire töltik be a megjelölt funkciót, és milyen hatékonysággal szolgálják a büntetési célokat (Soltész, 2025b).

A döntéshozatali folyamat nehézségei

A megkérdezett szakemberek véleménye szerint a döntéshozatali folyamat legnagyobb nehézségét az elzárásra ítélt reintegrációs őrizetre való szubjektív érdemességének elbírálása jelentené, amelynek különös jelentősége lehet a későbbi visszaélések megelőzésében. Az érdemesség alapvetően az elítélt személyisége és életkörülményei alapján állapítható meg, bv. pártfogó felügyelői vélemény, biztonsági szempontú kockázatértékelés, a szociális és gazdasági körülményeket feltáró környezettanulmány, illetőleg alkalmazhatósági vizsgálat segítségével.

A döntések előkészítése a jelenlegi, backdoor modellben szabályszerűen és hatékonyan működik, de az interjúalanyok egy része szerint a hipotetikus modellben problémát jelentene, hogy az elzárásra ítéltet a döntés előtt lényegében egy napot sem töltenének bv. intézetben. Egy másik álláspont szerint viszont a döntéshozatali folyamat résztvevői megfelelő és hatékony gyakorlatokat (kontakt személyek bevonása, standard kérdéssorok) alakítottak ki az elítéltek, illetőleg szociális és gazdasági környezetük (ideértve a végrehajtás helyéül kijelölhető ingatlant) átfogó vizsgálatára, amely módszerek az elzárások esetén is ugyanúgy működőképesek lennének. A megkérdezett bv. bírók ugyanakkor a rendelkezésükre bocsátott iratanyagon túl fontosnak tartanak a személyes meghallgatást a lehető legtöbb esetben. Az individualizációhoz elengedhetetlennek tartják a terhelttel való tényleges érintkezést, a magatartási szabályok megszegésének és a későbbi alaptalan – a lakás kijelölésére, illetve annak elhagyási feltételeire vonatkozó rendelkezések megváltoztatása, valamint eseti eltávozás engedélyezése iránti – kérelmeknek pedig, álláspontjuk szerint, elejét veheti, ha az elítéltnak meg kell jelennie a bíróságon, ahol ismertetik vele aktuális helyzetét, előre hangsúlyozva a reintegrációs őrizettel járó fokozott felelősséget, valamint a bv. intézeti végrehajtás mögöttes lehetőségét.

A döntéselőkészítés és a bv. bírói meghallgatás időigényessége egy további, nem elhanyagolható problémát is generálhat. A Bv. tv. értelmében a végrehajtásra kijelölt bv. intézetnek elzárás esetén úgy kell felhívnia az elítéltet büntetése megkezdésére, hogy arra a jogerős bűnösséget megállapító ítélet végrehajthatóságának megállapításától számítva három hónapon belül sor kerüljön. E határidőn belül tehát a teljes döntéshozatali folyamatnak le kellene zárulnia, hogy a reintegrációs őrizetre alkalmas terhelteknek ne kelljen bv. intézetben

megkezdniük elzárásuk végrehajtását. A megkérdezett szakemberek mindegyike egyetértett abban, hogy a három hónapos időtartam semmi esetre sem lenne tartható minden büntetőjogi elzárásra ítélt és a reintegrációs őrizet kritériumainak potenciálisan megfelelő személy esetén. Kérdéses, hogy mi történne azokban az esetekben, amikor a bv. bíró a szükséges iratok beszerzésének, vagy a terhelt meghallgatásának elhúzódása miatt három hónapon belül nem tud döntést hozni a reintegrációs őrizet lehetőségéről. Ilyenkor minden esetben meg kellene kezdeni az elzárás bv. intézetben történő foganatosítását, vagy be kellene várni a bv. bíró végzését, ezzel elmulasztva a bv. intézet számára előírt törvényi határidőt? Az interjúalanyok álláspontja szerint, a jogszerű eljárás garantálása érdekében, célszerű lehet a Bv. tv. által lehetővé tenni a végrehajtás megkezdésének elhalasztását a folyamatban lévő bv. bírói döntéshozatal idejére.

A döntéshozatali folyamat nehézségei mindemellett a határozat lakás kijelölésére, illetve annak elhagyási feltételeire vonatkozó részeinek megváltoztatása, továbbá az eseti eltávozás engedélyezése iránt benyújtott utólagos kérelmek esetén is ugyanígy jelentkeznének. Ezeket jelenleg is öt napon belül – sürgős szükség esetén soron kívül – kell elbírálni, amely határidők a bv. bírók részéről nehezen tarthatók, és a kérelmek az 5–90 napos elzárás büntetések esetén, a relevancia megőrzése érdekében minden esetben soron kívüli elbírálást igényelnének. A reintegrációs őrizetek megszüntetése kapcsán hasonló lenne a helyzet. A magatartási szabályszegések elbírálására és a büntetésből hátralévő idő bv. intézetben történő foganatosításának elrendelésére szintén kizárólag soron kívül kerülhetne sor, annak érdekében, hogy az elítélt kellő súlyú szabályszegés esetén – az elzárás büntetés tartama alatt – még ténylegesen bv. intézetbe is kerüljön. E problémakör orvoslása szinte bizonyosan a bv. bírói, illetőleg igazságügyi alkalmazotti létszám növelését igényelné.

Végezetül fontos kiemelni, hogy a szubjektív feltételekről való döntéshozatal során további problémaként merülhet fel a diszkrimináció kérdése, bizonyos alapvető technikai adottságok, továbbá a megfelelő lakókörnyezet ugyanis elengedhetetlenek a reintegrációs őrizet elrendeléséhez. A modell esetleges megvalósítása során így arra is figyelmet kellene fordítani, hogy egyes elzárásra ítélték ne essenek el diszkriminatív alapon az elektronikus megfigyelés keretében történő végrehajtás lehetőségétől. A bv. szakemberek viszont úgy látják, hogy a büntetőjogi elzárásra ítélt többsége – szemben a szabálysértési elzárást töltőkkel – megfelelő egzisztenciális feltételekkel rendelkezik ahhoz, hogy közöttük elsősorban ne az anyagi háttérük alapján, hanem a szociális kapcsolataik, az általuk elkövetett bűncselekmények tárgyi súlya, a személyükben rejlő társadalomra veszélyesség, illetve a kedvezményes végrehajtásra való szubjektív érdemesség alapján lehessen különbséget tenni.

Az első fejezetben bemutatott elképzelés által elérhető hasznok két csoportra oszthatók, egyrészt a terheltek javításában, nevelésében (speciális prevenció), másrészt a börtönnépesség, valamint a büntetés-végrehajtás költségeinek csökkentésében jelentkezhetnek. Várható költség alatt pedig egyrészt a reintegrációs őrizetek végrehajtásával (az eszközállomány beszerzésével és folyamatos biztosításával, karbantartásával) kapcsolatos konkrét kiadások, másrészt az egyes hivatásrendeket, illetve szakterületeket érintő növekvő munkaterhek értendők.

Az alternatív szankciók, így az elektronikus megfigyelés célja összetettebb az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyával arányos megtorlásnál. A reintegrációs őrizet a speciális prevenció minél hatékonyabb szolgálata érdekében a megelőlegezett bizalom és az együttműködés elvén alapul, az elítéltek személyi szabadságát pedig olyan feltételek és kötelezettségek előírásával korlátozza, amelyek a (re)integrációt, illetőleg a resztorációt tartják szem előtt (Barabás, 2004). A kriminológia nemzetközi eredményei alapján a speciális prevencióval járó előnyök elektronikus megfigyelés esetén elsősorban azoknál a terhelteknél jelentkezhetnek, akik kisebb tárgyi súlyú bűncselekményeket követtek el, első bűntényesnek vagy egyszerű (visszaesőnek nem tekinthető) bűnismétlőnek minősülnek, stabil lakhatási körülményekkel rendelkeznek, aktív korúak és a büntetésük ideje alatt akár álláskeresésre, jogszerű keresőtevékenység végzésére vagy tanulmányok folytatására képesek (Henneguelle & Monnery, 2017). A büntetőjogi elzárás jellemző alkalmazási köre mindezzel csak részben esik egybe, hiszen azt legtöbbször kisebb tárgyi súlyú vagyon elleni, köznyugalom elleni vagy közlekedési bűncselekmények elkövetőivel szemben szabják ki, akik számos esetben egyszerű bűnismétlőnek minősülnek, végzettségük pedig általában középfokú vagy mindössze általános iskolai (Pápai-Tarr, 2024). A gyakorlati szakemberek véleménye szerint ezek a kriminológiai adatok az elzárásra ítélt személyek egy része esetén kétségesse tennék a reintegrációs őrizet által elérhető speciális prevenciók előnyök realizálását, vagy a büntetés nem tipikus alkalmazási körének (legalább részleges) megváltoztatását vonná maguk után.

A megkérdezett ügyész és bv. szakemberek álláspontja szerint a terheltek saját szociális környezetében való végrehajtás, kiegészülve a keresőtevékenység végzésének lehetőségével (ideértve az ebből származó keresmény egészével szabadon történő rendelkezést is), a legtöbb esetben jogkövető magatartásra ösztönözné a többségében egyébként is együttműködő elzárásra ítélteteket, és a megfelelő elkövetői körrel szembeni alkalmazás esetén hosszú távon is hatékonyan szolgálhatná a speciális prevenciót. Az elzárásból hátralévő idő bv. intézetben történő fogyanatosításának mögöttes esélye, amely Damoklész

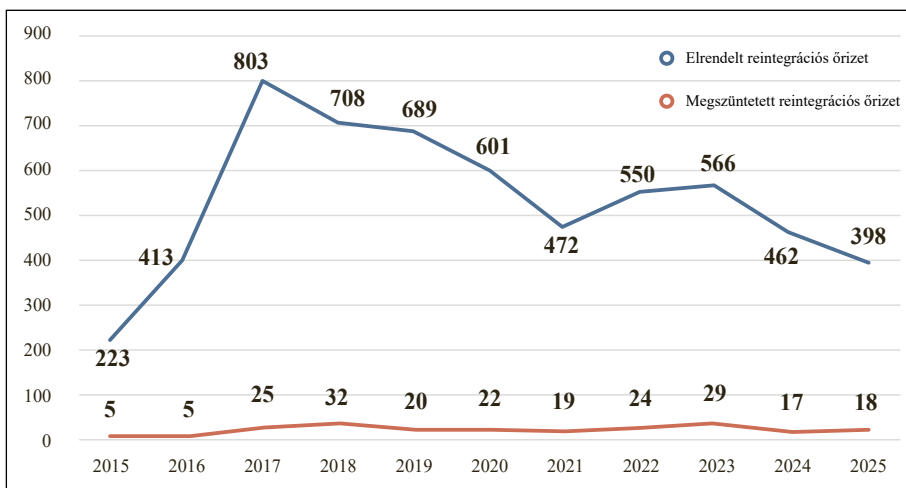
kardjához hasonlóan lebeg az elítéltek feje fölött (Pápai-Tarr, 2024), szintén komoly visszatartó erőként jelentkezhet, függetlenül attól, hogy a terheltek korábban saját bőrükön tapasztalták-e a börtönártalmakat. A bv. bírók azonban arra is felhívták a figyelmet, hogy magyarországi viszonylatban ennél minden bizonnyal árnyaltabb a kép. A reintegrációs őrizet elrendeléséről szóló határozatban foglalt feltételek utólagos megváltoztatására vagy eseti eltávozásra irányuló kérelmekből már az elektronikus megfigyelés backdoor modellje esetén is az a kép rajzolódik ki, hogy az elítéltek az elektronikus megfigyelést teljes és végleges szabadságként fogják fel, életrendjüket az első pillanattól kezdve lazítani szeretnék, és annak ellenére sem érzik át helyzetük súlyát, hogy korábban aránylag hosszú időt töltöttek bv. intézetben. Tekintettel arra, hogy az elzárásukat reintegrációs őrizet keretében töltő személyek be sem kerülnének a bv. intézetbe, úgy vélik, azok sok esetben nem lennének tisztában azzal, hogy valójában mekkora kedvezményt is jelent a saját szociális környezetükben történő végrehajtás lehetősége. A bv. intézetben való fogatosítás mögöttes esélye így nem minden esetben jelentene tényleges visszatartó erőt. Az eltávozási feltételek és magatartási szabályok büntetés vége előtt néhány nappal történő megszegése pedig bizonyos elítéltek számára kifejezetten vonzó alternatívává válhat. Ilyenkor az elzárásból hátralévő idő bv. intézetben való végrehajtásának elrendelése még soron kívüli eljárás esetén is meghaladhatná a büntetésből fennmaradó időtartamot. Amennyiben pedig az elektronikus távfelügyeleti eszköz a terhelt szabályszegését követően is alkalmazásban maradna, annak csak a bv. intézetben történő végrehajtás elrendelésétől (nem a szabályszegés időpontjától) kezdődően kellene bv. intézetbe vonulnia, ami már a szankció kitöltése utáni időpontra esne. Az elzárásra ítélték ezáltal egy kései szabályszegést követően is reintegrációs őrizet keretében fejezhetnék be büntetésük letöltését. A speciálpreventív hatással kapcsolatban ebben az esetben komoly kétségek is felmerülhetnek, de a megkérdezett bv. szakemberek szerint az ehhez hasonló – várhatóan nem nagy számban előforduló – visszaélések a megfelelő elkövetői körrel szembeni alkalmazás, valamint a reintegrációs őrizet szabályainak különböző súlyú megszegése esetén irányadó jogkövetkezmények (ideértve a figyelmeztetés lehetőségét is) konzekvens és fokozatos alkalmazása révén kiküszöbölhetők lennének.

A jelenlegi, backdoor modellbe tartozó reintegrációs őrizetek végrehajtásával kapcsolatos pozitív gyakorlati tapasztalatok maguk is ellentmondanak az eredményességgel, valamint a speciális prevenció hatás elérésével kapcsolatos agályoknak. A BVOP által szolgáltatott statisztikai adatok értelmében az elmúlt évtizedben az elrendelt reintegrációs őrizetek megszüntetésére mindössze néhány alkalommal, az esetek 1–5%-ában került sor. Kijelenthető tehát, hogy az

elektronikus megfigyelés a megfelelő alkalmazási körben magyar viszonylatban is egyértelműen képes az eredményességre és a speciális prevenció hatékony szolgálatára (2. számú ábra).

2. számú ábra

Az elrendelt és a megszüntetett reintegrációs őrizetek számának alakulása 2015. január 1-től 2025. november 3-ig

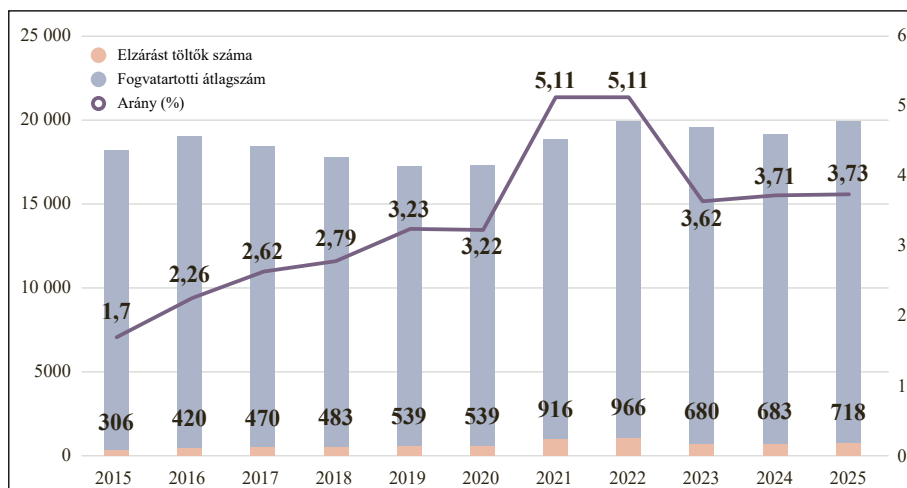
Forrás. A szerző saját szerkesztése a BVOP statisztikai adatai alapján.

A felvázolt jogtechnikai modell börtönnépesség alakulására gyakorolt várható hatásaira az elzárást töltők fogvatartottak összlétszámához viszonyított arányából következtethetünk. A BVOP által szolgáltatott adatokból kitűnik, hogy az elzárást töltők évről évre mindössze a börtönpopuláció 3–5%-át teszik ki (3. számú ábra). A BVOP statisztikái ráadásul egységesen kezelik a szabálysértési és a büntetőjogi elzárást töltőket, így lényeges kiemelni, hogy a tanulmány tárgyát képező büntetőjogi elzárások – az évente kiszabott büntetésekre vonatkozó statisztikai adatokat is figyelembe véve (Soltész, 2025d) – nagyjából a börtönnépesség 1–2%-át jelentik (ez az adat a bv. szakemberekkel készített interjúk idején 1,2% körül mozgott). Tekintettel a reintegrációs őrizet lehetőségéről való döntéshozatali folyamat sajátosságaira, az elzárásra ítélték közül is csupán az objektív és szubjektív alkalmazási feltételeknek megfelelő személyek részesülhetnek a végrehajtási kedvezményben, amely az átlagos fogvatartotti összlétszám viszonylatában hozzávetőlegesen 0,5–1%-os csökkentést eredményezhetne. A bv. szakemberek felhívták a figyelmet arra, hogy a börtönnépesség 1% körüli csökkenése ugyan elenyészőnek tűnhet, de miután

házánkban égető problémát jelent a bv. intézetek zsúfoltsága (Pápai-Tarr & Soltész, 2025), a minden esetben elkülönítendő elzárásra ítélt fogva tartása pedig adott esetben a letartóztatottak és a szabadságvesztésre ítélt számára nyitva álló helyeket, valamint azok végrehajtási körülményeit is negatívan érintheti (Bagossy, 2020), a modell által e körben elérhető előnyök hatalmas súllyal eshetnek latba, különösen azon intézetek vonatkozásában, amelyek az átlagosnál több elzárásra ítéltet fogadnak.

3. számú ábra

Az elzárást töltők éves átlagszámának, illetve a fogvatartottak összlétszámához viszonyított arányának alakulása 2015. január 1-től 2025. november 3-ig

Forrás. A szerző saját szerkesztése a BVOP statisztikai adatai alapján.

A büntetés-végrehajtás kiadásaira vonatkozóan sajnos nem állnak a szerző rendelkezésére konkrét magyarországi adatok, de a nemzetközi tapasztalatokból kiindulva tényként kezelhető, hogy az elektronikus megfigyelés költsége jelentősen alacsonyabb a bv. intézetben fogatosított szabadságelvonás költségénél. Franciaországban például 2019-ben egy nap elektronikusan felügyelt házi őrizet költségét 10,98 euróra, míg egy bv. intézetben töltött nap költségét ennek közel tízszeresére, 103,67 euróra becsülték (Pápai-Tarr & Soltész, 2025). A hazai költségcsökkentés várható mértékének kiszámításához első lépésként meg kellene határozni egy nap bv. intézetben végrehajtott elzárás átlagos költségét, majd ebből kivonni egy nap reintegrációs őrizet átlagos végrehajtási költségét, ezzel meghatározva egy napi alapegységet. A számítást a szerző erre vonatkozó hazai statisztikai adatok hiányában nem tudta elvégezni, de a megkérdezett

bv. szakemberek egységesen megerősítették számára, hogy a bv. intézeti fogva tartás egy napja lényegesen költségesebb és kockázatosabb, mint egy nap reintegrációs őrizet.

A várható költségek közül emellett a reintegrációs őrizetek végrehajtásával járó kiadások számosíthatók. 2024. október 25-én összesen 543 elektronikus távfelügyeleti eszköz állt a BVOP rendelkezésére reintegrációs őrizetek végrehajtása céljából, ezek közül 98 hibás volt, a többi működőképes (Czenczer & Bogotyán, 2025). A gyakorlati szakemberekkel készített interjúkból az is kiderült, hogy az azóta eltelt másfél évben a reintegrációs őrizetek eszközállománya nagymértékben növekedett, illetve a szervezet a korábban alkalmazott bokaperecek helyett áttált a kevésbé költséges, és az elítéltek emberi méltóságával is jobban összeegyeztethető okosórák használatára. Az évente elrendelt reintegrációs őrizetek számának alakulásával (2. számú ábra) összevetve jól látható, hogy az egyszerűre kiadott eszközökön túlmenően – a 2024-es adatokat figyelembe véve is – minimum 100–150 további elektronikus távfelügyeleti eszköz áll a büntetés-végrehajtás rendelkezésére. Miután a reintegrációs őrizet keretében végrehajtható büntetőjogi elzárások száma a jogtechnikai modell bevezetése esetén kezdetben előreláthatóan átlagosan néhány száz körül alakulna – és ez esetben az 5–90, de a jogalkalmazói gyakorlatban jellemzően 60–90 napos (Soltész, 2023) büntetésekre figyelemmel a cserélődés üteme is intenzív volna – várhatóan a meglévő eszközállomány is alkalmas lenne a megnövekedett számú elektronikus megfigyelés végrehajtására, de legfeljebb néhány tízes vagy százas nagyságrendű számú eszköz beszerzése válna szükségessé. A telepítés, folyamatos működtetés, karbantartás és garanciavállalás költségei természetesen mindemellett újabb költségvetési tételekként jelentkeznének (Czenczer & Bogotyán, 2025). A bv. szakemberekkel készített interjúkból ugyanakkor az is kiderült, hogy a szervezet a rendőrséggel együttműködve korábban annak lehetőségét is felvetette, hogy egy szerző által felvázolt modellhez hasonló megoldás bevezetése esetén – az elektronikus távfelügyeleti eszközök beszerzésével és működtetésével, avulásával járó költségek csökkentése érdekében – az okostelefonnal rendelkező elzárásra ítélték meghatározott életrendjének ellenőrzése egy Covid-19-járvány idején használt, a karanténkötelezettség betartását tartózkodási hely és elektronikus úton, videokamerával történő bejelentkezés alapján felügyelő telefonos applikáció útján is megvalósulhatna. Utóbbi esetben a reintegrációs őrizetek végrehajtásával járó állami kiadások előreláthatóan még alacsonyabbak lennének, hiszen a kontroll a terheltek saját eszközei révén lenne biztosítható.

Az egyes hivatásrendeket, valamint szakterületeket érintő munkateher növekedése – mint várható költség – a következő, bv. bírók, bv. intézetek és a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészek dilemmáit tárgyaló

alfejezetben kerül részletesen kifejtésre, annak okaira és bizonyos meghatározott következményeire pedig az előző, a döntéshozatali folyamat nehézségeit feltáró alfejezetben tért ki a szerző.

Az egyes hivatásrendek képviselőinek dilemmái

A megkérdezett bv. bírók az alternatív végrehajtási mód bevezetése esetén egyet-értenének a szerző által felvázolt döntéshozatali folyamattal (1. számú ábra). Az véleményük szerint nem jelentene minőségi változást a bíróságok büntetés-végrehajtással kapcsolatos feladataiban, de a reintegrációs őrizetek elrendelése iránti előterjesztések és kérelmek, illetve az utólagos kérelmek száma várhatóan nagy mértékben növekedne. Mindezek határidőn belüli elbírálása előreláthatóan jelentős terhet jelentene mind a reintegrációs őrizet elrendeléséről határozni jogosult (az elítélt befogadására kijelölt bv. intézet elhelyezkedése szerint illetékes), mind pedig a végzés utólagos megváltoztatására és az eseti eltávozás engedélyezésére jogosult (a végrehajtásra kijelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes) bv. bírók számára. Az előterjesztések és kérelmek megalapozottságát ugyanis minden esetben ellenőrizni kell, amely sok esetben további személyek és intézmények – munkáltató, oktatási intézmény, egészségügyi szolgáltató – megkeresésével járó, időigényes folyamat. A fellebbezhető bv. bírói végzéseket ráadásul indokolni kell, így a bv. bírók a felvázolt modell bevezetését követően nagy eséllyel nem tudnák tartani a törvényben meghatározott szűk határidőket.

A bv. szakemberek hasonlóképpen az egyéniesített és megalapozott bv. bírói döntés határidőben történő előkészítését tekintik a modell potenciális Achilles-sarkának. A bv. bírói határozathozatal időhatékonyságát ugyanis a bv. intézetek és bv. pártfogó felügyelők általi alapos előkészítő munka tudja jelentősen növelni, a jelenlegi állomány viszont előreláthatóan nehezen bírna a megnövekedett ügyteherrel. Ez a probléma álláspontjuk szerint a büntetés-végrehajtás állománybővítésével lehet áthidalható, amely reális megoldást jelenthet, hiszen országos szinten néhány új bv. pártfogó felügyelő, illetve egyéb szakember felvétele az állományba még mindig kevésbé lenne terhes, mint az intézetekből így kikerülő büntetőjogi elzárásra ítélt folyamatos fogvatartásának – étkezésük, megfelelő elhelyezési körülményeik vagy gyakorta szükséges gyógyszeres kezelésük – finanszírozása. A végrehajtáshoz szükséges távfelügyeleti kontroll véleményük szerint nem járna szignifikáns többletterheléssel, az eszközök permanens rendelkezésre állása központilag biztosítható lenne, az EM-rendszer szoftveres háttere pedig jól kezelhető, egyszerű üzemeltetést tesz lehetővé, és szükség esetén az azzal kapcsolatos feladatok az újonnan állományba vett személyek számára is gyorsan elsajátíthatók.

A megkérdozett ügyész úgy véli, az alternatív végrehajtási mód bevezetése nem járna lényeges munkateher növekedéssel a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészek vonatkozásában, feladataik minősége viszont bizonyosan átalakulna. Az elzárások törvényességének havi rendszerességű monitorozását sok esetben a reintegrációs őrizet, illetőleg a bv. pártfogó felügyelet törvényességének szűrőpróbaszerű vizsgálata váltaná fel, amely nem bv. intézeti látogatások, hanem tájékoztatás kérése, a releváns iratok megtekintése, valamint a reintegrációs őrizet alatt álló, pártfogolt személy meghallgatása révén valósulhatna meg. Évente vizsgálniuk kellene továbbá, hogy az elzárások elektronikus megfigyelés segítségével történő végrehajtása során, az eltávozási feltételek vagy a magatartási szabályok megszegése esetén intézkedtek-e a jogellenessé vált távollét megszüntetése és a büntetés hátralévő részének bv. intézetben való foganatósítása iránt. A büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészeknek továbbá több bv. bírói meghallgatáson és tárgyaláson kellene részt venniük a reintegrációs őrizetek elzárás lehetséges végrehajtási módjaként való elrendelésével, továbbá az erről szóló végzések utólagos megváltoztatása iránti vagy eseti kérelmekkel összefüggésben.

Konklúzió

Összességében megállapítható, hogy a szerző által felvázolt jogtechnikai megoldás számos dilemmát vet fel a döntéshozatalban és végrehajtásban érintett szakemberek oldalán. A reintegrációs őrizet büntetőjogi elzárások alternatív végrehajtási módjaként történő bevezetése olyan változást idézne elő a Btk. szankciórendszerében, amely a büntetési nem alkalmazási körére is kihatással lehet. A megkérdozett szakemberek mindegyike egyetért azzal, hogy a büntetőjogi elzárásra ítélték körében megvan az az elkövetői csoport, akik esetén a megoldás a bv. intézeti fogvatartásnál jelentősen hatékonyabban szolgálhatná a speciális prevenciót. Miután azonban ez nem mondható el minden elzárásra ítélt személyről, fontos megteremteni azokat a garanciális elemeket, amelyek az individualizációt, az adekvát döntéshozatalt segítik. Utóbbiak alapvetően biztosítva lennének a reintegrációs őrizet szabályainak elzárásokra történő kiterjesztése esetén, viszont a bírósági, bv. intézeti és bv. pártfogó felügyelői állomány jelenlegi létszáma mellett megnehezítenék a Bv. tv. által előírt határidők megtartását.

Az elképzeléssel kapcsolatos másik lényeges kérdés tehát a várható költségek és hasznok egymáshoz viszonyított aránya. Amennyiben a jogalkotó elhatározná a de lege ferenda modell meghonosítását, egyúttal a bv. bírók, igazságügyi

alkalmazottak, bv. pártfogó felügyelők és bv. szakemberek számának növeléséről is döntenie kellene. A büntetés-végrehajtásnak emellett garantálnia kellene az elektronikus távfelügyeleti eszközök folyamatos rendelkezésre állását és működését. A megkérdezett szakemberek véleménye szerint ugyanakkor az elérhető előnyök oldalán jelentkező 1% körüli börtönnépesség-csökkentés is oly mértékben járulhatna hozzá a fogvatartási költségek csökkentéséhez, továbbá az elhelyezési körülmények biztosításához, amelynek következtében megtérülhetnek a különböző hivatásrendek személyi állományának növelésével járó kiadások. Arról nem is beszélve, hogy Magyarország a jogtechnikai modell bevezetése révén – legalább kis mértékben – közelebb kerülhetne a bv. intézetek zsúfoltságának csökkentésével kapcsolatos nemzetközi jogból fakadó kötelezettségeinek teljesítéséhez.

A tanulmány záró gondolataként megfogalmazható, legfőbb kérdés tehát az, mennyit ér a jogalkotónak a börtönpopuláció kismértékű csökkenése és a speciális prevenció hatékonyabb elérése egy szűk elkövetői kör vonatkozásában?

Felhasznált irodalom

- Bagossy M. (2020). Gondolatok a büntetőjogi elzárásról. *Iustum Aequum Salutare*, 16(2), 101–112.
- Barabás A. T. (2004). *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*. KJK–KERSZÖV.
- Czenczer O. (2020). Őrizzük is meg nem is... A reintegrációs őrizet jogintézményének hazai aspektusai. In Madai S., Pallagi A. & Polt P. (Szerk.), *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére* (pp. 121–128.). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Czenczer O. & Bogotyán R. (2025). Elektronikus távfelügyeleti eszköz a hazai büntetés-végrehajtás szolgálatában. A tízéves reintegrációs őrizetet működtető technikai háttér és annak jogi alapjai. *Magyar Rendészet*, 25(1), 21–33. <https://doi.org/10.32577/mr.2025.1.1>
- Czenczer O. & Szenczi A. (2020). A reintegrációs őrizet jogi, technikai, biztonsági és társadalmi aspektusai. *Börtönügyi Szemle*, 39(2), 7–29.
- Daems, T. (2020). *Electronic Monitoring: Tagging Offenders in a Culture of Surveillance*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-34039-1>
- Gócza Á. (2016). Az elzárás, mint új büntetési nem a 2012. évi C. törvényben. *Büntetőjogi Szemle*, 5(1–2), 23–26. <https://ujbtk.hu/dr-gocza-agnes-az-elzaras-mint-uj-buntetesi-nem-a-2012-evi-c-torvenyben/>
- Henneguelle, A. & Monnery, B. (2017). Prison, peines alternatives et récidive. *Revue Française d'Économie*, 32(1), 169–207. <https://doi.org/10.3917/rfe.171.0169>
- Hussein, J. (2024). *Az elektronikus felügyelet büntető anyagi jogi és büntetés-végrehajtási szabályozási lehetőségei Magyarországon a jelenlegi európai tendenciák tükrében* [Doktori (PhD) értekezés]. Szegedi Tudományegyetem. <https://doi.org/10.14232/phd.12154>

- Moldova Z. & Vig D. (2017). A szabálysértési elzárás végrehajtási tapasztalatai az empirikus adatok tükrében. *Belügyi Szemle*, 65(7–8), 108–134. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.7-8.8>
- Nellis, M. (2014). Understanding the electronic monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects. *Crime, Law and Social Change*, 62(4), 489–510. <https://doi.org/10.1007/s10611-014-9540-8>
- Øster, M. K. & Rokkan, T. (2018). The Norwegian Approach to Electronic Monitoring: Changing the System and Making a Difference. *Federal Sentencing Reporter*, 31(1), 75–84. <https://doi.org/10.1525/fsr.2018.31.1.75>
- Pallo J. (2019). *A magyar büntetőjog kodifikációs csomópontjai*. Dialóg Campus Kiadó.
- Pápai-Tarr Á. (2024). *A büntetés-kiszabás aktuális kérdései*. Novissima Kiadó.
- Pápai-Tarr Á. & Soltész T. (2025). Újabb alternatív szankció? Az elektronikusan felügyelt házi őrizet a francia büntetőjogban. *Jogtudományi Közöny*, 80(3), 113–123. <https://doi.org/10.59851/jk.80.03.2>
- Polanský, I. (2024). Electronic Monitoring Is Not the Only Problem Here: The Challenges of House Arrest Application Practice in the Czech Republic. *Bratislava Law Review*, 8(1), 129–152. <https://doi.org/10.46282/blr.2024.8.1.860>
- Soltész T. (2023). Az elzárás büntetőjogi szankciórendszerünkben. *Büntetőjogi Szemle*, 12(2), 53–57.
- Soltész T. (2025a). A svéd IÖV, mint a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtási módja. In Szűcs L. Siska K. & Talabos D. Lukács N. (Szerk.). *A jog tudománya, a mindennapok joga XIII. Konferenciakötet* (pp. 59–70). Debreceni Egyetem Praetor Szakkollégium.
- Soltész T. (2025b). Confined, but still in the Society? From Confinement to Electronic Monitoring. In Siska, K. (Ed.), *New Perspectives in Law Symposium IV* (pp. 149–164). University of Debrecen.
- Soltész T. (2025c). Egy elektronikus megfigyelésen alapuló önálló büntetés Spanyolországban: a tartós helyhez kötés (localización permanente). In Szűcs Lászlóné Siska K. & Talabos D. Lukács N. (Szerk.). *A jog tudománya, a mindennapok joga XII. Konferenciakötet* (pp. 161–181). Debreceni Egyetem Praetor Szakkollégium.
- Soltész T. (2025d). *Elzárva, mégis a társadalomban? Az elzárás büntetéssel kapcsolatos ellentmondások elektronikus megfigyelés általi feloldási lehetőségei* [Kozma Sándor Tudományos Pályázat]. Legfőbb Ügyészség.
- Tóth M. (2013). Az új Btk. bölcsőjénél. *Magyar Jog*, 60(9), 525–534.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

-
- Soltész T. (2026). Az elektronikus megfigyelés, mint az elzárás lehetséges végrehajtási módja. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2449–2467. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2449-2467>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-25-2 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Soltész Tamás, aki a tamassoltesz01@gmail.com e-mail címen érhető el.

Vagyonvisszaszerzés vs. szervezett bűnözés

Asset recovery vs. Organized Crime

Nagy Ágnes

bűntügyi rendőrfőkapitány-helyettes, rendőrségi főtanácsos, rendőr ezredes
Győr-Moson-Sopron Vármegyei Rendőr-főkapitányság
nagyagnes@gyor.police.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a vagyonvisszaszerzés milyen szerepet tölt be a szervezett bűnözés gazdasági alapjainak felszámolásában, továbbá mely kriminalisztikai, eljárási és intézményi tényezők határozzák meg a bűncselekményből származó vagyon eredményes felkutatását, biztosítását és elvonását.

Módszertan: A szerző hazai és nemzetközi szakirodalom, jogszabályok és bírósági döntések alapján hasonlította össze az amerikai, az ír és a magyar vagyonvisszaszerzési gyakorlatot. Az elemzés az IMDB-ügy, a Gilligan-szervezettel szembeni fellépés, a magyar zöldségmaffia-ügy, valamint egy kriptoeszközök alkalmazásával elkövetett kábítószer-kereskedelmi ügy kriminalisztikai tapasztalataira épül.

Megállapítások: A vagyonvisszaszerzés eredményességét nem önmagában az alkalmazott jogintézmény, hanem a vagyoni szál korai felismerése, a célirányos pénzügyi nyomozás, a formális tulajdon mögötti tényleges rendelkezési viszonyok feltárása, továbbá a szakosított szervek és a nemzetközi együttműködési hálózatok összehangolt tevékenysége alapozza meg. A bűnszervezetek tartós meggyengítéséhez – a személyi felelősségre vonás mellett – a jogellenesen megszerzett vagyon feletti rendelkezés megszüntetése is szükséges.

Érték: A tanulmány a külföldi modellek és a magyar büntetőeljárások tapasztalatainak összevetésével komplex kriminalisztikai értékelést ad a vagyonvisszaszerzés szervezett bűnözés elleni szerepéről. Bemutatja az összehangolt

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2026. 08. 05. Átdolgozás: 2026. 08. 21. Elfogadás: 2026. 09. 10.

párhuzamos nyomozás jelentőségét, és a hazai intézményi fejlődés legújabb állomásaként értékeli a Nemzeti Vagyonvisszaszerzési és Vagyonvédelmi Hivatal létrehozását.

Kulcsszavak: vagyonfelderítés, szervezett bűnözés, nemzetközi együttműködés, vagyonelvonás

Abstract

Aim: This study aims to demonstrate the role of asset recovery in dismantling the economic foundations of organised crime and to identify the forensic, procedural, and institutional factors that determine the effective tracing, securing, and confiscation of proceeds of crime.

Methodology: Drawing on Hungarian and international literature, legislation, and judicial decisions, the author compares asset recovery practices in the United States, Ireland, and Hungary. The analysis is based on forensic insights gained from the 1MDB case, the action taken against the Gilligan criminal organisation, the Hungarian „vegetable mafia” case, and a drug-trafficking case involving the use of crypto-assets.

Findings: The effectiveness of asset recovery depends not on the legal mechanism employed alone, but on the early identification of the financial dimension of the case, targeted financial investigations, the uncovering of effective control arrangements concealed behind formal ownership, and the coordinated activities of specialised agencies and international cooperation networks. To weaken criminal organisations in a lasting manner, it is necessary not only to hold individuals criminally accountable but also to deprive them of control over illegally acquired assets.

Value: By comparing foreign models with the experience gained from Hungarian criminal proceedings, the study provides a comprehensive forensic assessment of the role of asset recovery in combating organised crime. It highlights the importance of coordinated parallel investigations and evaluates the establishment of the National Asset Recovery and Asset Protection Office as the latest milestone in Hungary’s institutional development.

Keywords: asset tracing, organised crime, international cooperation, asset confiscation

Bevezetés

„Semmi sem destruál jobban, mint a túl nagy vagyon...”

Móricz Zsigmond: *Rab oroszlán*

A szervezett bűnözés működésének alapját nem önmagában az egyes bűncselekmények elkövetése, hanem az azokból származó jövedelem megszerzése, megőrzése és a legális gazdaságba történő visszaforgatása adja. A bűnszervezetek fennmaradását a felhalmozott vagyon teszi lehetővé: ebből finanszírozzák további tevékenységüket, biztosítják tagjaik lojalitását, építik kapcsolatrendszerüket, és teremtenek maguknak befolyást a gazdasági, társadalmi, esetenként politikai folyamatokra. A büntetőjogi felelősségre vonás ezért önmagában nem feltétlenül szünteti meg a bűnszervezet működésének feltételeit. Ha az elkövetők által megszerzett vagyon rejtve marad, vagy annak biztosítása nem történik meg kellő időben, a szervezet gazdasági háttere akár a vezetőinek szabadságelvonása mellett is fennmaradhat.

A vagyonvisszaszerzés ebből következően nem tekinthető a büntetőeljárás járulékos, kizárólag annak eredményéhez kapcsolódó feladatának. A bűncselekményből származó vagyon felkutatása, azonosítása, biztosítása és elvonása önálló kriminalisztikai célrendszert alkot, amely sajátos felderítési módszereket, pénzügyi ismereteket, intézményi együttműködést és megfelelő időben meghozott nyomozási döntéseket igényel. A vagyoni kényszerintézkedés alkalmazása ebben az összefüggésben nem pusztán eljárásjogi aktus, hanem stratégiai jelentőségű kriminalisztikai döntés: eredményességét alapvetően meghatározza, hogy a hatóság mikor ismeri fel a vagyon eltüntetésének veszélyét, milyen gyorsan képes feltárni annak tulajdonosi és gazdasági kapcsolatait, valamint rendelkezik-e az azonnali biztosításhoz szükséges információval és jogi eszközzel.

A vagyonvisszaszerzés és a szervezett bűnözés közötti viszony ezért sajátos versenyhelyzetként is értelmezhető. A bűnszervezetek a jövedelmek eredetének leplezése, a vagyon többszintű céghálózatokon, közvetítőkön és országhatárokon keresztül történő mozgatása, valamint a tényleges rendelkezési jog elrejtése érdekében tudatos és összehangolt módszereket alkalmaznak. A bűnüldöző szervezeteknek ezzel párhuzamosan a történeti tényállás és az elkövetői kör felderítése mellett rekonstruálniuk kell a pénzmozgásokat, fel kell tárnuk a formális és a tényleges tulajdonosi viszonyok közötti eltéréseket, továbbá azonosítaniuk kell azokat a vagyonelemeket, amelyek a bűncselekményből származó jövedelem hordozóivá váltak. A címben szereplő „versus” tehát nem a büntetőjogi felelősségre vonás és a vagyonelvonás szembeállítását fejezi ki, hanem

a bűnözői vagyon megőrzésére, illetve annak felkutatására és elvonására irányuló, egymással ellentétes stratégiák küzdelmére utal.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a szervezett bűnözés gazdasági alapjaival szembeni eredményes fellépéshez a hagyományos büntetőeljárési eszközök mellett sajátos intézményi és eljárási megoldásokra is szükség lehet. Az Egyesült Államokban a büntetőjogi és a polgári elkobzás egymás mellett működő rendszere, valamint a pénzügyi nyomozásra szakosodott szervek együttműködése teremtette meg a jelentős értékű, több állam joghatóságát érintő vagyonok elvonásának feltételeit. Írországbán a Criminal Assets Bureau 1996-os létrehozása és a büntetőítélettől független polgári vagyonelevonás alkalmazása adott új választ a szervezett bűnözés megerősödésére. Az amerikai IMDB-ügy, továbbá az ír Gilligan- szervezettel szembeni fellépés eltérő jogi és társadalmi környezetben, mégis azonos alapvetést igazol: a bűnszervezetek működési képességét nem csupán tagjaik büntetőjogi felelősségre vonása, hanem gazdasági erőforrásaik célzott és következetes elvonása képes tartósan meggyengíteni.

A tanulmány az amerikai és az ír vagyonnelevonási gyakorlat meghatározó ügyeinek feldolgozásával, valamint a magyar tapasztalatok bemutatásával azt vizsgálja, hogy mely kriminalisztikai, eljárási és intézményi tényezők teszik lehetővé a szervezett bűnözésből származó vagyon eredményes feltárását és elvonását. A vizsgálat középpontjában nem az egyes jogrendszerek tételes szabályainak teljes körű összehasonlítása, hanem az alkalmazott megoldások működése áll: a vagyonnelevonás korai megindítása, a pénzügyi adatok elemzése, a vagyonnelevonási profil elkészítése, a büntetőjogi, polgári jogi és adóhatósági eszközök összehangolása, valamint a nemzetközi együttműködés szerepe. Az ügyek elemzése egyúttal arra is választ keres, hogy a külföldi modellek tapasztalatai miként értelmezhetők a magyar vagyonnelevonási rendszerben, és milyen következtetések vonhatók le belőlük a szervezett bűnözés gazdasági alapjaival szembeni hazai fellépés számára.

Az amerikai vagyonnelevonási modell kialakulása és működése

Az Egyesült Államokban a vagyonnelevonás már a 20. század első felében összekapcsolódott a szervezett bűnözés elleni fellépéssel. A szesztilalom időszakának tapasztalatai azt mutatták, hogy a bűnszervezetek vezetőivel szembeni hagyományos bizonyítás gyakran nehézségekbe ütközik, miközben gazdasági tevékenységük és az abból származó jövedelem olyan nyomokat hagy, amelyek pénzügyi és vagyoni oldalról megragadhatók. Al Capone adócsalás miatti

felelősségre vonása ennek jelképes példájává vált: az eljárás azt igazolta, hogy a bűnszervezet működésének gazdasági vetülete akkor is alapot adhat az eredményes hatósági fellépéshez, ha a szervezet által elkövetett erőszakos vagy más súlyos bűncselekmények közvetlen bizonyítása akadályokba ütközik.

A későbbi polgári vagyonelvonás előzményei azokban az in rem eljárásokban jelentek meg, amelyek nem valamely személy büntetőjogi felelősségéből, hanem a vagyontárgy és a jogsértés közötti kapcsolatból indultak ki. Az eljárás tárgya ilyenkor maga a bűncselekmény elkövetéséhez használt vagy abból származó vagyontárgy volt. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának gyakorlatában már az 1920-as években megjelent az a felfogás, amely meghatározott esetekben a tulajdonos személyes felelősségétől elkülönülten is lehetővé tette a vagyontárgy elvonását ([URL1](#)). Ez a megoldás alapozta meg azt a szemléletet, amely szerint a bűnözés elleni fellépés nem korlátozódhat az elkövető személyére, hanem ki kell terjednie a jogellenes tevékenység gazdasági eszközeire és eredményére is.

Az amerikai rendszer fejlődésének meghatározó állomását az 1970-ben elfogadott *Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*, közismert nevén a RICO-törvény jelentette. A szabályozás lehetővé tette, hogy a hatóságok ne csupán az egyes bűncselekményeket és azok közvetlen elkövetőit vizsgálják, hanem a bűnszervezet egészének működését, vállalkozási kapcsolatait és vagyoni háttérét is feltárják. A RICO alapján elvonhatóvá váltak azok a cégek, ingatlanok és pénzügyi eszközök, amelyek a bűnszervezet tevékenységét szolgálták, illetve abból származtak ([URL2](#)). A hangsúly ezáltal az elszigetelt elkövetési magatartásokról a tartósan működő szervezeti rendszerre és annak gazdasági alapjaira helyeződött át.

A kábítószer-kereskedelem terjedése az 1970-es és 1980-as években tovább erősítette ezt a folyamatot. A szövetségi szabályozás fokozatosan kiszélesítette az elvonható vagyon körét, a *Comprehensive Crime Control Act of 1984* pedig átfogóbb kereteket teremtett a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásához és elkobzásához ([URL3](#)). A jogalkotás felismerte, hogy a kábítószer-kereskedelemben működő szervezetekkel szemben a szabadságelvonás csak akkor járhat tartós eredménnyel, ha az állam egyidejűleg megszünteti az utánpótlás, a korrupció, a pénzmosás és az újabb bűncselekmények finanszírozására alkalmas vagyoni háttérrel is.

Az amerikai modell sajátossága a büntetőeljáráshoz kapcsolódó és a polgári vagyonelvonás egymás mellett élése. A büntetőjogi vagyonelvonás az elkövetővel szemben folytatott eljáráshoz és a bűnösség megállapításához kötődik. A vádiratnak tartalmaznia kell az állam vagyonelvonási igényét, a bíróság pedig az ítélethez kapcsolódóan dönt az érintett vagyontárgyokról ([URL4](#)). A polgári

vagyonelvonás ezzel szemben a vagyontárgy jogellenes eredetére vagy bűncselekménnyel fennálló kapcsolatára összpontosít. Ez lehetővé teszi a fellépést olyan esetekben is, amikor az elkövető ismeretlen, elérhetetlen, külföldön tartózkodik, vagy vele szemben más okból nem vezethető eredményesen büntetőeljárás.

A polgári vagyonelvonás hatékonyságát az alacsonyabb bizonyítási mérce erősíti, alkalmazása ugyanakkor kezdettől alapjogi aggályokat is felvetett. A *Civil Asset Forfeiture Reform Act* 2000-ben ezért a tulajdonosi jogok fokozottabb védelme érdekében határidőket és értesítési kötelezettségeket állapított meg, továbbá szigorította az állam bizonyítási kötelezettségét (URL5). Az amerikai modell működésében így egyszerre jelenik meg a szervezett bűnözéssel szembeni hatékony vagyoni fellépés igénye és a tulajdonhoz való jog védelméből fakadó garanciális követelmény.

Kriminalisztikai szempontból a két eljárási út közös alapja a pénzügyi nyomozás. Az FBI, a Drug Enforcement Administration, az Internal Revenue Service bűnügyi nyomozó szerve és a Homeland Security Investigations szakemberei pénzügyi elemzőkkel és igazságügyi könyvvizsgálókkal együttműködve tárják fel a banki tranzakciókat, a fedőcégeket, az offshore számlákat, az ingatlan- és cégkapcsolatokat, valamint a legális jövedelemmel nem igazolható vagyongyárapodást. A vagyon felderítése ebben a rendszerben nem a személyi felelősség bizonyítását követő másodlagos feladat, hanem a nyomozás kezdetétől jelen lévő, azzal párhuzamosan végzett tevékenység. Ez teszi lehetővé, hogy a hatóságok a gyorsan mozgatható vagy átalakítható vagyonelemeket még azok elűntetése előtt azonosítsák és biztosítsák.

Az amerikai rendszer jelentősége tehát nem kizárólag az alkalmazható jogintézmények sokféleségében áll. Hatékonyságának alapját a bünszervezet és a hozzá kapcsolódó vagyon egységes vizsgálata, a pénzügyi nyomozás korai megindítása, a büntetőjogi és polgári jogi eszközök összehangolt alkalmazása, valamint a szakosított szervek együttműködése adja. E működési logika gyakorlati érvényesülését különösen jól szemlélteti az 1MDB-ügy: több országon átívelő pénzügyi műveleteket, összetett tulajdonosi szerkezeteket és nagy értékű vagyontárgyakat kellett feltárni, miközben a vagyon felett rendelkező személyek büntetőjogi felelősségre vonása önmagában nem kínált volna teljes körű megoldást.

Az amerikai modell gyakorlati érvényesülése

Az 1MDB-ügy

A malajziai állami befektetési alap, az 1Malaysia Development Berhad ügye a nemzetközi korrupció és pénzmosás egyik legösszetettebb példája. A feltárt

adatok szerint 2009 és 2015 között több mint 4,5 milliárd amerikai dollárt vontak el az alaptól. Az összegeket offshore társaságokon, több államot érintő banki átutalásokon és valós gazdasági tartalmat nélkülöző befektetési konstrukciókon keresztül mozgatták. A pénz egy része amerikai pénzügyi intézmények közreműködésével jutott el az Egyesült Államokba, ahol luxusingatlanok, műtárgyak, egy nagy értékű jacht és filmipari vállalkozások finanszírozását szolgálta.

Az ügyben alkalmazott elkövetési módszer a szervezett gazdasági bűnözés egyik lényeges sajátosságára világít rá. A jogellenesen megszerzett vagyon eredetének leplezése nem egyetlen pénzügyi művelettel történt, hanem egymásra épülő társasági és banki kapcsolatok felhasználásával. A tranzakciók különböző államok pénzügyi rendszerein haladtak keresztül, a pénzeszközök pedig többször megváltoztatták megjelenési formájukat. A bankszámlapénzből ingatlan, műtárgy, jacht vagy gazdasági befektetés lett, ami a vagyon nyomon követését és az eredeti forrással fennálló kapcsolat bizonyítását egyaránt megnehezítette.

Az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma 2016 júliusában több polgári vagyonelevonási eljárást indított, amelyekben összesen több mint egymilliárd dollár értékű vagyontárgy elvonását kérte. Ez volt a *Kleptocracy Asset Recovery Initiative* addigi legnagyobb vagyonelevonási eljárása (URL6). Az amerikai joghatóságot elsősorban az alapozta meg, hogy a pénzmozgások amerikai pénzintézeteket is érintettek, a jogellenes bevételekből vásárolt vagyontárgyak egy része pedig az Egyesült Államok területén volt megtalálható.

A pénzügyi elemzők több kontinensen áthaladó átutalások láncolatát rekonstruálták. A vizsgálat kiterjedt az amerikai bankokon keresztül teljesített tranzakciókra, a társasági hátterekre, valamint a vagyontárgyak megszerzéséhez felhasznált pénz útjára. Az FBI nemzetközi korrupciós ügyekre szakosodott egységei Los Angelesben és New Yorkban található luxusingatlanokat, továbbá Monet-, Picasso-, Basquiat- és Warhol-műveket azonosítottak. A vagyoni intézkedések az *Equanimity* nevű, mintegy 250 millió dollár értékű jachtra is kiterjedtek (URL7).

Az ügy sajátos eleme volt a filmipari befektetések megjelenése. A feltárt adatok szerint több mint 100 millió dollárnyi, az IMDb-től származó forrást használtak fel *A Wall Street farkasa* című film finanszírozására (URL8). Ez a befektetés jól példázza, hogy a jogellenes vagyon a pénzmosási folyamat végén teljesen törvényesnek látszó, nemzetközileg elismert gazdasági és kulturális termék finanszírozásában is megjelenhet. A vagyon eredetének feltárásához ezért nem elegendő az elsődleges banki tranzakciók vizsgálata: követni kell a pénz további átalakulását és az abból megszerzett vagyoni értékek sorsát is.

A polgári vagyonelevonási eljárásokkal párhuzamosan büntetőeljárások is indultak. Az amerikai hatóságok vádat emeltek több érintettel, köztük Low Taek

Jho, közismert nevén Jho Low malajziai üzletemberrel szemben. A terhére rótt cselekmények között pénzmosás, korrupció és más pénzügyi bűncselekmények szerepeltek ([URL9](#)). A büntetőeljárás és a vagyonelvonási eljárás párhuzamosága lehetővé tette, hogy a személyi felelősség bizonyításának nehézségei ne akadályozzák meg a már azonosított vagyontárgyak biztosítását. Ez különösen Jho Low elérhetetlensége miatt bírt jelentőséggel.

A vagyon feltárása és visszaszerzése széles körű nemzetközi együttműködést igényelt. A svájci, szingapúri, luxemburgi és hongkongi hatóságok banki adatokat, bizonyítási eszközöket és vagyontárgyakra vonatkozó információkat adtak át. A formális bűnügyi jogsegély mellett az informális vagyonvisszaszerzési hálózatok gyors adatcseréje is támogatta a pénzmozgások rekonstruálását. E hálózatok közül a CARIN szerepe azért meghatározó, mert közvetlen kapcsolatot teremt a vagyon felkutatásával és biztosításával foglalkozó nemzeti szakértők között ([URL10](#)).

Az Egyesült Államok az eljárások eredményeként több mint 1,4 milliárd dollár értékű, az IMDB-hez kapcsolódó vagyont szerzett vissza, amelynek jelentős részét visszajuttatta Malajziának ([URL11](#)). A vagyon visszaadása ebben az ügyben sem csupán technikai pénzügyi művelet volt: kifejezte, hogy a vagyonvisszaszerzés végső rendeltetése nem az eljáró állam gazdagítása, hanem a korrupció következtében sérelmet szenvedett közösség vagyoni helyzetének lehetőség szerinti helyreállítása.

Az IMDB-ügy kriminalisztikai tanulságai

A bemutatott eljárásban az USA-n kívül elkövetett korrupcióból származó vagyon jelent meg az amerikai pénzügyi rendszerben. Az eredményes fellépést ezért az tette lehetővé, hogy a hatóságok nem kizárólag az alapcselekmény területi helyét vizsgálták, hanem felismerték a pénzmozgások és a vagyontárgyak által létrehozott joghatósági kapcsolatokat.

Az első tanulság a pénzügyi nyomozás önálló jelentősége, az eljárás során a többszintű nemzetközi tranzakciók rekonstrukciója vezette el a hatóságokat a biztosítható vagyonelemekhez ([URL12](#)). A pénzügyi adatok elemzése sem pusztán a már feltárt bűncselekmény bizonyítását egészítette ki, hanem maga tárta fel a jogellenes tevékenység szerkezetét, szereplőit és gazdasági eredményét.

A második tanulság a vagyontárgyak átalakulásának és tulajdonosi viszonyainak folyamatos nyomon követése. A bűncselekményből származó jövedelem fedőcégek, bankszámlák és közvetítők rendszerén haladt át, majd ingatlanokban, gépjárművekben, műtárgyakban, relikviákban, jachtban vagy gazdasági befektetésekben jelent meg ([URL13](#)). A kriminalisztikai feladat ezért nem ér véget

a pénz első átutalásának azonosításával. A teljes vagyonmozgást addig kell rekonstruálni, amíg megállapíthatóvá válik, hogy a látszólag legális vagyontárgy milyen kapcsolatban áll az eredeti jogellenes forrással, és ki gyakorolja felette a tényleges rendelkezési jogot.

A harmadik tényező a büntetőeljárástól független polgári vagyonelevonás alkalmazása. Ez lehetővé tette a vagyontárgyakkal szembeni fellépést akkor is, amikor az érintett személyek amerikai büntetőjogi felelősségre vonása akadályokba ütközött. A polgári eljárás rugalmassága azonban nem teszi mellőzhetővé a tulajdonjogi garanciákat. Az USA Legfelsőbb Bírósága a *Timbs v. Indiana* ügyben is megerősítette, hogy a vagyonelevonás mértéke nem lehet aránytalan az alapul fekvő jogsértéshez képest ([URL14](#)). A hatékonyság és az alapjogi védelem egyensúlya ezért a vagyonvisszaszerzés társadalmi és jogi elfogadhatóságának feltétele.

Végül látható, hogy a bemutatott büntetőeljárás igazolta a nemzetközi együttműködés nélkülözhetetlenségét. A bűncselekményből származó vagyon mozgása nem igazodik az állami joghatóságok határaihoz, miközben az adatok megszerzése, a vagyontárgyak biztosítása és a határozatok végrehajtása továbbra is nemzeti hatáskörökhöz kötődik. A formális jogsegélyi eljárások és az informális szakértői hálózatok együttes működése képes csökkenteni azt az időbeli előnyt, amellyel a bűnözői csoportok a vagyon gyors áthelyezése során rendelkeznek. Az IMDB-ügy ezért azt bizonyítja, hogy a transznacionális bűnözői vagyon eredményes elvonása három, egymást feltételező pillérre épül: a pénzügyi nyomozásra, a rugalmas vagyoni jogintézményekre és a gyors nemzetközi együttműködésre.

Az ír modell: intézményi válasz a szervezett bűnözésre

A Gilligan-szervezet és Veronica Guerin meggyilkolása

Írország vagyonvisszaszerzési rendszerének kialakulása közvetlenül összekapcsolódott az 1990-es évek szervezett bűnözésének megerősödésével. Ebben az időszakban a John Gilligan által irányított csoport az ország egyik legjelentősebb kábítószer-kereskedő szervezetévé vált. A szervezet Nagy-Britanniából és Hollandiából származó kábítószeres ír piacra juttatásával jelentős jövedelemre tett szert, amelyet ingatlanokba, gépjárművekbe és készpénzes befektetésekbe forgatott vissza. Tevékenysége a kábítószer-kereskedelem mellett pénzmosáshoz és más bűncselekményekhez is kapcsolódott, gazdasági ereje pedig lehetővé tette befolyásának növelését és működésének tartós fenntartását ([Campbell, 2013](#)).

A Gilligan-szervezet példája rávilágított a hagyományos büntetőeljárasi fellépés korlátaira. Miközben a csoport tagjainak fényűző életvitele és vagyoni helyzete nyilvánvalóan nem állt arányban igazolható jövedelmükkel, az egyes vagyontárgyak bűncselekményi eredetének büntetőeljárásban történő bizonyítása nehézségekbe ütközött. A bűnszervezet vezetői formális tulajdonosi konstrukciók, hozzátartozók és közvetítők felhasználásával választották el a vagyont annak tényleges haszonhúzóitól. A hatóságok ezért akkor is korlátozott eredményeket érhettek el, ha az elkövetői kör egy részének büntetőjogi felelősségét sikerült megállapítani.

A szervezet működésére Veronica Guerin, a *Sunday Independent* oknyomozó újságírója irányította rá a közvélemény figyelmét. Írásaiban bemutatta az ír szervezett bűnözés meghatározó szereplőinek életvitelét, vagyoni helyzetét és kapcsolatrendszerét, egyúttal bírálta az állami szervek fellépésének eredménytelenségét. Munkájának jelentőségét az adta, hogy a bűnözés látható megnyilvánulásai mellett annak gazdasági hátterét is vizsgálta: arra kereste a választ, miként tarthatnak fenn az igazolható jövedelemmel nem rendelkező személyek jelentős értékű ingatlanokat, gépjárműveket és más vagyontárgyakat (Cox, Kirby, & O’Broin, 1997).

Guerint tevékenysége miatt több alkalommal megfenyegették és bántalmazták. 1996. június 26-án Dublin közelében, fényes nappal lőfegyverrel meggyilkolták. Az emberölés a Gilligan-szervezethez kötődő személyekhez kapcsolódott, és példátlan társadalmi felháborodást váltott ki (Brady, 2014). Az ügy túlmutatott egy újságíró sérelmére elkövetett kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekményen: azt jelezte, hogy a szervezett bűnözés gazdasági és társadalmi befolyása olyan szintet ért el, amely már a nyilvánosság, a sajtószabadság és az állami intézmények tekintélyének közvetlen veszélyeztetésére is alkalmas volt.

Az esetet követő politikai és társadalmi reakció középpontjába ezért nem kizárólag az elkövetők felkutatása, hanem a szervezett bűnözés működési feltételeinek felszámolása állt. Az ír jogalkotó felismerte, hogy a bűnszervezetek gazdasági erejével szemben olyan eszközre van szükség, amely nem függ minden esetben a büntetőjogi felelősség jogerős megállapításától. A parlament még 1996-ban elfogadta a *Proceeds of Crime Act* rendelkezéseit, amelyek polgári eljárásban is lehetővé tették a bűncselekményből származó vagyon befagyasztását, majd elvonását (URL15).

A szabályozás alapvető szemléletváltást jelentett. A hatóságoknak nem feltétlenül azt kellett kétséget kizáróan bizonyítaniuk, hogy az érintett személy meghatározott bűncselekményt követett el, hanem azt, hogy a vizsgált vagyon – a valószínűségek mérlegelése alapján – bűncselekményből származik. A fellépés súlypontja így a személy büntetőjogi felelősségéről részben a vagyon eredetére helyeződött át. Ez teremtette meg annak lehetőségét, hogy az állam a bűnszervezetek

gazdasági alapját akkor is megbontsa, ha a szervezet irányítóival szemben folytatott büntetőeljárás elhúzódott vagy bizonyítási akadályokba ütközött.

A Criminal Assets Bureau létrehozása és működése

Az új vagyonelevonási szabályok végrehajtására 1996-ban létrehozták a Criminal Assets Bureau-t (CAB).¹ Az intézmény felállítása annak felismerésén alapult, hogy a szervezett bűnözésből származó vagyon eredményes feltárása nem bízható kizárólag egyetlen nyomozó hatóságra. A bűnözői vagyon egyszerűen vet fel büntetőjogi, adójogi, társadalombiztosítási, pénzügyi és tulajdonjogi kérdéseket, ezért az egyes szervek elkülönült eljárásai helyett összehangolt fellépésre van szükség.

A CAB többhatósági szervezatként működik. Tevékenységében az ír rendőrség, az An Garda Síochána, az adóhatóság és a szociális ellátások ellenőrzéséért felelős szerv szakemberei egyaránt részt vesznek. Az intézmény nem egyszerű együttműködési fórum, hanem olyan szervezeti keret, amelyen belül a különböző hatáskörrel, adatokkal és szaktudással rendelkező tisztviselők közös cél alapján járnak el. A feltárt körülményektől függően büntetőeljárás, adóhatósági vizsgálat, a jogosulatlanul igénybe vett szociális ellátásokkal kapcsolatos eljárás vagy polgári vagyonelevonás is indulhat. E többhatósági megoldás a nemzetközi szakirodalomban az ír modell egyik legfontosabb sajátosságaként jelenik meg (Mulqueen, 2011).

A CAB módszertanának központi eleme a vagyonprofil elkészítése. Ennek során az elemzők összegyűjtik és egymással összevetik az érintett személy igazolható jövedelmére, adózására, gazdasági érdekeltségeire, ingatlanjaira, gépjárműveire, bankszámláira és életvitelére vonatkozó adatokat. A vizsgálat nem korlátozódik a formálisan az érintett nevén lévő vagyontárgyakra, hanem kiterjed a hozzátartozók, üzleti partnerek és közvetítőként fellépő személyek tulajdonosi helyzetére, valamint arra is, hogy ténylegesen ki használja a vagyont, ki viseli annak költségeit, és ki gyakorolja felette a rendelkezési jogot.

A vagyonprofil kriminalisztikai értéke az egyes adatforrások összekapcsolásában rejlik. Egy nagy értékű ingatlan vagy gépjármű birtoklása önmagában nem igazolja annak bűncselekményi eredetét. Ha azonban az érintett nem rendelkezik a megszerzéshez szükséges törvényes jövedelemmel, miközben kapcsolatban áll ismert bűnelkövetőkkel, jelentős készpénzforgalmat bonyolít, és vagyontárgyait más személyek nevén tartja, az adatok együttes értékelése már megalapozhatja a vagyon eredetének további vizsgálatát és biztosítását.

¹ Írországbán működő Vagyonelevonási Hivatal.

A *Proceeds of Crime Act* alapján a bíróság ideiglenesen befagyaszthatja azt a vagyont, amely a valószínűségek mérlegelése szerint bűncselekményből származik. Ez alacsonyabb bizonyítási mércét jelent a büntetőeljárásban alkalmazott, észszerű kétséget kizáró bizonyításhoz képest. A CAB v. John Gilligan ügyben az ír bírósági hierarchia magas szintű, általános hatáskörű bírósága, a High Court elfogadta, hogy a vagyon bűnös eredete a közvetett pénzügyi és életmódbeli adatok együttes értékelésével is megállapítható.²

A CAB első kiemelkedő eredményét éppen a Gilligan-szervezet vagyonával szembeni fellépés hozta. A hivatal ingatlanok, bankszámlák és nagy értékű gépjárművek befagyasztását, majd elvonását kezdeményezte. A vagyoni intézkedések már azt megelőzően érzékelhetően gyengítették a szervezet gazdasági hátterét, hogy Gilligannel szemben jogerős büntetőítélet született volna.³ Gilligant 2001-ben kábítószer-kereskedelem miatt 28 év szabadságvesztésre ítélték, amelynek tartamát később 20 évre mérsékeltek.⁴

A Gilligan-ügy azért tekinthető az ír vagyonvisszaszerzési rendszer alapító jelentőségű eljárásának, mert a gyakorlatban igazolta az új intézményi modell működőképességét. A bünszervezet vezetőjének szabadságvesztésre ítéltése és vagyonának elvonása egymást kiegészítő, de eltérő célú intézkedésként jelent meg. A büntetés az elkövetett cselekményekre adott büntetőjogi választ, a vagyoni fellépés pedig megszüntette annak lehetőségét, hogy az illegális jövedelem a további bűnözést vagy a szervezet újjászerveződését szolgálja.

A CAB jelentősége ugyanakkor nem korlátozódik a polgári vagyonelvonás alkalmazására. Az ír modell legfontosabb újítása az információk, a hatáskörök és az eljárási lehetőségek intézményes összekapcsolása. A hivatal az adott ügy sajátosságai alapján választhatja ki azt az eszközt vagy eszközrendszert, amely a bűnözői vagyon megbontására a legalkalmasabb. A szervezett bűnözéssel szemben így nem egyetlen eljárási út, hanem a büntetőjogi, polgári jogi, adóigazgatási és szociális igazgatási intézkedések egymásra épülő rendszere áll.

A szervezett bűnözésből származó vagyon felderítésének magyarországi példái

A bemutatott külföldi esetek mellett a magyar büntetőeljárások tapasztalatai is azt igazolják, hogy a szervezett bűnözésből származó vagyon felderítésének

2 High Court of Ireland, *Criminal Assets Bureau v. John Gilligan* [1998] IEHC 300.

3 Uo.

4 R v. Gilligan [2001] IECCA 105. Ír Büntető Fellebbviteli Bíróság (Court of Criminal Appeal), az állam kontra John Gilligan, [2001] IECCA 105.

eredményességét alapvetően meghatározza az elkövetési modell felismerése, a pénzügyi és vagyoni adatok együttes értékelése, valamint a vagyoni kényszerintézkedések időzítése. A hazai gyakorlatból kiválasztott két nyomozás eltérő korszakhoz és bűncselekménytípushoz kapcsolódik. A zöldségmaffia-ügyben a bűnös jövedelem a hagyományos kereskedelmi forgalomba beillesztett, gyorsan értékesíthető árukból származott, míg a kábítószer-kereskedelemmel összefüggő eljárásban a vagyoni előny jelentős része kriptoeszköz formájában jelent meg. A két eset közös jellemzője ugyanakkor, hogy az elkövetők a legális működés látszatát, a többszintű személyi és gazdasági kapcsolatokat, valamint a vagyon gyors átalakíthatóságát egyaránt felhasználták a bűncselekményből származó haszon elrejtésére.

A zöldségmaffia-ügy

A köznyelvben zöldségmaffia-ügyként ismert büntetőeljárás alapját egy 2004 és 2007 között működő, alá-fölérendeltségi viszonyokra és részletes feladatmegosztásra épülő bűnszervezet tevékenysége adta. A csoportot az elsőrendű vádlott közeli hozzátartozóival együtt hozta létre és irányította. A szervezet célja nyugat- és délnyugat-európai, elsősorban zöldség- és gyümölcs-nagykereskedelemmel foglalkozó vállalkozások sorozatos megtevesztése, az általuk leszállított áruk megszerzése és gyors magyarországi értékesítése volt.⁵

Az elkövetési modell a legális külkereskedelmi tevékenység látszatára épült. A szervezet magyarországi gazdasági társaságokat alapított vagy szerzett meg, amelyek formálisan importőrvállalkozásként jelentek meg a külföldi partnerek előtt. Az elkövetők hamis adatokat tartalmazó pénzügyi kimutatásokkal tévesztették meg a hitelbiztosító társaságokat, majd az így megszerzett igazolások felhasználásával nagy mennyiségű árut rendeltek. Amikor a hitelbiztosítók ellenőrzési gyakorlata szigorodott, hamis vagy meghamisított banki SWIFT-igazolásokkal keltették azt a látszatot, hogy az áru ellenértékét már átutalták.

A módszer egyes esetekben bizalomépítő ügyletekkel egészült ki. A szervezet először kisebb mennyiségű árut rendelt és annak ellenértékét megfizette, majd a kialakult üzleti kapcsolatot nagyobb szállítmány megszerzésére használta fel. A külföldi vállalkozások abban a meggyőződésben adták át az árut, hogy ténylegesen működő, fizetőképes gazdasági szereplővel állnak kapcsolatban. Az elkövetők azonban a vételárat nem vagy csak részben fizették meg, a megszerzett árut pedig rövid időn belül továbbértékesítették. Ezt követően megszüntették a társaság elérhetőségeit, és a tevékenységet egy újabb, látszólag független vállalkozás nevében folytatták.

5 Fővárosi Törvényszék 15.B.704/2011/461. számú ítélet.

A bűnszervezet működése három, egymáshoz kapcsolódó tevékenységi területre tagolódt. Az első az úgynevezett irodai munka volt, amely a külföldi sértettek kiválasztását, a kapcsolatfelvételt, az ajánlatkérést, az árurendelést és a szállítást tartó folyamatos kommunikációt foglalta magában. Az e feladatot végző személyek idegen nyelven kommunikáltak, álneveket használtak, és az éppen aktuális fantomcég munkatársaiként léptek fel. A sértett vállalkozásokat internetes forrásokból és nemzetközi vásárok adatbázisaiból választották ki, majd az áru megérkezéséig részben sürgették a szállítást, részben időhúzó magyarázatokat adtak a fizetéssel kapcsolatban.

A második területet a folyamatosan változó céges háttér biztosítása alkotta. Az elkövetők a vállalkozások formális tulajdonosaként és vezetőjeként olyan személyeket jegyeztettek be, akik a társaságok tényleges tevékenységét nem ismerték, és nevük rendelkezésre bocsátásáért anyagi ellenszolgáltatásban részesültek. A strómanok közreműködtek a cél eljárásokban, a bankszámlák megnyitásában, az irodahelyiségek és postafiókok bérelésében, valamint a mobiltelefonok beszerzésében. A nyilvántartások ezért nem a tényleges irányítási és rendelkezési viszonyokat tükrözték, hanem a bűnszervezet vezetői és a felhasznált társaságok közötti kapcsolat leplezését szolgálták.

A harmadik tevékenységi terület a megszerzett áru átvételére, raktározására és gyors továbbértékesítésére irányult. A romlandó zöldség és gyümölcs rövid idő alatt elveszíthette értékét, ezért a szervezet már a megrendelés előtt megszervezte annak értékesítési útját. A szállítmányokat jellemzően a budapesti Nagybani Piacra irányították, ahol az árut átvették, majd rövid időn belül eladták. A jogellenes vagyoni előny tehát nem tartósan birtokolt áru formájában, hanem az értékesítésből származó pénzbevételeben jelent meg.

Kriminálisztikai szempontból ez a működési modell kettős átalakításra épült. A szervezet először a megtévesztéssel megszerzett árut választotta el annak jogellenes eredetétől azzal, hogy a legális nagykereskedelmi forgalomban értékesítette. Ezt követően az áruért kapott pénzt vonta ki a fantomcégek gazdálkodásából, és juttatta el a szervezet irányítóihoz. A bűncselekmény tárgya, a vagyoni előny és a tényleges haszonhúzó így időben és személyében is elkülönült egymástól.

A csoport belső felépítése tovább nehezítette a történeti tényállás és a vagyoni kapcsolatok rekonstruálását. A vezetői, közvetítői és végrehajtói szintek tagjai csak korlátozottan ismerték egymást, az egyes tevékenységi csoportok pedig elkülönülten működtek. Az elkövetők rendszeresen megváltoztatták az irodahelyiségeket, a társaságokat, a telefonszámokat és az elektronikus elérhetőségeket. Az árurendelések befejezése után megsemmisítették az iratokat, a bélyegzőket, a mobiltelefonokat és a számítógépek adathordozóit. A konspiráció célja nemcsak az elkövetők személyének, hanem a szervezet gazdasági egységének elrejtése is volt.

Az elsőfokú ítélet szerint az eljárásban 30 vádlott szerepelt, a bíróság pedig 49 rendbeli csalás büntette, egy rendbeli folytatólagosan elkövetett orgazdaság büntette, 17 rendbeli közokirat-hamisítás büntette és 21 rendbeli magánokirat-hamisítás vétsége miatt állapított meg büntetőjogi felelősséget. A bűncselekmények több mint 800 millió forint kárt okoztak. Az elsőfokú bíróság 2016. január 20-án hozta meg ítéletét, a Fővárosi Ítéltábla jogerős döntése pedig 2019. december 3-án született meg.

A vagyoni jogkövetkezmények alakulása jól mutatja a tárgyalapú és az értékalapú vagyonelvonás közötti különbséget. Az elsőfokú bíróság a nyomozás során lefoglalt és zár alá vett bankszámlapénzekre, készpénzre, gépjárművekre és ingatlanokra rendelt el vagyonelekobzást. A döntés egyenként azonosított vagyontárgyakhoz kapcsolódott, és nem határozta meg a teljes elvonandó vagyoni előny pénzben kifejezett összegét. A Fővárosi Ítéltábla ezt értékben meghatározott vagyonelekobzással egészítette ki: az elsőrendű vádlottal szemben 348 126 049 forint, a harmadrendű vádlottal szemben 348 126 048 forint elvonását rendelte el.⁶

Az ügy legfontosabb kriminalisztikai tanulsága, hogy a szervezett gazdasági bűnözésből származó vagyon nem feltétlenül különül el jól felismerhető, tartósan birtokolt vagyontárgyként. A jogellenesen megszerzett áru rövid időn belül beolvadt a legális kereskedelmi forgalomba, az abból származó pénz pedig a formális vállalati és tulajdonosi kapcsolatok mögött mozgott tovább. A vagyon azonosításához ezért a cégadatok, bankszámlamozgások, fuvarokmányok, értékesítési adatok és személyi kapcsolatok együttes elemzésére volt szükség. A vagyonfelderítés ebben a környezetben nem egyetlen nyomozási cselekmény, hanem folyamatos adatkapcsolási és értékelő tevékenység volt (Fenyvesi, Herke & Tremmel, 2022).

A nyomozás idején ugyanakkor még nem állt rendelkezésre a mai értelemben vett, szakosított és intézményesen összehangolt vagyonvisszaszerzési rendszer. A vagyoni intézkedések a lefoglalás és a zár alá vétel hagyományos eszközeire épültek, a vagyon felkutatása pedig nem minden esetben jelent meg önálló nyomozási célként. Ezt részben ellensúlyozta, hogy a felderítést gazdasági bűncselekményekre szakosodott nyomozók végezték, akik pénzügyi, számviteli és okirati ismereteik alapján képesek voltak felismerni a tipikus vagyonmozgató mintázatokat (Hack, 2008). Az eljárás mégis azt igazolta, hogy a bűncselekményt bizonyító nyomozás és a teljes vagyoni struktúra feltárása eltérő, de egymással összehangolandó feladat.

6 Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.231/2019/80. számú jogerős ítélete.

A második magyar nyomozás egy több éven át folytatott, szervezett kábítószer-kereskedelmi tevékenységhez kapcsolódott, amely a 2010-es évek közepén zajlott, és 2018–2019 folyamán vált feltárhatóvá a hatóságok számára. Az eljárásban hat vádlott szerepelt, akik a kábítószer beszerzésében, feldolgozásában, értékesítésében és az abból származó jövedelem kezelésében eltérő, egymással összehangolt feladatokat láttak el.

Az értékesítés jelentős része internetes felületeken, elsősorban dark netes piacokon történt. Az elkövetők anonimitást támogató kommunikációs csatornákat és felhasználói fiókokat alkalmaztak, amelyek egyszerre tették lehetővé a vevői kör földrajzi kiszélesítését és az elkövetők személyének leplezését. A kábítószer ellenértékét túlnyomórészt bitcoinban fizették meg, ezért a virtuális fizetőeszköz nem utólag, a bűncselekményből származó jövedelem tisztára mosásakor jelent meg, hanem már az értékesítési folyamat szerves részét alkotta.

A bűncselekményekből származó, több százmillió forint értékű haszon jelentős része különböző digitális pénztárcákban halmozódott fel. Az elkövetők szoftveres és hardveres tárcákat egyaránt használtak, a hozzáférési adatok ismerete és a tranzakciók végrehajtása pedig meghatározott vádlottak feladatköréhez tartozott. Ez a szerepmegosztás azt mutatta, hogy a szervezett bűnözésben a digitális vagyon kezelése önálló szakértelmet és bizalmi pozíciót igénylő feladattá válhat.

A bitcoin használata nemcsak fizetési megoldást, hanem vagyonelejtési módszerként is jelentett. A bevételeket több pénztárca és cím között mozgatták annak érdekében, hogy az eredetük és további felhasználásuk ne legyen közvetlenül áttekinthető. A virtuális valuták sajátossága ugyanakkor kettős. A pénztárcacímek önmagukban nem azonosítják a mögöttük álló személyt, a blokklánc azonban időrendben és utólag megváltoztathatatlan módon rögzíti a tranzakciókat.⁷ A pénzmozgás tehát nyomon követhető, de a digitális cím és a természetes személy közötti kapcsolatot további adatokkal és nyomozási cselekményekkel kell megteremteni.

A kriptoeszközben felhalmozott jövedelem egy részét később hagyományos pénznemre váltották. Az elkövetők kriptováltó szolgáltatásokat és készpénzfelvételt biztosító megoldásokat vettek igénybe, majd a pénzt részben készpénzben, részben bankszámlákon keresztül mozgatták tovább. A jövedelem különböző vagyontárgyak és nagy értékű szolgáltatások megszerzését is szolgálta. A vagyon

⁷ A blokklánc a kriptoeszközökhöz kapcsolódó nyilvános elektronikus nyilvántartás, amelyben az egyes pénzmozgások időrendben jelennek meg. A nyilvántartás alapján utólag is megállapítható, hogy egy adott kriptoeszköz-összeg mikor és milyen címek között mozgott, miközben a már rögzített adatok utólag nem változtathatók meg.

útjának rekonstrukciójához ezért a blokkláncon rögzített tranzakciókat össze kellett kapcsolni a váltószolgáltatók adataival, a hagyományos bankszámlaforralommal, a készpénzmozgásokkal és az elkövetők életvitelével.

A nyomozás során lefoglalt elektronikus eszközök, adathordozók és digitális feljegyzések tették lehetővé a pénztárcákhoz kapcsolódó adatok, a helyreállító kifejezések és az egyes tranzakciók feltárását. Ebben az ügýtípusban a kutatás és a motozás célja nem csupán a hagyományos bizonyítási eszközök vagy fizikai vagyontárgyak megtalálása. A nyomozó hatóságnak azokat az adatokat és eszközöket is biztosítania kell, amelyek a digitális vagyon feletti rendelkezést lehetővé teszik. A hardveres tárca, a privát kulcs, a helyreállító jelszó vagy a hitelesítésre használt készülék hiányában a blokkláncon azonosított vagyon ténylegesen elérhetetlen maradhat.

Az ügyben az alapnyomozás elsődlegesen a kábítószer-kereskedelem elkövetési módjának, az elkövetői körnek, a dark netes értékesítési csatornáknak és a szerepmegosztásnak a feltárására irányult. A hazánkban 2015. március 1-jén, a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodán belül megalakult Vagyonvisszaszerzési Hivatal azután kapcsolódott be az eljárásba, hogy az alapnyomozás alapján azonosíthatóvá vált a gyanúsítható személyi kör. Ettől kezdve az alapügyi és a vagyoni nyomozás párhuzamosan, folyamatos szakmai együttműködés mellett haladt. A kábítószer-kereskedelem vagyont generáló bűncselekmény, ezért az abból származó haszon felkutatásának már a nyomozás korai szakaszában meg kell jelennie a tervezésben (32/2022. ORFK Ut.).

A két nyomozási irány eltérő közvetlen célt követett. Az alapnyomozás a történeti tényállás rekonstruálását és a büntetőjogi felelősség bizonyítását szolgálta, míg a vagyonvisszaszerzési tevékenység a kriptovalutában megjelenő jövedelem azonosítására, nyomon követésére és biztosítására összpontosított. A két tevékenység azonban nem vált el egymástól. A digitális pénzmozgások elemzése hozzájárult az elkövetői szerepek pontosabb meghatározásához, az alapnyomozás adatai pedig lehetővé tették a pénztárcák és tranzakciók személyhez kapcsolását. Ez az egymásra épülő, összehangolt párhuzamos nyomozás mind a bizonyítás, mind a vagyonbiztosítás eredményességét erősítette (Fenyvesi, Herke & Tremmel, 2022).

A pénzügyi profilalkotás az ügyben nem járulékos, hanem a nyomozási döntéseket támogató módszerként jelent meg. Az elkövetőkhöz köthető digitális pénztárcák, bankszámlák, készpénzmozgások és vagyontárgyak együttes vizsgálata segítette a vagyoni kapcsolatok időbeli és személyi összefüggéseinek feltárását. A profil nem önálló bizonyítási eszköz volt, hanem olyan orientáló és értelmező módszer, amely támogatta a verziók kialakítását, az elkövetői szerepek elkülönítését és a vagyoni intézkedések előkészítését.

A kriptovaluta biztosítása eltér a hagyományos vagyontárgy lefoglalásától. Egy gépjármű vagy készpénz feletti tényleges rendelkezés jellemzően annak fizikai birtokbavételével megszüntethető. A virtuális fizetőeszköz esetében azonban a rendelkezés alapja nem a fizikai eszköz birtoklása, hanem a tranzakció végrehajtását lehetővé tevő technikai adat ismerete. A hatóság feladata ezért nem merülhet ki a számítógép vagy a hardveres tárca lefoglalásában. Meg kell akadályoznia azt is, hogy más személy a hozzáférési adatok felhasználásával a vagyont egy újabb címre továbbítsa. Halász Viktor a hazai szakirodalomban az elsők között mutatta be részletesen a bitcoin működésének, a digitális pénztárca azonosításának és a privát kulcsok biztosításának büntetőeljárási jelentőségét (Halász, 2018).

Az ügy tapasztalata szerint a kriptoeszközök anonimitása nem abszolút, feltárásuk azonban közvetett bizonyítékok összekapcsolását igényli. A blokkláncadatok, a lefoglalt eszközök tartalma, a bankszámla-tranzakciók, a kommunikációs adatok és az életviteli körülmények együttesen teremthetik meg a kapcsolatot a digitális pénztárca, az elkövető és a bűncselekményből származó vagyon között. A vagyonbiztosítás eredményessége ebben a környezetben különösen időérzékeny: a hozzáférési adatok megszerzésének elmulasztása vagy a technikai intézkedés késedelme a vagyon néhány perc alatt történő továbbítását és végleges elvesztését eredményezheti.

A magyar büntetőeljárások közös tanulságai

A két bemutatott nyomozás eltérő vagyoni környezetben valósult meg, mégis azonos kriminalisztikai problémára vezethető vissza: a nyilvántartásokban látható forma és a tényleges gazdasági rendelkezés közötti eltérésre. A zöldségmaffia-ügyben a fantomcégek, a strómanok és a gyors áruértékesítés választotta el a bűncselekményt annak haszonhúzóitól. A kriptoeszközökkel összefüggő eljárásban a többlépcsős, összetett tranzakciók és a technikai hozzáférés sajátosságai nehezítették meg a vagyon személyhez kapcsolását. A vagyonvisszaszerzés egyik alapvető feladata ezért mindkét esetben a formális tulajdonosi vagy nyilvántartási helyzet mögött álló tényleges rendelkezési viszony feltárása volt.

A két ügy egyaránt igazolja a vagyoni szempontú nyomozás korai megindításának szükségességét. A romlandó áruk gyors értékesítése és – jelen esetben – a bitcoin azonnali továbbíthatósága eltérő módon, de ugyanazt a kockázatot hordozza: a bűnös úton szerzett vagyon rövid időn belül megváltoztatja formáját vagy eltűnik a hatóság látóköréből. A késedelmes vagyonfelderítés ezért nem egyszerűen kevesebb információt eredményez, hanem a későbbi vagyonelvonás tényleges lehetőségét veszélyezteti.

Az ábrázolt eljárások összevetése a vagyonvisszaszerzési rendszer fejlődését is szemlélteti. A zűldségmaffia elleni nyomozás időszakában a vagyon felkutatása még nem kapcsolódott önálló, nevesített szervezeti és módszertani rendszerhez. A kábítószer-kereskedelemmel összefüggő büntetőeljárásban ezzel szemben már elkülöníthető, de az alapnyomozással párhuzamosan működő vagyonvisszaszerzési tevékenység jelent meg. Ez nem csupán szervezeti változás: azt a szemléletbeli fejlődést fejezi ki, amely a vagyon felkutatását és biztosítását a büntetőeljárás kezdetétől érvényesítendő, önálló kriminalisztikai célként kezeli.

A magyar tapasztalatok végül azt is megmutatják, hogy a vagyonvisszaszerzés eredményessége nem vezethető vissza egyetlen jogintézményre vagy nyomozási cselekményre. A pénzügyi és vagyoni adatok elemzése, a személyi és gazdasági kapcsolatok feltérképezése, a kutatás, a motozás, az elektronikus adatok biztosítása, valamint a lefoglalás és a zár alá vétel egymásra épülő alkalmazása alkotja azt a folyamatot, amely a bűnös vagyon tényleges elvonását megalapozhatja. A szervezett bűnözéssel szembeni vagyoni fellépés ennek megfelelően akkor lehet eredményes, ha a vagyonvisszaszerzés nem az alapügy befejezését követő feladatként, hanem a nyomozási stratégia kezdettől jelen lévő részeként működik.

Az amerikai, az ír és a magyar tapasztalatok összevetése

Az elemzett ügyek eltérő jogi környezetben, különböző bűncselekménytípusokhoz és vagyoni struktúrákhoz kapcsolódtak, mégis több közös kriminalisztikai törvényszerűséget mutatnak. Az amerikai modell a büntetőjogi és a polgári vagyonelvonás párhuzamos alkalmazására, az ír rendszer a többhatósági intézményi fellépésre és a büntetőítélettől független elvonásra, a magyar gyakorlat pedig alapvetően a büntetőeljáráson belül és mellett végzett vagyon felderítésére és elvonására épül. Az alkalmazott jogi megoldások különbségei ellenére mindhárom rendszer eredményességét az határozza meg, hogy a hatóságok milyen gyorsan ismerik fel a vagyoni szál jelentőségét, képesek-e feltárni a formális tulajdoni helyzet mögötti tényleges rendelkezési viszonyokat, és rendelkeznek-e a keletkezett anyagi javak azonnali biztosításához szükséges szervezeti, információs és technikai feltételekkel.

A vagyon felkutatásának időbelisége

A vizsgált esetek egyik legfontosabb közös tanulsága a vagyonkutatás korai megindításának szükségessége. A szervezett bűnözésből származó javak nem

változatlan formában várják meg a büntetőeljárás eredményét. Az elkövetők a pénzt több bankszámlán és társaságon vezetik keresztül, más államba továbbítják, ingatlanba, műtárgyba vagy gazdasági érdekeltségbe fektetik, illetve készpénzzé vagy digitális vagyonelemmé alakítják. A késedelem ezért nem csupán a felderítés információs esélyeit rontja, hanem a későbbi elvonás tárgyát is megszüntetheti.

A különbségek ellenére valamennyi eset azt igazolta, hogy a vagyon felkutatásának az alapcselekmény felderítésével egyidejűleg kell megkezdődnie.

Ez az időbeli követelmény a nyomozás tervezésére is hatással van. A vagyoni célok utólagos megfogalmazása szükségképpen azzal jár, hogy a hatóság már csak a korábbi pénzmozgások rekonstruálására törekedhet, miközben a vagyon feletti tényleges rendelkezés megszüntetésének lehetősége beszűkül. A vagyonkutatás korai megindítása ezzel szemben lehetőséget ad arra, hogy a nyomozó hatóság a bizonyítási cselekmények sorrendjét, a szükséges kényszerintézkedések végrehajtását, a vagyonbiztosítás szempontjaihoz is igazítsa. A vagyon elvonását célzó intézkedés így nem a nyomozás végén meghozott járulékos döntés, hanem előzetes kockázatértékelésen alapuló kriminalisztikai beavatkozás.

A formális tulajdon és a tényleges rendelkezés elhatárolása

A szervezett bűnözői csoportok által felhalmozott anyagi javak feltárásának vizsgálatát nehezíti, hogy a nyilvántartásokban szereplő tulajdonos és a vagyont ténylegesen használó vagy irányító személy nem feltétlenül azonos. A kriptovalutához kapcsolódó vagyon még élesebben mutatja meg a formális jogosultság korlátait. A blokklánc nyilvánosan rögzíti az egyes címek közötti tranzakciókat, azonban önmagában nem tárja fel a mögötte álló természetes személyt. A vagyon feletti rendelkezés nem valamely közhiteles nyilvántartásba bejegyzett tulajdonjogon, hanem a privát kulcs vagy más hozzáférési adat tényleges birtoklásán alapul. A nyomozásnak ezért nemcsak azt kell megállapítania, hogy a vagyonelem formálisan kihez köthető, hanem azt is, hogy ki hozza meg a használatára, mozgatására vagy átalakítására vonatkozó döntéseket.

E feladat a pénzügyi profilalkotás jelentőségét erősíti. A vagyonprofil az igazolható jövedelmet, az életvitelt, a társasági érdekeltségeket, a bankszámlaforgalmat, a vagyontárgyak használatát és a személyi kapcsolatokat egy-egy rendszerben értékeli. Az ír CAB működésében ez önálló intézményi módszerként jelenik meg, de az amerikai és a magyar eljárások is azt bizonyítják, hogy a vagyoni adatok elszigetelt vizsgálata nem elegendő. A bűnözői vagyon azonosításához a formális jogi viszonyok mögötti gazdasági tartalmat kell feltárni.

Az intézményi együttműködés jelentősége

Az amerikai és az ír modell összevetése két eltérő, mégis hasonló célú szervezeti megoldást mutat. Az Egyesült Államokban több szakosított szövetségi szerv – így az FBI, az adóhatóság bünyügyi nyomozó egysége, a kábítószer-ellenes hatóság és a belbiztonsági nyomozó szerv – saját hatáskörében, de összehangoltan vesz részt a pénzügyi nyomozásban. Írország ezzel szemben egyetlen többhatósági intézményen, a CAB-on belül egyesítette a rendőrségi, adóhatósági és szociális igazgatási szaktudást. Az amerikai rendszer tehát szervek közötti együttműködésre, az ír modell pedig intézményen belüli feladatintegrációra épül (Mulqueen, 2011).

A két megoldás közös alapja annak felismerése, hogy a bűnös úton keletkezett vagyon nem kizárólag büntetőjogi kérdés. Ugyanazon vagyoni helyzet adóigazgatási, társasági jogi, pénzmosás-megelőzési és polgári jogi intézkedést is megalapozhat. Az információk elkülönült kezelése ezért szükségtelenül szűkíti a hatósági fellépés lehetőségeit. Az ír modell különös erőssége, hogy a különböző szervek adatai és hatáskörei már a vizsgálat kezdetétől közös stratégia részét alkotják, így az alkalmazandó eljárási út kiválasztását az ügy tényleges körülményei, nem pedig az információt elsőként megszerző szerv szervezeti helyzete határozza meg.

A bemutatott magyar kábítószerrel összefüggő eljárásban az alapnyomozás és a vagyonvisszaszerzési tevékenység összehangolt párhuzamossága hasonló funkciót töltött be. Az alapügyben eljáró nyomozók az elkövetési magatartást, a dark netes értékesítést és az elkövetői szerepeket tárták fel, a vagyonvisszaszerzési szerv pedig a digitális pénzmozgások, a pénztárcák és a vagyoni kapcsolatok elemzésére összpontosított. A két irány között folyamatos visszacsatolás működött: a személyi bizonyítékok segítették a pénztárcák azonosítását, a vagyoni adatok pedig pontosították az elkövetők szerepét.

A büntetőjogi és a büntetőítélettől független vagyonselvonás viszonya

A vizsgált rendszerek közötti legjelentősebb eltérés a vagyonselvonás eljárási alapjában mutatkozik meg. Az USA-ban a büntetőjogi vagyonselvonás mellett széles körben alkalmazható a vagyontárgy ellen irányuló polgári eljárás. Írországban a *Proceeds of Crime Act* alapján a bűncselekményi eredet valószínűsítése akkor is megalapozhatja a vagyon befagyasztását és későbbi elvonását, ha az érintett személlyel szemben nem született büntetőítélet. A magyar

modell ezzel szemben – 2026. július 29. napjáig⁸ – főszabály szerint a büntetőeljáráshoz és az abban alkalmazott vagyoni kényszerintézkedésekhez, illetve vagyonekhozhoz kapcsolódik.

A büntetőítélettől független elvonás rugalmassága azonban fokozott garanciális követelményeket támaszt. Minél távolabb kerül a vagyon elvonására irányuló intézkedés a személy büntetőjogi felelősségének jogerős megállapításától, annál nagyobb jelentőséget kap a tulajdonkorlátozás törvényessége, szükségessége, arányossága és bírói ellenőrizhetősége. A *Timbs v. Indiana* döntésben megfogalmazott arányossági követelmény, valamint az ír polgári vagyonelvonás bírói kontrollja egyaránt arra utal, hogy a hatékony vagyonvisszaszerzés és a tulajdonhoz való jog védelme nem egymást kizáró szempontok (URL16). A megfelelő eljárási garanciák a vagyoni fellépés jogszerűségét és társadalmi elfogadhatóságát egyaránt erősítik.

A nemzetközi együttműködés mint működési feltétel

A szervezett bűnözésből származó vagyon mozgása rendszerint gyorsabb, mint a nemzetközi jogsegély hagyományos eljárása. A vagyontárgyak azonosítása önmagában nem elegendő: biztosításukhoz és a nyomozó hatósági/ügyészégi/bírósági határozatok végrehajtásához annak az államnak a közreműködése szükséges, amelynek területén vagy joghatósága alatt a vagyon megtalálható.

A formális bűnügyi jogsegély garanciális jelentősége mellett ezért felértékelődtek a közvetlen szakértői kapcsolatok. A CARIN és az európai vagyonvisszaszerzési irodák (ARO) hálózata lehetőséget biztosít arra, hogy a nemzeti hatóságok már a jogsegélykérelem előkészítése előtt adatokat cseréljenek, azonosítsák az illetékes külföldi szervet, és tisztázzák a vagyon biztosításához szükséges feltételeket (URL17). Az informális együttműködés nem helyettesíti a bizonyítékok beszerzésének és a kényszerintézkedések végrehajtásának törvényes útját, de lerövidítheti az ahhoz vezető időt, és csökkentheti a vagyon eltűnésének kockázatát.

Következtetések az összehasonlító elemzés alapján

Az amerikai, az ír és a magyar példák alapján a vagyonvisszaszerzés eredményessége nem elsősorban az elvonás jogi formájától függ. A polgári vagyonelvonás önmagában nem biztosít hatékonyabb fellépést, ha nem előzi meg célzott

8 A Nemzeti Vagyonvisszaszerzési és Vagyonvédelmi Hivatalról szóló 2026. évi XXXIV. törvény hatályba lépésének napja.

pénzügyi felderítés; a büntetőeljáráson belüli vagyonekkozás pedig akkor is eredményes lehet, ha a nyomozás kezdetétől megfelelő figyelem irányul a vagyoni szálra. A döntő különbséget az jelenti, hogy a vagyonkutatás önálló stratégiai célként jelenik-e meg, vagy csupán az alapcselekmény bizonyítását követő járulékos feladat marad.

A vizsgált ügyekből öt, egymásra épülő feltétel azonosítható. Az első a vagyonfelderítés korai megindítása; a második a pénzügyi, személyi, társasági és digitális adatok egységes értékelése; a harmadik a formális tulajdon mögötti tényleges rendelkezés feltárása; a negyedik a szakosított szervek és hatóságok összehangolt működése; az ötödik pedig a vagyon gyors biztosítását lehetővé tevő nemzetközi együttműködés. E feltételek bármelyikének hiánya megszakíthatja a vagyon azonosításától annak tényleges elvonásáig vezető folyamatot.

A szervezett bűnözés és a vagyonvisszaszerzés közötti küzdelem ennek alapján mindenekelőtt az információért és az időelőnyért folyik. A bünszervezet arra törekszik, hogy a vagyon eredetét, tulajdonosi hátterét és elérhetőségét minél gyorsabban elrejtse; a hatóság feladata ezzel szemben az összefüggések korai felismerése és a rendelkezési lehetőség megszüntetése. A jogintézmények csak akkor tölthetik be rendeltetésüket, ha alkalmazásukat megfelelően felépített kriminalisztikai stratégia előzi meg. A vagyonvisszaszerzés ezért nem egyszerűen a büntetőjogi szankció végrehajtásának egyik formája, hanem a szervezett bűnözés működési képességének felszámolására irányuló önálló bűnüldözési tevékenység.

Összegzés

A szervezett bűnözés elleni fellépés eredményessége nem mérhető kizárólag a felderített bűncselekmények, a vádemelések vagy a jogerős elítélések számával. A bünszervezetek működési képességét alapvetően az általuk megszerzett és ellenőrzött gazdasági erőforrások biztosítják. A jogellenes jövedelem teszi lehetővé az újabb bűncselekmények finanszírozását, a szervezeti kapcsolatok fenntartását, a közreműködők díjazását, továbbá a legális gazdaságba történő beépülést. A személyi felelősség megállapítása ezért szükséges, de önmagában nem minden esetben elégséges válasz: a tartós eredményhez a bűnözői vagyon feletti rendelkezést is meg kell szüntetni.

Az elemzett eljárások alapján megállapítható, hogy a vagyonvisszaszerzés eredményessége egymásra épülő kriminalisztikai feltételektől függ. A vagyoni szál felismerését korai és célirányos vagyonkutatásnak kell követnie; a pénzügyi, társasági, személyi és digitális adatokat egységes rendszerben szükséges

értékelni; a nyilvántartásokban szereplő stróman mellett azonosítani kell a tényleges tulajdonost és a rendelkezési jog gyakorlóját; végül pedig a feltárt vagyon biztosításáról még annak átalakítása vagy továbbítása előtt kell dönteni. A pénzügyi profilalkotás, az elektronikus adatok biztosítása és a vagyoni kényszerintézkedések alkalmazása ezért nem egymástól elszigetelt cselekmények, hanem egyetlen, tudatosan megtervezett vagyonvisszaszerzési stratégia elemei.

E stratégia szervezeti alapját a szakosodás és az együttműködés együttesen teremti meg. A vagyonfelderítéshez pénzügyi, gazdasági, jogi és informatikai ismeretek szükségesek, amelyek egyetlen nyomozási szerepkörben csak korlátozottan egyesíthetők. A szakosított vagyonvisszaszerzési szervek bevonása ugyanakkor nem vezethet az alapügy és a vagyoni nyomozás elszakadásához. Az eredményes megoldást az összehangolt párhuzamos nyomozás biztosíthatja, amelyben a két tevékenység eltérő közvetlen célokat követ, megállapításai azonban folyamatosan alakítják és támogatják egymást.

A hazai intézményi fejlődés új állomását jelenti a Nemzeti Vagyonvisszaszerzési és Vagyonvédelmi Hivatalról szóló 2026. évi XXXIV. törvény, amely főszabály szerint 2026. július 29-én lépett hatályba. Az NVVH feladatköre kifejezetten a közvagyonnal való jogellenes gazdálkodáshoz, a közvagyon köréből kikerült vagyon felkutatásához, biztosításához és visszaszerzéséhez kapcsolódik, ezért nem azonosítható a szervezett bűnözésből származó vagyon teljes körű kezelésével. Az új szabályozás ugyanakkor több olyan működési elvet intézményesít, amelyet a nemzetközi és a magyar nyomozások elemzése is meghatározóként azonosított: a pénzmozgások és tulajdonosi láncolatok feltárását, a kockázatok elemzését, a hatósági és bírósági eljárások összehangolását, valamint a vagyon felkutatásától annak visszaszerzéséig tartó folyamat egységes szemléletét.

A tanulmány címében megfogalmazott „versus” ennek alapján nem két azonos súlyú, változatlan helyzetben lévő fél szembeállítását jelenti. A szervezett bűnözés folyamatosan alkalmazkodik a pénzügyi rendszerhez, a gazdasági kapcsolatokhoz és a technológiai fejlődéshez; a vagyonvisszaszerzésnek ezért nem csupán követnie, hanem lehetőség szerint meg is kell előznie ezt az alkalmazkodást. A küzdelem valódi tétje az, hogy a bűnözői szervezet képes-e megőrizni és újabb jogellenes tevékenység szolgálatába állítani a megszerzett vagyont, vagy a hatóságok még időben felismerik, feltárják és megszüntetik az afeletti rendelkezést. A vagyonvisszaszerzés ebben az értelemben nem a büntetőeljárás lezárásához kapcsolódó másodlagos következmény, hanem a szervezett bűnözés működési feltételeinek felszámolására irányuló önálló kriminalisztikai és bűnüldözési stratégia.

Felhasznált irodalom

- Brady, C. (2014). *The guarding of Ireland: The Garda Síochána and the Irish state 1960–2014*. Gill & Macmillan.
- Campbell, L. (2013). *Organised Crime and the Law: A Comparative Analysis*. Hart Publishing. <https://doi.org/10.5040/9781472561282>
- Cox, M., Kirby, P., & O’Broin, P. (1997). The Murder of Veronica Guerin and the Politics of Law and Order in Ireland. *Irish Political Studies*, 12, 7–10.
- Fenyvesi Cs., Herke Cs., & Tremmel F. (Szerk.) (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Finszter G. (2015). *A bizonyítás kriminalisztikai alapjai*. Dialóg Campus.
- Hack P. (2008). A bizonyítás nehézségei gazdasági bűnügyekben. *Belügyi Szemle*, 56(6), 19–27.
- Halász V. (2018). A bitcoin működése és lefoglalása a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 66(7–8), 117–146. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.9>
- Hollán M. (2022). A kiterjesztett vagyonekhozás új szabályozásáról. *Magyar Jog*, 69(12), 682–695.
- Mihóné Leitner J. (2013). A bűncselekményből eredő vagyon elvonása – Vagyonekhozás. *Magyar Jog*, 60(2), 87–92.
- Mulqueen, T. (2011). Civil Forfeiture and the Irish Criminal Assets Bureau: A Model for Europe? *Journal of Money Laundering Control*, 14(4), 372–385.
- Nyeste P., & Szendrei F. (2019). *A bűnügyi hírszerzés kézikönyve*. Dialóg Campus.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: *United States v. One Ford Coupe Automobile*, 272 U.S. 321 (1926). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/272/321/>
- URL2: Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO), 18 U.S.C. §§ 1961–1968. *United States Code*. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-96>
- URL3: *Comprehensive Crime Control Act of 1984*, Pub. L. 98–473. United States Statutes at Large. <https://www.congress.gov/bill/98th-congress/house-joint-resolution/648>
- URL4: Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 32.2. *United States Courts*. https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_32.2
- URL5: *Civil Asset Forfeiture Reform Act (CAFRA)*, Pub. L. 106–185, 114 Stat. 202 (2000). *United States Statutes at Large*. <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1658>
- URL6: U.S. Department of Justice: *Justice Department Seeks to Recover More Than \$1 Billion Obtained from Corruption Involving Malaysian Sovereign Wealth Fund*. Office of Public Affairs, July 20, 2016. <https://www.justice.gov/archives/opa/pr/justice-department-seeks-recover-more-1-billion-obtained-corruption-involving-malaysian>
- URL7: U.S. Department of Justice: *Justice Department Recovered Over \$1.1 Billion in Assets Associated with 1MDB Scheme*. Office of Public Affairs, October 30, 2020. <https://www.justice.gov/opa/pr/justice-department-recovered-over-11-billion-assets-associated-1mdb-scheme>

- URL8: *Federal Bureau of Investigation: U.S. Seeks to Recover More Than \$1 Billion in Largest Kleptocracy Case to Date*. FBI Press Release, July 20, 2016. <https://www.fbi.gov/news/stories/us-seeks-to-recover-1-billion-in-largest-kleptocracy-case-to-date>
- URL9: *Department of Justice: Malaysian Financier Low Taek Jho and Ex-Goldman Banker Ng Chong Hwa Charged in Connection with IMDB Scheme*. Office of Public Affairs, November 1, 2018. <https://www.justice.gov/opa/pr/malaysian-financier-low-taek-jho-and-ex-goldman-banker-ng-chong-hwa-charged-connection>
- URL10: *Camden Asset Recovery Inter-Agency Network (CARIN)*. <https://www.carin.network>
- URL11: *U.S. Department of Justice: Justice Department Returns an Additional \$452 Million in Misappropriated IMDB Funds to the People of Malaysia*. Office of Public Affairs, August 5, 2021. <https://www.justice.gov/archives/opa/pr/over-1-billion-misappropriated-lmdb-funds-now-repatriated-malaysia>
- URL12: *U.S. Department of Justice: Second Vice President of Equatorial Guinea Agrees to Relinquish More Than \$30 Million of Assets Purchased with Corruption Proceeds*. Office of Public Affairs, October 10, 2014. <https://www.justice.gov/archives/opa/pr/second-vice-president-equatorial-guinea-agrees-relinquish-more-30-million-assets-purchased>
- URL13: *Federal Bureau of Investigation: U.S. Seeks to Recover More Than \$1 Billion in Largest Kleptocracy Case to Date*. FBI Press Release, July 20, 2016. <https://www.fbi.gov/news/stories/us-seeks-to-recover-1-billion-in-largest-kleptocracy-case-to-date>
- URL14: *Timbs v. Indiana*, 586 U.S. ____ (2019). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/586/17-1091/>
- URL15: *Proceeds of Crime Act 1996 (No. 30/1996)*. Irish Statute Book. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1996/act/30/enacted/en/html>
- URL16: *Timbs v. Indiana*, 586 U.S. ____ (2019). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/586/17-1091/>
- URL17: *Camden Asset Recovery Inter-Agency Network (CARIN)*. <https://www.carin.network>

Alkalmazott jogszabályok

2001. évi CIV. törvény a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2026. évi XXXIV. törvény a Nemzeti Vagyonvisszaszerzési és Vagyonvédelmi Hivatalról
- 32/2022. (X. 25.) ORFK utasítás a vagyonvisszaszerzéssel kapcsolatos feladatokról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nagy Á. (2026). Vagyonvisszaszerzés vs. szervezett bűnözés. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2469–2495.
<https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2469-2495>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Nagy Ágnes, aki a nagyagnes@gyor.police.hu e-mail címen érhető el.

Katonai magánvállalatok jelenkorunk konfliktusaiban: trendek, kockázatok és szabályozási kihívások

Private military companies in contemporary conflicts: trends, risks, and regulatory challenges

Pintér Krisztián

egyetemi hallgató, rendészeti igazgatási,
biztonsági szakirány
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
pinterkrisztian241@gmail.com

Lippai Zsolt

Dr., PhD, adjunktus, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Gyakorlati rendészeti szakemberként a katonai magánvállalatok sokak által csak kevésbé vagy egyáltalán nem ismert, számos misztikummal és fikcióval övezett világába kalauzolja el a szerzők az olvasót, és felvetnek néhány olyan izgalmas kérdést, amely számos további kutatás számára szolgálhat kiindulásként.

Módszertan: A tanulmányban egy különlegesen érdekes és aktuális problémakört feszegetve, új és rendkívül izgalmas szemüvegen keresztül, esetenként különösen érzékeny kérdésekre is rámutatva, angol és magyar nyelvű forrásokon túl, online tartalmak összehasonlító elemzésével vizsgálják a szerzők a katonai magánvállalatok helyét és szerepét jelenkorunk hadiiparában.

Megállapítások: A tanulmány megállapítja, hogy a katonai magánvállalatok szerepe a jövő konfliktusaiban tovább növekszik és egyre meghatározóbbá válnak a harci, kiképzési, személyvédelmi és békefenntartó feladatokban. Rámutatva arra is, hogy működésük jogi szabályozása továbbra is hiányos, amely komoly nemzetközi jogi kihívásokat vet fel.

Érték: A háborúk, a hadviselés egyes formáinak megváltozása, a katonai tevékenységek civil szektorba történő kiszervezése és szolgáltatásként való nyújtása alapjaiban változtatta meg a fegyveres konfliktusok, háborús cselekmények

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás ideje: 2026. 01. 13. Átdolgozás: 2026. 03. 27. Elfogadás: 2026. 04. 29.

megvívásának módját és teremtette meg a katonai magánvállalatok létjogosultságát. A tanulmány ezen tevékenység tanulmányozásához nyújt segítséget.

Kulcsszavak: katonai magánvállalatok, történet, zsoldos, globális helyzet

Abstract

Aim: As practical law enforcement professionals, we guide readers into the world of private military companies, which is little known or completely unknown to many and shrouded in mystery and fiction, and raise some exciting questions that could serve as a starting point for further research.

Methodology: In our study, we examine the place and role of private military companies in today's military industry through a comparative analysis of online content, in addition to English and Hungarian sources, exploring a particularly interesting and topical issue through a new and extremely exciting lens, while also highlighting some particularly sensitive issues.

Findings: The study concludes that the role of private military companies in future conflicts will continue to grow and that they will become increasingly important in combat, training, personal protection, and peacekeeping tasks. It also points out that the legal regulation of their operations remains inadequate, which raises serious international legal challenges.

Value: Wars, changes in certain forms of warfare, the outsourcing of military activities to the civilian sector and their provision as services have fundamentally changed the way armed conflicts and acts of war are conducted and have created a rationale for the existence of private military companies. This study provides assistance in examining these activities.

Keywords: private military companies, history, mercenaries, global situation

Bevezetés

A katonai magánvállalatok (Private Military Companies, továbbiakban: PMC) és azok működésének elemzése nem könnyű feladat, gondolva itt arra, hogy azok profitorientált működését számtalan titok övezi. A sokak által csak kevésbé ismert tevékenység megismerhetőségét pedig a PMC-k számának iraki háborút követő robbanásszerű növekedése sem könnyítette meg. A rendelkezésre álló, főként angolszász szakirodalmat vizsgálva állapítható meg, hogy a PMC-kről készült írások jelentős része marginálisan értelmezi e vállalkozások működésének nemzetközi békére és biztonságra gyakorolt hatását. Erőteljesen hangsúlyozva

a katonai készségek magánszektorba történő kiszervezése kapcsán felmerülő veszélyforrásokat, a nemzetközi jog által még szabályozásra váró működést, azon „békefenntartó műveletek” végrehajtását, melyekről a nemzetközi közösség leginkább tudomást sem kíván venni. A PMC-k működését különösen ellentétes és kritikus nézetek, politikai irányvonalak, illetőleg kiemelt médiafigyelem kíséri, amelyek alapjaiban nehezítik el a biztonságipar ezen ágazatának nemzetközi elfogadottságát, rámutatva arra is, hogy a PMC-knek még sok tennivalója van, ha el akarják nyerni a nemzetközi közösség bizalmát (Kinsey, 2006).

„A katonai magánvállalat olyan bejegyzett magánvállalkozás, amely szerződésben rögzített feltételek mellett, nyereség ellenében a következő katonai jellegű szolgáltatásokat nyújthatja: kiképzés, logisztikai támogatás, karbantartás, tanácsadás, erők irányítása és ellenőrzése, kommunikációs képességek biztosítása, hírszerzési műveletek végrehajtása” (Christián, 2014). A PMC-vel foglalkozó szakirodalom az egyes „törékeny államokkal” – és azok többnyire instabil kormányaival –, az állami és nem állami katonai struktúrákkal foglalkozva elemzi az őket érintő külső és belső fenyegetéseket és azok magáncégek alkalmazására ösztönző erejét (értve az alatt például a Blackwater és más katonai cégek Irak amerikai és angol megszállásával kapcsolatos profitszerzését) (Singer, 2003). Rámutatva arra is, hogy a nemzetközi szakirodalom – kisszámú kivételtől eltekintve – a katonai magáncégeket alapvetően a magánbiztonságtól elkülönítve kezeli (Sheptycki, 2007). Loader és Percy által erőteljesen kritizálva azt, hogy a katonai cégekkel kapcsolatos kutatások a létüket inkább a nemzetközi kapcsolatoknak mintsem a kriminológia tudományának köszönhetik, és azok leginkább az államon belüli és nem az államok közötti tényezőkre koncentrálnak (Loader & Percy, 2012).

A PMC-k jelenléte napjainkban főként az orosz–ukrán háború kapcsán került előtérbe egy kétes hírű katonai magánvállalat a Wagner-csoport révén, melyet a közbeszédben zsoldosoknak, magánhadseregnek, magáncégnek vagy éppen Prigozsinnak (Jevgenyij Prigozsinnak orosz oligarcha, aki Putyin séfjeként és a Wagner vezetőjeként vált ismertté) bandájaként aposztrofálnak.

A szaknyelvben a PMC-k és a biztonsági magánvállalatok (Private Security Company, PSC) összefoglaló megnevezése PMSC (Private Military and Security Companies), azaz katonai és biztonsági magánvállalatok. E magáncégek országokkal állnak szerződésben és egy megadott feladat elvégzését vállalják. Felszerelésüket tekintve rendkívül eltérő képet mutatnak, ugyanis vannak kis cégek, melyek az egyéni felszerelések (pisztoly, karabély, lövedékálló mellény) mellett gépkocsikkal rendelkeznek csupán. Az ő tevékenységi körük a személyvédelem, konvoj kísérés, telephelyőrzés. Vannak azonban olyan PMC-k is, amelyek nehézfegyverzettel (harckocsi, páncélozott harcjármű) és nem ritkán

szállító, illetve harci helikopterekkel is rendelkeznek. E cégek bevetetősége nagyon széles kereteken belül mozog, melyek akár a reguláris hadsereg támogatására vagy akár helyettesítésére is alkalmasak. Ha számba vesszük a Wagner csoport munkáját Bahmut városánál (Bahmut ostroma az orosz–ukrán háború emblemikus mozzanata, mely 2022. augusztus 1-től 2023. május 30-ig tartott a Wagner Csoport hathatós közreműködésével), jól láthatjuk, hogy a PMC-k ereje és bevetetősége rendkívül komoly erőt képvisel.

Írásunkban angol és magyar nyelvű források, online tartalmak összehasonlító elemzésével a PMC-k növekvő szerepét vizsgáljuk meg, górcső alá véve a kérdést, vajon az egyes országok reguláris hadereje helyettesíthető-e ily módon, vagy ez csupán egy trend, amely idővel háttérbe fog szorulni.

Zsoldosok és katonák

A PMC-k tevékenységével kapcsolatosan elengedhetetlennek érezzük a „zsoldos” fogalmának tisztázását. Értve ez alatt, hogy még ha a PMC-k a „fegyveres erők” (az 1949. évi genfi egyezmények 1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyve értelmében) vagy a „milíciák vagy önkéntes alakulatok” (a harmadik genfi egyezmény értelmében) részének is tekinthetők, akkor is szembesülhetnek ezzel a problémával, hogy a „zsoldos” fogalmába tartoznak. Mindez pedig a hadifogoly státusz kérdésköre miatt érdemel említést.

Két, kissé idejét múlt nemzetközi szerződés rendelkezik arról, hogy a zsoldosok nem jogosultak hadifogoly státuszra, melyek közül a legjelentősebb az 1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyv. A másik a zsoldosok afrikai felszámolásáról szóló 1977. évi OAU-egyezmény ([URL1](#)). Ez az egyezmény és a zsoldosok toborzása, felhasználása, finanszírozása és kiképzése elleni 1989-es ENSZ-egyezmény egyaránt bűncselekménynek minősíti a zsoldoskodást. A 47. cikk a „zsoldos” fogalmát úgy határozza meg, mint bármely személy, aki:

- a) *„kifejezetten azért toborozzák helyben vagy külföldön, hogy fegyveres konfliktusban harcoljon;*
- b) *valójában, közvetlenül részt vesz az ellenségeskedésekben;*
- c) *alapvetően a magánnyereség vágya motiválja arra, hogy részt vegyen az ellenségeskedésben és ténylegesen a konfliktusban részt vevő egyik fél vagy annak nevében olyan anyagi ellentételezést ígérnek neki, amely lényegesen meghaladja az adott fél fegyveres erőiben hasonló rangú és beosztású harcosoknak ígért vagy fizetett anyagi ellentételezést;*
- d) *nem állampolgára a konfliktusban részt vevő egyik félnek sem és nem lakik a konfliktusban részt vevő egyik fél által ellenőrzött területen;*

- e) *nem tagja a konfliktusban részt vevő egyik fél fegyveres erőinek; és*
- f) *nem olyan állam küldte hivatalos szolgálatra fegyveres erőinek tagjaként, amely nem részes fél a konfliktusban” (1949. évi genfi egyezmények).*

Mivel a feltételeknek egyidejűleg kell teljesülniük, így a fogalommeghatározás is nagyon szűk körre vonatkozik, ám közülük kettő igazán problémásnak is tekinthető a PMC-k szemszögéből. Gondolva egyrészt a „harcra való toborzás” követelményére, amely nem tesz különbséget a között, hogy a PMC tagja támadó vagy védekező erőként szolgál. Másrészt pedig arra a kitéltre, hogy *„nem lehet a konfliktusban részt vevő egyik fél állampolgára és nem lehet a konfliktusban részt vevő egyik fél által ellenőrzött területen lakóhellyel rendelkező személy”* (1949. évi genfi egyezmények). A 47. cikkhez fűzött kommentár megjegyzi, hogy 1977-ben *„mind a szokásjog, mind a hagyományos nemzetközi jog magától értetődően úgy rendelkezett, hogy a harcos kiváltsága és a hadifogoly-státuszra való jogosultsága nem terjed ki az olyan fegyveres csoportok tagjaira, amelyek alapvetően magáncélokból működnek és nem tartoznak a nemzetközi fegyveres konfliktusban részt vevő egyik félhez sem”* (Bothe et al., 1982). Azonban nem felejtkezhetünk el arról a tényről sem, hogy a PMC-k munkavégzése többnyire olyan, a nemzetközi jog szempontjából ingatagnak tekinthető földrajzi területeken zajlik, ahová nem feltétlenül terjed ki annak hatóköre, illetőleg ahol egyéb íratlan szabályok is hatással bírhatnak a PMC tagjának hadifogoly státuszára.

A történelem során a hadviselés egyik állandó szereplője a zsoldos katonák voltak. Ezek a katonák az esetek többségében nem az adott ország állampolgárai voltak és a különböző korszakokban és civilizációkban eltérő módon alkalmazták őket, de mindig kulcsszerepet játszottak a háborúk menetében. Az ókorban már jelentős szerepet töltöttek be és az egyiptomi fáraók is gyakran alkalmaztak núbiai és líbiai harcosokat hadseregük kiegészítésére. Az ókori Görögországban a városállamok gyakran szerződtettek zsoldosokat, különösen a peloponnészoszi háborúk idején (Kr. e. 431–404), amikor a hosszú háborúskodás kimerítette a polgárság hadrafoghatóságát (Smith, 2022). A legismertebb ókori zsoldosok közé tartoztak a görög hopliták, akik a perzsa uralkodók szolgálatában is harcoltak; Xenophón *Anabaszisz* című műve (Xenophón, 1968) egy tízezres görög zsoldossereg kalandjait meséli el a perzsa birodalomban. Az ókori Rómában is találkozhatunk zsoldosokkal, különösen a késői köztársaság és a császárkor idején, amikor germán, gall és más törzsek harcosai szolgáltak a légiók kiegészítéseként (Schumacher, 2006).

A középkorban a hűbéri rendszer uralta a hadviselést, de a zsoldosok szerepe továbbra is jelentős maradt. A 14. és 15. században Európa számos háborújában

elterjedt volt a zsoldoshadseregek alkalmazása. A svájci gárdisták és a német landsknechtek kiváló példái a középkori zsoldosoknak, vagy gondoljunk csak Mátyás király Fekete seregére, amely pénzért, vagyis zsoldért harcoló katonákból tevődött össze.

A reneszánsz idején az olasz városállamok (például Velence, Firenze, Milánó) jelentős mértékben támaszkodtak zsoldosokra, akiket „condottieri”-nek (tanácsadó, zsoldos) nevezték ([URL2](#)). Ezek a hadvezérek saját magánhadse-
reikkel háborúztak, gyakran egyik városállam szolgálatából a másikéba áll-
va, attól függően, hogy ki fizette őket meg jobban.

A 18. és 19. században a reguláris hadseregek elterjedésével a zsoldosok sze-
repe csökkent, de nem tűntek el teljesen. A hesseni zsoldosok például kulcs-
szerepet játszottak az amerikai függetlenségi háborúban (1775–1783), amikor
a brit korona német katonákat bérelt fel a lázadók ellen (Lévai, 2020).

A 20. században a zsoldosok új szerepet kaptak. Az afrikai dekolonizációs há-
borúk (1950-es, 1960-as évek) során számos európai és amerikai zsoldos har-
colt különböző erők oldalán, különösen a Kongói válság (1960–1965) idején.
Az 1980-as évektől kezdve a különböző magán katonai vállalatok (PMC-k)
váltak a modern zsoldosok örököseivé.

Napjainkban a zsoldosok szerepe főként magán katonai vállalatok (például
Blackwater, Wagner-csoport) formájában jelenik meg. Ezen cégek biztonsági
szolgáltatásokat nyújtanak kormányok, vállalatok és egyéb szervezetek szá-
mára. Az iraki és afganisztáni háborúk során e vállalatok jelentős szerepet ját-
szottak, sokszor elmosva a határt a reguláris hadsereg és a zsoldosok között.
A zsoldosok megítélése azonban sosem volt túl jó, és többnyire sajnos tettek
is ezért a megítélésért. Mivel egyéni szereplőként vettek részt a konfliktusok-
ban, nem kellett semmilyen szűrőn átmenniük, így a fizetség reményében bár-
ki jelentkezett, aki alkalmasnak gondolta magát a feladat elvégzésére. Ezek
az emberek azonban – a tapasztalat azt mutatja – többnyire igencsak gyenge
morális értékekkel rendelkeznek és gyakran követtek/követnek el súlyos at-
rocitásokat. A katonai magánvállalatok munkatársai azonban nem zsoldosok;
cégtől függően komoly rostán esnek át a jelöltek, pszichológiai teszteket ki-
töltve. A vállalatok jó hírnevüket megőrizni igyekezve próbálnak olyan mun-
katársakat toborozni, akik alkalmasak a jelentős mértékű pszichikai, illetve
fizikai nyomás elviselésére.

Kimondhatjuk, hogy a zsoldosok az emberiség történelmének szinte minden
korszakában jelen voltak, s bár a modern világban szerepük átalakult, továbbra
is fontos szerepet töltenek be napjaink hadviselésében.

A katonai magánvállalatok történelmi fejlődése

Mielőtt rátérnénk a konkrét PMC-kre, illetve PSC-kre, érdemes megemlíteni az úgynevezett légiókat, melyeknél felmerül a kérdés, mik is azok pontosan? A Francia Idegenlégio (Légion étrangère) a francia hadsereg különleges, 1831-ben alapított elit katonai alakulata, amely elsősorban külföldi önkéntesekből áll. A világ minden tájáról érkező önkéntesek Franciaországot szolgálják, és a légio a szigorú fegyelem, a bajtársiasság, valamint a nagy harci érték révén vált ismertté. E hadsereg tagjait gyakran zsoldosnak tekintik, hasonlóan a Spanyol Légióban (korábban Spanyol Idegenlégio) vagy az izraeli Mahal 2000-ben szolgáló katonákhoz. Ez az elképzelés azonban nem állja meg a helyét, mert ezen alakulatok szerves részét képezik az adott ország fegyveres erejének, és nem kapnak kiemelkedő fizetést; a jelentkezők nagy része az állampolgárság megszerzése reményében adja be jelentkezését. Nem egy adott harci feladatra vállalkoznak, hanem jellemzően ötéves szerződést írnak alá, ami többször hosszabbítható, és megfelelő szolgálati viszony megszerzése után nyugellátásban részesülhetnek ([URL3](#)).

A kilencvenes évek nagyarányú haderőcsökkentései miatt a világban megnőtt az igény a magánalapon szerveződő, önkéntes, profitalapú katonai vállalatok, biztonsági magánvállalatok iránt. A katonai szolgáltatások térhódítását leginkább az adott műveletben részt vevő civil/katona arányszám változása mutatja meg. Legnagyobb PMC „felhasználó”, az Amerikai Egyesült Államok. 1991-ben a *Sivatagi vihar* hadműveletben (Operation Desert Storm) az akcióban részt vevő minden egyes civilre 100 katona jutott. Ez az 1:100 arányszám a 2003-as *Iraki szabadság* hadműveletre (Operation Iraqi Freedom) 1:10-re csökkent, azaz kicsit több mint egy évtized alatt megtízszereződött az amerikai hadsereget segítő, hadszíntéren tevékenykedő „civiliek” létszáma (Varga, 2009).

A Szovjetunió felbomlása utáni időszak a hidegháború végét hozta magával. A PMC-k létrehozásának koncepciója kezdetben az volt, hogy a tömeghadseregek leépítése után (ami költségcsökkentő opció volt az USA részéről), a hadrafoghatóság, a hadsereg ereje megmaradjon. A magánvállalatok létrehozásával a keletkező űrt szándékoztak betölteni. De miért is költségcsökkentő opció az, hogy az állam az adófizetők pénzéből magáncégeknek fizet ahelyett, hogy a saját katonáinak fizetne? A válasz egyszerű, hiszen egy katona kiképzése, felszerelése, a sokszorosa annak, amit egy „contractor” (így nevezik a szerződéses PMC-ben szolgálókat, írásunkban mi is ezt az elnevezést használjuk) után fizet ki az állam. Ezen emberek nagy többsége kiképzett, vagy valamilyen reguláris hadseregben szolgált, némelyikük speciális egységnél, illetőleg egy adott ország rendvédelmi szervénél teljesített szolgálatot. A közös bennük, hogy a fegyelem,

a fegyverkezelés, a parancsuralmi rendszer ismerete a birtokukban van. Nem a „nulláról” kezdik, oktatásuk közvetlenül az adott feladatra irányulhat a kezdetektől, míg egy 18–20 éves, épp a középiskolában vagy az egyetemen frissen végzett jelöltre hosszú út vár még, hogy harci feladatot hajtson végre.

A kilencvenes évek zűrzavarai után Oroszország is magára talált, miután Vlagyimir Putyin került az elnöki székbe. Nagyarányú katonai fejlesztésbe kezdett, valamint 2016. december 9-én, egy nemzeti ünnep keretében derült fény Oroszország titkosított félkatonai szándékaira, amikor a közösségimédia-felületeken megjelent egy kép, amelyen együtt szerepelt az eseményen részt vevő orosz elnök és a Wagner – orosz katonai magánvállalat, melyet Dimitrij Utkin hozott létre – vezetésége ([URL4](#)). A kétezres évek katonai műveletei pedig egyértelműen bizonyították, hogy a jövőben az USA-nak szinte elképzelhetetlen háborút megvívnia a PMC-k hathatós támogatása nélkül. Az USA számára, amely szinte az egész világon képviselteti magát, érdekszférája szélesnek mondható, így ennek megfelelően a háborús konfliktusokban való részvétele is kiemelkedő, nyilvánvalóvá vált, hogy a PMC-k és a PSC-k nélkül nem tud elindulni háborús övezetbe.

Kezdetben a kontraktorok támogató feladatokat hajtottak végre, ami a PSC-k esetében nyilván nem változott, azonban a PMC-k feladatköre a kilencvenes évek kezdete óta kibővülni látszik. Miután az USA kivonult Afganisztánból, nyugati oldalon nagy volumenű háborús beavatkozás nem volt tapasztalható, míg 2022. február 24-én az orosz–ukrán háború kezdetével orosz, valamint ukrán oldalon, egy eddig nem tapasztalt PMC-bevonás volt látható. Orosz tekintetben a Wagner-csoport már tényleges harci cselekményben vett részt, ezzel tehermentesítve az orosz reguláris erőket, valamint a valószínűsíthetően nagy emberáldozattal járó ütközeteket is átengedve a katonai vállalatnak. Az egyik ilyen háborús összecsapás, amit a média is figyelemmel kísért, Bahmut ostroma volt (ukrán város, amit az orosz erők 2022. augusztustól 2023. májusig ostrom alatt tartottak és végül elfoglalták azt). Itt már a Wagner-csoport kezelésében láthattunk nehézfegyverzetet is (ami nem jellemző a PMC-kre), illetőleg magát a harcselekményt, azaz a város bevételét is a Wagner kapta meg feladatául. Az orosz légierő és a tüzérség támogatást nyújtott, de a bevonulást, a házról házra való előrenyomulást teljes mértékben ők kapták osztályrészül.

Látható tehát, hogy keleten és nyugaton is hatalmas igény mutatkozik e vállalatok foglalkoztatására, legyen szó a kisebb volumenű, pár főt igénylő munkákról, vagy több ezer harcost igénylő konkrét háborús részvételről. Jelentkezőkben nincs hiány, a keresetük pár hónap leforgása alatt elérheti a több tízezer dollárt, és nem kell több évnyi elköteleződést vállalniuk. Érdekességként megemlítve, hogy a *Nemzet és Biztonság* folyóirat a 2008. januári kiadásában tett

közzé kutatási eredményt arra vonatkozóan, hogy mely angolszász katonai vagy biztonsági magánvállalatnak kik a megrendelői, milyen feladatra szakosodtak. Rámutatva, hogy „számtalan meghatározás létezik a privatizált biztonsági/katonai szolgáltatások meghatározására, felosztására. Mindenki más aspektusból közelíti meg a kategorizálást, azonban a felosztás legfontosabb alapja mindenhol a feladat, a cégek által nyújtott szolgáltatás, valamint a szolgáltatás finanszírozásának módja” (URL3).

A globális helyzetről

Nagy-Britannia

Az országnak számos bejegyzett vállalata van, amelyek különféle biztonsági szolgáltatásokat nyújtanak. Az Egyesült Királyságban és külföldön ezen ágazat médiában való megjelenése és a jogi szabályozása azonban meglehetősen átláthatatlan. A katonai magáncégekhez vonatkozó adatokat szolgáltató nyílt források többnyire erősen szerkesztett információkat tartalmaznak, a hivatalos honlapokon pedig jelentős hiányosságok vannak. Nagyon nehéz megállapítani a katonai magáncégek közé sorolható brit vállalatok pontos számát. Nincs nyílt hivatalos nyilvántartás ezekről a vállalatokról és az állami szerveknél történő regisztráció nem kötelező. A legjelentősebb vállalatok az alábbiak (URL5).

A Prevail Partners (magán katonai hírszerző vállalat) tevékenységének célja jogi és magánszemélyek számára átvilágítási szolgáltatások nyújtása köz- és magánintézmények adatbázisaiból, médiajelentésekből, GIS (Geographic Information System – Földrajzi Információs Rendszer, például Google Maps) internetes forrásokból – beleértve az internet árnyékszegmenseit is – és a közösségi média megfigyeléséből nyert információk alapján. A szervezet emellett tanácsadási szolgáltatásokat is nyújt a kiberbiztonság területén. A vállalat ügyfelei közé tartoznak az Egyesült Királyság védelmi minisztériuma és hírszerző szolgálatai, nagy külföldi bányászati vállalatok (amelyek instabil katonai és politikai helyzetű országokban fektetnek be), brit és nemzetközi nem kormányzati szervezetek, valamint az *Öt Szem* megállapodásban részt vevő országok (Ausztrália, Nagy-Britannia, Kanada, Új-Zéland, USA) különleges szolgálatai.

A szervezet képzést nyújt a magán- és közbiztonsági ügynökségek álláskezesőinek, többek között a különleges műveleti tevékenységek, az UAV-k (Unmanned Aerial Vehicle – Pilóta Nélküli Repülőgép) irányítása, működtetése és nyomozati taktikák terén. E magán katonai hírszerző vállalat tevékenységeinek részeként aktívan alkalmazza a mesterséges intelligencia segítségével történő adatgyűjtési és elemzési technológiákat (például Fivecast ONYX, ami

nyílt forrásokból gyűjt adatokat a megrendelők számára). A vállalat speciális célú szoftvereket helyez el az okostelefonok és más személyes eszközök népszerű alkalmazásaiban, és az előfizetők által megadott engedélyeket használja fel a jogosulatlan tevékenységek kiváltására. A cég egyik megerősített ügyfele az amerikai hadsereg afrikai különleges műveleti parancsnoksága, amely több mint 6,5 millió dollárt fizetett ilyen szoftverért. Jelenleg a Prevail Partners szakembereinek egy csoportja Ukrajnában tevékenykedik. Feladataik közé tartozik az ukrán hírszerző szolgálatoknak hírszerzési információk gyűjtése és biztosítása, beleértve a külföldi és orosz állampolgárok, valamint az orosz fegyveres erők különleges katonai műveletben részt vevő katonáinak személyes adatait. A cég ügyvezető elnöke, Justin Hedges többször járt Kijevben, hogy a helyi hatóságokkal összehangolja a harci övezetbe küldendő szabotázs- és felderítő csoportok kiképzésének megszervezését.

A Group 4 Securicor (G4S) a világ egyik legnagyobb munkaadójának tekinthető, több mint 80 országban, 490 000 alkalmazottal. Kiterjedt tapasztalattal rendelkezik az olyan instabil országokban és régiókban végzett munkában, mint Afganisztán, Irak, Egyiptom (a 2011-es zavargások idején), Mali, Dél-Szudán és más afrikai államok.

Az Aegis Defence Services munkatársai tapasztalatot szereztek Afganisztánban, Irakban, Nigériában, Kolumbiában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Mozambikban, Sierra Leonében, Szomáliában és a Közép-afrikai Köztársaságban.

A Pilgrims Group a 2019-ben benyújtott nyilvántartások alapján Nigériában, Afganisztánban és Irakban folytatott tevékenységeket sorol fel; illetőleg meg kell jegyeznünk a Control Risks, Protection Vessels International, Saladin Security magánvállalatokat is, akik ugyanúgy részesednek ebből a piacból.

London nyíltan igénybe veszi a brit katonai magáncégek szolgáltatásait külföldön, hangsúlyozva e gyakorlat hatékonyságát a nehéz biztonsági körülmények között. Ez a tevékenységek széles körére vonatkozhat, de elsősorban a brit diplomáciai és katonai létesítmények védelmére korlátozódik. Biztonsági megfontolásokra hivatkozva az állami szervek nem szívesen tesznek közzé információkat a meglévő szerződésekről. 2012–2016 között e katonai magáncégek összesen 160 millió font értékben teljesítettek állami megrendeléseket. A fő kedvezményezettek a G4S (90 millió font), a Gardaworld (49,6 millió font), az Aegis (8,7 millió font), a Control Risks (5,4 millió font) és a Pilgrims Group (3 millió font) voltak. Vannak más együttműködési formák is, mint például a védelmi minisztérium által a volt brit katonáknak a G4S-nál történő foglalkoztatására vonatkozó megállapodások.

A PMC-k egzakt szabályozásáról az USA-ban még nincs egységes törvény, tevékenységüket azonban közvetve szabályozza a fegyverkivitel-ellenőrzési törvény, amelynek értelmében az államok külügyminisztériuma engedélyezi ezen vállalatok működését és ellenőrzi a velük kötött szerződések végrehajtását ([URL6](#)). Hangsúlyozva, hogy a nemzetközi jog és így az amerikai PMC-k tevékenységét szabályozó mechanizmus sem került még egyértelműen meghatározásra. A zsoldosok toborzása, felhasználása, finanszírozása és kiképzése elleni nemzetközi egyezmény, amely 2001-ben lépett hatályba (az USA nem írta alá), nem terjed ki ezekre a vállalatokra és alkalmazottakra. Az e területen meglévő szabályozási keret (a Montreux-i dokumentum és a magánbiztonsági cégek nemzetközi magatartási kódexe) nem jogilag kötelező érvényű, pusztán tanácsadó jellegű.

Az USA kijátszva egyes hazai törvényi szabályozásokat – például külföldre küldött katonai személyzet létszámára vonatkozóan – hajlamos ugyancsak a PMC-ket igénybe venni. Az amerikai zsoldosok nem kötelesek beszámolni tevékenységük mértékéről, a finanszírozás összegéről és a kiadási tételekről. Ráadásul a cégek hirtelen megszűnhetnek, ami megnehezíti a bűnüldöző szervek számára, hogy kiderítsék, hol tartózkodik a személyzetük, ha megszegték a törvényt. Az ilyen „biztonsági cégek” alkalmazottai ellen a joghatóság területén büntetőeljárás indítható. A gyakorlatban azonban az igazságszolgáltatás rendkívül ritkán érdeklődik honfitársai mindenféle „vétségéről”. Ha amerikai állampolgárok mégis a vádlottak padjára kerülnek, akkor később többnyire kegyelmet kapnak (például Trump elnök egybehangzóan amnesztiát adott négy volt Blackwater alkalmazottnak, akiket 17 ember iraki kivégzéséért 30 évtől életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték) ([URL7](#)).

Figyelemre méltó, hogy a Blackwater tevékenysége csúcspontján nagyjából 150 000 embert foglalkoztatott világszerte. A cég több kiképzőbázis mellett több mint húsz helikopterrel, több száz különböző járművel, köztük katonai járművekkel, különféle fegyverekkel és speciális felszerelésekkel rendelkezett.

Rendszerint a Pentagon, a különleges szolgálatok és a külügyminisztérium a PMC szolgáltatásainak megrendelőjeként járnak el. A védelmi minisztérium nyilvánosságra hozza a megkötött szerződések adatait (míg a tartalmukat nem hozza nyilvánosságra), ha azok értéke meghaladta a 6,5 millió dollárt. Az 50 millió dollárt meghaladó értékű ügyletek pedig a Kongresszus jóváhagyásához kötöttek. A kormány ugyanakkor nem tesz közzé információkat a PMC-kel szerződött szolgáltatások mennyiségéről és irányáról. A PMC-k vezetői gyakran a Pentagon, a CIA és a külügyminisztérium volt magas beosztású vezetői.

A személyzet „gerince” általában volt katonákból és különleges erők tisztjeiből (többnyire harci tapasztalatokkal), valamint katonai akadémiákon végzettekből áll. A végrehajtó állomány többi része általában a „célterület” ország állampolgáraiból kerül ki, jellemzően jóval alacsonyabb bért kapva.

A Blackwater időközben Academi néven átalakult, majd 2014-ben összeolvadt a 2003-ban alapított rivális Triple Canopy-val. A cég szárazföldi műveletekre specializálódott, saját helikopterflottával és nehézfegyverek széles választékával, valamint egyéb katonai felszerelésekkel rendelkezik.

A DynCorp Internationalt 2021-ben vásárolta meg az Amentum; fizikai biztonsági szolgáltatásokat nyújt a külföldi diplomáciai képviselők és amerikai katonai létesítmények, valamint azok alkalmazottai számára. 2010 óta külföldi hírszerző szolgálatok alkalmazottait képezi ki az ellenséges vonalak mögötti akciókra és szabotázsra, valamint mesterlövész kiképzést, robbanóanyagok használatára és szabotázsra vonatkozó képzést nyújt. A személyzet létszáma mintegy 10 000 fő.

A Cubic Corporation az állami létesítmények védelmi rendszereinek fejlesztése és telepítése terén az egyik világelső (több mint 50 országban). Segítséget nyújt az adatgyűjtésben és elemzésben, valamint műholdakat és drónokat használ felderítésre. A szárazföldi erőkkel kötött szerződés alapján 2015-ben kiképzést biztosított. A személyzet létszáma, körülbelül 10 000 fő.

A katonai magáncégek alkalmazása nyilvánvaló előnyökkel jár a Pentagon számára; lehetővé teszi a gyors külföldi bevetést anélkül, hogy az elnök és a Kongresszus engedélyét kellene kérni, mentesíti a hatóságokat a „megkérdőjelezhető” különleges erők műveleteinek végrehajtásával kapcsolatos felelősség, valamint a személyzettel szembeni szociális és egyéb kötelezettségek teljesítésének kötelezettsége alól.

Oroszország

Kétségtől Oroszország az, amely a legkésőbb csatlakozott azok táborához, akik PMC-ket alkalmaznak érdekeik érvényesítéséhez vagy akár reguláris erők helyettesítéséhez. Lemaradását azonban nagyon hamar behozta, ugyanis geopolitikai érdekei szükségessé tették, hogy ez irányban is lépéseket tegyen. Az orosz mentalitástól nem idegen az a gondolat, hogy nemhogy hiteles adatokat nem lehet találni, de sokáig még a létezésükről sem nagyon lehetett tudni.

Meghatározó személy az orosz PMC-k történetében Dimitrij Utkin, aki 2013-as leszerelése után aktív részt vállalt az első orosz katonai vállalatnak, a Slavonic Corpsnak a szíriai kiküldetésében. Az orosz törvények tiltják a PMC-k létrehozását, így a céget Hongkongban jegyezték be. Első bevetésük a Deir-ez

Zór közelében levő olajmező elfoglalása volt, amit az Aszad-rezsim elleni lázadóktól kellett volna elfoglalniuk és megtartaniuk, azonban az akció teljes kudarcba fulladt. A cég alkalmazottainak azt mondták, hogy az orosz kormánnyal egyeztették a műveletet, azonban ez nem volt igaz, így támogatás nélkül a lázadók könnyedén szétzúzták az orosz PMC erőket.

A kudarc után egyfajta alternatívaként jött létre 2014-ben a Wagner-csoport, aminek társalapítója lett Dimitrij Utkin, aki egyben katonai parancsnoka is volt 2023-as haláláig; a másik ismert társalapító Jevgenyij Prigozsин. Róla azt lehet tudni, hogy az 1990-es évek végén egy Old Customs House nevű éttermet vezetett, ahol az akkor még csak belső körökben ismert Vlagyimir Putyin későbbi orosz elnök is többször megfordult; Prigozsин állandó jelleggel személyesen szolgálta őt ki, megkülönböztetett elbánásban részesítette. Ekkoriban alakult ki szoros viszony Vlagyimir Putyin és Jevgenyij Prigozsин között. Később, a kétezres évek elején ez az ismertség és lojalitás busásan kifizetődött, ugyanis orosz állami pénzből, illetve banki segítségből megnyitotta Concord nevű élelmiszerüzemét, ami állami megrendeléseket teljesített, iskolákat, önkormányzatokat látott el, majd a hadsereg élelmiszer ellátását is Prigozsинra bízta.

A Wagner-csoport katonái 2014-ben kerültek Ukrajnában bevetésre, amikor Oroszország annektálta a Krím félszigetet. A médiában kis zöld emberkék gúnynevet aggatták rájuk, mivel a zöld gyakorló ruhájukon semmiféle ismerető jegy nem szerepelt, amiről azonosítani lehetett volna őket, hogy milyen nemzetiségűek, milyen csapatnál szolgálnak stb. A világot bejárták a szótlan marcona katonákról szóló képsorok, azonban egy-egy elejtett mondat kapcsán legalább azt meg lehetett róluk tudni, hogy oroszok. A félsziget elfoglalása gyakorlatilag egy puskalövés nélkül megtörtént, úgyhogy a Wagner igazi tűzkeresztségére még várni kellett, amit azonban Szíriában és később Ukrajnába visszatérve bepótoltak.

A 21. századi PMC részvételek a világban

A világon számos helyen találhatunk PMC-ket vagy PSC-ket, legyen szó a világ bármely kontinenséről. Kutatásunk fókuszpontja is a két nagyhatalomra esik; úgy mint az USA-ra, mint nagy „fogyasztóra”, illetve a közelmúlt sajnálatos eseményei miatt ismertebbé vált orosz PMC-kre, azon belül is a Wagner-csoportra, ami időközben 2023-ban átalakult, és más néven, Redut African Corpsként folytatja munkáját.

Irak 1990. augusztus 2-án, Szaddám Husszein parancsára elfoglalta a szomszédos országot, Kuvaitot. Az akkori Irak–Kuvait határvonalat a britek hozták létre, miután ez a két állam független lett, azonban ezt a határvonalat az iraki elnök sosem fogadta el. Az 1980-tól 1988-ig tartó Irak–Irán háborúban Irak gazdaságilag nagyon meggyengült és nagyarányú kölcsönt vett fel az olajban gazdag Kuvaittól. Miután ezt az adósságot Kuvait nem volt hajlandó eltörölni, Szaddám utasította az iraki fegyveres erőket a bevonulásra. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa elítélte az akciót (ENSZ 661. számú határozat) és szankciókkal sújtotta az amúgy is romokban heverő iraki gazdaságot.

A szövetséges csapatok az Egyesült Államok vezetésével 1991. január 16-án kezdték meg a légi támadást (Desert Storm Operation – Sivatagi Vihar Hadművelet), majd összehangolt légi, tengeri előkészítés után 1991. február 24-én a szárazföldi hadművelettel folytatták, és mindössze négy nap alatt felmorzsozták az iraki erőket. Ebben a műveletben már nagy számban részt vettek PMC szerződésesek és száz amerikai katonára már egy kontraktor jutott. Az iraki erőket legyőzte a koalíciós hadsereg, azonban Szaddám Husszein az elnöki székben maradt, aki továbbra is fenyegetést jelentett a Közel-Kelet békéjére.

2003-ban ez a fenyegetés be is ért, miután az amerikai, brit és csekély számban más szövetséges erők 2003. március 20-án támadást intéztek Irak ellen (Iraqi Freedom – Irak Szabadság). A hadművelet nem tartott egy hónapig, Irak vereséget szenvedett, Bagdadban ledöntötték Szaddám Husszein szobrát, melynek képe a háború jelképévé vált. Az iraki vezetőket semlegesítették, s 2003. decemberében Szaddám is a koalíciós erők fogságába került. A PMC kontraktorok száma ebben a műveletben már jóval magasabb volt, tíz amerikai katonára egy PMC alkalmazott jutott.

A PMC-knek a cselekmények lezárultával is jutott szerep. A Blackwater nevű vállalat volt a legtöbb embert foglalkoztató cég a közel 30 közül, akik Irakban voltak; főként konvoj kíséréseket hajtottak végre, mely során magas rangú amerikai diplomátákat kísérték ([URL8](#)). Nagy vihart kavart, amikor 2007. szeptember 16-án a Blackwater alkalmazottai az iraki fővárosban levő Nisour téren lövöldözni kezdtek, mely során 17 iraki állampolgár életét vesztette, köztük nők és gyerekek is ([URL9](#)). Konvoj kísérést hajtottak végre, mely során egy autóba rejtett pokolgép robbant a közelükben. A szemtanúk és a nyomozók kiderítették, hogy az egyik PMC-alkalmazott fejbe lőtte az egyik feléjük tartó gépjármű vezetőjét, aminek következtében a sofőr előrebukott, a lába a gázpedálnak nyomódott és nagy sebességgel az álló konvoj felé tartott. Az anyósülésen ülő nő kétségbeesetten próbálta az autót megállítani, közben hangosan sikoltozott,

amit a Blackwater contractorai támadásnak véltek és az autót tűz alá vették. Sajnálatos módon mindenki életét vesztette. Ez az incidens nemcsak az amerikai közvéleményt háborította fel, akik már régóta tüntettek az iraki háború ellen, hanem az iraki népet is haragra gerjesztette a PMC alkalmazottai ellen, és a koalíciós katonákat sem nézték jó szemmel, akik jórészt amerikaiak voltak és a Blackwater munkavállalóit egyenesen megvetették. Az FBI nyomozást hajtott végre az ügyben, a későbbi tárgyalás végeredményeként 2015-ben négy embert találtak bűnösnek a Nisour téri lövöldözések kapcsán, akiket életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt a szövetségi bíró Washingtonban. Donald Trump 2020-ban, az USA elnökeként kegyelmet adott nekik, így szabadulhattak öt év letöltése után ([URL9](#)).

2001 és 2010 között a Blackwater munkatársainak sérültjeként (ami könnyebb sérülésnek számít) 522 főt regisztráltak, komolyabb ellátást igénylő és a munkából való kieséssel járó eset (több volt mint négy nap betegállomány) 590 alkalmazottat érintett, míg a halálesetek száma 33 volt (ezek túlnyomó része Irakban történt) ([URL10](#)).

Magyarok Irakban

Hódosi kendőzetlenül ír arról, hogy az 1990-es években a pesti utcán szocializálódott kamasznak milyen lehetőségei vannak és mi vezet ahhoz, hogy egy biztonsági magánvállalat alkalmazottjaként Irakban találja magát (Hódosi & Nóti-Nagy, 2015). Részletesen ír arról, hogy egy szegényebb családból származó kamasznak, aki az iskolában nem teljesített kiemelkedően, látva, hogy a gengszterek milyen könnyen tesznek szert befolyásra és keresnek felfoghatatlan összegeket, el kell döntenie, hogy ehhez a világhoz kíván csatlakozni, vagy legális eszközökkel próbál tenni valamit a boldogulása érdekében. Először kidobóként helyezkedik el az éjszakában – ahol jól keresett –, azonban egy idő után váltani akart. Ismerősei útján hallott róla, hogy biztonsági cégek keresnek embereket Irakba, azonban fel akart készülni mielőtt jelentkezik egy ilyen megmérettetésre. Bejutott a Böszörményi úti FBI Akadémiára, az ILEA-ra (International Law Enforcement Academy, azaz Nemzetközi Rendőrakadémia, amerikai finanszírozású intézmény, Közép-Európa több országában működik, egyik feladata a szervezett bűnözés elleni harc oktatása), ahol a foglalkozásokat a híres túsztárgyaló Végh József tartotta. A képzést sikeresen elvégezte, így egy háborús övezetben szerződést ajánlottak neki. Feladatellátásával kapcsolatban részletesen ír a nehézségekről, beilleszkedési problémákról, az angol nyelv fontosságáról, és arról, hogy ebben a britek és amerikaiak által erősen uralt szektorban mennyire nehéz egy kelet-európai jelentkezőnek. A csoportvezetők szinte

kivétel nélkül angolszászok, tapasztalatai alapján dupla annyit kell dolgoznia, hogy bizonyítson. Nyilván nem ez az általános, a jelentkezők nagy többsége volt katona vagy rendőr (amikor jelentkezett 21 főből csak ő volt civil egyedül, a többinek volt katonai vagy rendvédelmi tapasztalata), azonban nem megke-
rülhető az a tény sem, hogy kiugrási lehetőség volt valamely katonai vagy biz-
tonsági vállalatnál szolgálni. Hódosi aztán többször megjárta Irakot, számos
céggel kötött szerződést annak függvényében, hogy hol mennyi volt az elérhető
kereset, és mekkora presztízse volt az elvégzendő feladatnak.

Wagner-csoport – Szíria, Ukrajna

Az orosz PMC Wagner-csoport 2015 szeptemberében jelent meg Szíriában, mi-
után a 2011-ben indult „arab tavasz”, vagyis a Közel-Keleten végigsöprő for-
radalmi hullám elérte az orosz geopolitikai érdekeket. Oroszország kikötöket
tart fenn Szíriában (Tartusz haditengerészeti bázis és a Latakia tartományban
található Hmejrim légi támaszpont a két legfőbb orosz katonai bázis Szíriában),
melyre szüksége van, így a Bassár el-Aszad (az úgynevezett Aszad-rezsim több
mint 50 év uralkodás után 2024 végén bukott meg, melynek utolsó tagja Bas-
sár el-Aszad, aki a rezsim bukása után Moszkvában kapott menedéket) vezette
kormány támogatására és a felkelő csapatok leverésére szerződtette az orosz
kormány a Wagnert. Az első időkben az orosz kormány nem vállalta fel nyíltan
az orosz beavatkozást a szír polgárháborúba, csupán légi támogató hadműve-
letekről beszéltek. Az orosz lakosság elől is titkolták, így egy esetleges csúfos
kudarcot nem kell magyarázni a világ előtt. A nagyhatalmak színpadára épp
csak visszatérni szándékozó Oroszországnak nem hiányzott egy fiaskó. A kez-
deti 400–500-as contractor létszám 2016-ra meghaladta ennek háromszorosát.
A PMC harcosai végezték az ütközetek nagy részét, az orosz légierő és a tüzér-
ség támogatása mellett. Marat Gabidullin orosz ex-Wagner katona szerint az
úgynevezett alkalmi katonák támadásokat kezdeményeztek, visszavertek táma-
dásokat és sokan sebesültek meg, sőt sokan el is estek a sorainkban, miközben
az orosz hadsereg katonái interjúkat adtak jobbra-balra, hőstetteikkel hengec-
tek, és állítólagos szolgálataikért egymás után kapták az állami kitüntetések
(Gabidullin, 2022). Nem tisztünk megítélni, hogy ez mennyire lehetett általános
érvényű, azonban szembeötlő, hogy a nyugati gondolkodással szemben mennyi-
ben különbözik az orosz felfogás a PMC-k alkalmazásában műveleti területen.
Nem feltétlenül kiszolgáló személyzetként vagy segéderőként tekintenek rá-
juk, hanem olybá tűnik, mintha egy olyan szervezet lenne, aminek a halálozási
vagy sérülési rátája nem számít annyira, mint a reguláris erőknél. 2015–2018
között dokumentáltan 36 Wagner katona esett el a harcokban, akiket az orosz

védelmi minisztérium szállított haza cink koporsóban, és a lakhelyükön temették el őket mindenféle katonai tiszteletadás nélkül ([URL11](#)). Ez egyfelől érthető, hiszen nem az orosz hadseregben szolgáltak, hanem PMC alkalmazottként a magas fizetés reményében vállalták a kockázatot. Másfelől viszont az orosz geopolitikai érdekeket szolgálták ki, ami ha úgy vesszük Oroszország, vagyis a hazájuk érdeke. Az elszenvedett veszteség Szíriában vélhetően jóval magasabb volt mind az orosz hadsereg állományában, mind a Wagner-csoport soraiban.

Ukrajnában a Krím félsziget annektálásával kezdődött Oroszország háborúja. A Wagner-csoport „kis zöld emberei” erős támogatást nyújtottak az orosz haderőnek a műveletben. Bár ekkoriban a félszigeten nagyjából 20 000 ukrán katonai teljesített szolgálatot, az ellenállás nem lett volna reménytelen, azonban erre nem került sor. Az ukrán kormány nem akarta kockáztatni, hogy a határ mentén felsorakozott több tízezres orosz csapat, akik gyakorlat céljából települtek a határ közelébe, esetleg átlépjék a határt Kelet-Ukrajna irányába. Akkor még nem lehetett tudni, hogy a történelem kereke ebbe az irányba fog fordulni, függetlenül a Krím félszigeten kifejtett ukrán ellenállás mértékétől.

Később Kelet-Ukrajnában polgárháború tört ki, az oroszbarát erők, az úgynevezett szeparatisták több falut és várost ellenőrzésük alá vontak. Orosz csapatok számára lőszerutánpótlást, illetve hadieszközöket juttattak át ezeken a határszakaszokon, így segítve a lázadó erőket.

Debalceve egy ukrán város a Donyeck-i területen, Ukrajna keleti részén. A donbászi régió (így hívják azt a régiót Kelet-Ukrajnában, amelyet jórészt két megye alkot, Donyeck és Luhanszk) egyik legfontosabb vasúti csomópontja itt található. Az ukrán erők 2014 júliusában szabadították fel Debalcevét. Oroszország számára azonban létfontosságú volt a vasúti összeköttetés megszervezése a megszállt donbászi területen belül, hogy a lőszereket Oroszországból vasúton szállítsák és terjesszék. A debalcevei csata 2014 végén tört ki és 2015 februárjáig tartott, amikor az ukrán hadsereg elhagyta a várost. A harcok azonban tovább folytatódtak, az orosz erők semmiképp sem szerettek volna lemondani erről a fontos csomóponttól. Erről az időszakról szivárogtatott ki az ukrán SBU (Szluzsba bezpeki Ukrajini – Ukrán Biztonsági Szolgálat, Ukrajna egyik nemzetbiztonsági szolgálata, fő működési területei a kémelhárítás, alkotmányvédelem, terrorellenes tevékenység) egy lehallgatott beszélgetést a Wagner parancsnoka Dimitrij Utkin és helyettese Andrej Troshev között, melyben Utkin elmondja hogy február 13-án 11 Wagner katona megsérült és két harcokcsit is elveszítettek, erre válaszul Troshev közölte, hogy a Wagner vesztesége elérte a 66 főt ([URL12](#)). Látható tehát, hogy 2014–2022 között Ukrajnában, Oroszország nyílt beavatkozása előtt is, viszonylag nagy számban vettek részt Wagner harcosok. A pontos számuk természetesen nem tudható, de a *Kyiv Post* ukrán

hírportál által 2017. október 2-án közölt anyagban mintegy 1600 Wagner alkalmazottat azonosítottak ([URL13](#)).

A *Kyiv Post* a *Wall Street Journal* nyomozására hivatkozva közölte, hogy 72-en vettek részt a luhanszki repülőtérért vívott harcokban és közülük 15-en meghaltak, valamint hogy a Wagner-csoport volt felelős az ukrán Il-76-os katonai légiszállító repülőgép lelövéséért, amelyben 2014. június 14-én az ukrán hadsereg 49 katonája vesztette életét. Ugyanakkor további 205 harcos vett részt a 2015. január-februári debalcevei csatában, közülük 51-en meghaltak és minden wagnerest azonosítottak ([URL13](#)).

2022-ben jött el az a pillanat, amikor Oroszország már nem titkolta vagy tagadta a Wagner harcosok létezését, hanem egyenesen terjesztette a híruket. 2022 februárjában Oroszország nyílt támadást hajtott végre a szuverén Ukrajna ellen, és az első pár hónap alatt nyilvánvalóvá vált, hogy nem lesz gyors hadművelet. A részt vevő orosz reguláris erők már 2021 őszétől gyakorlatoztak a határ mentén és Fehéroroszországban, így a hadvezetésnek fontolóra kellett venni a „vérfrissítés” lehetőségét.

A 2022 augusztusától 2023. május végéig tartó Bahmut ostromában nagy számban vettek részt wagneresek, és a város bevétele is nekik tulajdonítható; Prigozsин Wagner vezér maga tüzte ki szimbolikusan az orosz zászlót.

2023. június 24-én tört ki a Wagner lázadásként elhíresült akció, mely során egy 25 000 főt számláló menetoszlop indult meg Ukrajnából Oroszország belseje felé, útközben elfoglalva Rosztovot. A városnak szimbolikus jelentősége volt, ugyanis a harcokat innen irányította az orosz haderő. A lázadás előzménye az volt, hogy a Wagner harcosait az orosz hadsereg alá be akarták olvasztani, Ukrajnából ki kellett volna vonulniuk, és az állami pénzek megvonását helyezték kilátásba. Prigozsин ezt nem akarta megtenni, és a Wagner nagy veszteségei miatt amúgy is összetűzésbe került az Orosz Védelmi Minisztériummal. Viktor Lukasenکو közvetítésével a Wagner egy nap után feladta a követeléseit, Prigozsint és a Wagner egy részét száműzték Fehéroroszországba, nagy részüket beolvasztották az orosz hadsereg alakulatai közé. 2023. augusztus 23-án Prigozsин Moszkvából felszálló repülőgépe, nem sokkal a felszállás után lezuhant. A gépen tartózkodó tíz ember között volt még Dimitrij Utkin a Wagner parancsnoka is. A *The Wall Street Journal* nyomozása szerint Prigozsин merénylet áldozata lett; Moszkvából való felszállása előtt a repülőgép szárnya alá egy kis robbanószerkezetet helyeztek, ami 9000 méteren felrobbant és leszakította a gép szárnyát. A lap Nyikolaj Patrusjev, Vlagyimir Putyin orosz elnök jobb kezét nevezte meg mint a merénylet kitervelőjét ([URL14](#)). Ez megpecsételte a Wagner sorsát; a szerződéseket előbb Fehéroroszországba helyezték, majd később a Száhel-övezetben, Afrikában kaptak szerepet, védve Oroszország vélt vagy valós geopolitikai érdekszféráját.

A magánvállalatok felelőssége a műveletek során, a transzparencia és az átláthatóság

Felvetődik a kérdés, hogy egy katonai művelet során milyen lehetőségek vannak az elszámoltatásra bűncselekmény elkövetése esetén. A szomorú gyakorlat azt mutatja, hogy bár az egyénnek az adott ország büntetőjogi törvénye szerint kell (kellene) felelnie, sajnos az esetek túlnyomó részében ez nem történik meg. A küldő ország szervei „kimentik” az érintettet, ha pedig csoportos jogsértés tapasztalható – ami a fogadó ország állampolgárai számára széles körben ismertté vált –, magát a PMC vállalatot helyezik át másik célterületre. A tapasztalat azt mutatja – ahogy azt Irakban is láthattuk –, hogy sem a PMC vezetőségének, sem annak az állam vezetésének, amely a PMC-t foglalkoztatja, nem érdeke a felelősök elszámoltatása és a megfelelő szankciók alkalmazása. Láthatjuk a gyakorlatot, ha forróvá válik a talaj, egész egyszerűen átnevezik a céget. A vállalatok költségvetése, megrendelése szinte átláthatatlanok, aki a cégekről szeretne megbízható információkat kapni, majdnem biztos, hogy falakba fog ütközni. Nagyon profitorientált terület és kimondhatóan rengeteg pénz forog ebben az üzletágban. Nyilván minden cég félti az üzleti titkait, melyek között szerepel a bevétel, megrendelések száma, alkalmazottak száma, üzletfelek személyének kiléte. Ezen információk nagyon fontosak a cég tulajdonosi körének, így természetes, hogy ha törvényi szabályozás nem kötelezi őket adatközlésre, akkor nem fogják ezeket az adatokat világga kürtölni. A műveleti területen végrehajtott feladatról is csak szűrt információkat lehet találni, leginkább címszavakban, addig, amíg nem történik valami súlyos szabályszegés, amit a fogadó állam rossz néven vesz, általában nem is tud a nagyvilág róluk (Kinsey, 2006).

A professzionális hadsereg háttérbe szorulása?

Európa a kétezres évek elejétől kezdve folyamatosan átállt a professzionális hadsereg alkalmazására, ami a sorozás intézményét jogilag vagy megszüntette, vagy békeállapotban felfüggesztette. Magyarország is így tett, hazánkban 2004. november 3-án szerelték le az utolsó sorkatonák. Ez azt jelenti, hogy a jövőben felmerülő biztonsági problémákra, a hazánkat esetlegesen veszélyeztető biztonsági kockázatokra már a jól kiképzett, motivált, szerződéses vagy hivatásos katonák fognak választ adni. Azonban nemcsak hazánkban, hanem Európában is számos helyen probléma a hivatásos vagy szerződéses katonák létszámának megtartása vagy növelése. Napjainkra a katonai, rendvédelmi pálya már nem olyan népszerű mint 10–20 évvel ezelőtt. Amíg korábban a kiszámíthatóság,

a biztos pálya, és a stabil előremenetel jellemezte e beosztásokat, addig a ma fiataljai talán már úgy gondolhatják, hogy ez nem így van.

Hazánk NATO tagország, így külső fenyegetés esetén számíthatunk a tagállamok támogatására; a támogatás viszont nem automatikus és időbe telik. Annak megérkezéséig saját csapatainknak kell helytállni és felvenni a harcot, amihez a fejlett és korszerű haditechnikán kívül megfelelően képzett, motivált katonákra van szükség. Ezért meg kell szólítani a következő generációkat, elő kell hívni belőlük a haza szeretetét, illetve azt, hogy a hadsereg kötelékében hazáját szolgáló ember nagyon fontos eleme a társadalomnak, amire mindenkinek, szülőnek, nagyszülőnek egyaránt büszkének kell lenni. Az anyagi, illetve más szociális juttatásokat olyan szintre kell hozni, hogy ne legyen probléma a jelentkező számára, hogy katonaként vagy rendvédelmi szerv hivatásosaként kell eltartania a családját.

Az országok közötti háborúskodás ideje azonban nem ért véget Európában, az orosz–ukrán háború felébresztett minket, hogy a háború mint műfaj nem egy távoli ázsiai vagy afrikai ország, hanem bármelyik pillanatban lehet a nyugati ember problémája is. Eva Högl, a Bundestag, a német törvényhozás fegyveres erőikért felelős biztosa készített egy 171 oldalas jelentést, amit 2024-ben tették közzé ([URL15](#)). Ebben közli, hogy a Bundeswehr (német hadsereg) közel 20%-os személyi hiánnyal küzd (pontosan: 18%) és három fő problémára fókuszál. A személyzet hiányán kívül a felszerelés és az infrastruktúra romlására hívja fel a figyelmet; az infrastruktúra romlását a személyzet- és anyaghíánynak tudja be. A felszerelés és infrastruktúra fejlesztése lényegében pénzkérdés, ami egy gyenge gazdasági helyzetben megviseli a költségvetést, de a személyzet pótlása még ennél is körülményesebb, nemcsak Németországban, hanem Európa bármelyik országában. Új haditechnikákat vásárolni, épületeket építeni, felújítani nagyon sok pénzt igényel, és ha az adott ország megfelelő bérezést kíván adni katonáinak, az is további plusz forrás elkülönítését követeli meg a költségvetéstől. Továbbá ennek nem „csak” anyagi feltétele van, hanem a fiatalok számára is vonzóvá kell tenni a katonai pályát.

Ameddig pedig háborúk zajlanak, addig azokra is szükség lesz, akik ezeket megvívják. Már az őskorban is voltak törzsi háborúk, a zsoldos mint létező jelenség megjelenését azonban csak az ókor időszakára tehetjük. Itt jelentek meg a történelemben olyan szerencse vadászok, akik a pénzért cserébe bárkivel hajlandók voltak csatába szállni, később nem ritkán az eredeti munkaadójukkal szemben is. A zsoldos szakma egészen a 19–20. századig tartotta magát, a két világégést követően azonban lassan átvették a helyüket a katonai és biztonsági magánvállalatok alkalmazottai. A fő különbség, hogy amíg a zsoldos egyéni haszonszerzés céljából, egyénként vesz részt a konfliktusokban, korántsem

biztos, hogy egy állam megbízásából, ezzel szemben a katonai magánvállalatok külön erre a célra létrehozott cégek hivatalos alkalmazottai, munkavállalói szerződéssel. A zsoldos szinte kivétel nélkül idegennek számít az adott országban, ahol a konfliktus zajlik, tehát egy másik ország állampolgára. A PMC és a PSC végrehajtó állomány döntő többsége abból az országból kerül ki, ahol a művelet zajlik. Részint pénzügyi megfontolásból és a nyelvi nehézségek csökkentése céljából, valamint a társadalom is máshogy fordul egy idegen ország állampolgárához és máshogyan a sajátjához. Az első iraki háborúban egy amerikai katonára száz contractor jutott, a tíz évvel később indított másodikban ez a szám már az egy a tízhez módosult. Afganisztánban szintén voltak biztonsági cégek, melyek tehermentesítették az amerikai alakulatokat, illetve a tartományok újjáépítésének biztonságát végrehajtását segítették.

Az orosz–ukrán háború emblematisz harcászai, a Wagner-csoportként megismert alakulat már egy másfajta katonai vállalatot vetített előre. Az ukrainai részvétel előtt, a megalakulásukat követően hamar a szír polgárháborúban találták magukat a Slavonic Corps utódjaként. Nagy veszteségeket szenvedtek el, azonban a Kreml, mivel nem reguláris alakulatok veszteségeiről van szó, nem csinált belőle nagy gondot. Sokan azon a véleményen vannak, hogy az orosz politikusoknak nem számít az emberélet, azonban a 21. században már nem engedheti meg magának egyik politikai párt sem, hogy állampolgárait nagy számban elveszítse. A társadalom az okostelefonok, az internet korában pillanatok alatt értesül minden eseményről, és az érzelmek nagyon hamar felkorbácsolódnak.

A PMC szerződésesei estében a társadalom gyakran mossza őket össze a landvágó zsoldos harcosokkal, ahogy a média is gyakran így említi őket, az ő haláluk nem mindig okoz oly mértékű felháborodást, mint egy reguláris katonai alakulat elvesztése. Ezt a „kiskaput” az államok ki is használják, a veszteségi listára nem mindig, vagy nem olyan rendszerességgel kerülnek fel ezek az alkalmazottak, mint a katonák. A jövőben tehát még inkább felértékelődik ezen harcosok alkalmazása a háborús övezetekben, legyen szó akár harci tevékenységről, kiképzésről, személyvédelemről, vagy akár békefenntartó műveletekben való részvételről. Ahol a jogi szabályozás ennek teret enged, mindenképp lesz helyük ezeknek a vállalatoknak.

További esetleges problémaként merülhet fel még a kiképzés kérdésköre. A PMC-k, és a PSC-k szinte kivétel nélkül leszerelt katonákat vagy rendvédelmi alkalmazottakat foglalkoztatnak, nem véletlenül. Ezek a jelentkezők már kaptak alapkiképzést különféle fegyverekre, fegyverrendszerekre, illetve katonai jártasságot szereztek. Nem ritka, hogy a különleges erőknél szolgált valamely jelölt, aki a kézi fegyverek professzionális szintű felhasználásán kívül harci tapasztalattal is rendelkezik. Nem elhanyagolható előny ez, hiszen szolgálhat egy

katona vagy egy rendőr évekig, kaphat számos értékes képzést és kiképzést, az hogy milyen fából faragták az első lövések és robbanások zajában fog eldőlni. Ha már valaki átesett a tűzkeresztségen, vagyis részt vett ütközetben és cselekvőképes maradt, hatalmas előny azokkal szemben, akik még fegyvert sem láttak. Azonban fel kell készülniük a katonai magánvállalatoknak olyan jelentkezőkre is, akikben megvan az elhatározás, de nem rendelkeznek semmiféle tapasztalattal. Azt gondoljuk két irány is választható, az elsőben a jelentkezéshez feltétlenül lehetne adni pár éves katonai vagy rendőri múltat. Ez a továbbiakban elősegíthetné az együttműködést a hadsereg és a PMC vállalatok között, mivel akár hatással is lehetne a jelentkezési morálra a hadseregbe. Ha viszont ezt a lépést elvetjük, akkor kiképzési központ létrehozása válik indokolttá, ahol PMC instruktorok adnának célirányzott oktatást a jelentkezőnek, aminek végén a jelölt vizsgával bizonyítaná a rátermettségét, felkészültségét. Ezek létrehozásához viszont a legtöbb európai országban jogszabályi változtatásokra van szükség, mint ahogy a hivatalos toborzás ezekbe a cégekbe sem megengedett.

Befejezés

A katonai magáncégek térhódítása egyáltalán nem meglepő, hiszen a legtöbb társadalmi jelenséghez hasonlóan a PMC-k is a körülmények megváltozására adott válaszként jelentek meg. A hidegháború végével az évszázad katonai tevékenységének nagy része okafogyottá vált és a közvéleményt mozgósító fenyegetés nélkül a nagyhatalmak sokkal érzékenyebbé váltak a katonai veszteségek belpolitikai következményeire, különösen a nem közvetlenül a nemzeti érdekekhez kapcsolódó ügyek esetében. A háborúk, a hadviselés egyes formáinak megváltozása, a katonai tevékenységek civil szektorba történő kiszervezése és szolgáltatásként való nyújtása pedig alapjaiban változtatta meg a fegyveres konfliktusok, háborús cselekmények megvívásának módját és teremtette meg a PMC-k létjogosultságát.

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követő időszak a háború elüzletiesedését eredményezte, amelynek következményeként számos katonai vállalkozás vett részt a világ különböző tájain – Irakban, Szomáliában, Afganisztánban, Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, Mozambikban, Kuvaitban stb. – zajló háborús konfliktusokban. Jelen korunk valósága, hogy a háború privát szektorba szervezését nem követték a reguláris katonai hadviselés szabályai, így a PMC tagja által elkövetett humanitárius vagy egyéb jogsértés esetén, az egyéni felelősség megállapításán túl, különösen nehézkesnek és időigényesnek tűnik a vállalati elszámoltathatóság és felelősségre vonás nemzeti vagy nemzetközi szintű kérdésköre. A probléma lényegét abban sejtjük, hogy amíg a PMC-k

a nagyhatalmak gazdasági és politikai céljaikat támogatják, addig nagy valószínűséggel egyetlen nagyhatalom sem fog érdekeltté válni a tevékenység teljes spektrumát lefedő jogi korlátozások meghozatalában és végrehajtásában.

Tanulmányunkban a PMC-k sokak által csak kevésbé vagy egyáltalán nem ismert, számos misztikummal és fikcióval övezett világába kívántuk kalauzolni az olvasót, és felvetni néhány olyan izgalmas kérdést, amely számos további kutatás számára szolgálhat kiindulásként.

Felhasznált irodalom

- Bothe, M., Partsch, K. J. & Solf, W. A. (1982). *New rules for victims of armed conflicts: Commentary on the two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Christián L. (Szerk.) (2014). *A magánbiztonság elméleti alapjai*. Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Gabidullin, M. (2022). *Orosz zsoldosok Putyin szolgálatában*. Corvina kiadó.
- Hódosi Z., & Nóti-Nagy, A. (2015). *A zsoldos, Egy magyar Irak poklában*. Konkrét Könyvek.
- Kinsey, C. (2006). *Corporate Soldiers and International Security The Rise of Private Military Companies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203018354>
- Lévai Cs. (2020). Szempontok az amerikai (1776) és a magyar (1849) függetlenségi nyilatkozat összehasonlításához. *Századok*, 154(3), 475-494.
- Loader, I. & Percy, S. (2012). Bringing the „outside” in and the „inside” out: Crossing the criminology IR divide. *Global Crime*, 13(4), 213-218. <http://dx.doi.org/10.1080/17440572.2012.715402>
- Schumacher, G. (2006). *A bloody business: America's war zone contractors and the occupation of Iraq*. Zenith.
- Sheptycki, J. (2007). The constabulary ethic and the transnational condition. In Goldsmith, A., & Sheptycki, J. (Eds.), *Crafting Transnational Policing: Police Capacity-Building and Global Policing Reform* (pp. 31–73). Hart Publishing. <https://doi.org/10.5040/9781472564108>
- Singer, P. W. (2003). *Corporate Warriors: The Rise of the Militarized Private Security Industry*. Cornell University Press.
- Smith, D. B. (2022). *Private Military Companies: The Future Armies*.
- Varga K. (2009). *Civilek a harcműzön-katonai magánvállalatok*. Magyar Külügyi Intézet.
- Xenophón (1968). *Anabaszisz*. Európa kiadó.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *OAU Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa. Libreville, 3rd July 1977*. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/oau-mercenarism-1977>

- URL2: *Arcanum, Condottieri*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/c-4B61/condottieri-5C8B/>
- URL3: *A biztonság privatizálása*. https://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/karacsony_veronika-a_biztonsag_privatizalasa.pdf
- URL4: *Az orosz katonai magánvállalatok és a Wagner Csoport szerepe, illetve működése*. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/3587/2871>
- URL5: *Private military companies in the United Kingdom*. https://mid.ru/en/foreign_policy/international_safety/1896231/
- URL6: *Private military companies in the US*. https://www.mid.ru/en/foreign_policy/international_safety/regpra/1896217/
- URL7: *Trump pardons Blackwater contractors jailed for massacre of Iraq civilians*. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/23/trump-pardons-blackwater-contractors-jailed-for-massacre-of-iraq-civilians>
- URL8: *I Hope She's Scarred for Life" — Recalling My Time as a Blackwater Mercenary*. <https://thewarhorse.org/recalling-my-time-as-a-blackwater-mercenary-in-iraq/>
- URL9: *Életfogytiglant kapott a Blackwater 2007-es bagdadi vérengzésének egyik elkövetője*. <https://honvedelem.hu/hirek/kulfoldi-hirek/életfogytiglant-kapott-a-blackwater-2007-es-bagdadi-verengzesenek-egyik-elkovetoje.html>
- URL10: *U.S. Government Private Contract Worker Deaths and Injuries*. https://projects.publica.org/tables/contractor_casualties.html
- URL11: *More Russian Fighters from Private 'Wagner Group' Die in Syria*. <https://www.themoscowtimes.com/2017/03/22/more-undocumented-russian-fighters-from-private-wagner-group-die-in-syria-a57499>
- URL12: *Ukraine names over 150 mercenaries from "Putin's private army" fighting in Ukraine and Syria*. <https://euromaidanpress.com/2017/11/04/ukraines-special-service-shares-more-data-on-the-militants-of-russian-wagner-private-military-group-operating-in-donbas-and-syria/>
- URL13: *SBU says Russia's Wagner mercenaries involved in Donbas war*. <https://www.kyivpost.com/post/7950>
- URL14: *How Putin's Right-Hand Man Took Out Prigozhin*. <https://www.wsj.com/world/russia/putin-patrushev-plan-prigozhin-assassination-428d5ed8>
- URL15: *Ezért kilátástalan a német hadsereg helyzete*. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/03/ezert-kilatastalan-a-nemet-hadsereg-helyzete>

Alkalmazott jogszabályok

1949. évi genfi egyezmények 1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyve, 47. cikk.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 661 (1990) számú határozata (1990. augusztus 6.).

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Pintér K., & Lippai Zs. (2026). Katonai magánvállalatok jelenkorunk konfliktusaiban: trendek, kockázatok és szabályozási kihívások. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2497–2521. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2497-2521>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Lippai Zsolt, aki a lippai.zsolt@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Szontagh Veronika Anna: Roma is? Áldozat is? Áldozathibáztatás az előítélet motiválta bűncselekmények kisebbségi sértettjeivel szemben

Veronika Anna Szontagh: Roma as well? A victim too? Victim
blaming against minority victims of prejudice-motivated crimes

Burca Mercédesz

doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
ÁJK Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
b.merci7@yahoo.com

Absztrakt

Cél: A könyvismertetés Szontagh Veronika Anna 2025-ben megjelent monográfiáját mutatja be, amely az áldozathibáztatás és az előítélet-motivált bűncselekmények összefüggéseit vizsgálja, a roma kisebbség sértettjeire összpontosítva.

Módszertan: A recenzió a kötet fejezeti felépítését követve ismerteti az elméleti keretet, a jogtörténeti és jogdogmatikai részeket, valamint a Gyöngyöspata és a Tavaszmező utca ügyére épülő esettanulmányokat.

Megállapítások: A könyv amellelt érvel, hogy a roma sértettekkel szembeni áldozathibáztatás strukturális jelenség, amelyet társadalmi előítéletek, populista narratívák, intézményi hiányosságok és médiadiskurzusok erősítenek.

Érték: A kötet a kriminológia, a viktimológia, a büntetőjog és a kisebbségkutatás határterületén nyújt összegző, empirikus elemekkel alátámasztott áttekintést, ezért elsősorban jogászok, kriminológusok, társadalomtudósok és áldozatvédelemmel foglalkozó szakemberek számára lehet hasznos.

Kulcsszavak: roma kisebbség, áldozathibáztatás, gyűlölet-bűncselekmény, viktimológia

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2026. 03. 21. Átdolgozás: 2026. 04. 29. Elfogadás: 2026. 05. 18.

Abstract

Aim: This book review presents the 2025 monograph by Veronika Anna Szontagh, which examines the relationship between victim blaming and prejudice-motivated crimes, with a focus on victims from the Roma minority.

Methodology: Following the structure of the volume, the review outlines the theoretical framework, the legal-historical and legal-dogmatic sections, as well as the case studies based on the Gyöngyöspata case and the Tavaszmező Street case.

Findings: The book argues that victim blaming directed at Roma victims is a structural phenomenon, reinforced by social prejudices, populist narratives, institutional shortcomings, and media discourses.

Value: The volume provides a comprehensive overview at the intersection of criminology, victimology, criminal law, and minority studies, supported by empirical elements; therefore, it may be particularly useful for legal professionals, criminologists, social scientists, and practitioners working in victim protection.

Keywords: Roma minority, victim blaming, hate crime, victimology

A 248 oldalas, kartonált kötet az áldozathibáztatás és az előítélet-motivált bűncselekmények kapcsolatát vizsgálja, fókuszba állítva a roma kisebbséghez tartozó sértettek helyzetét. A könyv alapvető kérdése, hogy a társadalmi empátia valóban minden áldozatot azonos módon illet-e meg, vagy az áldozati státusz társadalmi elismerése összefügg az áldozat etnikai, társadalmi és egyéb stigmatizálható jellemzőivel. A mű kiindulópontja szerint az áldozatok iránti részvétel nem tekinthető automatikus társadalmi reakciónak; a részvétel, a segítőkészség és a hitelesség megítélése számos esetben társadalmi előfeltevésekhez kötődik (Szontagh, 2025). A kötet egyik központi tétele, hogy a stigmatizált (megbélyezett) kisebbségek, különösen a romák esetében az áldozathibáztatás nem egyedi reakció, hanem strukturális jelenség. A szerző William Ryan *Blaming the Victim* című munkájára támaszkodva azt mutatja be, hogy a hátrányos helyzetű a közgondolkodás gyakran individuális felelősségként értelmezi, miközben háttérbe szorítnak a strukturális egyenlőtlenségek és az intézményi diszkrimináció kérdései. A könyv ezt a logikát nem elszigetelt attitűdként, hanem a kirekesztés, a gyűlölet-bűncselekmények és a másodlagos viktimizáció (áldozattá válás) egymást erősítő összefüggésszerekként tárgyalja (Szontagh, 2025).

A monográfia négy nagy fejezetben építi fel érvelését. A tudományos elméleteket bemutató rész az interakcionista (az emberek közötti kölcsönhatásokat vizsgáló bűnözéstudomány) és kritikai kriminológia (a társadalmi egyenlőtlenségeket

és hatalmi viszonyokat hangsúlyozó megközelítés), a viktimológia (az áldozatokkal foglalkozó tudományterület), valamint a feminista és interszekcionális megközelítések (a nemi egyenlőtlenségeket és azok más társadalmi tényezőkkel való összefonódását vizsgáló irányzatok) felől közelít a témához. Különösen hangsúlyos benne az ideális áldozat koncepciója, amely arra világít rá, hogy a társadalmilag elfogadott áldozati mintába nem illeszkedő személyek státusza könnyen megkérdőjelezhetővé válik. Ezzel a fogalmi háttérrel készíti elő a szerző azt az állítását, hogy a roma sértettek áldozatiságának társadalmi elismerése korlátozott, ezért esetükben az empátia hiánya és az áldozathibáztatás különösen erősen jelentkezik (Szontagh, 2025).

Az elméleti fejezetek fontos része a gyűlölet-bűncselekmény fogalmának és társadalmi háttérének tisztázása. A kötet áttekinti a különböző definíciós megközelítéseket, a védett csoportok kijelölésének dilemmáit, valamint azt is, hogy a kategorizálás miként befolyásolja a jelenség mérését, jogi kezelését és társadalmi értelmezését. A szerző tárgyalja a nők elleni erőszak és a gyűlölet-bűncselekmények viszonyát, továbbá azt a kérdést is, hogy a büntetőjog mennyiben képes normatív módon hozzájárulni egy toleránsabb társadalmi közeg formálásához. A magyar jogfejlődés bemutatása a Csemegi-kódextól a hatályos Btk. 216. §-áig követi a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos szabályozás alakulását, és kitér a dogmatikai, bizonyítási és jogpolitikai nehézségekre is (Szontagh, 2025).

A védett tulajdonságok körének áttekintése a mű egyik fontos rendszerező eleme. A szerző amellet érvel, hogy a védett csoportok kijelölése nem függetleníthető az adott társadalom történeti tapasztalataitól és hatalmi viszonyaitól, ezért a klasszikus kategóriák – faj, bőrszín, etnikum, vallás – mellett a nem, a szexuális irányultság, a nemi identitás vagy a fogyatékoság kérdése is hangsúlyosan jelenik meg. A könyv e ponton is azt szemlélteti, hogy a gyűlölet-bűncselekmények jogi és társadalmi kezelése csak akkor értelmezhető adekvátnak, ha a védelemre jogosító tulajdonságokat nem absztrakt, hanem történetileg és társadalmilag beágyazott kategóriákként kezeljük.

Az áldozathibáztatásról szóló alfejezetek bemutatják, hogy ez a jelenség miként működik igazolási mechanizmusként, és hogyan válik az igazságszolgáltatás, illetve a média diskurzusain keresztül a másodlagos viktimizáció részévé. A kötet szerint a kisebbségi sértettek gyakran csak akkor részesülnek empátiában, ha megfelelnek az ideális áldozatról alkotott társadalmi képnek, ennek hiányában az elkövetett cselekmény súlya ellenére is megkérdőjelezhető marad áldozati státuszuk (Szontagh, 2025).

A harmadik fejezet a populizmus és a romaellenesség magyarországi összefüggéseit tárgyalja. A szerző azt vizsgálja, miként erősíti a populista közbeszéd a romaellenes narratívákat, és hogyan kapcsolódik ehhez a társadalmi

kirekesztődés, a morális pánik, valamint az előítéletes attitűdök intézményesülése. A kötet nemzetközi és hazai kutatások alapján arra a következtetésre jut, hogy a romaellenesség Magyarországon több formában jelenik meg, a nyílt elutasítástól a finomabb kulturális és jóléti sovínisza mintázatokig. A hivatalos statisztikák alacsony esetszámai a könyv értelmezésében nem a probléma hiányát, hanem inkább az aluljelentettséget, a jogtudatosság korlátait és a hatóságokba vetett bizalom hiányát tükrözik (Szontagh, 2025).

A kötet empirikus súlypontját a Tavaszmező utcai 2009-es ügy és a 2011-es gyöngyöspatai események összehasonlító elemzése adja. A szerző kvalitatív megközelítést alkalmaz, amelyet a kritikai diskurzuselemzés módszerével egészít ki, és három online médium – az Index, az Origo és a kuruc.info – összesen 377 cikkének vizsgálatára épít. Az elemzés fókuszában az áldozatok ábrázolása, az áldozathibáztatás, a gyűlölet-bűncselekmény fogalmának használata és a romákkal szembeni előítéletek nyelvi mintázatai állnak. A két ügy párhuzamba állítása lehetővé teszi annak bemutatását, hogy a roma szereplők a médiában áldozatként és elkövetőként egyaránt erősen sztereotipizált keretben jelennek meg.

A gyöngyöspatai ügyben a megfélemlített roma közösség sértetti pozíciója, valamint a hatósági reakciók hiányosságai kerülnek előtérbe, míg a Tavaszmező utcai esetet a szerző „fordított esetként” értelmezi, ugyanis ez az eset nem a kisebbségi áldozatok fokozott védelmét szolgálta, hanem éppen roma elkövetőket ítéltek el „magyarellenes” indítékból (Szontagh, 2025). A két eltérő ügy közös tanulsága a roma szereplőkkel szembeni empátia korlátozottsága: a cigány áldozatok nem jutnak hozzá maradéktalanul ahhoz az elismeréshez, amely az áldozati státusz társadalmi elfogadásához szükséges (Szontagh, 2025). A médiaelemzés ezt a következtetést azzal árnyalja, hogy a roma megszólalók jelenléte önmagában nem elegendő, ha a szerkesztett nyilvánosság egészét továbbra is egyoldalú és leegyszerűsítő narratívák uralják.

A könyv szerkezete jól követi a felvetett probléma rétegeit: az elméleti alapoktól a jogi és társadalmi kontextuson át az esettanulmányokig halad. Nyelvezete tudományos, ugyanakkor a fejezetek egymásra épülése és az empirikus példák révén a tárgyalásmód végig követhető marad. A cím és az alcím pontosan kijelöli a vizsgálat fókuszát, a kartonált, szakkönyvjellegű megjelenés pedig illeszkedik a mű tematikájához és céljához. A kötet bibliográfiai és fogalmi apparátusa lehetővé teszi, hogy az olvasó ne csupán a roma sértettekkel szembeni áldozathibáztatás jelenségét lássa, hanem annak kriminológiai, viktimológiai és társadalomelméleti összefüggéseit is áttekinthe.

A mű elsődleges célközönségét a kriminológia, a viktimológia, a büntetőjog, az emberi jogok és a kisebbségkutatás iránt érdeklődő kutatók, oktatók, hallgatók és gyakorló szakemberek alkotják. A könyv olyan kérdést tematizál, amely

túlmutat egyetlen ügycsoporton: azt, hogy miként oszlik meg társadalmilag az együttérzés, és milyen feltételek mellett válik egy sértett „hiteles” áldozattá a nyilvánosság szemében. Ezzel a kötet a roma kisebbség sértettjeivel szembeni előítéletek vizsgálatán túl tágabb társadalomkritikai perspektívát is kínál.

Felhasznált irodalom

Szontagh V. A. (2025). *Roma is? Áldozat is? Áldozathibáztatás az előítélet motiválta bűncselekmények kisebbségi sértettjeivel szemben*. L'Harmattan Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Burca M. (2026). Szontagh Veronika Anna: Roma is? Áldozat is? Áldozathibáztatás az előítélet motiválta bűncselekmények kisebbségi sértettjeivel szemben. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2523–2527. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2523-2527>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Burca Mercédesz, aki a b.merci7@yahoo.com e-mail címen érhető el.

Recenzió Dr. Mátyás Szabolcs: Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I. című művéről

Review of Dr. Szabolcs Mátyás's work entitled Collection of Texts
on Forensic Science and Criminology, Vol. I

Nyitrai Endre

Dr., PhD, tanszékvezető, egyetemi docens, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
nyitrai.endre@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A recenzió célja annak bemutatása, hogy Mátyás Szabolcs *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I.* című műve milyen módon járul hozzá a bűnügyi tudományok oktatásának módszertani megújításához, különös tekintettel az interdiszciplináris megközelítés és a narratív eszközök alkalmazására a kriminalisztikai és kriminológiai ismeretek közvetítésében.

Módszertan: A recenzió leíró-elemző módszert alkalmaz, amely a mű szerkezeti és tematikai sajátosságainak, valamint forrásanyagának vizsgálatára épül. Az elemzés kiterjed a kötetben megjelenő irodalmi, filmes és zenei példák kriminalisztikai és kriminológiai értelmezésére.

Megállapítások: A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a kötet újszerű módon integrálja a kulturális tartalmakat a bűnügyi tudományok oktatásába, a fikciós műveket esettanulmányként alkalmazva segíti elő az elméleti ismeretek gyakorlati megértését.

Érték: A mű jelentős értéke abban áll, hogy elősegíti az elméleti és gyakorlati ismeretek integrációját, valamint hozzájárul a kriminalisztikai gondolkodás fejlesztéséhez. A szöveggyűjtemény alkalmas arra, hogy a rendészeti felsőoktatásban módszertani segédanyagként szolgáljon.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2026. 03. 27. Átdolgozás: 2026. 04. 10. Elfogadás: 2026. 04. 29.

Kulcsszavak: kriminalisztika; kriminológia; oktatásmódszertan; interdiszciplinaritás; narratív megközelítés

Abstract

Aim: The aim of this review is to demonstrate how Szabolcs Mátyás's work, *Criminalistics and Criminology: A Collection of Texts*, Vol. I, contributes to the methodological renewal of teaching in the criminal sciences, with particular regard to the use of an interdisciplinary approach and narrative techniques in the communication of knowledge in criminalistics and criminology.

Methodology: This review employs a descriptive-analytical approach, based on an examination of the work's structural and thematic characteristics, as well as its source material. The analysis covers the forensic and criminological interpretation of the literary, cinematic and musical examples featured in the volume.

Findings: Based on this study, it can be concluded that the volume integrates cultural content into the teaching of criminal sciences in an innovative way; by using works of fiction as case studies, it facilitates the practical understanding of theoretical knowledge.

Value: The work's significant value lies in the fact that it promotes the integration of theoretical and practical knowledge and contributes to the development of forensic thinking. This collection of texts is suitable for use as a methodological resource in higher education in law enforcement.

Keywords: forensic science; criminology; teaching methodology; interdisciplinarity; narrative approach

A bűnügyi tudományok oktatása során a legnagyobb kihívást sokszor a száraz jogszabályi környezet és a rideg statisztikai adatok élettél való megtöltése jelenti. Dr. Mátyás Szabolcs, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának docense, a *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I.* című kötetével egy olyan interdiszciplináris hidat épített, amely a szépirodalom, a filmművészet és a rockzene eszköztárát hívja segítségül a jogi absztrakciók feloldásához. A mű nem csupán egy egyszerű szemelvénygyűjtemény, hanem egy tudatosan felépített módszertani innováció, amely a narratív kriminológia és kriminalisztika alapjaira építve teszi szemléletessé a bűnügyi jelenségeket.

A kötet szerkezeti felépítése a felsőoktatási igényekhez igazodik: tizennégy fejezete egy-egy tanulmányi hetet reprezentál, így a félév során szervesen illeszthető a tananyagba. A szerző dicséretes arányérzővel válogatott a források között: a tartalom fele a magyar kulturális kánon része (például Jókai Mór,

Mikszáth Kálmán vagy Móricz Zsigmond művei), míg a másik fele a világirodalom és a nemzetközi filmművészet klasszikusait vonultatja fel.

A könyv tudományos nívója abban rejlik, ahogyan a szerző a fikciós szövegeket „esettanulmányként” kezeli. Nem elégszik meg az irodalmi elemzéssel; minden fejezetben kriminológiai és kriminalisztikai górcső alá veszi a cselekményt. Amikor például Jókai Mór *Az arany ember* című művét vizsgálja, Tímár Mihály alakját a modern gazdasági bűnözés és a korrupció tipológiája felől közelíti meg. Olyan fogalmakat tesz kézzelfoghatóvá, mint a jogtalan elsajátítás, a hivatali vesztegetés vagy a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmények, rávilágítva arra, hogy a klasszikus irodalom morális dilemmái ma is releváns büntetőjogi kategóriákba fordíthatók.

Külön kiemelendő a kötet kriminálpszichológiai és kriminálszociológiai mélysége. A szerző nemcsak a tettest, hanem az áldozatot és a társadalmi környezetet is a vizsgálat fókuszába helyezi. A „prediktív rendészet” témakörénél például Philip K. Dick és Steven Spielberg *Különvélemény* című alkotását hívja segítségül, hogy a mesterséges intelligencia, az algoritmusalapú bűnmegelőzés és az egyéni szabadságjogok konfliktusát elemezze. Itt érdemes megállapítani, hogy a mű túllép a múltbéli reflexiókon, és bátran nyit a jövő technológiai kihívásai felé, érintve a „digitális bíró” vagy a bűnözés-előrejelző szoftverek etikai kérdéseit is.

A metodikai szigor mellett a könyv stílusa is említést érdemel. Mátyás Szabolcs tudatosan reagál a Z és alfa generáció megváltozott olvasási szokásaira.

Ezzel kapcsolatban a szerző a következőket írja: „*Közhelyként hangzik, hogy a mai fiatalok keveset olvasnak, de sajnos ezt az olvasási szokásokat vizsgáló kutatások is alátámasztják. Ráadásul nemcsak kevesebbet olvasnak, mint a kortársaik néhány évtizeddel ezelőtt, hanem az olvasott művek irodalmi értéke is sekélyesebb lett. Egyre kevesebb fiatal vesz a kezébe szépirodalmi művet, egy regényt vagy verset. Ha pedig leül a televízió vagy a világháló elé, akkor olyan filmeket néz és zeneszámokat hallgat, amelyek megkérdőjelezhetően járulnak csak hozzá a klasszikus műveltség növeléséhez.*” (Mátyás, 2026). Elismeri, hogy a hosszú, klasszikus regények feldolgozása ma már nehézségekbe ütközik a hallgatók körében, ezért a szöveggyűjtemény „falatnyi” dózisokban, releváns részletek kiemelésével teszi fogyaszthatóvá és feldolgozhatóvá az anyagot. Ez azonban nem jelenti a tudományosság feladását; a fejezetek végén található kérdések és szakirodalmi hivatkozások mélyebb elmerülésre sarkallják az olvasót.

Objektív kritikai szempontból megjegyzendő, hogy a kötet címe (I. kötet) nagy várakozásokat támaszt a folytatással szemben. A jelenlegi gyűjtemény bár széles spektrumot fed le, bizonyos speciális bűncselekménytípusok (például a kiberbűnözés vagy a modern környezet elleni bűncselekmények) még

várnak a hasonló típusú irodalmi feldolgozásra. Mindazonáltal a munka szilárd elméleti alapokra épül.

A szerző külön fejezetet szentel a helyszíni szemle és a krimináltaktika számos területének bemutatására is. Sherlock Holmes vagy Hercule Poirot alakján keresztül a deduktív és induktív bizonyítási logikát mutatja be, rávilágítva a nyomrögzítés és a tanúkihallgatás pszichológiájának fejlődésére. Ezáltal a hallgatók nem csupán szabályokat sajátítanak el mechanikusan, hanem megértik a kriminalisztikai gondolkodás logikáját is.

Záró gondolatként kijelenthető, hogy Mátyás Szabolcs munkája a hazai rendészettudomány képzeletbeli könyvtárának egy érdekes és hiánypótló darabjává vált. A kiadvány méltatása nem csupán a formai újszerűségnek szól, hanem annak a szemléletmódnak is, amely szerint a kriminalisztika és kriminológia nem egymástól elszigetelt tudományterületek, hanem a kultúra és az emberi lélek szerves részei. A mű sikerrel bizonyítja, hogy a klasszikus műveltség nem akadály, hanem előfeltétele a modern, értelmiségi rendészeti tiszt képzésnek. A kötetet minden egyetemi hallgatónak, kutatónak és a téma iránt érdeklődő laikusnak is bátran ajánlom.

Felhasznált irodalom

Mátyás Sz. (2026). *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I.* International Criminal Geographical Association. https://real.mtak.hu/234648/1/konyv_szovegygyujtemeny_FI-NAL002.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nyitrai E. (2026). Recenzió Dr. Mátyás Szabolcs: *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény I.* című művéről. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2529–2533. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2529-2533>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Nyitrai Endre, aki a nyitrai.endre@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Tempio Pausania: fostering relational and restorative communities

Federica Maggio

PhD student
Università degli Studi di Sassari
f.maggio1@phd.uniss.it

Lucrezia Perrella

PhD, psychologist
Università degli Studi di Sassari
lperrella@uniss.it

Giovanni Maria Natale

PhD student
Università degli Studi di Sassari
g.natale@phd.uniss.it

Ernesto Lodi

PhD, researcher, national scientific
qualification for full professor
Università degli Studi di Sassari
elodi@uniss.it

Gian Luigi Lepri

PhD, psychologist
Università degli Studi di Sassari
gianluigi.lepri@me.com

Maria Luisa Scarpa

psychologist
Università degli Studi di Sassari
mlscarpa@icloud.com

Patrizia Patrizi

full professor
Università degli Studi di Sassari
patrizi@uniss.it

Abstract

Aim: This paper describes the long-term process of building a restorative city in Tempio Pausania, led by the Restorative Justice Practices Team from the University of Sassari in Sardinia, Italy. The study aims to demonstrate the impact of embedding the restorative paradigm within the cultural and social context of small cities in Northern Sardinia, spanning initial prison conflict resolution to ongoing community and school interventions.

Methodology: The initiative relies on the Co.Re. model, developed by the research team in alignment with international restorative justice literature and best practices. The primary operational tool utilized throughout the project's workshops is the circle, applied as an instrument to foster relational capacity and community cohesion.

The manuscript was submitted in English. Received: 12 January 2026. Revised: 28 March 2026. Accepted: 26 May 2026.

Findings: Over years of continuous implementation, the project successfully expanded restorative practices from prison settings into broader community activities and schools, proving the viability and sustained applicability of the restorative paradigm in small urban contexts.

Value: The paper offers a field-tested, long-term case study and practical blueprint (the Co.Re. model) for scaling restorative practices from specific institutional settings to an entire municipality.

Keywords: restorative city, restorative approach, restorative justice, Tempio Pausania

A Brief Context of the City

Tempio Pausania is an Italian Municipality in northeastern Sardinia, one of the two main islands of the country. The city lies in a mountainous area in the Gallura area and numbers slightly more than 12,000 citizens, mostly Sardinians by birth.

The first challenge that led to the introduction of a restorative approach in the area and the subsequent development of the first Italian restorative city was the conversion of the prison in the District of Nuchis into a high security facility that saw the influx of a number of prisoners convicted on organized crime charges. This event provoked a sense of fear and mistrust among the local population.

The development of the restorative city was led since 2012 by the Restorative Justice Practices Team from the University of Sassari, another small city in Sardinia, 70 km away from Tempio Pausania. In 2017 the team decided to embed the restorative approach not only in the small Municipality of Tempio Pausania, but to extend it to other small cities nearby. Starting from the idea of restorative justice as a way of life, a set of behavioural guidelines for daily life, and a relational approach on which community life is based (Maggio et al., 2025), the Sassari team lies the foundation of all its work in raising awareness on the restorative approach, in order to build more cohesive, relational and peace-oriented communities.

The Local Interpretation of the ‘Restorative City’

Restorative justice is an approach that considers every kind of harm, including crime, as a fracture in the relationships inside a community, as a violation of people and obligations (Chapman, 2012; Patrizi, 2024), rather than a mere

violation of law as it is understood in the traditional criminal law system. This perspective allows not only victim and offender to take part in the restorative practice, but also the community and every person that either directly or indirectly suffered the consequences of the harm.

The focus is the restoration of the social bonds within the harmed community. Restorative justice gives back a voice to the affected individuals, first of all the victim, that in the Italian criminal process does not have an active role and is only relevant as a witness (Kettrey & Reynolds, 2024). Restorative justice empowers those who have been affected by the harm (Aertsen et al., 2011), giving them the tools to actively take part in the restoration process and the chance to openly express their needs (Chapman, 2012; EFRJ, 2018). It goes beyond simply dealing with a specific conflict, also enhancing democratic processes (Read & Straker, 2019) and «providing a general social mechanism for the reinforcement of standards of appropriate behaviour» (Wachtel & McCold, 2001).

Restorative justice is a paradigm, not a specific programme (Lodi et al., 2022) that, as clearly stated by the ample literature on the matter, must not be considered as an alternative or a substitute of the traditional criminal system, but as complementary to it (Bartoli, 2022; Braithwaite, 2016; Donini, 2020; Marder, 2020; Patrizi, 2024; van Steden & Slump, 2024; Zehr, 2005). Restorative justice should be understood as a different approach to harm and conflict that puts at the centre the parts involved, their needs and accountability for the harm done, not in the sense of establishing a sanction but as a dialogue.

As stated by article 48 of the Cartabia Reform (legislative decree 150/2022), the organic legislation that introduced restorative justice in the Italian criminal justice system, the consent to the programme expressed by participants must be personal, free, mindful, informed and written. The Team in Sassari strongly supports the importance of informing citizens on what restorative justice and the restorative approach mean, highlighting that otherwise their right to access to justice will never be fully accomplished and supported. Starting from this premise, the Restorative Justice Practices Team developed over the years a wide range of awareness raising activities in the North of Sardinia, always involving local communities in different events and local courses, as it will be explained later in this contribution.

As indicated by established literature (Mannozi, 2019; Vasilescu, 2023), there is no precise definition of a restorative city and this was the case also in Tempio Pausania, therefore the project took the lead from the specific needs of the local community and was tailored on them, through a bottom-up approach. The idea of starting from a needs assessment is deeply coherent with the Team's view of restorative justice as a way of life and as a tool that should be offered to those

who need it and not imposed by the local authorities. As a consequence of that, every restorative city is both similar and profoundly different from the others in terms of structure, practices, challenges and aims.

Regarding the core values of the framework that ground this restorative city, the theoretical and conceptual basis in Tempio Pausania is the Co.Re. (Community of Restorative Relationships) model (Lepri et al., 2019; Patrizi, 2024), a relational approach based on three areas that interact and integrate among each other producing a restorative behaviour. On the whole, the Co.Re. model is the result of the encounter between restorative justice and positive psychology (Patrizi, 2024), but also deeply influenced by the Relational Window by Wachtel and McCold (2001) as adapted by Chapman (2012).

The first version of the Co.Re. model was built on three levels; later, the structure evolved in a circular and interactive model, where three areas come together for the creation of the restorative practices. The first area is about cultural change, agency and capabilities and aims to create a space of dialogue and listening that promotes a cultural change based on the idea of connecting people, institutions and groups and encouraging active participation and exchange of ideas among practitioners (Maggio et al., 2025). This area focuses on restoring a sense of community and on preventing harm and conflict building harmony among parts.

The second area of the Co.Re. model is the ecology of responsibility, understood as that range of obligations that arise from social relationships when harm occurs. The model introduces the idea of a «circular reciprocity between inclusion and well-being [that introduces] a pro-active way [...] to contrast deviance, criminality and relational distress» [author's translation] (Patrizi, 2024). These first two areas are strictly connected with some activities developed in Tempio Pausania, including those focused on raising awareness on restorative justice in schools. These activities have produced positive outcomes, resulting in an increase of the sense of community and of the accountability in cases of harm (Maggio et al., 2025).

The last area of the model focuses on individual and group promotion of well-being and social cohesion, through the development of emotional and social soft skills. This area takes its foundation from some values and concepts typical of positive psychology, such as optimism, resilience, courage, hope and self-efficacy. In this regard, the activities run in the prison in Nuchis are the best example in promoting self-efficacy and sense of community among prisoners.

In conclusion, the most important element of the Co.Re. model and of the authors' conception of a restorative city is community, that is indeed one of the protagonists of restorative justice. In this sense, Tempio Pausania restorative city is grounded on the use of the restorative approach as a cultural approach,

meaning a guideline for any aspect of the community life and not only when crime or harm occur (Maggio et al., 2025). The Team strongly advocates for the restorative approach as a way of life, based on the transformative conception of restorative justice developed by the UNODC (2006). The emphasis is mainly on relationship restoration and community participation, promoting democratic participation of citizens to their community life, giving voice to those who are frequently marginalised, such as prisoners (Aertsen et al., 2011; Bartoli, 2023; Diddi, 2023). Conflict is reinterpreted as an opportunity for change and improvement, for dialogue and transformation (Van Cleynenbreugel, 2019).

History of Formation and Stages of Development

The development of the restorative city can be dated back to 2012, when the prison Paolo Pittalis in Nuchis, a small town 5 km apart from Tempio Pausania, was transformed in a high security facility, hosting people convicted for organised crime mainly hailing from the southern part of Italy. This event marked the beginning of a social conflict between the citizens of the area and the prison community, due on the one side to a widespread fear of incoming mafia influence, and on the other to the discontent of the prisoners for being transferred far from their hometowns and feeling rejected by the local community.

One of the first restorative actions led by the prisoners was using the income from the sale of a book written by some of them for the renovation of a playground in Nuchis. The response of the citizens was very hostile and defensive though: they put in the park some papers with red hands printed saying that they would not let their children play in a park restored by bloody money and hands. Even if the prisoners had used some profits that didn't have any connection with their past criminal activities, the resentful labelling was still very present.

The director of the prison, Carla Ciavarella (Ciavarella & Madeddu, 2024), acknowledged the conflict and reached out for the support of the Restorative Justice Practices Team in Sassari, who had already been working on raising awareness on restorative justice. A fruitful collaboration between the University of Sassari, the prison in Nuchis, the Municipality in Tempio Pausania and some local NGOs therefore ensued: the common goal was restoring the relationship between the community inside the prison and the one outside through a series of meetings.

A couple of years later, in November 2014 around 130 people coming not only from Tempio Pausania but also from neighbouring municipalities took part in a 'restorative lunch': students, teachers, lawyers, judges, mayors, local

authorities and prisoners, that for the first time in many years of imprisonment had the opportunity to exit the prison and share a meal not only with fellow inmates. The lunch focused on the values and principles of restorative justice: each table was labelled with one of them and the participants were asked to sit in the one that they embraced most. This lunch was also an extremely powerful way to fight prejudice against prisoners: everyone wore casual clothes and prisoners were not clearly identifiable, in order to build a real sense of community, non discrimination and equality. Later, some citizens declared that this event managed to make them see the prisoners in a different perspective, going beyond their crime and acknowledging their humanity. Following the success of the 2014 restorative lunch, further initiatives along the same lines were planned for 2015, such as the ‘restorative aperitivo’. However, unfortunately this time the State Department of Penitentiary Administration did not allow prisoners to join.

Another milestone in the development of Tempio Pausania restorative city was the first City Council held inside the prison in Nuchis in December 2015. The aim was to strengthen even more the community bonds, underlying that also the community of the inmates is part of the Municipality and should be part of the decisions. A wide audience of citizens and prisoners gathered in the prison theatre, listening to the City Council members that held their meeting on the stage. On this occasion was also nominated an authority that takes care of prisoners’ rights (Garante delle persone private della libertà personale), in whose founding document for the first time restorative justice was clearly mentioned in the premises.

In 2016 the Team organised the flash mob ‘Legami’ (bonds) in Tempio Pausania. High school students and citizens walked around the city giving small paper envelopes to anyone they met: each of them contained a word connected to the restorative approach, that was randomly gifted to citizens as an instrument of reflection. In 2017 a theatre company from Rome (Compagnia Stabile Assai) involved some prisoners from Nuchis in a theatre play in honour of Paolo Borsellino, an Italian magistrate killed by mafia in 1992: this play was performed both in the city theatre and inside the prison. This initiative was particularly powerful because it brought together practitioners, academics, citizens and people convicted for mafia crimes to reflect together and pay tribute to such an important figure in Italian history (Turco, 2024).

From 2017 the area of expertise of the Restorative Justice Practices Team focused on community activities in schools in Sassari, Sennori and Tempio Pausania, as well as in the prison in Nuchis. These activities are part of a wider project based on a psychological counselling service supported by 9 municipalities in North Sardinia.

Regarding the projects still running now, the Restorative Practices Team currently coordinates 2 projects at school in Sassari and Tempio Pausania and the one in prison in Nuchis, that will be discussed in depth in the following paragraphs.

Institutional Embedding and policy framework

The structure of Tempio Pausania restorative city is quite flexible: all the projects are led by the Restorative Justice Practices Team from the University of Sassari, that could be considered the coordinating body. The strength of the Team, however, is the informal network built over the years with local institutions and authorities, thanks to the wide and long process of community activities described above.

One of the main successes of the Restorative Justice Practices Team is the long-lasting and fruitful cooperation with the city council in the Municipality of Tempio Pausania. Through a decade-long effort in raising awareness and spreading knowledge on the restorative approach, the Team finally managed to convince the local authorities of its benefits. This led to a protocol signed by the University of Sassari, nine Municipalities in Sardinia led by the one of Tempio Pausania and the prison in Nuchis, setting the roots for a collaboration between these three institutions.

This protocol also contained a funding of around €100,000 from 2024 to 2026. Unfortunately, over the previous years funding was not always available, and this led to many difficulties for the work of the local practitioners. However, the support of the local institutions is a perfect example of the embedding of the restorative approach on a local level, as well as its inclusion in the statute of the prison ‘Garante’ authority as mentioned before.

Restorative cities are characterised by different structures, depending on the specific local context, but the support of the local institutions, in terms of a possible multi-agency cooperation between practitioners, local institutions, scholars, NGOs and citizens, makes a difference in their development (EFRJ, 2023). Because of this, it is now evident that the restorative paradigm is not merely a response to harm and conflict but a way of life (Maggio et al., 2025).

Another very relevant cooperation is the one with a school in Sassari: the project ‘Scuola bene comune’ (‘School as a common good’) has been founded by Fondazione di Sardegna, a local non-profit organisation that supports cultural, scientific and socio-economical development of Sardinia. This is a recognition of the relevance that the restorative approach has obtained at a local level alongside many other cultural and social activities implemented in schools. This

is proof of the embedding of the restorative approach in everyday life and not only in the criminal system, in accordance with the transformative conception of restorative justice mentioned above (UNODC, 2006).

The second current area of competence is prison. As mentioned, the project of the restorative city started here, thanks to a valuable cooperation with the prison administration. During the following years, some rules from the State Department of the Prison Administration prevented some meetings between prisoners and outside community. Nowadays, the prison administration in Nuchis recognises the benefits of restorative justice, supporting meetings and embedding them in the range of activities offered to prisoners.

Main Areas of Restorative Practice

The Restorative Justice Practices Team began his journey in Tempio Pausania restorative city starting from the idea that it is necessary to inform people about their right to access restorative justice programmes in order to make them capable to take an informed choice regarding whether to participate in it or not. The restorative approach, according to the Team, should be deeply embedded in every aspect of the daily life, laying the foundations of some behavioural guidelines to build restorative and relational communities.

Starting from these premises, the work of the Team was at first focused on community conflict management, emerging from the social conflict arisen from the transformation of the prison in Nuchis in a high security facility. Therefore, the first activities focused on restoring relations inside the local community, building trust, fighting prejudice and fear. The Team organised meetings between prisoners and community as a restorative response to the sense of mistrust towards the new inmates, as well as some public informal gatherings and more institutional moments.

Around 2017 the focus started to be more specifically directed to prison and school. The underlying idea being that every aspect of daily life can be ground for conflict and that the restorative approach is a powerful tool to rethink relationships inside a community. The restorative approach is a cultural model that should permeate every context of life. Schools are a particularly fertile environment for the emergence of social and interpersonal conflicts, due to the dense network of interactions encompassed in them.

The first project, called ‘Tutti a iscol@ - scuole aperte’ (‘Everyone at school – open schools’) involved an elementary school in Sennori, a small town near Sassari, in order to address the issue of school absenteeism. The project started

with a restorative conference for parents and other citizens. Due to the difficult socio-economical conditions of the target group, the activities focused on the use of the restorative approach as a tool to spread the values of respect, tolerance, non discrimination, respect of law, also increasing the students' well-being and fostering optimism and hope. Restorative practices, particularly the circle, were used to deal with daily conflicts in the school environment, training young students as peer mediators. The project lasted for one year.

In 2018 a group of nine Municipalities in the North of Sardinia supported the creation of a restorative service of psychological counselling in order to provide a meaningful and clear answer to social vulnerabilities, fostering social justice and a relational culture in the area. The first step was building a network between the Team from Sassari and local practitioners and professionals, such as social services, aiming to an assessment of the needs of the local population. After that, the awareness-raising phase began, promoting values of social justice, peace, dialogue and solidarity, to strengthen the restorative culture among local actors and institutions such as schools, municipalities and prisons.

In November 2018 the Team started a course in two high schools in Tempio Pausania, focusing on conflict management and building a relational and restorative school. The project, called 'A scuola di giustizia riparativa: apprendistà facilitatorə' ('Learning restorative justice: apprentice facilitators'), trains young students on the use of the restorative approach for conflicts at school, promoting restorative justice values and principles, like tolerance, non discrimination, dialogue, respect, accountability, in order to foster well-being at school. The course will soon start its seventh edition.

The course is organised in two years: the first one usually starts reflecting, first individually, then in small groups and later in a bigger circle, on the concepts of justice, conflict, harm and restoration. The idea is to foster critical thinking on conceptual frameworks and preconceived notions and to later rethink them in a restorative way, promoting the change of lenses Zehr (1990) discusses. Following this, students learn about the development of Tempio Pausania restorative city, in order to promote awareness on the history of their native towns. They experiment the use of the circle, as every meeting is organised in that form, discussing issues related to their school life. During the second year of the course, trainers provide a deeper understanding of the restorative paradigm, organising role plays and, since 2024, reflecting on the disciplinary code of the school. This latter action is an example of the use of the restorative approach to promote active citizenship and democratic participation of the students to the well-being of their community. Students are invited to choose specific rules in the disciplinary code and rethink them in a restorative sense: the purpose is to make suggestions to the school council of teachers and promote the creation of a restorative school.

From 2023 to 2025 the project also included an activity called ‘photovoice’: students were asked to take pictures inside school responding to some questions on restorative justice, using photography and art to express their vision of the restorative approach. The results were shown in two expositions open to all citizens and one of them also during a national conference.

As mentioned before, in the last few years the activities of the Restorative Justice Practices Team started to be widened beyond the limit of the Municipality of Tempio Pausania. In particular the project ‘Discriminazioni, modelli di genere e bullismo: percorsi laboratoriali di giustizia riparativa nelle scuole’ (‘Discrimination, gender models, bullying: restorative justice workshops at school’) which from 2021 to 2024 must be highlighted. Focusing on bullying and discrimination, the activities of the project involved students and teachers from elementary, middle and high schools in Sassari Municipality. The target group was trained on the restorative approach as a range of values that can build a more inclusive, relational and welcoming school community.

In 2024 the Team started an ongoing collaboration with an elementary and middle school in the city center of Sassari, a quite disadvantaged and multicultural area of the city. Building on previous initiatives, the project aims at fostering relational, inclusive and non-discriminatory communities, using the restorative approach as a response to social vulnerabilities and exclusion, sometimes sharpened by the COVID-19 pandemic. The principal tool used is the circle, which was already used by teachers for introductory circles in the morning or to discuss conflicts emerged in the class. One of the principal activities at the elementary school is reflecting on emotions drawing personal experiences of happiness, fear, anger and sadness at school, later shared in the circle, where every child can describe his drawing to the group and the other can give suggestions or ideas on how to deal with that emotion in a restorative way. Anger is particularly significant topic and children always highlight the importance of expressing openly their needs when they feel harmed and using dialogue to build mutual understanding with their offender. Regarding middle school students, the course takes inspiration from the one in Tempio Pausania, adapted and tailored to the younger age of the students.

All the school projects also involve circles with teachers and parents: a restorative community can be built only if all the actors work together and share common values and goals. Teachers and parents are also trained on the restorative paradigm and encouraged to work in small groups to reflect on cognitive schemes and cultural assumption that permeate our life, seeing them in a new perspective through the restorative lenses. Teachers frequently shared episodes of conflicts or harm they experienced at work asking for feedback and suggestions, and the trainers facilitated a circle on such topics.

Regarding the activities in the prison in Nuchis, the Team organises some circles with prisoners: in the past years they were trained on the restorative approach, in order to later reflect on incarceration and harm in a restorative way. Some themes that frequently emerge are the harm done not only to their primary victims but also to the prisoners' own families, especially to their children. Prisoners deeply feel the urge to share their change of mindset with younger generation, highlighting the importance of school and education to make meaningful life choices. On some occasions, prisoners were allowed to meet high school students. This is a powerful example of restoring the harm done to their communities and advocating for the use of the restorative approach in cases of severe crimes, such as mafia.

Target Groups and Access

In the schools, the target groups are students ranging from 6 to 19 years old. Trainers hold monthly sessions of around two hours in each class and also for teachers and parents, for five months. In the elementary and middle school in Sassari, participants come from a vast range of different cultures: diversity is used by trainers as an opportunity for dialogue and mutual learning, also sharing 'restorative snacks' with food from different cultures in the afternoon. The use of food to bring people together and learn about each other's culture is deeply grounded in the restorative values and has been introduced last year for the first time in the project.

In the prison in Nuchis, the activities are designed for prisoners convicted for organised crime, coming together for two hours monthly over the year. The group varied over the years and currently involves around 25 people.

Professional Quality and Standards

The Restorative Justice Practices Team is composed by six psychologists and a jurist that build, direct and run all the activities, with the support of the University and the Municipality of Tempio Pausania. The Team is also supported by some external professionals, including a social worker and an educator.

Some of the members are academics, some are officially recognised by the Italian law as expert facilitators in restorative justice, and others took post-graduate courses on the topic and are soon to be recognised as expert facilitators by the State. The variety of academic and non-academic backgrounds is the core

strength of the group as it provides the team with a plethora of different perspectives, from psychological to legal to a socio-cultural point of view on the restorative approach. The Team also allows young university students to join the activities as part of their curricular internship, under constant supervision of the experienced professionals.

Results, Impacts, and Evaluation

In terms of results, during the six years of the course in the high schools in Tempio Pausania over 650 students were trained, with an exponential increase over the last two years, which reached around 200 students each. Through some surveys carried out before and at the end of the course, the Team was able to measure the impact of this training on the participants, compared to a control group, in terms of a significant increase of psychosocial resources (e.g., sense of community at school, school satisfaction, subjective well-being, restorative attitude). These results, that will be shared in detail in a forthcoming publication of the Team, prove that the training is effective and it is reaching its purpose of building a restorative and cohesive community in the school.

The project in the high schools of Tempio Pausania also received external recognition from both the national and international restorative justice community. The students won the first prize in an art contest organised by the European Forum for Restorative Justice in 2020 for their work of art entitled ‘La Dea del Tempo’ (‘The Goddess of Time’) and in 2018 the project at school was recognised by AIP (Italian Association of Psychology) as a significant educational activity with a social impact. In addition, the ‘photovoice’ activity was displayed during the XXIII National Conference of the SIO (Italian Society for Career Guidance) and also in a temporary exposition at the local theatre in Tempio Pausania.

Regarding the activities in the prison in Nuchis, as the literature review by this team (Perrella et al., 2024) widely describes, the restorative approach has had an impact on a variety of aspects, such as prisoners’ behaviour, and their social, emotional and interpersonal skills. The number of prisoners involved in the project increased over the years. On some occasions the Team conducted a survey to collect the opinions of the participants of the course. When asked about how this experience changed their perception of cultural affiliation with the mafia, some of them said that they felt distance from that world now, also talking about it as a ‘previous life’. A particularly significant answer stated that the workshop helped participants to understand the power of ideas and the

importance of spreading new values and principles to contrast the mafia culture. These are powerful examples of the use of the restorative approach for de-radicalisation of prisoners (Maggio et al., 2025).

Regarding the wider community activities, until now more than 40 community circles have been organised, with 1300 participants including more than 200 students. The flashmob involved around 150 citizens.

Challenges, Limitations, and Setbacks

One of the main limitations in building a restorative city is undoubtedly the funding. The Team from Sassari was always supported by the local administration in Tempio Pausania, but the funding was nevertheless discontinuous. For this reason, the trainers frequently worked for free, driven by passion and deeply inspired by restorative justice. The small funding also prevents the Team from hiring new professionals: this would allow to deliver the workshops to a larger audience of students and prisons. Due to the small number of trainers, in fact, in the schools not every class could be involved in the projects.

When promoting a new way of building relationships, changing the lenses from a punitive approach to a restorative one, another relevant challenge is the scepticism of the audience. In Italy, restorative justice is frequently misconceived as a soft way of dealing with crime, an instrument of forgiveness, only applicable to the criminal justice system. For this reason, as profoundly explained above, the first activities of the Team always involve training and raising awareness, fighting the misconceptions around the restorative paradigm. Change requires time and resilience.

Overall, another challenge is always involving adults in the activities. Trainers highlighted a huge involvement of students in the courses, while on the other hand a lot of difficulties bringing together teachers and parents. Lack of time, long hours of work and misconceptions can be easily a cause for the low turnout. In order to face this challenge, the Team decided to tailor the activity with parents in the school in Sassari rethinking it as a joint activity between children and parents, also including some snack times. This change increased participation of parents and supported the inclusion and integration of the different cultures.

If on the one hand the support of the local authorities and institution is an excellent result, on the other fostering them takes time and commitment. A restorative city is a sustainable project when these social and community bonds are always enhanced and improved. For this reason, the small number of professionals is

also a challenge when trying to build new local connections, finding new advocates for the project and building new activities.

Lessons Learned and Transferability

The first step when building a restorative city is the needs assessment. Every project must be tailored on the specific needs of the local community, especially when a bottom-up path is taken. While there is no general structure for a restorative city, some common elements can be identified (Mannozi, 2019; Read & Straker, 2019). The first lesson to be learned is to use a restorative approach from the beginning, listening and dialoguing with communities.

Once the needs have been assessed, the presence of professionals that are not only well trained but most importantly committed advocates of the restorative approach is fundamental. It is almost idealistic to think that every step of the journey will go smoothly, starting from the lack of funding to the scepticism of the local authorities and citizens. A wide group of professionals with different backgrounds but common values really makes a difference.

Finally, building relationships of trust and support with local institutions is crucial, always remaining independent from them.

References

- Aertsen, I., Bolívar, D., De Mesmaecker, V. & Lauwers, N. (2011). Restorative justice and the active victim: Exploring the concept of empowerment. *Temida: Journal of Victimization, Human Rights and Gender*, 14(1), 5–19. <https://doi.org/10.2298/TEM1101005A>
- Bartoli, R. (2022, November 29). *Una breve introduzione alla giustizia riparativa nell'ambito della giustizia punitiva*. Sistema Penale. <https://sistemapenale.it/it/articolo/bartoli-introduzione-giustizia-riparativa-giustizia-punitiva>.
- Bartoli, R. (2023, July 28). *Una giustizia senza violenza, né Stato, né diritto: Ancora sul paradigma giuridico della giustizia riparativa*. Sistema Penale. <https://www.sistemapenale.it/it/articolo/bartoli-una-giustizia-senza-violenza-ne-stato-ne-diritto>.
- Braithwaite, J. (2016). *Restorative justice and responsive regulation: The question of evidence* (RegNet Research Paper No. 2016/51). SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2839086>
- Chapman, T. (2012). Facilitating restorative conferences in Northern Ireland. In Zinsstag, E. & Vanfraechem, I. (Eds.). *Conferencing and restorative justice: International practices and perspectives*. Oxford University Press.

- Ciavarella, C. & Madeddu, M. (2024). Clima e legami sociali in un carcere di alta sicurezza. In Patrizi, P. (Ed.). *La giustizia riparativa: Psicologia e diritto per il benessere di persone e comunità* (2nd ed., pp. 227–241). Carocci.
- Diddi, A. (2023). Effetti sull'esecuzione penale e penitenziaria della restorative justice. *Processo Penale e Giustizia*. Fascicolo straordinario Accertamento penale e giustizia riparativa, 101–109.
- Donini, M. (2020, October 29). *Pena agita e pena subita. Il modello del delitto riparato*. *Questione Giustizia*. <https://www.questionegiustizia.it/articolo/pena-agita-e-pena-subita-il-modello-del-delitto-riparato>.
- European Forum for Restorative Justice (2018). *Connecting people to restore just relations: Practice guide on values and standards for restorative justice practices*. <https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/efrj-values-and-standards-manual-to-print-24pp.pdf>.
- European Forum for Restorative Justice (2023). *A journey around restorative cities in the world: A travel guide*. <https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2023-12/DIGITAL%20%E2%80%93%20EFRJ%20Travel%20Guide%20%E2%80%93%20FINAL%20VERSION%20201123.pdf>.
- Kettrey, H. H. & Reynolds, N. S. (2024). Is restorative justice appropriate for sexual assault and domestic violence? A systematic review and meta-analysis of the 'empirical vacuum'. *Journal of Experimental Criminology*, 22(1), 229–247. <https://doi.org/10.1007/s11292-024-09651-8>
- Lepri, G. L., Lodi, E. & Patrizi, P. (2019). Tempio Pausania: Social conflict resolution in a community setting. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 314–319. <https://doi.org/10.5553/IJRJ/258908912019002002011>
- Lodi, E., Perrella, L., Lepri, G. L., Scarpa, M. L. & Patrizi, P. (2022). Use of restorative justice and restorative practices at school: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 96. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010096>.
- Maggio, F., Perrella, L., Lepri, G. L., Lodi, E., Scarpa, M. L. & Patrizi, P. (2025). Oltre un decennio di costruzione di una restorative city. *Pandemos*, 3, 1–20. <https://doi.org/10.13125/pan-6789>
- Mannozi, G. (2019). The emergence of the idea of a 'restorative city' and its link to restorative justice. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 288–292. <https://doi.org/10.5553/IJRJ/258908912019002002006>
- Marder, I. D. (2020). The new international restorative justice framework: Reviewing three years of progress and efforts to promote access to services and cultural change. *The International Journal of Restorative Justice*, 3(3), 395–418. <https://doi.org/10.5553/IJRJ.000048>
- Patrizi, P. (Ed.). (2024). *Giustizia riparativa. Psicologia e diritto per il benessere di persone e comunità* (2nd ed.). Carocci.
- Perrella, L., Lodi, E., Lepri, G. L. & Patrizi, P. (2024). Use of restorative justice and restorative practices in prison: A systematic literature review. *Rassegna Italiana di Criminologia*, 18(1), 69–82. <https://doi.org/10.7347/RIC-012024-p69>

- Read, T. & Straker, C. (2019). Brighton and Hove: Developing a culture of doing ‘with’ as prevention rather than cure. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 293–297. <https://doi.org/10.5553/IJRJ/258908912019002002007>
- Turco, A. (2024). Drammaturgie penitenziarie e comunità solidali. In Patrizi, P. (Ed.), *La giustizia riparativa: Psicologia e diritto per il benessere di persone e comunità* (2nd ed., pp. 205–226). Carocci.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2006). *Handbook on restorative justice programmes*. United Nations.
- Van Cleynenbreugel, L. (2019). Leuven: Creating support and skills for handling conflicts in a restorative way. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 303–308. <https://doi.org/10.5553/ijrj/258908912019002002009>
- Van Steden, R. & Slump, G. J. (2024). The ambiguous practice of restorative justice: Observations on conflict mediation in a police context. *The International Journal of Restorative Justice*, 7(3), 436–456. <https://doi.org/10.5553/TIJRJ.000194>
- Vasilescu, C. (2023). Building a restorative city: What aims and processes? *The International Journal of Restorative Justice*, 6(1), 119–126. <https://doi.org/10.5553/TIJRJ.000153>
- Wachtel, T. & McCold, P. (2001). Restorative justice in everyday life: Beyond the formal ritual. In Strang, H. & Braithwaite, J. (Eds.), *Restorative justice and civil society* (pp. 114–129). Cambridge University Press.
- Zehr, H. (1990). *Changing lenses: A new focus for crime and justice*. Herald Press.
- Zehr, H. (2005). *Changing lenses: A new focus for crime and justice* (3rd ed.). Herald Press.

How to cite this article

Maggio, F., Perrella, L., Natale, G. M., Lodi, E., Lepri, G. L., Scarpa, M. L., & Patrizi, P. (2026). Tempio Pausania: fostering relational and restorative communities. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2535–2551. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2535-2551>

Statements

Conflict of interest

No conflicts of interest have been declared.

Funding

No financial support was received for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics statement

The data will be made available upon request.

Open access information

This is an open access article published under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). The article may be freely shared and republished in any medium or format, in its unchanged form and for non-commercial purposes, provided that the original author(s) and the source are appropriately credited and a link to the licence is included. The distribution of modified or adapted versions and commercial use are not permitted under this licence.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Federica Maggio, who can be contacted at f.maggio1@phd.uniss.it.

Developing the restorative cities of Lecco and Como: overview of the process and lessons learnt

Bruna Dighera

Psychologist, Psychotherapist, Restorative Justice
Mediator and Trainer
L'Innominato – Lecco Working Group
for Restorative Justice
bruna.dighera@outlook.it

Cristina Vasilescu

Independent Consultant
Associazione Comunità Il Gabbiano
cristinel.m.v@gmail.com

Abstract

Aim: To comparatively examine the development of the restorative cities of Lecco and Como—two interdependent but distinct local processes in Lombardy—by analysing their origins, governance, institutional embedding, legal framework, practices, results, and limitations.

Methodology: Documentary analysis combined with the authors' practitioner-researcher experience.

Findings: Both cities extend restorative justice beyond criminal proceedings through intermediary bodies connecting citizens, civil society, and public institutions. Lecco retains a more citizen-driven and experimental model, whereas Como is more organisationally and institutionally coordinated. The strongest shared outcome is the creation of territorial restorative capacity (networks, trained actors, dialogue spaces, and links between community and criminal justice).

Value: The experience of both cities shows that restorative-city development depends on bottom-up participation, diversified institutional support, sustained resources, and context-sensitive adaptation.

Keywords: restorative city, restorative justice, restorative practices, intermediary bodies, institutionalisation

The manuscript was submitted in English. Received: 12 January 2026. Revised: 28 March 2026. Accepted: 26 May 2026.

Introduction

This article examines the construction of two restorative cities on the two branches of the same lake in Lombardy, Northern Italy: Lecco, whose process began in 2012, and Como, which began in 2017. The two are treated together because their development is interdependent: the Como process was inspired and guided by the experience of Lecco and nowadays the two networks exchange knowledge and experience and jointly collaborate in common initiatives.

The article is based on the desk analysis of the reports, unofficial documents and the lived experience of the two authors. The authors write from two overlapping positions: one as a member of Como Restorative Justice Working Group and the other as a member of the Lecco Restorative Justice Working Group. This gives them access to internal perspectives, but at the same time carries a risk of favourable interpretation, against which two safeguards are applied: claims about effects are separated from claims about activity, with the evidential basis of each stated.

The restorative city of Lecco and Como are rooted in the paradigm of restorative justice.

Restorative justice emerged in the criminal field as an alternative to a purely retributive logic, placing at the centre not the abstract breach of a norm but the fracture of the bonds between people and groups (Christie, 1977; Zehr, 1990). It returns the management of conflict to those directly involved and to the community, resting on the conceptualisation of wrongdoing as a breach of a relationship (Chapman et al., 2015). It is thus an ‘approach of addressing harm or the risk of harm through engaging all those affected in coming to a common understanding and agreement on how the harm or wrongdoing can be repaired and justice achieved’ (European Forum for Restorative Justice, 2018, p. 3). Repairing means recognising the needs of those harmed, of those responsible and of the community, and reactivating networks of care (Braithwaite, 2002).

These principles have since crossed the boundaries of the penal system. Restorative justice began in ‘circumscribed, sectorial experiences related to criminal offences’ (Mannozi, 2019), but as Wachtel (2004, p. 207) observed, it ‘is only one of many areas of human activity that can benefit from a restorative approach’. Opening it to other domains meant questioning how schools, businesses and public administration are run (Mannozi & Lodigiani, 2017) and creating conflict prevention services at community level (Shearing & Wood, 2003), while acknowledging that people must develop the capabilities to participate in civil society rather than remain passive clients of the legal system (Chapman et al., 2015).

The restorative city is the most recent extension of this movement, prefigured by the argument that restorative justice is a philosophy applicable to every aspect of a society's response to crime and conflict (Van Ness, 2006). It came alive in 2008, when Hull declared its intention to become the world's first restorative city, as restorative principles spread into schools and children's services under the new name of restorative practices - a shift that distanced the work from the stigma of offending and allowed restorative values to address cultural change rather than discrete incidents of harm (Chapman, 2021). The concept has since become a lens for rethinking the relationship between safety, social cohesion and democracy (Pali, 2020; Gavrielides, 2021), moving attention from the control of deviant behaviour to the quality of the relations that hold a community together (Lepri & Vasilescu, 2026). Strategically it offers a municipality a way of reinvigorating civic values; structurally it enables partnerships between public services, economic actors, civil society and citizens, with restorative values acting as the glue between professional cultures (Chapman, 2021).

The cities of Lecco and Como emerge precisely within this broader movement. Their experience can be understood as an attempt to translate the restorative city from an abstract model into a situated and evolving municipal process in Lombardy region in Italy. The restorative trajectories of Lecco and Como can be described through a literary image: Tecla, the city under permanent construction in Italo Calvino's *Invisible Cities*. When the traveller reaches Tecla, they find a city hidden behind scaffolding:

Those who arrive in Tecla see little of the city, hidden behind wooden fences, sackcloth screens, scaffolding, metal frameworks, wooden walkways suspended from ropes or supported by trestles, ladders, and trellises. When asked, 'Why has the construction of Tecla been going on for so long?' the inhabitants, without stopping their hoisting of buckets, lowering of plumb lines, or moving long brushes up and down, reply, 'So that its destruction may not begin.' And when asked whether they fear that, as soon as the scaffolding is removed, the city will begin to crumble and fall apart, they quickly add in a whisper, 'Not only the city.' If, dissatisfied with their answers, someone puts an eye to a crack in the fence, they see cranes lifting other cranes, frameworks encasing other frameworks, beams supporting other beams. 'What is the meaning of all this building?' they ask. 'What can be the purpose of a city under construction, other than a completed city? Where is the plan you are following, the design?' 'We will show it to you when the working day is over; we cannot stop now,' they reply. At sunset, the work ceases. Night descends upon the construction site. It is a starry night. 'There is the design,' they say. (Calvino, 1972)

Tecla's inhabitants never complete the city because completion would mean the beginning of decay, and the scaffolding is not merely temporary support:

it is what keeps everything standing. Lecco and Como frame the building of a restorative city in the same terms, as a permanent construction site. A city is a living body whose values, policies and social substructure evolve over time, and it therefore needs permanent scaffolding rather than a finished design. And as in Tecla, where the inhabitants answer the question about the plan by pointing at the stars, building a restorative city means building towards an ideal pattern: a vision approached by contaminating as many people and policies as possible, without presuming that restorative justice is fully embedded in every social setting.

The next chapters will deepen understanding of Lecco's and Como's restorative vision and development trajectories.

A brief context of the two restorative cities

Lecco. Lecco is the capital of its province, with 47,401 inhabitants in a province of 334,316 (ISTAT, 2026). Located fifty kilometres from Milan, it is also known as the setting of Manzoni's *I promessi sposi*. Once an industrial centre, Lecco today has a largely service-based economy and still ranks among the wealthier Italian provinces. Beneath this prosperity, however, lie increasingly precarious employment conditions, particularly for women, young people, immigrants and vulnerable groups, together with falling incomes and widening inequalities (PTS, 2026). These dynamics have contributed to loneliness, psychological distress and a gradual fraying of the local 'social pact'.

Two contextual features are particularly relevant to the development of Lecco as a restorative city. The first is its dense civil society, which includes around 1,235 associations, a volunteering service centre and cooperatives active across social and care services. The second is a model of shared administration that has connected these actors to the municipality since the 1990s. Lecco has one of the longest-standing Italian experiences of *co-progettazione*, understood as the joint design of social services by public and private actors. This model is embedded in a public-private social enterprise that promotes community welfare through the active involvement of public and private actors and the integration of social, cultural, educational and housing policies. When restorative justice entered the scene, a habit of reasoning collectively across organisational boundaries was therefore already in place. Politically, the municipality was governed by the centre-left from 2010 to 2025, before shifting to the right in 2026.

Como. Como is the capital of its province, with 83,086 inhabitants in a province of 599,058 (ISTAT, 2026), and is located on the Swiss border. Its border

position makes it a crossing point on migration routes towards northern Europe. In this context, the political framing of migration as an issue of control and security has shaped the local debate and contributed to increasing polarisation in the city. Formerly industrial, the local economy now relies largely on services and tourism. The 2008 financial crisis and the pandemic contributed to a contraction of the labour market and a deterioration in employment quality (Provincia di Como, 2026), alongside growing feelings of insecurity and social isolation (Sole 24 Ore, 2025). Politically, Como was governed by a centre-left coalition between 2012 and 2017 and subsequently by a right-wing coalition, before shifting to a civic coalition in 2022. Unlike Lecco, the municipality has played a more limited role in connecting civil society organisations and has, at times, adopted a punitive approach to urban conflicts (Dighera et al., 2021). However, the city is also characterised by close collaboration between civil society, judicial institutions and public institutions involved in social policy, particularly in responding to offences and crime. These collaborations initially developed through rehabilitative approaches and, more recently, have also incorporated restorative practices. In addition, like Lecco, Como has a rich civil society, deeply involved in promoting social cohesion, and is home to a volunteering centre.

Three contextual features are therefore particularly relevant to the development of Como as a restorative city: its role as a crossroads city, where migration, social tensions and political polarisation have required civil society to continuously renew its approaches to conflict management; the presence of a dense and active civil society; and the existence of established collaborations between civil society, judicial institutions and the district-level body responsible for social policy management.

The comparison between Lecco and Como suggests that restorative cities can develop under different contextual conditions. In both cases, small urban scale, strong civil society networks and established forms of collaboration between public institutions and third-sector actors provide favourable ground for restorative approaches. The Como experience shows that visible conflicts and polarisation can become opportunities for activating a restorative city process. The Lecco experience, by contrast, shows that restorative cities may also grow in the absence of a specific open conflict, where there is a rooted interest in developing a different understanding of justice, welfare and community relations.

The local interpretation of the ‘restorative city’

Neither Lecco nor Como has adopted a formal definition of the restorative city through an institutional resolution. However, the concept is mainstreamed in

the District Social Plan (i.e. the main programming document of social policies at local level in the district of Lecco and Como). This absence should not, however, be read as a conceptual vacuum. In both territories, the meaning of the restorative city is assumed and progressively specified through practice: it is an open-ended process that extends restorative justice values, principles and practices beyond criminal proceedings into the settings in which people live together and conflict may arise, including families, schools, neighbourhoods, workplaces, intercultural communities, prisons and justice institutions. As Tim Chapman argue ‘harm cannot be understood exclusively in relation to criminal acts, and the need for justice is not confined to the criminal justice system. It is felt just as strongly within families, schools, community and organisational life, and in serious social and political conflicts’ (Chapman, 2022). The local ambition of the two restorative cities can be summarised as constructing a justice ‘of and with the community’: justice is made with citizens, while participation in doing justice contributes to making community (Dighera, 2021), i.e. a form of justice that seeks both to prevent the conditions that generate suffering, harm and conflict, and to respond to them, when they arise, by enabling people to find shared solutions beyond the courtroom. Its aim is to strengthen the sense of justice, restore relationships and involve not only victims and those responsible for harm, but also the wider community (Patrizi, 2016). In this sense, restorative justice avoids ‘stealing the conflict’ from the parties (Christie, 1977), instead enabling them to take ownership of the harm and co-construct a restorative agreement.

This interpretation combines two restorative approaches placed in continuity (Wachtel, 2016) in the restorative city. The first is proactive and preventive. It seeks to create relational and cultural conditions in which tensions can be recognised, voiced and managed before they develop into violence, exclusion or durable fractures. Conflict is therefore approached not as a threat to be controlled, but as a possible occasion for recognition, learning and change. From this perspective, urban safety is not reduced to surveillance and punishment; it also depends on trust, inclusion, mutual attention and the collective capacity to remain engaged when relationships become difficult (Dighera & Lizzola, 2019). The second approach is responsive. When harm has occurred, those harmed, those responsible and members of the community should be offered voluntary and safe opportunities to understand its consequences, assume responsibility and co-construct possible forms of repair. The community is not merely an audience, a beneficiary of reparation or a resource placed at the service of the principal parties. It is a participant with its own responsibilities in relation to the social conditions in which harm is generated and addressed (Patrizi et al., 2016; Christie, 1977; Dighera, 2021).

Neither city prioritises conflict management, relationship restoration, victim-centredness, community participation or prevention over the others; rather, the local interpretation deliberately combines all five. This reflects the attempt to hold together two perspectives usually kept apart (Dighera & Lizzola, 2019): the criminal-law perspective, centred on offence, harm, accountability, restoration and community participation; and the perspective of social coexistence, where conflicts, fractures and experiences of justice and injustice are embedded in everyday relations between people, groups, generations, cultures and identities. This repositioning also changes the understanding of safety. The restorative city moves away from a securitarian idea of security as control and predictability, and towards a humanitarian one (Fassin, 2018), based on the responsible management of risk, mutual attention, non-abandonment and the restoration of frayed bonds. In this sense, it is future-oriented: it seeks not only to contain past harm, but to create the conditions for constructive behaviour (Lizzola, 2019). Read alongside positive psychology, this gives the restorative city a transformative orientation: not only restoring harm, but activating individual and collective resources (hope, resilience, courage, self-efficacy and collective efficacy) so that the community can flourish (Lepri & Vasilescu, 2026).

From this perspective, the restorative city concept promoted by Lecco and Como follows the Co.Re. model of restorative relational communities, which identifies three interconnected levels (Patrizi et al., 2016; Patrizi, 2024). The first is a social and cultural level, focused on building a common language, a shared memory of conflicts, and public spaces for speech and listening, where citizens can become co-authors of collective choices. The second is an ecological level of responsibility, concerned with the reciprocal relations between individuals, institutions and rules, where obligations are co-defined through interaction rather than imposed in advance. The third is an individual and group level, centred on the emotional and social competences that make it possible to act with others, rather than for or to them.

This framework is complemented by the social discipline window (McCold & Wachtel, 2003). As Patrizi (2017) argues restorative perspective in a community dimension is translated into the activation of participatory processes, understood as doing things *with* people. This reflects the idea that what happens between two or more people, or between groups, does not concern them alone, but the entire community within which events and conflicts take place. Doing it requires parity of voice and symbolic safety for the most vulnerable parties, and therefore investment in training, care in the construction of frames, attentive management of power asymmetries and protective mechanisms without which the commitment risks producing re-victimisation or drifting into performance (Lepri & Vasilescu, 2026).

In both Lecco and Como, the restorative city is understood as a network, strategy and societal culture. Building a restorative city requires a shift in the cultural, legal and policy approach to conflict across all layers of a community, and therefore a mobilisation of knowledge, legal, consensus and economic resources that no single actor possesses. Lecco and Como, as many other restorative cities (Vasilescu, 2023), rest on an advocacy coalition (IPAA, 2023). In Lecco citizens are at the heart of the construction; in Como the promotion of restorative principles is likewise bottom-up, though civil society is the guiding actor with citizens occupy this role only partially. In both cities the advocacy coalition constitute an ‘intermediary body’ (see section 5).

History of formation and stages of development

Lecco and Como restorative cities followed interdependent but non-synchronous trajectories. Lecco was the earlier, volunteer-led experimentation; Como began later through a programme funded by Cariplo banking foundation, which allowed to transfer the experience from Lecco to Como.

In Lecco, the prehistory lay in collaborative welfare and projects for the inclusion of people under judicial measures. The catalytic event was the prison-theatre performance held on 23 May 2012: demand exceeded capacity, and the organisers treated this interest as a civic resource rather than a one-off audience. The same year they established L’Innominato, the intermediary body of Lecco (see next section). Between 2013 and 2015, awareness raising and trainings on restorative justice disseminated the restorative justice concept at community level, created a shared vision and language and consolidated the restorative justice network; from 2016, the network was further consolidated and with the support of civil society backing the restorative city building process, several funded projects including restorative justice interventions were activated (e.g. Innominate Vie, Porte aperte). At the same time, awareness raising and trainings continued.

Como restorative city has two origins that converged. The judicial track began in 2010, with the cooperation between a criminal judge-initiated and civil society to expand alternatives to detention and introduce restorative elements into adult criminal justice. This led to a 2011 agreement between the Court, Bar Association, Probation Office and voluntary sector, followed in 2014 by an agreement embedding restorative content in the new adult probation programme. The community track began in 2016, when the Lecco group supported the Como volunteering service centre, the Office of the Social District Plan – ASCI, third

sector associations/social cooperative (il Gabbiano, LOTTA) and other local actors in designed ConTatto: trame riparative nella comunità, funded by a banking foundation and implemented between 2017 and 2020. Beginning in Rebbio and then extending in other areas of the province of Como, ConTatto created intermediary bodies of citizens and combined awareness-raising, training and restorative work in neighbourhoods, schools and justice settings. ConTatto 2 (2020–2021) marked a second stage by connecting community practices more explicitly with offenders, victims and criminal-justice services.

From 2020 onward, the trajectories of Lecco and Como restorative cities converged. The subsequent regional programmes *Un futuro in comune* and *Un futuro in comune accanto alle vittime* consolidated the inheritance of previous phases through a territorial restorative-justice hub and a victim-support office in both cities. In Lecco, the COVID-19 pandemic became an opportunity to show the potentialities of the restorative cities. ‘L’Innominato’ intercepted the community suffering and fractures and experimented RestoCovidCircles (RCCs). RCCs are a restorative practice that responded first to shared trauma and later to the Green pass related polarisation, showing that the restorative city can deal with collective trauma and turn polarisation into constructive dialogue. While trauma related restorative circles were implemented only in Lecco, Green pass related restorative circles were initially tested in Lecco and afterwards delivered also in Como. In the subsequent period, the construction of both cities was recognised as a strategic welfare objective by the respective District Social Plans. More recent initiatives include *Comunità Attive* (2024–2025) broadening restorative practices across educational and community settings and strengthened coordination within the two intermediary bodies. A recent turning point was the establishment of Territorial Restorative Justice Centres, following the Ministry’s 2025 agreements: the Lecco Centre on 13 February 2026 and the Como Centre, based in San Fermo della Battaglia, on 4 March 2026 (Ministero della Giustizia, 2026) (see the next section).

Despite their different origins, both cities followed a broadly similar trajectory: cultural mobilisation, project-based experimentation, territorial consolidation and, more recently, statutory embedding. Their development was favoured by their relatively small scale, dense civil-society networks, recognised and reputable promoters, pre-existing cooperation among third sector organisations and public institutions in the judicial and social area, as well as an approach explicitly centred on citizens’ activation. In both cases, the creation of bottom-up networks strengthened local ownership and continuity, while civil-society and citizen’s engagement sustained activities during periods of limited funding or uneven municipal commitment. Their principal difference lies in how these

resources were mobilised: Lecco emerged from civic activation around a symbolic event and retained an informal, citizen-centred identity, whereas Como developed through the structured ConTatto partnership, resulting in a more organisational configuration involving civil-society actors and public institutions.

Institutional embedding

The intermediary bodies. The distinctive institutional form in both cities is the intermediary body, in the sense given to the term by Ardigò (1980) and developed here as a restorative justice working group. Both are bottom-up, voluntary construction sites of community, made of people or organisations interested in coexistence based on trustworthy relations rather than securitarian logics, and acting as antennas able to intercept suffering and social tension and to construct restorative practices as threshold experiences: areas of respectful and positive dialogue, and regenerative transition of relations interrupted by conflict (Dighera et al., 2021; Dighera & Lizzola, 2019). Additionally, in both cities the intermediary bodies allow the restorative city to operate as a formalised, but flexible, ecosystem of restorative justice at community level.

They differ in what drives them, and the difference follows from the contexts described previously. The Lecco body is citizen-driven: it grew from the mobilisation of individual residents and works at provincial level with a strategic focus on disseminating restorative approaches across the territory. It now has around 28 active members, most of whom are employed women on average in their 40s. On the contrary, the Como body is civil society-driven: designed within a project run by civil society organisations, in a context of weaker municipal engagement and more fragmented governance. While initially, it was established at neighbourhood level with an operational focus on neighbourhood conflicts and more citizen focused, now it operates at provincial level and has a more organisational structure, being composed of representatives of third sector organisations (Il Gabbiano, Volunteering Centre, etc.), the Probation Agency of Como-Varese-Sondrio, the Court of Law of Como, the Bar, the University of Insubria (Como) – Mediation Centre - the municipality of Como and of the Social District Plan (now located within the Municipality of San Fermo La Battaglia).

Governance. Both cities use participatory, multi-actor governance, but distribute authority differently. In Lecco, L’Innominato is simultaneously the principal deliberative forum, a community ‘antenna’ and a space for co-design. Its

members contribute directly to setting priorities and implementing restorative practices, while a steering committee manages day-to-day coordination, and the relationship with project teams in the restorative justice field. As L’Innominato has no legal personality, participating organisations assume the formal, financial and administrative responsibilities of funded projects. This produces a comparatively horizontal and permeable structure, in which citizen participation and organisational delivery overlap, but also makes governance dependent on relationships between individuals and supporting organisations. To facilitate L’Innominato’s direct access to funding, a formal association was established alongside the informal group in 2025. Created by L’Innominato, the association is composed of citizens participating in the intermediary body. Como’s governance remains bottom-up and only loosely formalised. Strategic and operational management is concentrated in a smaller coordination group composed of public and third-sector organisations, while a specialised operational team delivers restorative practices. This smaller group coordinates with and co-designs both the local restorative strategy and practices with the wider group of participants in the Restorative Justice Working Group. Both architectures connect civil society actors, including citizens, with public institutions operating in the social and judicial fields. In both Lecco and Como, this has facilitated the integration of restorative city-building into strategic local policy frameworks, such as the District Social Plan.

Restorative justice centres. Both cities now have a restorative justice centre established under the framework described in Section 6. These centres are components of the broader restorative city processes. In both territories, the restorative city preceded the centre by several years: it was the existence of an organised network - including trained facilitators, institutional agreements and a documented history of practice - that made the establishment and approval of the centre possible.

The restorative mediators working in each centre are also involved in building the restorative city, meaning that the statutory service and the community process share personnel rather than operating as separate systems. In Lecco, the collaboration between the Restorative Justice Centre and the Restorative City Network is embedded in the centre’s statutory documents. In Como, by contrast, the relationship remains informal and operates through mediators who are part of both teams. As a result, the Como system is more person-dependent: the presence of the same staff in both the centre and the Restorative City Network ensures continuity across political changes, but leaves questions of succession unresolved.

Legal and policy framework

Before 2022. Both processes were built without comprehensive legislation, on competitive, time-limited project funding whose shape both processes reflect. Restorative interventions were delivered by civil society organisations with local institutions and judicial offices, financed through the European Social Fund projects or banking foundations.

The 2022 reform. Legislative Decree 150/2022, under the delegation in Law 134/2021, gave Italy a specific restorative justice legal framework, aligned with the international instruments in the field; it is the legal framework for both cities.

Italy adopted a maximalist option as to scope: programmes are available for any offence without exclusion, at any stage of proceedings, and also independently of proceedings. The relationship with criminal proceedings rests on complementarity - restorative justice does not replace the traditional system, which continues to provide the basis on which programmes operate - and on separation, which operates through confidentiality, the unusability in criminal proceedings of anything emerging in a programme, and the extension to mediators of the professional secrecy protections applicable to lawyers, doctors and clergy. In the cognition phase the judge may recognise a special mitigating circumstance, suspend sentences of up to one year, and take the programme into account in quantifying sentence; in execution participation is relevant to external work, reward leave and alternative measures. In cases prosecutable upon complaint the restorative outcome operates as a ground for extinction of the offence - the one point at which the scheme amounts to genuine diversion. Failure to complete a programme may not produce adverse effects for the person identified as the author of the offence. The reform is not yet fully implemented: transitional provisions have entered approximately 350 expert mediators in the national register, of whom about 91 are also trainers, pending recognition of organisations already operating in the territories and accreditation of funding. It also mandated the creation of regional Centres for Restorative Justice to coordinate services locally (see previous section).

Regional and local policy. Lombardy adopted a regional programme for territorial restorative justice interventions ('Un futuro in Comune') before the national legal framework entered into force. The programme aimed to foster a unitary development of local capabilities in the delivery of restorative justice interventions in all provinces of Lombardy region. Both Lecco and Como organisations part of the restorative city network participated in this programme.

More recently, Lombardy Region promoted the regional programme ‘Comunità attive’, providing funding for restorative justice interventions at community level. Moreover, Lombardy Region also provides funding for restorative justice interventions through the European Social Fund allocated to the social inclusion of (ex)offenders. Locally, restorative cities and, more in general, restorative justice are part of the District Social Plan, the main social policy programming strategy at local level. However, while the mainstreaming of the restorative city in the Social Plan is important from a strategic institutional perspective, it does not imply a direct and continuous budget line provided by the District Plan.

The legal and policy framework creates several shared challenges for both cities. First, restorative-city activities depend heavily on project-based funding, which is often short-term and fragmented, making it difficult to sustain coordination, retain expertise and develop long-term strategies. Second, institutional support may fluctuate with political priorities, particularly when restorative approaches conflict with more punitive or control-oriented local policies for managing conflict and public safety. Third, restorative practices in criminal justice are governed by stricter procedural and professional requirements than community-based interventions. While these safeguards are necessary, the regulatory divide can reinforce an artificial separation between criminal and community restorative justice, limiting continuity between the two fields and making it harder to build an integrated territorial restorative ecosystem.

Main areas of restorative practice

Community active participation in restorative justice (both, through different infrastructures). In both cities, it occurs through intermediary bodies (see previous sections). In Lecco, L’Innominato is a citizen network that identifies suffering, designs responses and involves residents trained in restorative justice in their delivery. Como initially created neighbourhood intermediary bodies using the Lecco format. However, in the more recent phases of restorative city development, the three restorative bodies have been brought together in a provincial Restorative Justice Working Group, driven by third-sector organisations and public bodies. This group jointly defines the restorative strategy and practices and delivers them on the ground.

Community awareness raising and training on restorative justice and practices (both even though differently). Several initiatives, targeted to the general population of Lecco and Como have been implemented along the years to

build social support for and knowledge about restorative justice and practices: restorative corners in public spaces (e.g. bars, libraries) where a volunteer provides information on restorative justice and the restorative city; broadcasting of movies opening to reflection on restorative justice followed by specific debates; human libraries involving offenders, victims and citizens; public meetings involving representatives of other European/international or Italian restorative cities; theatre of the oppressed on various topics ranging from conflict prevention to conflict management through restorative practices.

RestoReadingCircles deserve specific attention. RestoReadingCircles are a culturally grounded, circle-based practice, building civic competences in active listening, constructive dialogue across difference, and democratic participation, and actively engaging citizens in reflecting and debating positively and in a safe space on several issues, such as hate, polarisation, conflict, violence, community care, community wellbeing, etc.

Restorative justice in schools (both cities). Since 2017, Como has involved pupils, teachers, school managers and parents from infant to upper-secondary education through training on restorative practices targeted to school staff and students, peer education targeted to students, co-design of the restorative school groups targeted to teachers and students, restorative questions, restorative circles and restorative libraries in schools. Comunità Attive continued this strand in both cities and in Como it proposed restorative oriented listening points for students harmed by bullying and cyberbullying.

Restorative-oriented groups and victim-offender mediation (both cities). Restorative oriented groups are addressed to people who have committed offences, people who have been harmed, and community members, to open dialogue on the experience of guilt, the suffering generated by an offence, the harm experienced, and the possibility of overcoming pain without forgetting it. The process is staged: referral, usually by probation officers or residential facilities; preliminary individual listening by the facilitator; separate restorative listening groups for those harmed and those responsible, each with community members; and, where the paths allow, a joint group. Participation is free, voluntary, unpaid and confidential. Running between 2016–2019, they have now been integrated within the interventions implemented by the Territorial Restorative Justice Centres. Restorative Oriented Groups have been integrated with victim-offender mediation, where needed and feasible.

RestoCovidCircles (Lecco). Five circles involving approximately 100 residents in 2020 addressed pandemic trauma; three involving about 35 vaccinated and unvaccinated participants in 2021–2022 addressed Green Pass-related polarisation. A third phase in 2023 worked with an association fractured by the dispute. Trusted recruitment, preliminary listening and the gradual movement from separate to joint encounters were central to the design. The practice is significant as an experimental response created by the intermediary body to address an emerging collective harm, rather than as an ordinary restorative practice.

Criminal justice field (both). In both territories, restorative work connects probation, alternative measures, prisons and the wider community through referrals, training, circles, restorative dialogues and mediation. In Como, this has included individual restorative listening and prison circles involving detained people, staff and volunteers. In Lecco, *Cerchi di Voci: Visions of Coexistence in Prison and in the City* extends the approach from individual pathways to the prison as a relational community. Promoted by the Lecco Prison Directorate and L'Innominato from November 2024 to November 2026, it gathers the perspectives of detained people, prison staff, professionals, volunteers, students, citizens and institutional and civil-society representatives. Six internal and three external circles are followed by joint circles framing prison coexistence and reinclusion as shared responsibilities of the institution and the wider community. It is worth underlying that with the creation of the Territorial Restorative Justice Centres all restorative practices in the criminal area are implemented by the Centres.

Social policy and victim support. Both cities train local public institutions and third-sector staff. Lecco recently extended restorative practice into social housing through the Erasmus+ Harmony pilot in Malgrate and Calolziocorte, combining stakeholder analysis, circles with residents of the social housing building, and the planned co-design of shared building rules.

Taken together, these practices show that both restorative cities operate through a layered model combining cultural dissemination, citizen participation, conflict prevention and responses to specific harms. Their distinctive contribution lies less in any single intervention than in the connections created between community life, schools, social policy and criminal justice. Lecco's portfolio is more strongly characterised by citizen-led experimentation and the rapid development of context-specific responses, as illustrated by RestoCovidCircles, *Cerchi di Voci* and the social-housing pilot. Como displays a more institutionally coordinated model, particularly in schools and through the provincial working

group. In both cases, however, the transition from project-based practices to stable territorial provision remains uneven: some activities have become embedded in institutional settings, while others continue to depend on temporary funding, trained facilitators and the mobilising capacity of intermediary bodies.

Target groups and access

Initiatives promoted in the two cities reach citizens, pupils and parents, teachers, public- and third-sector staff, legal professionals, adults and minors under judicial measures, victims, detainees, prison personnel and, more recently, social-housing residents and students harmed by bullying. Access follows several routes: open public and school activities; mobilisation through intermediary bodies; referrals from courts, probation agencies and territorial services; intake through victim-support offices; and targeted outreach in prisons and social housing. In both cities linguistic and intercultural mediation integrates restorative practices, especially in the criminal area, when needed. Trusted recruitment and preliminary listening can increase participants' safety and readiness, but may also produce self-selection and dependence on network members' social reach. Institutional referral may broaden access, while requiring particular care to preserve the voluntary nature of participation.

Professional quality and standards

Locally, the practices exhibit quality features that are exercised but are not codified in formal documents. Voluntariness, gratuity and confidentiality are stated conditions of participation. Impartiality is approached through the facilitator's posture rather than through a rule: facilitators act as a scaffolding, intervening only to the extent needed, and explicitly do not perform therapeutic, educational or helping functions even where participants hold those professional identities. The confidentiality provisions described in section 6 provide a statutory basis for protecting participants. Victim-centredness is at the centre of restorative practices implemented. Trauma informed practice is ensured through the involvement of facilitators with a psychological and psychotherapeutic background. This background allows them to detect and interpret specific trauma related dynamics even when they act as a scaffolding,

Both staff and volunteers involved in the Restorative bodies are continuously trained in restorative justice. In Lecco, for instance, internal training targeted to

members of L'Innominato runs as a permanent monthly programme over eleven months a year, alongside three sessions delivered with the bar association in 2024, the first drawing 47 participants, and a two-day training in 2025 for some twenty citizens, members and staff of external services.

Supervision is practice-based in the case of Lecco. In Como, it is peer supervision is facilitated by the discussion of all practices within the small coordination group described in section 5. Additionally, the University of Como and an ex magistrate are also part of this group, providing an additional specialised and academic perspective.

Since 2022, formal quality standards are adopted in restorative practices in the criminal area: mediators must be entered in a register following a training pathway divided between universities and restorative justice centres, with roughly 160 hours delivered by the former and 320 plus 200 hours by the latter.

Results, impacts and evaluation

Data sources and what each can carry. The evidence base is uneven, being stronger for outputs and short-term outcomes than for broader social impact. Evaluation was conducted mainly within projects and this limits overview of results at city scale. Results should therefore be understood as documented activities, institutional changes and participant-reported or practitioner-observed outcomes.

Participation and reach. Both cities created durable infrastructures for citizen participation and cross-sectoral cooperation. In Como the process has involved over 9,400 citizens since 2017, of whom around 290 were actively involved in delivering it and around 150 took part in restorative practices; 116 organisational actors were engaged beyond the coordinating organisations. The figure is an aggregate across seven years and several projects.

For Lecco the record covers a longer span. The intermediary body meets roughly every forty days with an average attendance of 25 to 28 people; entries and exits balance so that the median holds, and eight new members joined in 2026. Attendance is mostly continuous and participation active. The RestoCovidCircles ran in three phases: five circles of two meetings each with around a hundred participants in 2020; three circles with 35 participants, half vaccinated and half not, in 2021–2022; and in 2023 three circles comprising twenty people - thirteen men and seven women, including three couples - who met across fifteen sessions between March and October, twelve within the separate circles,

two joining circles in pairs and one bringing all three together, each lasting between two and a half and three hours. Five RestoReadingCircles have been held since May 2025, each drawing around fourteen new citizens alongside six to eight returning members. Between 2024 and 2026 the group recorded more than 1,100 attendances across ten public events with counts, the largest a lecture on restorative justice held with Caritas in April 2025 (324 people), a film screening in November 2024 (127) and a meeting with two victim witnesses in July 2025 (119).

Governance and institutional outcomes. A major common result is the creation of networks capable of connecting citizens, civil society and public institutions around a shared restorative language and vision. In both cities, the intermediary bodies have survived beyond the projects through which many activities were funded, generated further initiatives and contributed to the inclusion of restorative-community development in district social planning. Additionally, in both cities restorative city and restorative practices entered the local social policy strategy (i.e. District Social Plan). Furthermore, restorative practices became part of the ordinary offer of the district, of the adult and juvenile probation offices, of the schools involved in the restorative initiatives delivered in Lecco and Como. Moreover, the building of the restorative cities proved a key factor for obtaining the nomination of a Territorial Restorative Justice Centre in Lecco and Como.

Changes in knowledge, attitudes and relational capacities. The most consistent outcome across both cities is a reported change in how participants understand conflict, justice and community responsibility.

Teachers reported greater knowledge of active listening, mediation, non-blaming responses and constructive conflict management, although some still required external support. For instance, at Mozzate school, 73% of participating students frequently or consistently used restorative concepts, alongside greater awareness of conflict, behavioural reflection, empathy and stronger relationships. Restorative pathways for offenders supported recognition of the offence and its harm, responsibility, willingness to repair and, sometimes, renewed trust in justice; citizens reported less prejudice towards offenders. Victim-focused pathways enabled suffering to be heard and, in some cases, improved communication, prompted apologies and strengthened family relationships (CODICI & Istituto Italiano di Valutazione, 2021).

In Lecco, RestoCovidCircles provide the clearest evidence of responsiveness to collective trauma and polarisation. In 2020, five circles involving about 100

people supported the sharing of pandemic experiences and a collective account of suffering, with participants reporting changes in perspective, pain and anger. In 2021–2022, three circles with 35 vaccinated and unvaccinated participants showed that the conflict also concerned exclusion, rights, public health, employment, stigma and institutional trust; participants reported greater openness and reduced hostility. In 2023, 20 members of a Green Pass-divided association joined 15 meetings. Apart from two early withdrawals, participants completed the process, softened accusatory positions, resumed communication and, in some cases, returned to the association. No formal evaluation was initially planned, so evidence rests on testimony and facilitator observation (RAN, 2023).

Harmony (Lecco) transferred this adaptive capacity to social housing. Of 13 training survey respondents, 11 reported seeing conflict more as an opportunity for mutual understanding and 12 reported stronger restorative conflict-management skills. In Malgrate, listening and parallel circles created safer spaces, reduced immediate escalation and shifted attention from blame to collective wellbeing and shared rules; participation grew unevenly, and proposals for a local guarantor suggested movement towards shared regulation. In Calolziocorte, no joint residents' dialogue was achieved, but communication among institutions and frontline actors was restored, the conflict was reframed beyond security concerns and possible entry points for later restorative work were identified. These are intermediate outcomes, not evidence of conflict resolution (Associazione Comunità Il Gabbiano, 2026).

As *Cerchi di Voci* (Lecco) is ongoing, its results are mainly procedural. Around 80 people joined the initial circles and 50–60 the joint phase, facilitated by four practitioners and four trained citizens. The project created a deliberative space linking detained people, prison staff, professionals, volunteers and the wider community. It identified two central themes: the tension between punitive and rehabilitative understandings of imprisonment, including recidivism risk versus reinclusion opportunity; and the practical meaning of respect for people, roles, rules, spaces, privacy, values and commitments. Claims about changes in prison coexistence or reintegration remain premature pending completion and evaluation.

The strongest common result is not a demonstrable city-wide reduction in conflict or offending, but the construction of territorial capacity: networks, trained citizens and professionals, spaces for dialogue, referral pathways and practices connecting community and criminal justice. In both cities, participant accounts consistently indicate perspective-taking, active listening, reduced role-based prejudice and greater recognition of shared responsibility. However, the absence of common indicators, longitudinal follow-up and monitoring systems

extending beyond individual projects prevents conclusions about the durability, representativeness or population-level impact of these changes.

Challenges, limitations and setbacks

The principal shared challenge is the mismatch between the open-ended construction of a restorative city and the short-term, fragmented funding through which most activities are delivered. Inclusion in district social plans provides strategic recognition but not a permanent budget. Civil-society organisations and citizens have sustained both processes between projects, yet this resilience also produces dependence on voluntary contributions, key individuals and organisations able to allocate staff time. It can therefore slow territorial expansion.

Institutional support is also politically contingent. In Lecco, early municipal interest was not matched by financial support, leading L'Innominato, citizens and third-sector organisations to mobilise their own resources. In Como, municipal support weakened after 2017 and at times coexisted with more punitive approaches to urban conflict. Continuity was secured by relocating the process within a broader territorial coalition involving district social-policy bodies, judicial institutions, other municipalities in the territory of Como and civil society. This distributed anchoring increased resilience but reduced direct municipal ownership and slowed city-wide institutional embedding. Harmony further shows that restorative practices cannot be applied as isolated techniques from dealing with inequalities. Restorative processes can reactivate communication, but cannot substitute for policies addressing the structural causes of conflict.

The Territorial Restorative Justice Centres provide statutory recognition but also create a new boundary challenge. Criminal restorative justice is subject to stricter professional and procedural requirements than community practice, potentially reinforcing the separation between the two fields. Their effective development therefore depends not only on stable funding, qualified mediators and clear governance and referral arrangements, but also on preserving operational links with intermediary bodies and citizen participation. Otherwise, statutory institutionalisation may professionalise restorative justice while weakening the community infrastructure that enabled the Centres to emerge.

Lessons learned and transferability

The comparison of the Lecco and Como restorative cities shows that the transferable element is not a fixed model but a process architecture. Lecco's

experience informed Como, yet Como adapted the intermediary-body format to a different institutional and political context. Across both cities, the enabling mechanisms were recognised local promoters, detailed knowledge of community conflicts and resources, a shared restorative vision, participatory governance and networks linking citizens, civil society and public institutions. Intermediary bodies are therefore transferable as functions - acting as community ‘antennas,’ building legitimacy and coordinating responses - rather than as identical organisational structures. Their composition should reflect local social capital: citizen-driven in Lecco, but more organisational and territorially coordinated in Como (European Forum for Restorative Justice Working Group on Restorative Cities, 2023).

Practice transfer also requires adaptation rather than mechanical replication. The Harmony findings underline the importance of preliminary context and stakeholder analysis, trusted local facilitators, voluntary participation, culturally sensitive engagement and careful attention to power imbalances. In complex conflicts, separate listening or circles may need to precede joint encounters, while sustained presence and follow-up are necessary to build trust and support agreements. Moreover, restorative interventions cannot resolve structural problems, such as inadequate housing, poverty or institutional fragmentation, without being connected to wider social and housing policies. Transferability therefore concerns a sequence of context analysis, relationship-building, safe experimentation, reflection and gradual institutionalisation, supported by learning-by-doing rather than the simple adoption of a standardised tool (Harmony, 2025).

The two cases also show that sustainability depends on combining bottom-up ownership with distributed institutional anchoring. Civil society and citizens can initiate and sustain a restorative city, but long-term expansion requires stable financial and human resources, integration into ordinary services and policies, and monitoring beyond individual projects. Support should not depend exclusively on one municipality, funder or key individual; a diversified coalition can preserve continuity during political change. The new Restorative Justice Centres may strengthen transfer by providing statutory infrastructure, provided that they remain connected to community networks rather than separating professional criminal-justice practice from citizen-based restorative work. As suggested by Tecla, restorative-city development is transferable principally as a permanent capacity for collective construction, adaptation and renewal not as a completed institutional blueprint.

Finally, the most usable finding may be the least expected one. Neither city began with a definition, a strategy, a budget line or a law; both began with a small group of people who decided that those caught in conflict should not be left

alone, and who kept meeting. The institutional architecture came afterwards, because the group had made itself impossible to ignore.

References

- Ardigò, A. (1980). *Crisi di governabilità e mondi vitali*. Cappelli.
- Calvino, I. (1972). *Le città invisibili*. Einaudi.
- Christie, N. (1977). Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, 17(1), 1–15. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783>
- Council of Europe. (2018). *Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters*. Council of Europe.
- Dighera, B., & Lizzola, I. (2019). Comunità territoriali e relazioni riparative. In P. Patrizi (Ed.), *La giustizia riparativa*. Carocci.
- Dighera, B., Vasilescu, C., & Aertsen, I. (2021). Restorative cities and the role of intermediary bodies. *Resolution*, 69, Restorative Justice Council.
- European Forum for Restorative Justice Working Group on Restorative Cities. (2023). *A journey around restorative cities in the world: A travel guide* (C. Vasilescu, Ed.). European Forum for Restorative Justice.
- Mannozi, G., & Lodigiani, G. A. (2017). *La giustizia riparativa: Formanti, parole e metodi*. Giappichelli.
- McCold, P., & Wachtel, T. (2003). *In pursuit of paradigm: A theory of restorative justice*. Paper presented at the XIII World Congress of Criminology, Rio de Janeiro.
- Pali, B., & Pelikan, C. (2010). *Building social support for restorative justice: Media, civil society and citizens*. European Forum for Restorative Justice.
- Patrizi, P., Lepri, G. L., Lodi, E., & Dighera, B. (2016). *Comunità di relazioni riparative: Il modello CoRe*.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Handbook on restorative justice programmes* (2nd ed.). United Nations.
- Van Ness, D. (2006). *RJ City: Phase 1 final report*. Prison Fellowship International.
- Vasilescu, C. (2023). Building a restorative city: What aims and processes? *The International Journal of Restorative Justice*, 6(1), 119–126. <https://doi.org/10.5553/TIJRJ.000153>
- Wachtel, T. (2004). *From restorative justice to restorative practices: Expanding the paradigm*. International Institute for Restorative Practices.

How to cite this article

Dighera, B., & Vasilescu, C. (2026). Developing the restorative cities of Lecco and Como: overview of the process and lessons learnt. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2553–2575. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2553-2575>

Statements

Conflict of interest

No conflicts of interest have been declared.

Funding

No financial support was received for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics statement

No dataset is associated with this article.

Open access information

This is an open access article published under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). The article may be freely shared and republished in any medium or format, in its unchanged form and for non-commercial purposes, provided that the original author(s) and the source are appropriately credited and a link to the licence is included. The distribution of modified or adapted versions and commercial use are not permitted under this licence.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Bruna Dighera, who can be contacted at bruna.dighera@outlook.it

Restorative Bristol (UK) – from Rising Star to Lessons Learned

Marian Liebmann

PhD, independent practitioner, trainer and researcher
Resolve West, Restorative Justice Council,
European Forum for Restorative Justice,
University of Bristol, University of Hertfordshire
marian@liebmann.org.uk

Abstract

Aim: This article aims to show how Bristol set out to become a Restorative City, and initially succeeded to a considerable extent. However, external events, exacerbated by internal structural failings, conspired against this.

Methodology: It is a narrative account, including a history of events, followed by reflections.

Findings: There was a lot of initial enthusiasm, constructive energy and planning, but circumstances provided difficulties, and there was not enough thought given to succession planning of Board members.

Value: These findings should be helpful to other cities, to help them on their path towards becoming Restorative Cities. The article contains pointers towards specific actions needed.

Keywords: values, services, membership, setbacks

Introduction

This article is based on the section about Bristol in the European Forum for Restorative Justice *A journey around restorative cities in the world: a travel guide* (EFRJ, 2023). The general introduction and principles of restorative cities are

The manuscript was submitted in English. Received: 12 January 2026. Revised: 28 March 2026. Accepted: 26 May 2026.

covered in other articles. Some sections of this article have been updated but it is basically a historical account of the ways in which Bristol worked towards becoming a restorative city, and an analysis of the factors causing its loss of momentum, and demise.

Social, economic and political context

Bristol is the largest city in the South West of England, with a population of 466,000. It is an important regional centre, as shown by being one of the UK's eleven 'Core Cities' (an alliance of large regional cities) 2026. It has more children under 16 than people of pensionable age. 16% of the population belong to a black or minoritised ethnic group (including African, Caribbean, Somali, Indian, Pakistani, Bangladeshi, Chinese, Arab, Mixed Race).

Bristol's economy is built on creative media, technology, electronics and aerospace engineering industries. It has a reputation for new initiatives, which draws young creative people and entrepreneurs to the city.

Bristol is very hilly, leading to an informal segregation of neighbourhoods, with some very wealthy areas with a village atmosphere and several poverty-stricken areas. The latter may be found in some inner-city districts but mostly in large council housing estates, built between the two world wars or in the 1960s, when there was a big expansion of council house building on the edges of the city. These areas have many social problems and few resources, and give rise to much conflict and crime.

Restorative justice: legal and institutional context

In the UK, responsibility for restorative justice (RJ) rests with the Ministry of Justice (MoJ) (for England and Wales), the Scottish Government (for Scotland) and the Northern Ireland Executive, and there are differences in approach in the three jurisdictions.

In England and Wales, restorative justice (RJ) services have been funded in the main by Police and Crime Commissioners (PCCs) and the three directly elected mayors with PCC responsibilities. This may change due to the abolition of these elected posts, but liaison with the police will continue in much the same way. The MoJ devolves funding for some (not all) victims services to local police departments via an annual grant, subject to a grant agreement. Currently there are no requirements to fund RJ, however it was previously an expectation that this

would be an element of provision, and it is a common but not universal feature of the services provided. Services may be provided through the commissioning of an external provider or in house, most commonly the former.

In Bristol's case Avon and Somerset police service currently commissions Restorative Approaches Avon and Somerset (part of Resolve West, formerly Bristol Mediation).

The draft Revised Victims Code (2020) refers to restorative justice, specifically in two of the 12 rights. Rights 3.4 and 3.5 refer to a right to information about RJ and how to access local RJ services if available. In some areas, victims of certain crime types, such as domestic abuse and sexual violence, may experience difficulties in accessing RJ, due to local views on suitability, or lack of services, or lack of communication between agencies.

Funding and policy for RJ services for those organisations working with offenders are less well developed. However, youth offending teams (YOTs), overseen by the Youth Justice Board for England and Wales (2026), have a duty to abide by the Victims Code, including its provisions regarding RJ. This is widely interpreted as a duty to provide RJ, where the offender is under 18. YOTs are the responsibility of upper tier local authorities, i.e., those with responsibility for education and social services.

In Scotland, the Scottish Government put in place a national action plan (Scottish Government, 2019) with the aim of ensuring that services should be widely available across Scotland by 2023.

In Northern Ireland (NI), the provision of RJ where the offender is under 18 is the responsibility of the Youth Justice Agency (2026). The Justice Act (Northern Ireland) 2002 formalised RJ approaches by including youth conferences in the youth justice system as the main option. This is the only place where RJ is the mainstream option.

For adults in Northern Ireland, a new Adult Restorative Justice Practice Standards and Accreditation Framework was launched in October 2025, encouraging RJ for adults and providing opportunities for community providers to achieve accreditation (NI Department of Justice, 2026).

The Restorative Justice Council (RJC) was established in 2001 as the independent third sector membership body for the field of restorative practice covering England, Wales, and Northern Ireland. The RJC's role is to advocate for the importance of restorative justice and set clear standards for restorative practice. It ensures quality and supports those in the field to build on their capacity, professional knowledge, and practice skills. It has a registration scheme, which provides robust quality assurance for organisations and individual practitioners. However, the use of the scheme is not mandatory and is reliant on the good will of commissioners and service providers (RJC, 2026).

The Restorative Justice All-Party Parliamentary Group was set up in April 2021, with the following aims:

- To examine the use of restorative justice principles within the UK justice system and beyond
- To raise the profile of restorative justice principles within Parliament
- To provide opportunities for policy discussion and consultation

It published a report of its Inaugural Inquiry into Restorative Practices in 2021/2022, which included nine recommendations about further action the Government needed to take in respect of the provision of RJ in England and Wales. The RJAPPG was restarted in July 2024 following the General Election, and during the following year produced four further reports on: raising standards; universal access to RJ; RJ in education, health and social care; evidence and evaluation (Restorative Justice All-Party Parliamentary Group 2026).

Recently the Ministry of Justice set up a department called Re: Hub (short for Restorative Practice Hub). It has a national remit to check all serious cases for risk, and includes a ‘presumption of unsuitability’ for certain cases, such as domestic abuse, rape and sexual abuse against children, while allowing for exceptional circumstances in which services can put forward cases in these categories but must provide evidence. This is the first time such restrictions have been introduced in England & Wales, and they are being strongly challenged by most RJ services and organisations, who fear this will lead to a diminution of RJ practice with serious cases (Why-me?, 2026).

Support from the State

Support from the national government waxes and wanes according to the political climate. There was a period of three years (2013-2016) when the MoJ (Ministry of Justice) initially made an indicative allocation for RJ in the local victims’ services grants to Police and Crime Commissioners (PCCs). However, this was advisory rather than mandatory, and discontinued after 2016. The level of funding for RJ from this source has been determined locally by PCCs. This results in a ‘postcode lottery’ in which provision of restorative justice depends on where people live. In the Avon and Somerset PCC / Police area, which includes Bristol, there has been a supportive PCC, who has been happy to fund the work of RAAS (see above) (Find your PCC, 2026). Regarding funding for restorative cities, so far there has been no state support. Local support has come from the City Council and from voluntary charitable organisations. The

Restorative Justice Council has a registration scheme for service providers, training providers and practitioners. Resolve West is the only organisation in the Bristol area to be registered with the RJC, they hold the Restorative Service Quality Service Mark (RQSM) accreditation.

Why and how did Bristol become a restorative city?

In late 2007, Bristol City Council heard about Hull being a restorative city and held a high-profile conference about making Bristol a Restorative City. However, although many restorative initiatives already existed in the city, some of 20 years' standing, most of them were not included in the conference - speakers came from restorative initiatives in other parts of the UK. So a small group gathered existing practitioners and in 2010 began meeting in workshops of about 30 participants, helped with slender resources from a local NGO (non-governmental organisation). The objectives were to:

- identify common underlying principles of restorative process;
- bring people together to be inspired by what they were all doing;
- create an ongoing restorative justice forum for Bristol, to discuss issues;
- identify a common vision and find more ways to work together collaboratively;
- work out how to make Bristol a 'Restorative City'.

The group ran several workshops and mini-conferences between 2010 and 2012, exploring restorative themes and working collaboratively. Examples were: restorative justice in prisons, restorative practice in schools, police involvement in restorative justice, mediation with homeless people, restorative approaches with young people, hate crime, and more. However, from April 2014 financial cuts to many national and local services led to the demise of these workshops (Liebmann, 2019).

The group had begun to build links with Bristol City Council, and in August 2012 met with senior professionals, who wanted to mainstream restorative working. The professionals set up the Restorative Bristol Board to include heads of department of Bristol City Council, as well as statutory agencies, police, criminal justice agencies, voluntary organisations and independent members, including a few RJ practitioners. The Board met every six weeks. A senior probation officer compiled a report of all the RJ activity in the city, and a large conference launched Restorative Bristol officially in December 2012, providing a showcase for all the projects. In 2013, restorative work continued to gain momentum

across the city. A Project Officer was appointed by the Board (funded by the City Council) for one year to help develop a strategy for future development of services. The ‘strapline’ adopted for Restorative Bristol was ‘Working together to resolve conflict and repair harm’. A website was set up and a membership scheme initiated. Further conferences took place, although with increasing financial pressures, they became harder to arrange. The website was taken down post-Covid, so the following references can no longer be accessed.

At the heart of Restorative Bristol was a clear set of values. These values were listed on its website in 2016 as follows:

- *Organisations*: We want to encourage the effective use of restorative approaches amongst staff and employees across all sectors.
- *People Harmed Through Conflict*: Restorative Bristol will place the victims of crime at the heart of any restorative approach.
- *Perpetrators*: Although the victim of crime should be at the very forefront of restorative justice, a restorative process can also meet the needs of the offender.
- *Communities*: By involving a diverse range of communities in Restorative Bristol, we will be better placed to develop solutions at a community level.
- *Families and schools*: Restorative Bristol is embedding restorative approaches in schools, parenting and tackling conflict within the home.
- *Training*: Restorative Bristol will work to make more training opportunities open to staff, volunteers and parents.
- *Innovation*: We want to make Bristol the national leader for restorative approaches and become a city that sets the standard for their uses.

Restorative practices, projects and services

In 2014 Restorative Bristol published a report entitled ‘Restorative Bristol Report: Restorative Bristol One Year On’. This included its aims and strategy, and short pieces about the existing services in Bristol. The then chair wrote: ‘There is an energy and commitment to restorative approaches in Bristol with many partners actively offering restorative approaches to repair harm and resolve conflict. Restorative approaches have built up a momentum in the city and are here to stay’.

Developments continued to take place until Brexit and Covid-19 led to many of the leaders in the City Council losing their posts (see below), and meetings of the board became less frequent and less well attended. However, many individual services managed to continue operating.

Restorative projects and services in Bristol in 2021 were:

- Resolve West (formerly Bristol Mediation), established in 1987, providing a range of conflict resolution tools to neighbours/communities in dispute in Bristol and the surrounding areas, using a team of over 40 volunteer mediators and two casework staff, dealing with over 150 cases per year (Resolve West, 2026).
- Restorative Approaches Avon & Somerset (RAAS), part of Resolve West, offering restorative approaches including conferencing, shuttle and restorative letters, for criminal justice (including sexually harmful behaviour and domestic abuse) and some school cases. It had 34 volunteers (including 17 trained for complex and sensitive cases) and three managers. In 2020-21 the service received 122 referrals, including 22 complex and sensitive cases (e.g. historic sexual abuse, serious violence, etc).
- The Probation Service and police referred cases to RAAS.
- Bristol Youth Offending Team (now Bristol Youth Justice Service, 2026), working with offenders between the ages of 10 and 17, encouraging them to take responsibility for the harm they have caused their victims, and to make reparation to them.
- Bristol Reparation Service, run by Catch 22, a national charity working in Bristol with Bristol Youth Offending Team, providing reparation projects - practical community service projects to make amends, such as cleaning up graffiti, serving teas in elderly persons' homes, etc.
- Bristol Hate Crime and Discrimination Services (2026), a joint venture between Resolve West, SARI (Stand Against Racism & Inequality), Off the Record LGBTQ+ (gender & sexuality), Brandon Trust (disability), Bristol Mind (mental health) and Bristol Law Centre, providing a range of restorative interventions.
- RESTORE, part of the Forgiveness Project, working with offenders at Eastwood Park women's prison (2026).
- Shirehampton Primary School, run completely on restorative practices.
- Resolution at Work, providing workplace mediation services, and running workshops for organisations, helping them to resolve disputes and improve working relationships.
- Several large public sector organisations had their own in-house workplace mediation services.
- Salaam Shalom brought Muslims and Jews together in a variety of ways, such as radio work, art exhibitions and workshops, plays and conflict resolution work in schools.

- Restorative Justice Week (November) provided an annual opportunity to gather and promote a variety of restorative projects, such as films, workshops, talks and school conferences.

The projects/services described above show how different initiatives can come together to show examples of restorative work in practice. However, Restorative Bristol wanted to go much further in developing a restorative approach for all individuals and organisations in the city. Restorative Bristol's Strategy, developed in 2014, included the following (with examples of achievements in brackets):

- Develop a range of communication tools to promote our efforts, good practice and learning. (The Local Authority Human Resources department promoted a shift from punitive to restorative approaches for employee issues).
- Develop a standard for organisations and individuals to meet to become part of Restorative Bristol. (See Membership below).
- Identify training needs, developing and implementing a training package to meet these needs across the diverse population within Bristol. (The Learning and Development Adviser developed a training package 'Navigating Conflict – A Restorative Approach' and delivered this to 150 Council staff)
- Make restorative approaches available to everyone, with a skilled and diverse workforce across the city. (Restorative Justice Week – shopping centre information stall).
- Work collaboratively with key partners in different organisations, adopting a multi-agency approach to strengthen the use of restorative approaches across the city.
- Continue to develop innovative ways of using restorative approaches in Bristol with special emphasis on hate crime, substance misuse, homelessness and workplace tension, animal cruelty, anti-social behaviour and neighbourhood disputes.

Some projects worked on in 2016 included:

- A restorative intergenerational service for young and older people;
- A restorative justice service for young victims of sexual abuse to access;
- Restorative approaches in a supported housing setting for young people;
- Road sharing - a restorative approach, providing small groups enabling dialogue between different road users.

Governance model

Restorative Bristol was governed by the Restorative Bristol Board (RBB).

The aims of the RBB were to:

- Provide strategic leadership and direction to partners in delivering a Restorative Bristol Strategy;
- Champion restorative approaches and methodologies and increase awareness across the community;
- Ensure there were clear standards for the delivery of restorative approaches and that practitioners were trained to agreed standards;
- Ensure effective communication mechanisms were in place to promote restorative approaches, best practice and learning tools, and to celebrate achievements across the city;
- Maximise the use of restorative approaches across the city and in different settings (e.g. criminal and civil justice, neighbourhoods, schools, workplaces and families);
- Ensure restorative approaches were only used where appropriate.

The RBB met regularly, usually once every three months. It met more often at the beginning, to establish the groundwork, and not at all during Covid-19 times.

Membership

Restorative Bristol was open to any organisation providing a restorative service in Bristol (application criteria are listed below). Applications were welcomed from organisations who provided some restorative approaches, for example a service within a large organisation; and from organisations which had completely adopted a restorative culture across all services. Restorative Bristol gave members the opportunity to showcase their work and develop networks with other restorative providers across the city.

Prospective members were asked to submit a completed application that met the Restorative Bristol standard in line with its core principles, which were:

- Facilitating dialogue between all those affected by the wrongdoing or conflict;
- Encouraging those responsible for the harm done to become accountable for their actions and responsible for putting right the wrong;
- Ensuring that all those involved or affected were given the opportunity to share their story, their feelings and their needs;
- Involving everyone affected in finding mutually acceptable ways forward;

- Repairing the harm caused by any behaviour that had a negative impact on others;
- Repairing, or at times, building relationships between those affected.

Prospective members filled in a form providing evidence and examples to show that they fulfilled the six principles above. Membership was free of charge. These forms then came to a meeting of the Restorative Bristol Board, which decided whether the principles had been fulfilled. They sometimes asked for more detail or further examples. A sub-committee was sometimes appointed to read the details and make recommendations.

In May 2016 the RBB members represented the following organisations and professional roles:

- Housing Solutions & Crime Reduction, Bristol City Council
- Learning & Development Adviser
- Deputy Chief Probation Officer, Avon & Somerset Probation
- Stand Against Racism & Inequality (SARI)
- Bristol Mediation (now Resolve West)
- Independent Practitioner
- Avon Fire and Rescue Service
- Voluntary Community Sector (VCS) Advocate
- Mediation at Work
- Bristol Lighthouse Victim and Witness Care, Avon and Somerset Constabulary
- Senior Lecturer in Criminology, University of the West of England.

Collaborations with other restorative cities/networks

Bristol had some correspondence with Brighton, which adopted a similar model, namely, gathering together existing restorative projects under a ‘restorative practice umbrella’.

One member of the RBB (i.e. the author of this article) was on the European Forum for Restorative Justice Working Group on Restorative Cities, and also had some informal contact with Canberra (Australia) as a Restorative City.

What went wrong?

Unfortunately, much of the strategy remained incomplete. Factors affecting these plans include Brexit in 2016 (resulting in a shortage of workers from

European countries - many professionals decided to go home or were no longer admitted to the UK), then the UK government policy of cut-backs for local authorities (resulting in redundancies and redistribution of local authority tasks) and Covid-19. For example, with Covid-19, the Restorative Bristol City Council worker's time was first halved and then fragmented amongst many other responsibilities. Many workers were furloughed (that is, they received government pay for not going to work). Almost everyone still working was doing so from home. All organisations had to invest in huge amounts of new equipment, training courses and developing ways of carrying on their work via email, Zoom, Microsoft Teams, etc. The lack of staff and finance meant there was no time for 'extras', most organisations could not even fulfil their basic legal obligations. Many people suffered from depression, anxiety and other mental health conditions. Many people also caught Covid-19 or were dealing with elderly relations in hospital and dying. Most organisations in Bristol doing restorative work managed to carry on client work at a lower level using online applications, but coordination and meetings of professionals were beyond the limits of people's energy. Meetings of the Restorative Bristol Board ceased.

The first meeting of the Restorative Bristol Board post-Covid-19 took place in March 2022. The main decision was to take steps to achieve more engagement and 'political buy-in' by Bristol City Council, reminding them of the benefits of restorative approaches. There was also a recognition of the need to re-map all the organisations in Bristol using restorative approaches, perhaps through a student project.

Missing actors

When the Restorative Bristol Board came into being, it consisted mainly of heads of departments from the City Council and heads of voluntary organisations (NGOs). The Board took over the promotion of restorative practices from the informal group that had done the work up till then. Only one or two independent practitioners were allowed on the Board, because of concerns at the Board becoming too unwieldy. Probably more of these should have been included, as they were champions of restorative practices, and might have helped carry Restorative Bristol through the difficult times, whereas (because of the difficulties already mentioned) many heads of department changed roles and new RBB members were not always well-versed in restorative principles (Liebmann, 2016).

Originally the Restorative Bristol Board was chaired by the Executive Director for Children's Services, who was keen to drive the Restorative City vision for Bristol. However, the handover to his successor was to a lower position in

the hierarchy, leading to a smaller influence across the local authority. The lack of a leader in a sufficiently senior position was quite detrimental. More thought needed to be given to succession planning.

What results were achieved?

Within Bristol many restorative services were created and many of them kept going, with the encouragement of others, e.g. Resolve West, Youth Offending Team, Bristol Reparation Service, Bristol Hate Crime and Discrimination Service. Some of them had been in existence for several years, coming together to form Restorative Bristol, while others started through the encouragement of Restorative Bristol.

The project 'Road Sharing - a Restorative Approach' showed how a small-scale initiative could achieve understanding between different road users (see above).

The main factors that favoured these results were regular funding to ongoing services and also using special grants to create additional small-scale projects (e.g. the Road Sharing project).

Lessons learned for future implementers

The main lessons from Restorative Bristol for future implementers are:

- Buy-in (with budgets) at a high enough level to have impact across the city;
- A leader from a sufficiently high enough position in the local authority, who is well-versed in restorative approaches and can articulate the benefits of the model, as Chair of the Board;
- Multi-agency approach;
- Nurturing champions and enthusiasts;
- Inclusion of practitioners;
- Involvement of organisations as members;
- Collaboration with other cities;
- Effective succession planning if the leadership changes hands;
- A robust and resilient connection between the vision and a strategic plan.

Acknowledgements

I would like to acknowledge the help and expertise of the following people:

- European Forum for Restorative Justice for permission to use the Bristol section of the EFRJ Travel Guide as the basis for this article.

- Julie Cox, director Resolve West
- David Smith, Restorative Justice Council Policy and Communications Officer.
- Andreas Holthuis, Learning and Development Adviser, Bristol City Council
- I would also like to thank the following for their help in providing information and ideas: Lorna Baldry, John Clark, Nancy Copplestone, Mark Finnis, Selena Gould, Marilyn Harrison, Paul Holder, Julia Houlston Clark, Tommy Jarvis, Andrew Lloyd, John Macdonald, Nigel Richardson, Restorative Bristol Board, Steve Rolls, Christopher Straker, Dan Van Ness.

References

- Liebmann, M. (2016). Building the Restorative City. In Gavrielides, T. (Ed.), *Offenders No More: An Interdisciplinary Restorative Justice Dialogue* (pp. 289-311). Nova Publishers.
- Liebmann, M. (2019). Bristol: working together to resolve conflict and repair harm. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 298-302. <https://doi.org/10.5553/IJRJ/258908912019002002008>
- Liebmann, M. & Cox, J. (2026). Opportunities and Challenges of Building a Restorative City. In Hobson, J. (Ed.) *Integrating Restorative Justice*. Bristol University Press.

Bristol references

- Bristol Hate Crime and Discrimination Service (2026, Aug 6). <https://resolvewest.org/our-services/bristol-hate-crime-and-discrimination-services/>.
- Bristol Youth Offending Team, now Bristol Youth Justice Service (2026, Aug 6). <https://www.bristol.gov.uk/residents/crime-and-emergencies/bristol-youth-justice-service>
- Core Cities UK (2026, Aug 6). <https://www.corecities.com/>.
- Find Your PCC (2026, Aug 6). <https://apccs.police.uk/find-your-pcc/>.
- Resolve West (2026, Aug 6). <https://resolvewest.org/>.
- The Forgiveness Project (2026, Aug 6). 'RESTORE Project.' <https://www.theforgivenessproject.com/restore-prison-programme/>

Other references

- Ministry of Justice Draft Revised Victims Code (2020, July 23). <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60620279d3bf7f5ceaca0d89/victims-code-2020.pdf>.
- Northern Ireland Department of Justice (2026, Aug 6). <https://www.justice-ni.gov.uk/publications/restorative-justice-practice-standards-and-accreditation-framework>
- Restorative Justice All-Party Parliamentary Group (2026, Aug 4). <https://rjappg.co.uk/>

Restorative Justice All-Party Parliamentary Group (2026, Aug 4). Restorative Justice Briefing Papers. <https://rjappg.co.uk/briefing-papers/> .

Restorative Justice All-Party Parliamentary Group (2026, Aug 4). Restorative Justice Inquiry Report. <https://rjappg.co.uk/inquiryreport/>.

Restorative Justice Council (2026, Aug 6). About the RJC. <https://restorativejustice.org.uk/about-rjc>.

Scottish Government (2026, Aug 6). Restorative Justice Action Plan. <https://www.gov.scot/publications/restorative-justice-action-plan/>.

Why-me? (2026, Aug 6). <https://why-me.org/rehub-review-next-steps-for-strengthening-access-to-restorative-justice/>

Youth Justice Agency of Northern Ireland (2026, Aug 6). <https://www.nidirect.gov.uk/contacts/youth-justice-agency-northern-ireland>.

Youth Justice Board for England and Wales (2026, Aug 6). <https://www.gov.uk/government/organisations/youth-justice-board-for-england-and-wales>

How to cite this article

Liebmann, M. F. (2026). Restorative Bristol (UK) – from Rising Star to Lessons Learned. *Belügyi Szemle*, 74(9), 2577–2590. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i9.pp2577-2590>

Statements

Conflict of interest

No conflicts of interest have been declared.

Funding

No financial support was received for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics statement

No dataset is associated with this article.

Open access information

This is an open access article published under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). The article may be freely shared and republished in any medium or format, in its unchanged form and for non-commercial purposes, provided that the original author(s) and the source are appropriately credited and a link to the licence is included. The distribution of modified or adapted versions and commercial use are not permitted under this licence.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Marian Frances Liebmann, who can be contacted at marian@liebmann.org.uk

Comparing European Models of Restorative Cities and the Institutional Preconditions in Pécs

Barbara Katalin Herke-Fábos

PhD, assistant professor
University of Pécs
fabos.kata@ajk.pte.hu

Csongor Herke

PhD, full professor
University of Pécs
herke.csongor@ajk.pte.hu

Vanessza D. Horváth

PhD student
University of Pécs
d.horvath.vanessza@ajk.pte.hu

Abstract

Aim: The aim of this study is to compare the operational patterns of European restorative city models with the institutional conditions in Pécs, and to outline an organisational model that can be applied locally.

Methodology: The research applies a functional-dimensional comparison based on the experiences of Leuven, Como, Lecco, Tempio Pausania, and Bristol, drawing on relevant literature, professional study visits, and the minutes of a professional roundtable discussion held in Pécs.

Findings: Pécs possesses significant professional capacities and restorative practices; however, it currently lacks unified coordination, a common methodological framework, a public access point, and inter-institutional case management.

Value: The study proposes a municipally supported, professionally autonomous model for Pécs based on a network structure. This model combines a restorative charter, strategic governance, a paid coordinator, thematic working groups, and multi-channel (in-person, telephone, and digital) access points.

Keywords: restorative city, inter-institutional cooperation, community participation, Pécs

Introduction and Methodology

On 26 June 2026, a roundtable discussion entitled ‘A Restorative City at the Foot of the Mecsek: Possibilities for the Implementation of the Restorative

The manuscript was submitted in English. Received: 1 January 2026. Revised: 23 March 2026. Accepted: 15 July 2026.

City Model’ was held at the Faculty of Law of the University of Pécs within the framework of the research project of the same title (University of Pécs, Faculty of Law, 2026). The meeting was introduced by a presentation on the operation of restorative cities in Europe (Herke-Fábos, 2026).

The aim of the professional dialogue was not to adopt a ready-made model but to explore which existing institutional and community practices in Pécs could be developed in a restorative direction, in the management of which conflicts a dialogue-based approach could be applied, and what conditions are necessary for launching the initiative and establishing a common language.

A restorative city interprets the city not merely as a collection of institutions and services but as a network of relationships, communities, and shared values (Arévalo Vásquez & Gorjón Gómez, 2025). Therefore, the quality of urban life is also determined by how the community responds to harm, loss of trust, and social tensions (Hanley, 2025). At the centre of the restorative approach are the direct participation of those concerned, the identification of their needs, the assumption of responsibility, dialogue, the reparation of harm, and the restoration of relationships (Aertsen, 2023). In a city operating according to restorative principles, a common professional language and a framework for cooperation are developed that connect municipal, judicial, law enforcement, social, child protection, educational, civil, and community actors (horizontal dimension).

The ‘restorative climate’ of Pécs provides a favourable environment for developing its own model based on local characteristics while interpreting European experience as a model. In a previous study, the authors examined the general feasibility of implementing the concept in the city of Pécs (Herke-Fábos & Herke, 2026). Unlike that study, the present analysis focuses on the comparative evaluation of institutional resources. Consequently, the adaptation for Pécs does not mean the simple adoption of a foreign model but the gradual development of a system tailored to local resources and needs.

The study applies a functional-dimensional comparison. The experiences of Leuven, Como, Lecco, Tempio Pausania and Bristol (European Forum for Restorative Justice [EFRJ], 2023) are not presented as separate ‘model examples’, but are compared with the situation in Pécs along six operational dimensions: political and organisational embeddedness, coordination and governance, public accessibility, methodological toolkit, inter-institutional cooperation, and community participation. The analysis begins with European operational patterns, then identifies the strengths and deficiencies of Pécs, and finally formulates institutional conclusions. The empirical basis of the study consists of the exploration of the European examples – based on the conclusions of professional study visits and the comparison of the relevant literature – and the minutes of the Pécs roundtable discussion.

Political and Organisational Embeddedness

Based on the European examples examined, it can be concluded that committed professionals and network actors play a decisive role in the initiation and maintenance of restorative city initiatives. However, in addition to methodological quality, the sustainability of operation also requires social and political support, integration into local public policy, an appropriate organisational framework, and predictable human and financial resources. According to the experience of Leuven, a viable model must establish a balance between the legitimacy provided by the municipality and the professional autonomy of the horizontal dimension (Aertsen & Devriendt, 2024).

According to the findings of the comparative analysis, European restorative cities do not follow a uniform organisational form. Leuven established a formalised nonprofit network with municipal policy and financial support while preserving its professional autonomy. In Como, the looser cooperation between public institutions and civil society organisations became embedded in territorial social planning, and thus the restorative approach became part of the existing social policy, child protection, community development, and justice system. The open, informal, and voluntary network of Lecco demonstrates that sustainable operation may also develop without a separate legal entity if relationships are stable, local commitment and responsibility are strong, and cooperation is regular. In Tempio Pausania, the partnership between the municipality, the prison, and the University of Sassari created the organisational basis. Bristol, by contrast, demonstrates that initial political support and the continuation of individual services are not sufficient: if the common umbrella structure and coordination weaken, the city's restorative identity and coordinated operation may also disintegrate.

Based on the experience of the professional roundtable discussion, restorative or restorative-related practices are already operating in Pécs outside the framework of the criminal justice system, particularly in the fields of child protection and education. Actors of the horizontal dimension already strive for interdisciplinary cooperation. The starting point can therefore be identified as the stage preceding formalisation. The initiative originates from the university environment and, based on the initial experience, enjoys the support of the city's decision-making bodies. If political commitment is secured, defining the organisational framework will require the development of the structural and organisational rules governing operation. In the absence of such arrangements, there is a risk that the initiative will remain merely a collection of research projects, conferences, and individual pilot programmes.

For this reason, a municipally supported, professionally autonomous, and ‘light’ network structure would be appropriate for Pécs. The municipality could provide political legitimacy, integrate the initiative into the local policy framework, ensure the basic resources, and promote the city’s visibility. The methodological minimum standards and the professional content of the individual programmes, however, should be determined by an autonomous network, thereby ensuring its professional independence. The University of Pécs, as a neutral knowledge centre, could provide research, training, methodological support, evaluation, and international networking without assuming the statutory responsibilities of the municipality or sectoral institutions.

The first step towards formalisation does not necessarily require the establishment of a separate legal entity. Similar to the Declaration of Commitment adopted in Leuven (Leuven Restorative City, 2022), it would be advisable in Pécs to adopt a short common restorative charter defining the core values of the network and the framework for membership. The ‘zeroth step’ of the joint work could be a restorative circle involving the participating institutions, during which the partners identify their own needs, available capacities, overlaps, and service gaps. This would simultaneously prepare the charter and establish a genuine participatory basis for the network. The detailed institutional arrangements, however, should be regulated in a separate framework cooperation agreement, while the rules governing data management and case management should be laid down in accompanying professional protocols. This conclusion leads to the questions addressed in the next dimension.

Governance and Coordination

In the concept-based operation of a restorative city, governance refers to the determination of common objectives, priorities, and decision-making mechanisms, whereas coordination refers to day-to-day communication, the flow of information, the appropriate referral of cases, and the alignment of programmes. The two functions are closely related but are not identical.

The Leuven model clearly illustrates the institutional separation of governance and operational coordination. Strategic directions are determined by a governing body composed of representatives from several sectors, whereas the continuous organisation of implementation is entrusted to a separate, remunerated network coordinator. Leuven’s multilevel system connects a general assembly, a strategic board, management, thematic working groups, and a network coordinator (Van Cleynenbreugel, 2019). The coordination infrastructure does not decide

individual cases; rather, it maintains relationships, organises forums, monitors joint programmes, and ensures that problems are referred to the appropriate actor. Como connects inter-municipal, strategic, operational, and community levels, thereby complementing central governance with local contact points that are capable of identifying community needs. The more flexible and informal coordination applied in Lecco is based on strong community participation but may become dependent on particular individuals and therefore vulnerable. In Tempio Pausania, the university provides methodological linkage, whereas Bristol demonstrates that a strategic governing body alone, without permanent and dedicated coordination, is not necessarily capable of maintaining a coherent city-wide system.

One of the most consistent conclusions of the Pécs roundtable discussion was that the primary deficiency is not the lack of good practices but rather the lack of their organisation into a transparent system. Based on the governance and coordination models presented above, a coordination structure with clear responsibilities but a light organisational framework could be established in Pécs. The authors identify the Leuven model as the primary reference, while noting that certain elements – particularly the public access point and the monitoring of individual cases referred between institutions – may already be regarded as a further development of the Leuven model. A strategic steering committee could determine the city's objectives, adopt the annual action plan, and evaluate pilot programmes. Its members would include representatives of the municipality, the University of Pécs, the justice system, law enforcement, social services, child protection, education, and civil society organisations. A paid network coordinator would ensure the continuity of day-to-day operation, organise consultations, support a public access point available in person, by telephone, or digitally, which would listen to those concerned, provide information, and refer them to the appropriate service provider, and would also monitor the progress of cases referred between institutions. Thematic working groups could address, for example, issues relating to schools, child protection, victim support, neighbourhood conflicts, and reintegration.

The operation of the network requires an inter-institutional case referral protocol. This protocol should define the conditions for referral, the available entry points, the conditions for involving another institution, the provision of information to the parties concerned and their consent, the categories of data that may be transferred, the guarantees of voluntariness and self-determination, and the procedures for follow-up and feedback. The purpose of coordination is not to establish a new administrative authority but to harmonise existing competences and, subject to the city's available resources, to maintain a service centre

(hereinafter: the Centre). Consequently, the key question concerning the operation of the Centre is how simple public access, referral to the appropriate service provider, and the monitoring and follow-up of cases can be ensured for residents.

Public Accessibility and Case Referral

The social value of a restorative service is determined not only by its professional quality but also by its actual accessibility. In many cases, residents do not know where they can turn to have their conflicts addressed if they do not wish to resolve them through traditional formal procedures. The selection of the appropriate conflict resolution method is not the responsibility of residents. It cannot be expected that those concerned have prior knowledge of the institutional system. Therefore, the network should not be organised around professional concepts but around life situations, and should assist clients by identifying the conflict situation (needs), providing appropriate information, and determining the client pathway.

The accessible, life situation-based digital information provided by Leuven, the neighbourhood-, school-, library-, and social service-based access points established in Como, the institutional and community presence in Lecco, and the centralised and decentralised pathways developed in Tempio Pausania represent different but mutually compatible solutions. The experience of Bristol, however, demonstrates that even where several high-quality service providers exist, the system may become difficult to navigate in the absence of a unified entry point, clear information, and active case referral.

Participants in the roundtable discussion highlighted the importance of the professional cooperation between the police and the Pécs Victim Support Centre in reaching victims. Following the transfer of information by the police, the Centre proactively contacts victims and carries out a needs assessment. This reduces the risk that victims fail to access support because of a lack of information, overload, or distrust. In terms of its content, the needs assessment is also closely related to the restorative approach, since it examines not only legal and financial assistance but also the impact of the harm, the needs of the person concerned, and the forms of reparation that are meaningful for that person.

Need-based support may, however, be required not only in connection with the criminal justice system but also in family law and child protection conflicts. Consequently, the needs assessment, information, and case referral functions of the Centre may operate within a comprehensive range of services. Professional consultations, restorative circles, and community dialogues could also

be connected to the Centre. In the longer term, consideration should be given to enabling the Centre to provide conflict resolution services on the basis of referrals. In that case, the Centre would not merely constitute a publicly accessible service but would also function as a designated service location where conflict resolution professionals assist clients following referral. This could be complemented, following the example of Leuven, by a digital pathway-selection website (Leuven Restorative City, n.d.) and telephone access. Educational institutions and civil society organisations should also play an important role in facilitating access to the service centre.

Methodological Toolkit and Professional Capacity

The methodological toolkit of a restorative city is not limited to mediation applicable in criminal and minor offence cases. The European examples include mediation, restorative circles, family group conferences, facilitated dialogue, peer mediation, narrative and artistic methods, community events, restorative meals, and visual participatory techniques. Leuven illustrates the integration of mediation, circles, and dialogue; Como applies storytelling and artistic methods; Lecco demonstrates informal community-based methods; while Tempio Pausania provides examples of creative forms of encounter between the prison and the city. A common characteristic of all these models is that the method is adapted to the particular conflict, the participants involved, and the community context.

A similarly broad methodological toolkit is available in Pécs. The experience of the professional roundtable discussion, however, demonstrated that the various sectors apply different terminology and operate within different professional frameworks. Even in comparison with other regions of Hungary, the number of criminal cases referred to mediation is outstanding. The favourable proportion of successful mediations in Baranya County is also attributable to the supportive approach of the prosecution service and the professional cooperation established with mediators. This statistical indicator was confirmed by the experience shared during the roundtable discussion by a criminal mediator, who presented a successful restorative circle conducted in response to a community conflict and shared experiences relating to the management of a school conflict.

In family conflicts and child protection, the methods applied include contact mediation, walking mediation, and family group conferences. Walking mediation provides a less formal environment, while the family group conference involves the wider support network and enables solutions to emerge through the participation of the family rather than exclusively through expert decision-making.

In the educational context, the proactive circle serves community-building and prevention, the inclusion circle promotes integration, and the restorative circle facilitates the processing of harm that has already occurred. These methods may be particularly useful in addressing school bullying, social exclusion, and conflicts between parents and schools. The functions of circles applied in educational settings can also be distinguished on the basis of the systematic review conducted by researchers at the University of Sassari. Analysing 34 school-based studies, Lodi et al. (2022) concluded that circles are among the most frequently applied restorative practices and may serve relationship-building, conflict prevention, and the processing of harm that has already occurred. Community-building and dialogue circles promote mutual understanding, the development of trust, the improvement of communication and emotional skills, and create opportunities for the proactive management of conflicts. Their inclusive function is reflected in strengthening students' sense of belonging to the class community, promoting respect for diversity and the participation of marginalised students, and improving relationships among students, teachers, families, and the wider community. By contrast, restorative circles are applied to address specific behavioural problems, conflicts, and harmful incidents, to identify the needs of those concerned, and to restore damaged relationships. Reported outcomes include reductions in bullying and victimisation, lower levels of social exclusion, a more inclusive school climate, and improved cooperation between schools and families. These findings support the conclusion that proactive, inclusion, and restorative circles may be applied in different situations, while complementing one another in addressing bullying, exclusion, and conflicts between schools and families (Lodi et al., 2022).

The practice of the Victim Support Centre in Pécs in conducting needs assessments does not in every case constitute a multi-party restorative procedure; however, it is an important preparatory tool because it starts from the victim's experience, needs, and safety. The reparation work carried out by the correctional institution consists of voluntary, unpaid activities that are beneficial to the community. In itself, however, community work is not necessarily restorative. At the same time, restoration is also present within prison walls in the form of mediation between prisoners and Family Group Conferences organised for persons preparing for release (Mitrovics, 2022).

A similar distinction is required with regard to creative prosecutorial behavioural measures. An apology made before the school community, the exploration of the meaning of a damaged symbol, or a restorative activity related to the harm caused may facilitate the understanding of the consequences. However, they can only be regarded as fully restorative if the safe and voluntary participation

of the victim and other affected persons, together with the consideration of their needs, is also ensured. The same applies to conflict management and aggression management training programmes: in themselves they are developmental or preventive programmes, while their restorative significance is strengthened when they are connected to a specific harm and to a restoration plan.

The child-centred and trauma-informed practice of the Interview and Therapy Centre places primary emphasis on physical and emotional safety, crisis intervention, the appropriate involvement of family members, and restoring the child's sense of control (Herke et al., 2025). Although not every interview is restorative, because of the primacy of dignity, needs, and self-determination, trauma-informed practice should become a safeguard for all processes involving children or other vulnerable persons. The Police Café, the Roma Café, and other facilitated forums may also build relationships and trust between authorities, institutions, and communities in a preventive manner.

Therefore, not every dialogue, training programme, community work activity, or alternative measure is restorative. A process may be regarded as restorative where the following criteria are fulfilled simultaneously: the method applied focuses on the harm and its consequences; participation is voluntary; participants are informed about the process; the safety of those involved is guaranteed; there is an opportunity to express needs; space is provided for taking responsibility; those concerned are involved in the process of developing the solution; the process seeks to restore relationships and community safety; it is facilitated by a properly trained and impartial facilitator who is able to manage power imbalances; safeguards aimed at avoiding traumatisation and retraumatisation are applied; and respect for human dignity prevails throughout the entire process. In the absence of these requirements, a given intervention – even if it contains community-based, dialogical, or reparative elements – cannot necessarily be regarded as a restorative process (Patrizi, 2020).

The principal shortcoming in Pécs is not the lack of available methods, but rather their fragmentation and the differences in their interpretation. There is a need for a common methodological minimum standard that clearly distinguishes restorative, alternative, and merely reparative measures; regulates the conditions for their application, voluntariness, the qualifications of facilitators, the protection of vulnerable participants, risk assessment, data management, the follow-up of agreements, and quality assurance. Regular joint training, intervention, and case discussions may create methodological interoperability and establish a common professional language.

Inter-institutional Cooperation and a Common Language

A significant proportion of urban conflicts involve more than one sector. For example, school bullying may constitute an educational, child protection, family, and even criminal law issue; neighbourhood conflicts may involve law enforcement, local government, and victim support services; while the reintegration of prisoners may simultaneously represent a judicial, social, family, employment, and community issue. The functioning of a restorative city therefore depends on whether institutions are familiar with each other's instruments, whether they are able to establish contact in a timely manner, actively refer cases, and develop joint solutions.

The European models apply different forms of cooperation. Leuven is based on formalised membership, joint decision-making forums, and working groups. Como integrates relationships into the existing territorial social and civil system with strong support from the justice system. Lecco operates an open network consisting of the municipality, service providers, active residents, and community actors. In Tempio Pausania, the university, the correctional institution, the municipality, and schools are connected through joint research, training, and community programmes. Bristol demonstrates that bilateral and project-based cooperation, in the absence of a common identity and coordination, does not necessarily constitute an integrated city-wide system.

Pécs' strength lies in recognising the potential inherent in interprofessional relationships. The cooperation between the police and the Victim Support Centre ensures proactive outreach and needs assessment. The professional relationship between the prosecution service and criminal mediators facilitates the identification of cases suitable for mediation and the provision of information to the parties concerned. The Regional Child Protection Specialist Service (hereinafter: TEGYESZ) applies mediation in contact arrangements, while the cooperation of TEGYESZ with the police and psychiatric services prepares the management of complex situations involving trauma or mental health problems. The Crime Prevention Council, the police, and local government forums connect public safety with urban planning and community-related issues. Cooperation between the University of Pécs, educational stakeholders, and schools provides a basis for training programmes and school pilot projects.

The problem is not the absence of relationships, but rather their sectoral nature and the fact that they are predominantly bilateral or trilateral. Individual good practices may operate in isolation; several organisations may respond in parallel to the same problem, while other cases may become stalled between the boundaries of institutional competences, and residents are unable to gain an overview

of the assistance available to them. The functioning of the system frequently depends on personal professional relationships, without uniform data collection or organisational feedback. Consequently, Pécs is currently characterised more by a dense network of relationships than by a unified city-wide network. Naturally, the professional network of relationships constitutes the foundation of the city-wide network; however, its operation should be governed by a document establishing the integrated cooperation of institutions (a common charter) and by the rules of the case referral protocol.

The next step should therefore be the institutional and methodological mapping of the existing forms of cooperation. It is necessary to identify which organisations encounter which types of conflicts, which methods they apply, with whom they cooperate, which cases they refer, where overlaps and gaps exist, and what their training and resource needs are. The common charter and the case referral protocol may then be developed on this basis.

Alongside the network as a whole, thematic working groups may be organised around school conflicts, child protection and family matters, neighbourhood disputes, victim support and criminal justice, correctional reparation and reintegration, abuse against older persons, and the use of urban space. Within this system, the University of Pécs may function as a neutral network facilitator: it may prepare the methodological map, organise training programmes and inter-institutional circles, evaluate pilot projects, develop indicators, maintain international partnerships, and involve students and researchers.

Community Participation and Urban Identity

A restorative city cannot be derived solely from inter-institutional cooperation. The model becomes genuinely urban when residents, communities, and civil society organisations are not merely recipients of services, but also participants in identifying needs, developing solutions, and evaluating the functioning of the system. Providing information is necessary, but it is not in itself equivalent to participation. Genuine participation exists where those concerned have a meaningful opportunity to express their views, make proposals, contribute to decision-making or work processes, and receive feedback.

A good illustration of the absence of genuine participation was the public forum organised in Balokány Park in Pécs in July 2026 concerning a planned development project, to which local residents were invited (Pécsi Köz, 2026). During the public forum, participants were informed, through a moderated discussion, about the idea and possibilities for the renewal of the public space and

were given an opportunity to make comments. In a community planning process based on restorative principles, however, residents would not merely become acquainted with and comment on an already developed plan; instead, they would be given a genuine opportunity to develop alternatives, make proposals, participate in planning and decision-making processes, and receive feedback on which of their observations had been incorporated into the final decision, in what manner, and for what reasons. Two dimensions of participation should be distinguished. The first concerns the processing of an individual conflict (micro level), in which the persons affected by the harm and, where appropriate, the wider community participate. The second concerns the social shaping of the urban model (meso level), namely the involvement of residents in determining priorities, programmes, and evaluation criteria. In both cases, participation requires voluntariness, appropriate information, a safe framework, and the conscious management of power imbalances. Leuven provides a recognisable urban framework through its common charter, network membership, volunteering, and public programmes. Como embeds participation in the everyday local environment through neighbourhood dialogues and community bodies. In Lecco, citizens participate as co-designers of several programmes, thereby strengthening the sense of belonging to the community. In Tempio Pausania, prison-city circles create encounters between groups that rarely come into direct contact in everyday life. By contrast, Bristol demonstrates that, when the common umbrella weakens, a coherent urban identity may disappear even if individual services continue to operate. Sustainable participation therefore requires recurring forums, clearly defined values, participatory decision-making points, and visible feedback. Several antecedents mentioned during the professional dialogue may provide a sound basis for strengthening community participation. The Police Café (Police.hu, 2022), the Roma Café, and district consultation forums make it possible for the police, the local government, professionals, and local communities to meet not exclusively within the framework of official procedures but also to identify problems jointly. With appropriate facilitation, broader public involvement, and regular feedback, these forums may become permanent elements of urban dialogue.

Through its practice based on local issues, local resources, and philanthropy, the Pécs Community Foundation is well suited to act as an intermediary between institutions and informal communities. By means of community grant schemes, local network-building, and support for residents' own initiatives, it may contribute to ensuring that the model does not become exclusively a top-down institutional project (Pécsi Közösségi Alapítvány, n.d.). The peacemaking circle presented by the criminal mediator likewise illustrates that, in cases

involving harm to community identity, representatives of the local community may make a meaningful contribution to interpreting the harm and determining the content of reparation. At the same time, the involvement of the wider community must always be adapted to the nature of the case, while avoiding shaming and disproportionate social pressure.

Schools constitute particularly important settings for participation. Restorative values conveyed to children may also appear within family dynamics. The joint development of rules, practices related to the Peaceful Schools Programme, and the formulation of children's rights guidelines become fully restorative only if, alongside teachers, children and – depending on the nature of the issue – parents are also given a meaningful role appropriate to the particular conflict. The involvement of children cannot be merely formal: they must be provided with age-appropriate information, preparation, a safe opportunity to express their views, and feedback.

The participatory value of reparation and community work programmes may also be enhanced. The beneficiary community may be involved in determining the needs and the objectives of reparation, in preparing participants, and in the joint evaluation of the outcomes. In this way, the process becomes not merely a work activity but also a community event that supports the understanding of the harm, the assumption of responsibility, and the restoration of relationships.

A regularly operating facilitated urban dialogue programme may also be incorporated into the Pécs model. Neighbourhood conflicts, night-time noise, the use of urban space, school safety, abuse against older persons, homelessness, reintegration, or the social impacts of urban development decisions may all be addressed within such forums. Dialogue does not replace official or municipal decision-making; however, it enables the identification of needs and consequences, as well as the joint preparation of implementable solutions.

The sense of attachment to the city and of shared responsibility is strengthened when residents perceive the actual consequences of their participation. This does not mean transferring public responsibilities to the community: the legal responsibilities of public authorities and institutions remain unchanged. The essence of a restorative urban identity is that conflicts are understood as urban issues that can be addressed collectively within an appropriate framework.

The development of urban identity forms part of a broader process in which planning may also play a role. A good example is provided by Tempio Pausania, where, alongside the prison–city dialogue circles, a 'restorative lunch' was organised in 2014. Bringing together prisoners, local residents, students, representatives of the university and the justice system, and municipal leaders around the same table simultaneously transcended the physical, social, and

symbolic boundaries between the prison and the city. The event enabled participants to meet not as members of separate institutional or social groups but as members of the same local community. In this way, the restorative lunch was not merely a relationship-building event; it also broadened the concept of the urban community, thereby transforming the reintegration of prisoners from an internal task of the correctional system into a shared urban responsibility. This example demonstrates that a restorative urban identity is built not only on shared values but also on encounters and shared experiences that break down the boundaries between institutions and social groups, strengthen the sense of belonging, and create shared responsibility for all members of the community (Maggio et al., 2025).

The Institutional and Operational Model for Pécs and Conclusions

Based on the examination of European restorative cities, the institutional and methodological conditions in Pécs provide an appropriate foundation for the development of such a model. The necessary professional capacities and a restorative climate conducive to further development are already present in the city. Rather than adopting any foreign model in its entirety, what is required is the combination of proven solutions adapted to local conditions. From Leuven, the municipality-supported yet professionally autonomous network and professional coordination may be adopted; from Como, the integration of the social, community, and justice systems; from Lecco, the lightweight, open, and voluntary mode of operation; from Tempio Pausania, the university's methodological bridging role and the prison-city dialogue; and from Bristol, the city-wide umbrella model based on broad institutional and community partnerships.

On the basis of these experiences, a municipality-supported, professionally autonomous, and gradually developing network may be established in Pécs. Its principal elements would include a common city charter and action plan, a strategic steering committee connecting multiple sectors, a paid network coordinator, thematic working groups, and personal and digital entry points for residents. The operation of the network could be supported by case referral and methodological protocols, joint training programmes, case discussions, urban forums, and the research, educational, and evaluation capacities of the University of Pécs.

Implementation should begin with the joint identification of institutional needs, capacities, and competence boundaries. This may be followed by the preparation of an institutional and methodological map, the adoption of the charter, the

governance structure, and the responsibilities of the coordinator, and subsequently by the launch of several well-defined pilot programmes in the fields of school conflict management, victim support, neighbourhood disputes, or correctional reparation. Public access points and community forums may then be developed gradually on the basis of the experience gained from these programmes. In addition to the number of cases, evaluation should also encompass accessibility, safety, satisfaction, inter-institutional cooperation, and community trust.

Pécs is not yet an institutionalised restorative city; however, it has a realistic opportunity to develop its own model based on European experience. The key to achieving this is not the creation of a large new organisation, but rather the integration of existing capacities into a common professional and value-based framework, the simplification of access to assistance, and the long-term involvement of residents in shaping urban conflicts and their solutions.

References

- Aertsen, I. (2023). *The idea of restorative justice and how it developed in Europe*. European Forum for Restorative Justice. <https://www.euforumrj.org/idea-restorative-justice-and-how-it-developed-europe>
- Aertsen, I. & Devriendt, S. (2024, December 18). *Building a restorative city: A policy framework*. European Forum for Restorative Justice. <https://www.euforumrj.org/building-restorative-city-policy-framework>
- Arévalo Vásquez, C. E. & Gorjón Gómez, G. de J. (2025). Construyendo ciudades desde la justicia restaurativa: Principios, estrategias y experiencias. *Ibero Ciencias*, 4(3), 1683–1716. <https://doi.org/10.63371/ic.v4.n3.a189>
- Békés Iskolák (n.d.). *Békés Iskolák Program*. <https://www.bekesiskolak.hu/>
- European Forum for Restorative Justice (2023). *A journey around restorative cities in the world: A travel guide*. European Forum for Restorative Justice.
- Hanley, C. (2025). The restorative city. *Contexts*, 24(4), 42–47. <https://doi.org/10.1177/15365042251386831>
- Herke-Fábos B. K. (2026). *Resztoratív város a Mecsek lábánál: A résztoratív városmodell megvalósításának lehetőségei* [Prezentáció]. https://prezi.com/p/l3niwyqxa_cw/presentation/
- Herke-Fábos B. K. & Herke Cs. (2026). Resztoratív város a Mecsek lábánál: A résztoratív városmodell megvalósításának lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 74(6), 1623–1647. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i6.pp1623-1647>
- Herke Cs., Herke-Fábos B. K. & Mohamadi F. (2025). Barnahus standards in the light of the UN Convention on the Rights of the Child. *Juvenile & Family Court Journal*, 76(4), 35–65. <https://doi.org/10.1111/jfcj.70017>

- Leuven Restorative City (2022). *Engagementsverklaring – Van conflicten kansen maken*. <https://leuvenrestorativecity.be/nl/steun-ons/onderteken-onze-engagementsverklaring>
- Leuven Restorative City (n.d.). *Leuven Restorative City*. <https://leuvenrestorativecity.be/nl/>
- Lodi, E., Perrella, L., Lepri, G. L., Scarpa, M. L. & Patrizi, P. (2022). Use of restorative justice and restorative practices at school: A systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), Article 96. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010096>
- Maggio, F., Perrella, L., Lepri, G. L., Lodi, E., Scarpa, M. L. & Patrizi, P. (2025). Oltre un decennio di costruzione di una restorative city. *Pandemos*, 3, 1–20. <https://doi.org/10.13125/pan-6789>
- Mitrovics Z. (2022). A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia (CSDCS) jelentősége a családi és közösségi kapcsolatok helyreállítása tekintetében a büntetés-végrehajtási intézetből szabadulás előtt állók szempontjából. *Acta Sociologica – Pécsi Szociológiai Szemle*, 8(1), 43–55. <https://doi.org/10.15170/AS.2022.12.01.03>
- Patrizi, P. (2020). *Restorative cities* [Thematic brief]. European Forum for Restorative Justice. <https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2020-11/Thematic%20Brief%20on%20Restorative%20Cities.pdf>
- Pécsi Köz (2026). *Pécsi park: Rettegnek a környék lakói?* <https://pecsikoiz.substack.com/p/pecsi-park-rettégnek-a-környék-lakói>
- Pécsi Közösségi Alapítvány (n.d.). *Adj bele! Brancs*. <https://pecsikoizossegialapitvany.hu/adj-bele-brancs/>
- Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (2026). *Kerekasztal-beszélgetés a resztoratív városi koncepció pécsi bevezetésének lehetőségéről*. <https://ajk.pte.hu/hu/hirek/kerekasztal-beszélgetes-resztorativ-varosi-koncepcio-pecsi-bevezetesenek-lehetosegerol>
- Police.hu. (2022, October 14). *Police Café Pécssett*. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/police-cafe-pecsett-0>
- Van Cleynenbreugel, L. (2019). Leuven: Creating support and skills for handling conflicts in a restorative way. *The International Journal of Restorative Justice*, 2(2), 303–308. <https://doi.org/10.5553/IJRJ/258908912019002002009>

How to cite this article

- Herke, Cs., Herke-Fábos, B. K. & Horváth, D. V. (2026). Comparing European Models of Restorative Cities and the Institutional Preconditions in Pécs. *Beliügyi Szemle*, 74(9), 2591–2607. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i9.pp2591-2607>

Statements

Conflict of interest

No conflicts of interest have been declared.

Funding

This study was supported by Grant No. 001_2025_PTE_RK/5 of the University of Pécs.

Ethics statement

The data will be made available upon request.

Open access information

This is an open access article published under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). The article may be freely shared and republished in any medium or format, in its unchanged form and for non-commercial purposes, provided that the original author(s) and the source are appropriately credited and a link to the licence is included. The distribution of modified or adapted versions and commercial use are not permitted under this licence.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Csongor Herke, who can be contacted at herke.csongor@ajk.pte.hu

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) havonta megjelenő, lektorált tudományos folyóirat (nyomtatott ISSN: 2062-9494; online ISSN: 2677-1632), amely a magyar és nemzetközi jogtudomány, közigazgatás, államtudományok, kriminológia, valamint a biztonsági és rendészeti tudományos kutatások területéhez kapcsolódó tanulmányokat közöl.

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) a kéziratokat a folyóirat Open Journal Systems (OJS) szerkesztőségi rendszerén keresztül fogadja:

<https://belugyiszemlejournal.org>

A kézirat beérkezését a Szerkesztőség visszaigazolja. A közlésre benyújtott kéziratokat a Szerkesztőség szakmai és tudományos szempontok alapján lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stílusi, nyelvi, szerkezeti és tipográfiai szerkesztésére, valamint a szükséges korrekciók elvégzésére.

A kézirat befogadásáról és várható megjelenéséről a Szerkesztőség a szakmai bírálati és szerkesztőségi eljárás eredményének ismeretében tájékoztatja a szerzőket.

A részletes szerzői útmutató az alábbi URL-címen érhető el:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/authorsguide>

A Szerkesztőség korábban megjelent közlemények másodközlését nem vállalja.

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) folyóiratban megjelent közleményekben kifejtett álláspontok nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját. A közlemények tartalmáért minden esetben a szerzők felelősek.

Az etikai nyilatkozat, valamint a közzétételi visszaélésekre vonatkozó nyilatkozat az alábbi URL-címen érhető el:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/statementonethics>

A Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) folyóiratban megjelent közlemények nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelennek meg.

A közlemények változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megoszthatók és újrapublikálhatók, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változatok terjesztése, valamint a közlemények kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

A nyílt hozzáférésről szóló tájékoztató az alábbi URL-címen érhető el:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/informationonopenaccess>

Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626

Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org

Web: <https://belugyiszemlejournal.org/>

A borítókép vektoros tervezési sablonja a Shutterstock.com licence alapján került felhasználásra.

A FOLYÓIRAT INDEXELÉSE

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (nyomtatott ISSN 2062-9494 és online ISSN 2677-1632) havonta megjelenő, lektorált, magyarországi és nemzetközi jogtudománnyal, közigazgatással, államtudományokkal, kriminológiával, valamint biztonsági és rendészeti tudományos kutatásokkal foglalkozó tudományos folyóirat, amelynek székhelye Budapest (Magyarország).

Az AJIA egy nyílt hozzáférésű folyóirat, amelyet jelentős tudományos adatbázisokban indexelnek a cikkek felfedezhetőségének és hivatkozásának maximalizálása érdekében. Az AJIA követi a [COPE magatartási kódexében](#) felvázolt publikációs etikával kapcsolatos legjobb gyakorlatokat. A szerkesztők azon dolgoznak, hogy az első benyújtást követően időben meghozzák a döntéseket, valamint biztosítsák az azonnali online online közzétételt, ha egy kéziratot megjelentetésre elfogadnak.

A cikkek a megjelenést követően azonnal és ingyenesen hozzáférhetők a nyilvánosság számára. A cikkek végleges változata feltehető egy intézményi adattárba, amennyiben a cikk tartalmaz egy hivatkozást a <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle> oldalon közzétett eredeti cikkre. Minden publikált cikk a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License alá tartozik.

A folyóiratot indexeli:

CONDITIONS OF PUBLICATION

Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) is a monthly, peer-reviewed scholarly journal (print ISSN: 2062-9494; online ISSN: 2677-1632). The journal publishes studies related to Hungarian and international legal studies, public administration, state sciences, criminology, as well as security and law enforcement research.

Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) accepts manuscripts through the journal's Open Journal Systems (OJS) editorial management platform:

<https://belugyiszemlejournal.org>

The Editorial Office acknowledges receipt of submitted manuscripts. Manuscripts submitted for publication are subject to professional and scholarly peer review. The Editorial Office reserves the right to make stylistic, linguistic, structural, typographical and other necessary editorial corrections to the manuscripts.

Authors are informed by the Editorial Office about the acceptance and expected publication of their manuscripts following the completion of the peer review and editorial process.

Detailed author guidelines are available at:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/authorsguide>

The Editorial Office does not accept previously published works for secondary publication.

The views and opinions expressed in articles published in Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) do not necessarily reflect the position of the Editorial Office. Responsibility for the content of the articles rests solely with the authors.

The statement on publication ethics and publication malpractice is available at:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/statementonethics>

Articles published in Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) are made available as open access publications under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0).

Articles may be shared and republished in any medium or format, in their original and unmodified form, for non-commercial purposes only, provided that appropriate credit is given to the original author(s), the place of publication is acknowledged, and a reference or link to the applicable Creative Commons licence is provided. The distribution of modified or adapted versions of the articles, as well as any commercial use, is not permitted.

Information on open access is available at:

<https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/informationonopenaccess>

Phone number: +36 (26) 795-922 / 24-626

Email: szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org

Web: <https://belugyiszemlejournal.org/>

The vector design template for the cover image is licensed
from Shutterstock.com.

INDEXING THE JOURNAL

Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (Print ISSN 2062-9494 and online ISSN 2677-1632) is a monthly peer-reviewed academic journal on Hungarian and international law, public administration, government, criminology, security and law enforcement research, based in Budapest (Hungary).

AJIA is an open-access journal indexed in major academic databases to maximize article discoverability and citation. AJIA follows best practices on publication ethics outlined in the [COPE Code of Conduct](#). Editors work to ensure timely decisions after initial submission, as well as prompt publication online if a manuscript is accepted for publication.

Upon publication, articles are immediately and freely available to the public. The final version of articles can immediately be posted to an institutional repository as long as the article includes a link back to the original article posted on <https://belugyiszemlejurnal.org/index.php/belugyiszemle>. All published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

The journal is indexed by:

Ára: 530 Ft

